

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

**ÖZEL EĞİTİM SINIFLARINDA/OKULLARINDA ÖĞRENİM GÖREN
HAFİF DÜZEYDE ZİHİNSEL YETERSİZLİĞE SAHİP ÖĞRENCİSİ
BULUNAN VELİLERİN ÖZEL EĞİTİMDEN BEKLENTİ DÜZEYLERİ
(SIVAS İLİ ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Yadigâr İREM

Sivas

Aralık 2018

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

**ÖZEL EĞİTİM SINIFLARINDA/OKULLARINDA ÖĞRENİM GÖREN
HAFİF DÜZEYDE ZİHİNSEL YETERSİZLİĞE SAHİP ÖĞRENCİSİ
BULUNAN VELİLERİN ÖZEL EĞİTİMDEN BEKLENTİ DÜZEYLERİ
(SİVAS İLİ ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Yadigâr İREM

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Sezer AYAN

Sivas

Aralık 2018

KABUL ve ONAY

Üniversite : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı : Uygulamalı Sosyoloji Bilim Dalı
Tezin Başlığı : Özel Eğitim Sınıflarında/Okullarında Öğrenim Gören Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliğe Sahip Öğrencisi Bulunan Ailelerin Özel Eğitimden Beklenti Düzeyleri (Sivas İli Örneği)
Savunma Tarihi : 19/11/2018
Danışmanı : Doç. Dr. Sezer AYAN

Unvanı – Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Doç. Dr. Sezer AYAN (Danışman)
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Veda BİLİCAN GÖKKAYA
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Orhan BİNGÖL

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Yadigâr İREM tarafından hazırlanan Özel Eğitim Sınıflarında/Okullarında Öğrenim Gören Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliğe Sahip Öğrencisi Bulunan Ailelerin Özel Eğitimden Beklenti Düzeyleri (Sivas İli Örneği) başlıklı tez, kabul edilmiştir./..../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL

Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1. Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
2. Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
3. Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
4. Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan eder ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

.....12/25/98.....

Yedigâr İREM

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, 2013–2014 eğitim öğretim yılında Sivas il merkezinde bulunan, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi özel eğitim okulları ile yine Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi okullar bünyesinde açılan özel eğitim sınıflarında öğrenim gören hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip öğrencisi bulunan ailelerin, çocuklarıyla ilgili sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve kurumsal açıdan yaşadıkları sıkıntılar bilimsel yöntemle araştırılmıştır.

Araştırma konusunun tespitinden itibaren, araştırma boyunca her türlü bilgisini, desteğini ve emeğini benden esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Sezer AYAN'a,

Büyük bir sabır ve özveri ile hep yanımda olan sevgili eşim Dönay AYAN İREM'e,

Araştırma boyunca yardımlarını eksik etmeyen değerli dostlarım Gökhan ÖFLAZ'a, Gökhan DOĞAN'a ve Öğr. Gör. Serap BOLAYIR'a,

Araştırma kapsamında anket çalışmasını uygulamamıza imkân sağlayan okulların değerli müdürlerine, müdür yardımcılara ve öğretmenlerine,

Araştırmaya gönüllü olarak katılan, görüşlerini, önerilerini içtenlikle dile getiren ve araştırmanın verilerini oluşturmamızı sağlayan kıymetli velilerimize,

Bugüne kadar yetişmemde emeklerini ödeyemeyeceğim değerli öğretmenlerime ve aileme teşekkür ederim.

Yadigâr İREM

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vii
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xv
GİRİŞ	1
TANIMLAR	7
1. BÖLÜM	11
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	11
1.1. Engel.....	11
1.2. Engelli.....	12
1.3. Zihinsel Yetersizliği Olan Birey.....	13
1.4. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey	18
1.5. Özel Eğitim.....	19
2. BÖLÜM	23
KURAMSAL ÇERÇEVE	23
2.1. Zihinsel Yetersizliğin Nedenleri.....	23
2.1.1. Doğum Öncesi Nedenler	23
2.1.2. Doğumla İlgili Nedenler	23
2.1.3. Doğum Sonrası Nedenler	24
2.2. Özel Gereksinimli Bireylerin Sınıflandırılması.....	25
2.3. Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerde Sınıflama	28
2.4. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Özellikleri.....	36
2.4.1. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Fiziksel ve Psiko- Motor Özellikleri.....	37
2.4.2. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Psiko-Sosyal Gelişim Özellikleri	38
2.4.3. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Zihinsel Özellikleri.....	40

2.4.4. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Dil Gelişim Özellikleri.....	43
2.4.5. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Öz Bakım Becerileri.....	44
2.5. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Eğitim Ortamları	45
2.5.1. Ayrı Eğitim Düzenlemeleri.....	46
2.5.1.1. Evde Eğitim Hizmetleri	46
2.5.1.2. Özel Eğitim Okulları.....	47
2.5.1.3. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu)	48
2.5.1.4. Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi (Okulu)	49
2.5.1.5. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri.....	50
2.5.2. Birlikte Eğitim Uygulamaları	51
2.5.2.1. Kaynaştırma Eğitimi.....	52
2.5.2.2. Özel Eğitim Sınıfları.....	54
2.5.2.3. Destek Eğitim Sınıfları	55
2.5.3. Özel Eğitimin Dünyada Gelişim Süreci.....	56
2.5.4. Özel Eğitimin Türkiye’de Gelişim Süreci	63
2.5.5. Özel Eğitimin Amaçları	75
2.5.6. Özel Eğitimin Kapsamı.....	75
2.5.7. Özel Eğitimin İlkeleri	76
2.6. Özel Gereksinimli Çocuk Sahibi Aileler	77
2.6.1. Özel Gereksinimli Çocuk Sahibi Anne–Babaların Verdikleri Tepkiler..	78
2.6.1.1. Aşama Modeli.....	80
2.6.1.2. Kronik Acı (Sürekli Üzüntü) Modeli.....	87
2.6.1.3. Bireysel (Kişisel) Yapılanma Modeli	88
2.6.1.4. Çaresizlik, Güçsüzlük ve Anlamsızlık Modeli	89
2.7. Özel Gereksinimli Çocuk Sahibi Ailelerin Yaşadıkları Sorunlar (Sosyo-Kültürel, Ekonomik, Psikolojik ve Kurumsal Açından)	89
2.7.1. Sosyo-Kültürel Sorunlar.....	90
2.7.2. Ekonomik Sorunlar.....	91
2.7.3. Psikolojik Sorunlar	92
2.7.4. Kurumsal Açından Yaşanan Sıkıntılar	94

2.8. Özel Gereksinimli Çocuk Sahibi Ailelerin Gereksinimleri	104
2.9. Özel Gereksinimli Bireyin Eğitiminde Ailenin Rolü	109
3. BÖLÜM.....	113
ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ.....	113
3.1. Araştırmanın Konusu.....	115
3.2. Araştırmanın Amacı	115
3.3. Araştırmanın Önemi	116
3.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	116
3.5. Veri Toplama Teknikleri	122
3.6. Araştırmanın Hipotezleri	123
3.6.1. Araştırmanın Değişkenleri	123
3.6.1.1. Sosyo-Kültürel Özellikler:	123
3.6.1.2. Ekonomik Özellikler:	123
3.6.1.3. Psikolojik Özellikler:	123
3.6.1.4. Kurumsal Özellikler:.....	123
3.6.2. Araştırmanın Temel ve Alt Varsayımları	124
3.6.2.1. Temel Varsayım.....	124
3.6.2.2. Alt Varsayımlar.....	124
3.7. Kapsam ve Sınırlılıklar	127
3.8. Problem.....	128
3.9. Bulgular ve Yorum	129
4. BÖLÜM.....	131
ARAŞTIRMA BULGULARI.....	131
4.1. Genel Bilgiler	131
4.1.1. Veli Bilgileri.....	131
4.1.2. Aile Durumu İle İlgili Bilgiler	134
4.1.3. Anne-Babanın Eğitim ve Çalışma Durumu İle İlgili Bilgiler	140
4.1.4. Ailenin Gelir Durumu	143
4.1.5. Anne-Babanın Çocuklarıyla İlgilenme ve Karar Alma Durumu	144
4.1.6. Ailelerin Yaşadığı Genel Sıkıntılar	146
4.1.7. Ailelerin Engelli Çocuklarıyla İlgili Haklarını Bilme ve Kullanma Durumu	172

4.1.8. Ailelerin Beklenti Durumu	175
4.2. Varsayımlarla İlgili Ki-Kare Analizi Sonuçları ve Tablo Yorumları	177
4.2.1. Ki-Kare Analizi Tablo Sonuçları	178
V. BÖLÜM.....	237
GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	237
5.1. Genel Değerlendirme ve Sonuç	237
5.2. Öneriler	290
KAYNAKÇA	295
EKLER.....	309
Ek: 1. İzin Belgesi.....	309
Ek: 2. Anket Yapılan Okul İsimleri Listesi	310
Ek: 3. Aile Görüşme Formu.....	311
Ek: 4. Yasal Düzenlemeler	318
Ek: 4.1. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.....	318
Ek: 4.2. 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	374
ÖZ GEÇMİŞ.....	381

KISALTMALAR

- BEP** : Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı
- HADZEÇ** : Hafif Düzeyde Zihinsel Engelli Çocuk
- KHK** : Kanun Hükmünde Kararname
- MEB** : Millî Eğitim Bakanlığı
- ÖEHY** : Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği
- ÖEMÇ** : Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar
- RAM** : Rehberlik Araştırma Merkezi
- SPSS** : Statiscal Package For The Social Sciences
- vd.** : ve diğerleri
- ZB** : Zekâ Bölümü
- ZE** : Zihinsel Engelli
- ZY** : Zekâ Yaşı

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. Zihinsel Yetersizliğe Yol Açan Nedenler	25
Tablo 2.2. Uluslararası Zekâ Sınıflaması	30
Tablo 2.3. Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Sınıflandırılması	34
Tablo 2.4. MEB Özel Eğitim İstatistiki Bilgileri	73
Tablo 2.5. MEB Özel Eğitim İstatistiki Bilgileri	74
Tablo 3.1. Araştırma Kapsamında Sivas Merkez İlçede Yer Alan Okullar ve Bu Okullardaki Öğrenci Sayıları	117
Tablo 3.2. Araştırma Evreni Büyüklüğü	118
Tablo 3.3. Örneklem Grubuna Dâhil Edilmesi Gereken Okul Bazlı (Tabakalı Örneklem) Veli Sayıları	119
Tablo 3.4. Örneklem Grubuna Dâhil Edilmesi Gereken Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Okul Bazlı Görüşülmesi Gereken Veli Sayıları....	120
Tablo 4.1. Cinsiyet Dağılımı	131
Tablo 4.2. Annenin Yaşı.....	131
Tablo 4.3. Babanın Yaşı	132
Tablo 4.4. Medeni Durum	132
Tablo 4.5. Ailenin Yaşadığı Yerleşim Birimi	132
Tablo 4.6. Ailelerin Sivas İlinde Oturma Süreleri.....	133
Tablo 4.7. Ailenin Oturduğu Evin Niteliği.....	133
Tablo 4.8. Oturulan Evin Mülkiyeti	134
Tablo 4.9. Çocuğa Olan Yakınlık Durumu	134
Tablo 4.10. Anne-Babanın Birlikte Yaşayıp Yaşamama Durumu	135
Tablo 4.11. Aile Biçimi	135
Tablo 4.12. Ailedeki Çocuk Sayısı Durumu	136
Tablo 4.13. Ailedeki Özel Gereksinimli Çocuk Sayısı	136
Tablo 4.14. HADZEÇ'in Cinsiyeti.....	137
Tablo 4.15. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okul ve Sınıf Düzeyi	137
Tablo 4.16. Ailede Başka Özel Gereksinimli Bireylerin Bulunması	137
Tablo 4.17. Anne İle Baba Arasında Akrabalık Durumu.....	138
Tablo 4.18. Çocuğun Özel Gereksinimli Olma Nedeni	138
Tablo 4.19. Annelerin Eğitim Durumu.....	140
Tablo 4.20. Babaların Eğitim Durumu	141
Tablo 4.21. Annelerin Çalışma Durumu	141
Tablo 4.22. Babaların Çalışma Durumu.....	142
Tablo 4.23. Çalışan Babaların Mesleklere Göre Dağılımı	142
Tablo 4.24. Ailelerin Sağlık Güvencesi	143
Tablo 4.25. Ailenin Aylık Toplam Geliri.....	143
Tablo 4.26. Ailenin HADZEÇ'e Davranış Tarzı	144
Tablo 4.27. Ailenin HADZEÇ'e Disiplin Eğitimi Verme Biçimi.....	144
Tablo 4.28. Ailede HADZEÇ'in İhtiyaçlarının Karşılanmasıyla İlgilenen Kişi.....	145
Tablo 4.29. Ailelerin HADZEÇ'e Sahip Olmalarından Dolayı Yaşadıkları Sıkıntılar	146
Tablo 4.30. HADZEÇ Sahibi Ailelerin Sosyalleşme Sorunu Yaşama Durumları..	147
Tablo 4.31. Ailelerin HADZEÇ'i Misafirlik, Düğün, Gezi vb. Etkinliklere Götürme Durumu	148

Tablo 4.32. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Sürekli Kontrol Altında Tutulma Durumları.....	148
Tablo 4.32.1. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Kontrol Altında Tutulma Nedenleri	149
Tablo 4.32.2. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Kontrol Altında Tutulmama Nedenleri	149
Tablo 4.33. HADZEÇ’le İlgili Bir Sorunun Eşler Arasında Rahatlıkla Konuşabilme Durumu	150
Tablo 4.33.1. HADZEÇ’le İlgili Bir Sorunun Eşler Arasında Rahatlıkla Konuşulamama Durumu.....	150
Tablo 4.34. HADZEÇ’e Çocuğa Sahip Olduktan Sonra, Ailede Eşlerle, Çocuklarla veya Diğer Aile Bireyleriyle Herhangi Bir Sorunun Yaşanma Durumu.....	151
Tablo 4.35. Aileye Göre, Toplumun Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylere Bakış Açısı.....	151
Tablo 4.36. Ailelerin Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarının Yaşayabileceklerini Düşündükleri En Büyük Problem.....	152
Tablo 4.37. HADZEÇ’e Sahip Olmanın Ailelere Yaşattığı Duygular	153
Tablo 4.38. Çocuklarının Özel Gereksinimli Olmasından Dolayı Anne, Babaların Kendini Suçlayıp Suçlamadığı.....	154
Tablo 4.38.1. Anne Babaların Kendilerini Suçlama Nedenleri.....	154
Tablo 4.39. Ailelerin HADZEÇ’in İhtiyaçlarını Yeteri Kadar Karşılıyıp Karşılamadıklarına İnanma Durumu	155
Tablo 4.40. Anne, Babaların HADZEÇ’ten Sonra, Bir Çocuk Sahibi Daha Olmayı Düşünme Durumu	155
Tablo 4.41. Aileye Göre, Okulda Verilen Eğitimin HADZEÇ’in Gereksinimlerini Karşılama Durumu	156
Tablo 4.42. HADZEÇ’in Öğrenim Gördüğü Okulun Yeterli Donanıma Sahip Olması	156
Tablo 4.43. HADZEÇ’in Öğrenim Gördüğü Okulda, Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Gerekli Düzenlemelerin Yapılması Durumu	157
Tablo 4.44. HADZEÇ’in Öğrenim Gördüğü Okul Binasında Uygun Oyun Alanlarının Bulunma Durumu	157
Tablo 4.45. HADZEÇ’in Gereksinimleri Doğrultusunda Özelliklerine Göre Eğitim Programlarının Oluşturulma Durumu.....	157
Tablo 4.46. HADZEÇ’in Devam Ettiği/Edeceği Okul İle İlgili İşlemlerde (Kayıt-Kabul, Sınıf Geçme vb.) Ailelere Yönelik Rehberlik Yapılması Durumu	158
Tablo 4.47. HADZEÇ’in Öğrenim Gördüğü Okul Yönetiminin Zaman Zaman Ailelere Yönelik Çeşitli Etkinlikler Düzenleme Durumu	158
Tablo 4.48. HADZEÇ’in Öğrenim Gördüğü Okulda Yeterli Sayıda Personelin Bulunması Durumu	160
Tablo 4.49. HADZEÇ’in Öğrenim Gördüğü Okulda Görev Yapan Eğitimcilerin Sürekli Değişip Değişmeme Durumu.....	160
Tablo 4.50. HADZEÇ’in Öğrenim Gördüğü Okulda Görev Yapan Eğitimciler İle Onların Dışında Çalışanların Çocukların Gereksinimleri Hakkında Yeterli Bilgi Sahibi Olup Olmama Durumu.....	160

Tablo 4.51. Ailelerin HADZEÇ'in Eğitiminde Görevli Okul Yönetimi, Öğretmen ve Diğer Okul Personeli İle İletişim Kurabilme Durumu	161
Tablo 4.52. HADZEÇ'in Eğitiminde Görevli Okul Yönetimi, Öğretmen ve Diğer Okul Personelinin Ailelerle ve Engelli Çocukla Yeteri Kadar İlgilenip İlgilenmeme Durumu.....	161
Tablo 4.53. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulun, Ailelere Özel Gereksinimli Çocuklarının Bakım ve Eğitimine Katkıda Bulunabilmesi İçin Gerekli Olan Bilgi ve Beceriyi Sağlama Durumu.....	162
Tablo 4.54. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okul Çalışanlarının (Okul Yöneticilerinin/Öğretmenlerinin) Ailelere Çocuklarının Gereksinimleri İle İlgili Ayrıntılı Bilgi Verme Durumu.....	162
Tablo 4.55. Çocuklarındaki Engel Durumununun Aileler Tarafından Kabullenilmesinde Okul Çalışanlarının (Okul Yönetimi/Öğretmen) Ailelere Destek Olma Durumu.....	163
Tablo 4.56. HADZEÇ'in Özel Eğitime Başlamasından Sonra Çocukta Meydana Gelen Değişiklikler	163
Tablo 4.57. Ailelerin Okulda Verilen Eğitim Etkinliklerinin Gün Boyu Sürmesini İsteme Durumu.....	166
Tablo 4.58. Ailelerin HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Almış Olduğu Eğitim Süresince Öğrenciyle İlgili Sık Sık Şikâyet Alma Durumu	167
Tablo 4.59. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Şikâyet Kutusunun Bulunma Durumu	167
Tablo 4.60. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Velilerin Düşüncelerine Başvurulma Durumu	168
Tablo 4.61. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Görülen Eksiklikler	168
Tablo 4.62. HADZEÇ'in Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezlerinden Eğitim Alma Durumu.....	169
Tablo 4.63. Ailelerin Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Yeterli Bilgi Sahibi Olma Durumu	169
Tablo 4.64. Ailelerin HADZEÇ'in Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezlerinden Aldığı Eğitim Giderlerini Karşılama Durumu	170
Tablo 4.65. Ailelerin, Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Bilgiyi Öğrenme Durumu.....	170
Tablo 4.66. Ailelerin, HADZEÇ'le İlgili Hizmetlerden Yararlanmak İstediginde Herhangi Bir Zorluk Yaşama Durumu.....	171
Tablo 4.67. Ailelerin HADZEÇ'le İlgili Hizmetlerden Yararlanması Engellenen Kişiler/Kurumlar	171
Tablo 4.68. Ailelerin HADZEÇ'in Sahip Olduğu Yasal Hakları Bilme Durumu...	172
Tablo 4.69. Ailelerin HADZEÇ'e Yönelik Hizmetler Hakkında Bilgi Alma Durumu.....	173
Tablo 4.70. Ailelerin HADZEÇ'e Yönelik Hizmetler Hakkında Bilgi Aldığı Kaynaklar	173
Tablo 4.71. Ailelerin HADZEÇ'le İlgili Verilen Hizmetlerden Yararlanma Düzeyi	174
Tablo 4.72. Ailelerin HADZEÇ'e Bakım Parası vb. Adlarla Herhangi Bir Yardım Alma Durumu	174
Tablo 4.73. Ailelerin HADZEÇ'ten Beklentileri	175

Tablo 4.74. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Almış Olduğu Eğitimin, Ailelerin Beklentilerini Karşılama Durumu	176
Tablo 4.75. Ailelerin Devletin, Özel Gereksinimli Bireylere Sunduğu Haklar Konusundaki Düşünceleri	176
Tablo 4.75.1. Devletin Sunduğu Hizmetleri Yetersiz Bulan Velilerin Önerileri	176
Tablo 4.76. Anne ve Babanın Cinsiyeti İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	178
Tablo 4.77. Anne ve Babanın Yaşı İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	179
Tablo 4.78. Anne ve Babanın Medeni Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	181
Tablo 4.79. Ailenin Yaşadığı Yerleşim Birimi İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	182
Tablo 4.80. Ailedeki Toplam Çocuk Sayısı İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	184
Tablo 4.81. Ailedeki Özel Gereksinimli Çocuk Sayısı İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	185
Tablo 4.82. HADZEÇ'in Cinsiyeti İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	187
Tablo 4.83. HADZEÇ'in Yaşı İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	188
Tablo 4.84. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okul Seviyesi İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	189
Tablo 4.85. Anne ve Babanın Eğitim Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	190
Tablo 4.86. Anne ve Babanın Çalışma Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	192
Tablo 4.87. Ailenin Sağlık Güvencesi İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	193
Tablo 4.88. Ailenin Aylık Geliri İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	196
Tablo 4.89. Anne ve Babanın HADZEÇ'e Yaklaşım Biçimi İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	199
Tablo 4.90. HADZEÇ'e Sahip Olmanın Anne ve Babanın Hayatını Etkileme Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	201
Tablo 4.91. Toplumun HADZEÇ'e Bakış Açısı İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	204
Tablo 4.92. HADZEÇ'in Yaşayabileceği Sorunlar İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	206
Tablo 4.93. Anne ve Babanın HADZEÇ'e Sahip Olmalarından Dolayı Kendilerini Suçlamaları İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	208
Tablo 4.94. Anne ve Babanın HADZEÇ'in İhtiyaçlarını Karşılama Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	210

Tablo 4.95. Okulda Verilen Eğitimin HADZEÇ'in İhtiyaçlarını Karşılama Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	212
Tablo 4.96. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulun Yeterli Donanıma Sahip Olması İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	214
Tablo 4.97. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Velilere Yönelik Etkinliklerin Yapılması İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	218
Tablo 4.98. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Çalışanların Yeterli Bilgi Sahibi Olmaları İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki	220
Tablo 4.99. Ailenin, HADZEÇ'in Engel Durumunu Kabullenmelerinde Okul Çalışanlarının Onlara Yardımcı Olmaları İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	221
Tablo 4.100. Okula Başladıktan Sonra HADZEÇ'te Davranış Değişikliklerinin Görülmesi İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	223
Tablo 4.101. Okulda HADZEÇ İçin Gerekli Düzenlemelerin Yapılması İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	225
Tablo 4.102. HADZEÇ'in Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine Gitmesi İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	226
Tablo 4.103. Anne ve Babanın HADZEÇ'in Yasal Haklarını Bilme Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	228
Tablo 4.104. Anne ve Babanın HADZEÇ'e Sunulan Hizmetlerle İlgili Bilgi Alma Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki	229
Tablo 4.105. Ailenin HADZEÇ'e Sunulan Kurumsal Hizmetlerden Ne Kadar Yararlandığı İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki	231
Tablo 4.106. Ailenin HADZEÇ'e Yönelik Maddî Yardım Alma Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	232
Tablo 4.107. Ailenin HADZEÇ'ten Beklenti Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki.....	235

ÖZET

Her aile, sağlıklı bir çocuğa sahip olmak ister; ancak çocuklarının özel gereksinimli olduğunu öğrenen aileler, büyük hayal kırıklığı yaşarlar. Bu durum ailenin beklediği bir durum değildir ve aile bireylerinin yaşantısında büyük değişiklikler meydana getirir. Bununla birlikte ailelerin o ana kadar çocuklarıyla ilgili geleceğe ilişkin hayalleri, planları alt üst olur.

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak gerek aile içi gerekse aile dışı ilişkiler üzerinde etkili olmakta, ailelerin sorumluluklarını artırmakta ve onlara ek sorumluluklar getirmektedir. Bu sorumluluklar, çocuğun toplumda bir birey olarak kendi ayakları üzerinde durması için aile açısından bir mücadeleye dönüşecektir. Özel gereksinimli çocuğun iyi bir eğitim alması hatta bir iş sahibi olması, toplumda engelinden dolayı sıkıntı yaşamaması, kendini yalnız hissetmemesi ve kendisini rahatça ifade edebilmesi ailelerin özel gereksinimli çocuklarının kazanmalarını arzu ettikleri en önemli istekleridir.

Çocuklarının özel gereksinimli olması ailelerde büyük sıkıntıların yaşanmasına neden olmaktadır. Hafif düzeyde zihinsel engelli çocuk (HADZEÇ) sahibi ailelerin de birçok sıkıntı yaşadıkları bilinmektedir. Bu sıkıntılar; sosyo-kültürel sıkıntılar, ekonomik sıkıntılar, psikolojik sıkıntılar ve hizmet alınan kurumlarla ilgili sıkıntılar olarak gruplandırılabilir.

HADZEÇ sahibi ailelerin yaşadıkları sosyo-kültürel sıkıntılar, ailenin özel gereksinimli bir çocuğunun olmasından dolayı toplumda yaşamış oldukları sıkıntılardır.

Ekonomik açıdan yaşanan sıkıntılar, ailelerin özel gereksinimli çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarken yaşadıkları maddi sıkıntılardır.

Psikolojik açıdan yaşanan sıkıntılar, ailelerin çocuklarındaki engel durumunu kabullenip kabullenmemelerine bağlı olarak anne, baba veya diğer aile bireylerinin psikolojisinde meydana gelen bozulmalar, aile içinde veya diğer insanlarla olan ilişkilerde meydana gelen bozulmalar vb. sıkıntılardır.

Hizmet alınan kurumlarla ilgili sıkıntılar ise ailelerin ve HADZEÇ'in hizmet aldığı eğitim kurumları, sağlık kurumları vb. gibi kurumlarla, zihinsel yetersizliği

olan çocuklarına yönelik sunulan hizmetler hakkında bilgi almak ve destek sağlamak amacıyla ailenin iletişime geçtiği resmi ve özel kurumlarda yaşadıkları sıkıntılardır.

Bu çalışmanın amacı, Sivas il merkezinde bulunan Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi özel eğitim okullarında ve bazı resmi okulların bünyesinde açılan özel eğitim sınıflarında öğrenim gören, HADZEÇ sahibi ailelerin yaşadıkları sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve hizmet alınan kurumlarla ilgili sıkıntıları ortaya çıkarmak, ailelerin yaşadıkları sıkıntılar karşısında beklentilerini tespit edip, bu beklentilerin karşılanmasına yönelik çözüm önerilerinde bulunmaktır.

Ailelerin, çocuklarının hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip olmalarından dolayı yaşamış oldukları sıkıntılar farklı gruplarda toplanarak bu araştırma kapsamında ele alınmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak elde edilen veriler, Sivas il merkezinde bulunan HADZEÇ sahibi ailelerin sorun yaşadığını ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: Zihinsel yetersizlik, sosyo-kültürel sıkıntı, ekonomik sıkıntı, psikolojik sıkıntı, kurumsal sıkıntı.

ABSTRACT

Each family wants to have a healthy child. But families who learn that their child has special needs are getting frustrated. This is an unexpected situation and will cause great changes in family members' life. Besides families' future dreams, plans about their children get upset.

Having a child with special needs affects both intra-familial and extra-familial relations, it raises the responsibilities of families and brings additional ones. These responsibilities will turn into a struggle in terms of the family, in order that their child can stand on his or her own legs as an individual in the society. To get a good education even a job, not to experience difficulties, not to feel alone and to express himself/herself easily are the most important desires of the families having children with special needs.

Having a child with special needs cause great difficulties in families. It's known that families have many troubles due to their children who have slight level of mental obstacle. These troubles can grouped as socio-cultural, economical, psychological and troubles related with the supplier institutions.

The socio-cultural troubles of families-whose children have slight level of mental obstacle-are the difficulties of families experienced in the society due to their children with special needs.

The economical troubles experienced by families are the financial difficulties when paying their children's expenses.

The psychological troubles experienced by families are the psychological depressions of mother father or other family members and the upset of relations within the family or with other people and these are up to the adoption of their children's obstacles.

The institutional troubles experienced by families are the difficulties living at their children's educational and health institutions or at public and private institutions which they communicate in order to get information or support about the services towards their mentally disabled children.

The aim of this study is to bring out the families' - whose students have slight level of mental obstacle and attending the Ministry of Public Education's special education schools which are located in Sivas city center and special education classes at some public schools-socio-cultural, economical, psychological and institutional troubles. And it's aimed both to identify the expectations of families experiencing these difficulties and to propose solutions due to satisfy these expectations.

As part of this study, it's tried to handle different groups of troubles experienced by families due to their children who have slight level of mental deficiency.

As a result; the obtained datas have put forward that families whose students have slight level of mental obstacle and where located in Sivas city center, have problems.

Key Words: Mental deficiency, socio-cultural trouble, economical trouble, psychological trouble, institutional troubles.

GİRİŞ

Engel, bireyin günlük yaşamda yerine getirmesi gereken görevleri yetersizlik veya zedelenmeden kaynaklı olarak yapamaması durumudur. Engelli kavramı ise, doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan ve bu nedenlerden dolayı koruma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiler için kullanılan bir ifadedir (Akıncı, Giresunlu 2011: 16). Engelli birey, zedelenme veya yetersizlik nedeniyle günlük yaşam için gerekli olan ve yerine getirmesi gereken rolleri yapamayan bireydir. Bu açıklamada ifade edilen zedelenme, bireyin biyolojik, psikolojik, fizyolojik ve anatomik özelliklerinde geçici ya da kalıcı türden bir kayıp, bir yapı ya da işleyiş bozukluğunu ifade ederken; yetersizlik ise bir şeyi yapmada yeterli olmamayı, belirli bir şekilde davranmada sınırlı kapasiteyi ifade etmektedir (Cavkaytar 2013: 3).

Engelli bireyler için “özel gereksinimli bireyler” ifadesi de kullanılmaktadır. Bu çalışmada da engelli birey ifadesi yerine, özel gereksinimli birey ifadesi kullanılacaktır. Özel gereksinimli bireyler, sahip oldukları yetersizlik alanına göre farklı başlıklar altında gruplandırılmaktadır. İşitme yetersizliği olan bireyler, görme yetersizliği olan bireyler, dil ve konuşma güçlüğü yaşayan bireyler, özel öğrenme güçlüğü yaşayan bireyler, duyuşsal uyum güçlüğü yaşayan bireyler, birden fazla yetersizliği olan bireyler, süregen hastalığı olan bireyler, sosyal uyum güçlüğü olan bireyler, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan bireyler, üstün ve özel yeteneği olan bireyler gibi... (Cavkaytar 2013: 11). Zihinsel yetersizliği olan bireyler de özel gereksinimli bireyler arasında yer almaktadırlar.

Zihinsel yetersizliği olan birey, MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 4/11 maddesinde, “zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan birey” olarak tanımlanmıştır (www.meb.gov.tr).

Zihinsel yetersizliği olan bireyler, zekâ testlerinden aldıkları puan veya ihtiyaç duydukları gereksinim seviyesi gibi bazı özellikler esas alınarak çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu grupta yer alan bireyler, engel derecesine göre birbirlerinden farklı özelliklere sahiptirler. Hatta aynı engel derecesinde bulunan zihinsel yetersizliği olan bireyler arasında bile farklılıklar görülebilmektedir. Bu nedenle bu engel grubundaki bireylerin özelliklerinin tespit edilmesi, onlara yönelik sunulacak hizmetlerin belirlenmesinde ve kaynakların etkin kullanılmasında etkili olacağı için bu yetersizlik alanındaki bireyler arasında sınıflama yapılması büyük önem arz etmektedir.

Ülkemizde özel eğitim uygulamaları ve bu uygulamalarla ilgili her türlü iş ve işlemlere dair bilgilerin bulunduğu Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde zihinsel yetersizliği olan bireyler; hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler, orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler, ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler ve çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler olmak üzere dört grupta sınıflandırılmıştır (www.meb.gov.tr).

Zihinsel yetersizliğe sahip bireyler içerisinde en büyük grubu hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler oluşturmaktadır (Metin, Işıtan 2015: 161). Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler, “zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyan kişiler” olarak tanımlanmıştır (www.meb.gov.tr). Bu grupta yer alan bireyler günlük yaşam için gerekli olan becerilerin yerine getirilmesinde, diğer insanlarla olan iletişim becerilerinin sağlanmasında, fiziksel gelişim özellikleriyle, akademik becerilerle ilgili konularda sağlıklı olan akranlarına en yakın özelliklere sahip bireylerdir.

Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocuklardaki (HADZEÇ) zihinsel yetersizlik durumu genellikle okula başladıktan sonra tespit edilmektedir. Çünkü eğitim hayatına başlayan bu bireyler, okuma-yazma, sayısal alanla ilgili becerilerle diğer akademik becerileri öğrenmede güçlük yaşamaktadırlar. Bu nedenle de sağlıklı akranlarından geri kalmaktadırlar. Bu durum üzerine gerekli testler uygulanarak bireyin engelli olup olmadığı tespit edilmektedir (Özdemir 2008: 9).

HADZEÇ'lerde zekâ bölümü (IQ) 50-55 ile 70 arasındadır. Bu grupta yer alan bireyler, eğitsel açıdan yapılan sınıflamada da "eğitilebilir zihinsel engelliler" grubunda yer alırlar (Yıldız 2015: 13).

Bu engel derecesinde yer alan bireyler, sağlıklı olan akranlarından akademik beceriler açısından geridirler. Genelme yapmakta zorlanırlar ve kazandıkları bilgileri ilişkilere göre gruplamada güçlük çekebilirler (MEB 2008: 4). Öğrendiklerini çok kısa sürede unutabilirler. Bu nedenle bu grupta yer alan bireyler, temel okuma-yazma ve sayma becerileri gibi akademik becerileri sağlıklı olan akranlarına göre daha yavaş öğrenirler (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 45).

HADZEÇ'lerde iletişim, öz bakım, ev yaşamı, sosyal etkileşim, toplum içinde yaşayabilme, sağlık ve emniyeti gözetebilme, iş becerileri gibi özellikleri yaşıtlarına çok yakın değerlerde gözlenir (Yıldız 2015: 13). Bu gruptaki bireyler günlük yaşam için gerekli olan becerileri öğrenebilir, kendi ihtiyaçlarını kendileri karşılayabilir ve öz bakım becerilerini kendileri yerine getirebilirler.

HADZEÇ'ler, dil ve konuşma becerisini sağlıklı olan bireylerin geçtiği basamaklardan geçerek edinirler; ancak bu basamaklardan geçiş hızları daha yavaştır (MEB 2008: 4). Zihinsel yetersizliği olan bireylerde engelin derecesinin artması dil gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle HADZEÇ'lerde dil gelişimi açısından diğer zihinsel engel gruplarına göre çok fazla sıkıntı yaşanmamaktadır.

Zihinsel yetersizlik gösteren bireylerde çeşitli sosyal problemlere de rastlanılmaktadır. Sosyal ilişkilerinde kendilerini grupta kabul ettirecek becerileri azdır ve arkadaşlık etmede sıklıkla problem yaşarlar. Benlik kavramları genellikle zayıftır (MEB 2008: 5). HADZEÇ'ler arkadaşlık kurma, arkadaşlık ilişkilerini sürdürme, diğer insanların bakış ve yaklaşımlarından rahatsız olma gibi durumlar açısından sosyal ilişkilerde sıkıntı yaşayabilmektedirler.

HADZEÇ'lerde duysal ve motor becerilerle ilgili sorunlar çok az görülmektedir. Yetişkinlik yaşlarına yaklaştıkça kendi başlarına yaşamaya olanak verecek toplumsal ve mesleki yetenekleri kazanabilmektedirler (Erez 2012: 8).

Bu gruptaki bireylerin fiziksel gelişimleri (boy-kilo) yaşıtlarının gelişimi ile tutarlılık gösterebilmektedir; ancak engel derecesine göre fiziksel gelişim açısından farklılık görülebilmektedir (MEB 2008: 5; Cavkaytar, H. Diken 2012: 39). Engel

derecesinin artmasıyla birlikte farklı rahatsızlıkların ortaya çıkmasına bağı olarak fiziksel gelişimle alakalı bazı problemler yaşanabilmektedir.

Birbirinden farklı özelliklere sahip olan özel gereksinimli bireyler ve onların aileleri birçok sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu sıkıntılar aynı zamanda HADZEÇ'ler ve aileleri tarafından da yaşanan sıkıntılarla benzerlik göstermektedir. Özel gereksinimli bireylerin ve ailelerinin yaşadıkları sorunlar, toplumsal sorunlardır ve tüm toplumu ilgilendirmektedir (Toptan 2009: 212). Gerek özel gereksinimli bireyin gerekse ailelerinin yaşadıkları sıkıntılar tek boyutlu değildir. Onların yaşadıkları sıkıntıları sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve kurumsal açıdan yaşanan sıkıntılar olarak gruplandırmak mümkündür.

Özel gereksinimli çocuk sahibi aileler, sosyo-kültürel açıdan sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu aileler de toplumun bir parçasıdır ve diğer insanlarla birlikte yaşamak durumundadırlar; ancak bazı özel gereksinimli çocuk sahibi aileler, çocuklarının durumundan dolayı toplumdan kendini soyutlamakta, sosyal aktivitelere katılmak istememekte ve buna bağı olarak sosyalleşme sorunları yaşamaktadırlar. Bu durum sonucunda da aileler toplumdan uzaklaşmakta, çevresindeki sınırlı sayıda insanla yaşamını sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Ailelerin ekonomik anlamda yaşadıkları sıkıntılar ise özel gereksinimli bireylerin tıbbi tedavi, bakım, beslenme, ulaşım, özel eğitim, giyinme, eğlenme, çocuğun bakımı için gerekli araç gereçlerin temin edilmesinde vb. ihtiyaçlarının karşılanmasında yaşadıkları güçlüklerden kaynaklanmaktadır (Sevim 2011: 25).

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip aileler, psikolojik açıdan da sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu sıkıntılardan biri ve en önemlisi özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmayla birlikte yaşanan kabullenme sorunudur (Oto'dan akt. Sevim 2011: 24). Bunun dışında özel gereksinimli bir çocuğa sahip olduktan sonra aile üyelerinin derin bir üzüntü yaşamaları, bu üzüntünün sağlık problemlerini beraberinde getirmesi, eşler arasında yaşanan tartışmalar, kardeşler arasında yaşanan sorunlar, ailenin ekonomik durumunun yetersiz olması aile bireylerini olumsuz etkilemekte olup onların psikolojilerinin bozulmasına neden olmaktadır.

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip aileler hizmet alınan kurumlarla ilgili de sıkıntılar yaşamaktadırlar. Ailelerin sorun yaşadıkları kurumlar; eğitim kurumları,

sağlık kurumları, yardım dağıtan kurumlar ve hizmet alınan diğer kurumlar olarak gruplandırılabilir.

Herhangi bir engeli olan bireyler ve onların aileleri toplumun ayrılmaz bir parçasıdır. Bu çocuklar ve aileleri, çocuklarında bulunan herhangi bir engel durumundan dolayı sıkıntılı günler yaşamaktadırlar. Özel gereksinimli birey sayısında meydana gelen artış, onlara tanınan yasal haklar, onların karşılaşmış oldukları sorunlar bu bireyler ve aileleri üzerine yapılan araştırma sayılarının artmasında da etkili olmaktadır. Bu araştırmalarda özel gereksinimi olan bireylerin ve ailelerinin incelenmesi için ailelerin sosyo-ekonomik durumları, ailedeki bireylerin eğitim düzeyleri ve engelliliğe bakış açıları, ailelerin ve özel gereksinimli çocuklarının bu engel durumundan dolayı yaşadıkları sıkıntılar vb. gibi durumların ayrı ayrı ve çok yönlü olarak incelenmesi gereklidir (Kaya 2012: 17).

Özel Eğitim Sınıflarında/Okullarında Öğrenim Gören Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliğe Sahip Öğrencisi Bulunan Ailelerin Özel Eğitimden Beklenti Düzeyleri (Sivas İli Örneği) adlı bu çalışmanın amacı, HADZEÇ sahibi ailelerin yaşadıkları sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve kurumsal bazlı sıkıntıları bilimsel yöntemle tespit etmek ve elde edilen tespitler sonucunda da çözüm önerilerinde bulunmaya çalışmaktır. Aynı zamanda bu araştırma ile ailelerin sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik özellikleri ile sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumları arasında herhangi bir ilişki olup olmadığı da saptanacaktır.

Bu araştırma iki aşamadan oluşmakta olup, ilk aşama araştırmanın kuramsal çerçevesine yönelik anahtar kavram ve konulardan oluşmaktadır. Bunun için, konuyla ilgili mevcut kaynak taraması yapılmış, kavramsal ve kuramsal çerçevenin sınırları araştırılarak belirlenmiştir. Buradaki amaç, genelde özel gereksinimli bireylerin, özelde HADZEÇ ve ailelerinin yaşadıkları sıkıntıları sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve kurumsal sıkıntılar olmak üzere çeşitli boyutlarıyla incelemektir.

Araştırmanın ikinci aşaması uygulama aşaması olup, bu aşama mevcut kaynak taramasına dayanan inceleme ve açıklamalara paralel olarak elde edilen bilgilerden hareketle yürütülmüştür. Böylece, önce problem tanımlanmış, araştırmanın amacı ortaya konmuş, temel ve alt varsayımlar oluşturulmuş, daha sonra

araştırma evreni, örnekleme, veri toplama teknikleri belirlenmiştir. Oluşturulan temel ve alt varsayımlar, araştırmada kullanılan veri toplama aracı olarak seçilen anket formundan yararlanılarak test edilmiştir.

Anket soru formu, araştırmanın amacına uygun olarak temel ve alt varsayımlardan hareketle düzenlenmiş ve ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri ile ailelerin özel eğitim kurumlarından beklentileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ankette açık uçlu ve kapalı uçlu olmak üzere toplam 80 soru bulunmaktadır. Bu sorularda ailelerin yaşadıkları sıkıntıları tespit etmeye yönelik sorular yer almaktadır.

Araştırma kapsamında, Sivas il merkezinde bulunan resmi özel eğitim okullarında ve bazı resmi okullar bünyesinde açılan özel eğitim sınıflarında öğrenim gören, hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip öğrencisi bulunan 127'si anne, 34'ü baba ve 7'si de diğer aile üyeleri (kardeş, dede, nine) olmak üzere toplamda 168 veliyle görüşülmüştür.

Araştırma kapsamında Sivas il merkezinde bulunan ve HADZEC'lere yönelik eğitim verilen 5 özel eğitim ilkokulu, 9 özel eğitim ortaokulu ve 1 mesleki eğitim merkezinde öğrenim gören öğrencilerin velileriyle görüşülmüştür. Bu okullara ait bilgiler Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Şubesinden alınmıştır.

Anket formunun uygulanmasına başlamadan önce, ilgili okullarda anket çalışması yapabilmek için Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı izin alınmış (Ek:1.a) ve uygulama süreci olarak 2013–2014 eğitim öğretim yılı belirlenmiştir. Belirlenen okullarda 7 Mayıs 2014–13 Haziran 2014 tarihleri arasında örneklem dâhilinde olan velilere anket çalışması uygulanmıştır.

Araştırma kapsamında kullanılan anket çalışması, okula gelen velilerle okulda, okula gelmeyen veya gelemeyen velilerle de onlara ulaşılarak evlerinde yapılmıştır.

Ailelerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarına yönelik olarak sunulan kurumsal hizmetleri yeterli bulup bulmamalarıyla, sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri arasındaki ilişkileri tespit etmek ve bu doğrultuda oluşturmuş varsayımları test etmek amacıyla frekans dağılımları ve Ki-kare analizleri yapılarak tablolar oluşturulmuştur.

Bununla birlikte, ailelerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarına yönelik olarak sunulan kurumsal hizmetleri yeterli bulup bulmamalarıyla, bu durumu etkilediği düşünölen sosyo-költürel, ekonomik, psikolojik ve kurumsal özellikler arasındaki ilişkileri tespit etmek ve bu doğrultuda oluşturmuş varsayımları test etmek amacıyla karşılaştırmalar yapılmış ve ulaşılan verilerden tablolar elde edilmiştir.

Analizler, % 95 güvenirlilik düzeyinde gerçekleştirilmiş olup verilerin analizinde SPSS 17,0 paket programı kullanılmıştır.

HADZEÇ'e sahip ailelerin çocuklarına yönelik eğitim aldığı özel eğitim kurumlarından beklenti düzeylerinin tespit edilmeye çalışıldığı bu araştırma 5 bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın 1. Bölümünde araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan bilgiler yer almaktadır. 2. Bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesine, 3. Bölümde araştırma ile ilgili problem, amaç ve önem gibi araştırmanın metodolojisine dair bilgilere yer verilmiştir. 4. Bölümde araştırma kapsamında elde edilen verilere değinilirken, 5. Bölümde genel değerlendirme, sonuç ve öneriler kısmına yer verilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde elde edilen verilere dayanılarak elde edilen sonuçlar yorumlanmış ve raporlaştırılmıştır.

TANIMLAR

Aile: Özel eğitime ihtiyacı olan bireyin anne, baba ve kardeşleri ya da kanunen bakmakla yükümlü olan kişi veya kurum temsilcisidir (www.orgm.meb.gov.tr).

Bireyselleştirilmiş eğitim programı: Özel gereksinimli öğrencinin zihinsel, duygusal, sosyal dil ve iletişim alanlarında yapabildiklerini dikkate alarak, kazandırılacak davranışların neler olduğu, bu davranışların nerede, nasıl, kimler tarafından, hangi yöntemlerle ve ne kadar sürede kazandırılacağını belirten, gerekli destek eğitim hizmetlerini içeren, içinde ailenin de yer aldığı bir ekip tarafından hazırlanan yazılı bir programdır (Kargın 2013: 61).

Bireysel gelişim raporu: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine ilişkin değerlendirme sonucunu gösteren rapordur (www.orgm.meb.gov.tr).

Engel: Bireyin yetersizliği nedeniyle, yaşadığı sürece, yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel farklılıklara bağlı olarak oynaması gereken rolleri gereği gibi oynayamama durumudur (Canöz 2011: 3).

Kaynaştırma: Özel eğitim gerektiren bireylerin diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını sağlamak ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmek için geliştirilmiş eğitim ortamlarıdır (www.orgm.meb.gov.tr).

Risk taşıma: Halen bir yetersizliği belirlenemeyen ancak ileride yetersizlik gösterme şansı ya da olasılığı normalde beklenenden daha fazla olan çocukları ifade eder (Cavkaytar 2013: 4).

Özel eğitim: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir (www.orgm.meb.gov.tr).

Özel eğitim sınıfı: Okul ve kurumlarda, durumları ayrı bir sınıfta eğitim görmeyi gerektiren öğrenciler için yetersizlik türü, eğitim performansları ve özelliklerine göre açılan sınıflardır (www.orgm.meb.gov.tr).

Özel eğitim okul ve kurumları: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylere hizmet veren, özel olarak yetiştirilmiş personelin bulunduğu, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemlerin uygulandığı, Bakanlığa bağlı her tür ve kademedeki yatılı ve gündüzlü resmî ve özel okul ve kurumlardır (www.orgm.meb.gov.tr).

Özel eğitime ihtiyacı olan birey: Çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireydir (www.orgm.meb.gov.tr).

Tanılama: Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde, bireyin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerin değerlendirilmesi amacıyla nesnel, standart testler ve engelli bireyin özelliklerine uygun ölçme araçlarıyla yapılan tüm uygulamalardır (Akıncı, Giresunlu 2011: 52).

Veli: Öğrencinin anne/babası veya kanunî sorumluluğunu üstlenen kişidir (www.orgm.meb.gov.tr).

Yetersizlik: Zedelenme ya da bazı sapmalar sonucu, bir insan için normal bir etkinliğin ya da yapının önlenmesi, sınırlandırılması halidir (Canöz 2011: 2).

Zedelenme: Bireyin psikolojik, fizyolojik, anatomik özelliklerinde geçici ya da kalıcı türden bir kayıp ya da işleyiş bozukluğu olması durumudur (Cavkaytar 2013: 3). Bireyin işlevde bulunmasını sağlayan yapının, doğuştan ya da sonradan çeşitli nedenlerle zarar görmesidir (Yıldırım Doğru, Durmuşoğlu Saltalı 2013: 39).

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Engel

Engel kavramını tanımlamadan önce onunla ilişkili olan zedelenme ve yetersizlik kavramlarını açıklamak gerekir. Zedelenme, bireyin psikolojik, fizyolojik ve anatomik özelliklerinde geçici ya da kalıcı türden bir kayıp ya da işleyiş bozukluğu durumudur. Gözde oluşan fonksiyonel bozukluk ya da ayağın kırılması zedelenmeye örnek verilebilir. Yetersizlik ise bir şeyi yapmada yeterli olmamayı, belirli bir şekilde davranmada sınırlı kapasiteyi ifade etmektedir (Eripek 2004; Güven 2015). Zedelenme sonucu organın işlevini yerine getirememesi durumunu da yetersizlik olarak ifade etmek mümkündür. Özel eğitim gerektiren çocukların çoğu çeşitli yetersizlikler gösterirler. Yetersizlik; geçici-kalıcı, önlenebilir-önlenemez, giderilebilir-giderilemez, ilerleyen-gerileyen gibi değişik özellikler gösterebilir (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 9). Bireyin yürüyememesi, konuşamaması, görememesi, çevreyle iletişim kuramaması, davranışlarını kontrol edememesi yetersizlik durumu için örnek verilebilir (Yıldırım Doğru, Durmuşoğlu Saltalı 2013: 39). Bireyin zekâ kapasitesinin normal sayılan değerlerin altında olması zedelenme; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri öğrenememe veya öğrenmede eksiklik yaşama durumu ise yetersizliktir. Zedelenme ve yetersizlik yüzünden günlük yaşam için gerekli becerileri yerine getirememesi durumu ise engeldir.

Birey belli bir zamanda, belli bir durumda yapması istenilenleri yetersizlik yüzünden yapamazsa, yetersizlik engele dönüşmüş olur (Özgür 2011: 5). Örneğin, işitme engelli, konuşma güçlüğü yaşayan bireyin okulda, sınıfta, sosyal hayatta sözlü iletişime dayalı rolleri istendiği gibi yerine getirememesi, bu nedenden ötürü de oynamak istediği rollerin ona verilmemesi, yetersizliğin yerini engelin alması şeklinde nitelendirilebilir; ancak yetersizlik her zaman engele yol açmayabilir. Zekâ yetersizliği gösteren bir çocuk okulda akademik çalışmalarda ciddi problemlerle karşılaşırken okul dışında önemli bir problemle karşılaşmayabilir (Eripek 2004; Karacan 2012). Matematik dersini öğrenememe sadece okulda engel

oluşturabilirken, günlük yaşamda ise bu beceriye gereksinim duymayan biri için engel değildir (Yıldırım Doğru, Durmuşoğlu Saltalı 2013: 39).

Engel kavramı kelime anlamı olarak “bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep, mâni...” şeklinde ifade edilmektedir (www.tdk.gov.tr).

Canöz (2011: 3) engeli, “bireyin yetersizliği nedeniyle, yaşadığı sürece yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel farklılıklara bağlı olarak oynaması gereken rolleri gereği gibi oynayamama durumu” olarak tanımlamıştır.

Bireyin çevreyle etkileşiminde yaşadığı problem, yetersizliğinden kaynaklanabildiği gibi çevresel faktörlerden de kaynaklanabilmektedir. İnsanlar, yetersizliklerinden çok başkalarının olumsuz tutum ve davranışları nedeniyle de çeşitli problemler yaşayabilirler. Bedensel yetersizliği olan bir çocuk serbest hareket etme ya da dolaşmada yetersizliğinin sonucu olarak problem yaşayabilir; ancak problem bireyin bedensel yetersizliğinden bağımsız olarak mimari düzensizlikler ya da insanların olumsuz tepkileri sonucunda da ortaya çıkabilir (Eripek 2004: 3). Yetersizliğe sahip bireylerin yaşamlarını sürdürmeleri için alınması gereken önlemlerin alınmaması onların günlük yaşamlarını sürdürmeleri noktasında engel oluşturmaktadır ve bu engeller bireyin çevresindeki insanlardan kaynaklanmaktadır. Yıldırım Doğru ve Durmuşoğlu Saltalı'nın (2013: 39) yapmış olduğu engel tanımı buna işaret etmekte olup engel, “yetersizliği ya da özrü olan bireyin çevreyle etkileşiminde karşılaştığı problemler” olarak tanımlanmıştır. Engel, kişinin çevreye uyum sağlayamamasını kapsayan ve kişinin yetersizliği nedeniyle çevreye adapte olamamasından kaynaklanan bir durumdur (Ataman 2009: 15).

Yukarıda ifade edilen tanımlardan yola çıkarak engeli, “bireyin organlarındaki zedelenme, yetersizlik ve çevresel faktörlere bağlı olarak günlük yaşamda yerine getirmesi gereken görevleri yapamaması ve çevreye uyum sağlayamaması durumu” şeklinde tanımlayabiliriz.

1.2.Engelli

Engelli, en basit ve bilindik şekilde “engeli bulunan, yetersizliği veya eksikliği nedeniyle yapması gereken görevleri yapamayan birey” olarak tanımlanabilir.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde kelime anlamı olarak engelli; “engeli olan, vücudunda eksik veya kusuru olan” şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr).

Akıncı ve Giresunlu engelli kavramını (2011: 16), “doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan, bu nedenlerle koruma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi” olarak tanımlamışlardır.

Ülkemizde engelli kavramı ile ilgili farklı yasalarda da tanımlar yapılmıştır. Bu yasalardan biri olan 5378 sayılı Özürlüler Kanunu’nda engelli; “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak tanımlanırken, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nda engelli kavramı, özürlü kelimesiyle ifade edilmiş ve “doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi” şeklinde tanımlanmıştır (www.mevzuat.gov.tr).

1.3. Zihinsel Yetersizliği Olan Birey

Zekâ (anlak), insan beyninin karmaşık bir yeteneğidir. Zihnin birçok yeteneğinin uyumlu çalışması sonucunda ortaya çıkan bir yetenekler birleşimidir ve zihnin öğrenme, öğrenilenlerden yararlanabilme, yeni durumlara uyabilme ve yeni çözüm yolları bulabilme, mantıklı plan yapma, problem çözme, soyut düşünme, karmaşık düşünceleri anlama ve deneyimlerden yararlanma becerisidir (Yörükoğlu 2002; Özgür 2013).

Tarihsel süreç içerisinde zihinsel açıdan sağlıklı olan akranlarından geri olan bireyler için “idiot, embesil, moron, zihin engelli, zihinsel engelli, zihinsel engelli birey, zekâ geriliği olan birey, zihinsel yetersizliği olan birey...” gibi ifadeler kullanılmıştır. Günümüzde idiot, embesil ve moron kelimeleri bireyleri rencide eden

kavramlar olarak algılanmakta ve artık kullanılmamaktadır. Bu kavramların yerine yeni adlandırmalara yer verilmektedir. Zihin engelli, zihinsel engelli, zekâ geriliği olan birey, zihinsel yetersizliği olan birey gibi değişik terimler zihinsel işlevlerde problem yaşayan bireyleri tanımlamak için kullanılan başlıca ifadelerdir (Cavkaytar, H. Diken 2012: 35).

Zihinsel yetersizliği olan bireyler, geçmişten günümüze kadarki süreçte farklı şekillerde adlandırılarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Tarihsel süreç içinde bu adlandırma süreci Sucuoğlu (2000: 51) tarafından aşağıda belirtildiği gibi açıklanmıştır:

“Zihinsel engelli terimi herkes için, belli özellikleri olan kişileri ifade etmektedir. Zihinsel engelli bireyleri tanımlamak için kullanılan ilk ve en eski terim “idiot” tur. Bu terimin tarihçesi 13. yüzyıla kadar gitmektedir. Günümüzde bazen insanları aşağılamak için kullanılan bu terim Yunanca’da toplumsal yaşam içinde yer alamayan anlamına gelen ‘idiotus’ sözcüğünden gelmektedir. Anlama becerisinin sınırlı olması, idiot olanların belirlenmesinde anahtar faktör olarak kabul edilmiş; 16. yüzyılda İngiliz hâkim Sir Anthony Fitzherbert idiotları, “anne-babasının kim olduğunu söyleyemeyen ve kazanımlarının/kayıplarının nedenlerini anlamıyor gibi görünen kişi” olarak tanımlamıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru ağır derecede zihinsel yetersizliği olan bireyler idiot, hafif derecede zihinsel yetersizliği olanlar ise embesil olarak isimlendirmişlerdir. Bu dönemde idiot teriminin yanı sıra, feeble-mindedness terimi de kullanılmıştır. Bu sözcük, Red House Sözlüğünde ‘geri zekâlı, iradesiz’ olarak tanımlanmaktadır ve zihin olarak normal zekâ sınırlarının altında olan kişileri anlatmak için kullanılmaktadır. 19. yüzyılın sonlarına doğru bir başka terim daha gündeme getirilmiş, psikolog Goddard, Yunanca aptal/foolish anlamına gelen moron sözcüğünü, Binet Zekâ Testine göre, zekâ yaşı 8-12 arasında olarak belirlenebilen ve zekâ bölümleri 51-70 arasında olan bireyleri tanımlamak için kullanmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında embesil ya da idiotlar kadar düşük işlevleri olmayan; ancak engelli olmayan bireylere göre düşük bilişsel işlevlere (hastalık ya da incinmeler nedeniyle beyinde problem olmayan ve yetersizliği herhangi bir gözlemci için belirgin olan) sahip bireyler de moron sözcüğü ile tanımlanmaya çalışılmıştır.”

Zihinsel yetersizliği olan bireylerle ilgili ilk resmi tanım 1845’te Fransız psikiyatrist Esquirol tarafından yapılmıştır. Esquirol, zihinsel yetersizliği olan bireyi “idiot” olarak tanımlamıştır. İdiot, dili kullanamayan, öz bakımını yapamayan ve özel bakım isteyen, ağır derecede zekâ geriliği olan bireylerdir (Özgür 2013; Kulaksızoğlu 2015).

Zihinsel yetersizliği olan bireylerle ilgili yapılan diğer tanımlar ise 1941’de Doll’un ve 1947’de Tredgold’un yaptığı tanımlardır (Eripek 2009: 108). Doll, zihinsel engelli olmanın altı temel ölçütünü; (1) zihin olarak normalin altında olma,

(2) sosyal yetersizlik, (3) gelişimsel gerilik, (4) olgunlaşmada gerilik, (5) yapısal neden ve (6) tedavi edilememe şeklinde altı özellekle sıralamıştır. Tredgold ise tanımında bireyin kendisini topluma uydurmasındaki belli derecede yetersizlik ile zihinsel gelişimin tamamlanamamış olmasından söz etmiştir (Sucuoğlu 2010: 54).

Amerikan Zihin ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği (AAIDD), 1959 yılında zihinsel yetersizliği olan bireylerle ilgili yapılmış tanım karmaşasına son vermek ve yeni ve geçerliliği olan bir tanım oluşturmak amacıyla bir komisyon oluşturmuştur. Bu komisyon, 1973 yılında Grossman tarafından yapılan tanımı kabul etmiştir. Grossman zihinsel yetersizliği; “gelişim dönemi içinde genel zihin işlevlerinde önemli derecede normalaltı, bunun yanında uyum davranışlarında yetersizlik gösterme durumu olarak” tanımlamıştır (Eripek 2005’ten akt. Çıkılı 2013: 176). Gelişim dönemi içinde genel zihin işlevlerinde önemli derecede normalaltı olan, uyum davranışlarında yetersizlik gösteren ve anlama, öğrenme, düşünme vb. zihinsel süreçlerde sağlıklı olan akranlarından geride olan bireyler de zihinsel yetersizliği olan bireyler ya da zihin/zihinsel engelli bireylerdir.

Komisyon daha sonraki yıllarda yaptığı çalışmalar sonucunda, 2002 yılında zihinsel yetersizlik ifadesi yerine “zekâ geriliği” terimini kullanmış ve bu terimi “zihinsel işlevlerin, kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumsal davranışların her ikisinde de anlamlı sınırlılıklar olarak karakterize edilen 18 yaşından önce başlayan bir yetersizlik” olarak tanımlamıştır (Eripek 2009: 108).

Amerikan Zekâ Geriliği Birliği (AAMR), 2002 yılı haziran ayında yayınlanan en son yönergesinde zekâ geriliğini, “zihinsel işlevlerde bulunma ve kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumsal davranışların her ikisinde anlamlı sınırlılıklar” olarak karakterize edilen bir yetersizlik olarak tanımlamıştır (Özgür 2013: 245). Bu yetersizliğe sahip olan bireyler de zihinsel yetersizliği olan bireylerdir.

2007 yılında ise Amerikan Zihin ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği (AAIDD) zihinsel yetersizliği; “kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerle tanımlanan uyumsal davranışlar ve entelektüel açıdan her ikisinde de anlamlı düzeyde sınırlılıklarla, 18 yaşından önce ortaya çıkan bir beceri eksikliği” şeklinde ifade etmiştir. Bu tanımdan da kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde

anlamli düzeyde farklılık gösteren ve bu durumu 18 yaşından önce ortaya çıkan bireyler olarak zihinsel yetersizliği olan bireyleri tanımlayabiliriz.

Amerikan Zihin ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği (AAIDD) tarafından kabul edilen zekâ geriliği ile ilgili tanımlarda aralarında tutarlı ilişki bulunan üç ögeye yer verilmektedir. Bunlar:

1. Zihin İşlevleri
2. Uyum davranışları
3. Destek hizmetleridir (Çıkkılı 2013: 176).

Zihinsel yetersizliği olan bireyler, zihinsel işlevlerde önemli derecede normal altında olan bireylerdir. Burada ifade edilen zihinsel işlevler bireyin anlama, düşünme, yorumlama... gibi becerilerini kapsamaktadır. Uyumsal davranışlar, insanların günlük yaşamlarında işlevde bulunmak için öğrendikleri kavramsal ve pratik becerilerin bütünüdür. Destek hizmetleri ise bireyin ihtiyacına ve zamana göre değişebilen hizmetlerdir (Çifci Tekinarslan 2013: 140-141).

Zihinsel engelle ilgili bir başka tanımda Amerikan Psikoloji Birliği tarafından yapılmıştır. Birlik, zihin engelini, “a) genel zihinsel işlevlerde belirgin derecede sınırlılık, b) zihinsel işlevlerdeki sınırlılıkla aynı zamanda ortaya çıkan uyumsal işlevlerde sınırlılık ve c) zihinsel ve uyumsal sınırlılıkların 22 yaştan önce ortaya çıkması durumu” olarak ifade etmiştir (Sucuoğlu 2010: 60). Amerikan Psikoloji Birliği’nin yaptığı tanımda yaş sınırı 22 olarak belirtmiştir. Bu yaş sınırı Amerikan Zihin ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği tarafından yapılan tanımda ifade edilen yaş sınırına göre yüksektir.

Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) Uluslararası Hastalıklar ve Sağlık Durumlarının Sınıflamasında zihinsel yetersizlik, “gelişim dönemlerinde ortaya çıkan, zihnin yetersiz gelişimi ile bilişsel, sosyal ve dile ilişkin yeteneklerdeki bozuklukla kendini gösteren durum” olarak ifade edilmiştir (Çıkkılı 2013: 181). Gelişim döneminde ortaya çıkan, bilişsel, sosyal ve dile ilişkin yeteneklerde bozukluk yaşayan ve günlük yaşamda yerine getirmesi gereken rolleri yerine getiremeyen bireyler zihinsel yetersizliği olan bireylerdir.

Ülkemizde zihinsel yetersizliği olan bireylerle ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Yapılan tanımlarda, yurt dışında yapılmış olan tanımların etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

1992 yılında 21216 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Zihinsel Özürlü Çocukların Eğitim Uygulamaları Yönetmeliğinde zihin yetersizliği olan bireyler; “zihin gelişimlerinde meydana gelen yavaşlama, duraklama veya gerileme sebebiyle, davranış ve uyum yönünden yaşıtlarına göre sürekli olarak $\frac{1}{4}$ oranında ve daha fazla gerilik ve yetersizliği olan bireyler” olarak tanımlanmıştır (www.mevzuat.gov.tr)

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 4/11 maddesinde zihinsel yetersizliği olan birey; “zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan birey” şeklinde ifade edilmiştir (www.orgm.meb.gov.tr).

Yörükoğlu (2000: 115) zihinsel yetersizliği olan bireyleri tanımlamadan önce zihinsel yetersizliği tanımlamıştır. Ona göre zihinsel yetersizlik veya zekâ geriliği; “çeşitli nedenlere bağlı olarak, zihin yeteneklerinin yavaş gelişmesiyle ortaya çıkan bir durumdur.” Zihinsel yetersizliği olan bireyi ise “anlama, konuşma, öğrenme, kavrama ve çevreye uyumda yaşıtlarından çok geri kalmış birey” olarak ifade etmiştir.

Kuzgun (2014: 60) bir bireyin zihinsel yetersizliğinin olup olmadığının varsa yetersizlik derecesinin belirlenmesinde ölçüt olarak zekâ bölümü puanını temel almış ve zihinsel yetersizliği olan bireyi, zekâ bölümü 70’in altında olan bireyler olarak tanımlamıştır.

Bir başka tanımda da zihinsel yetersizliği olan bireyler, “gelişim süreci içinde zekâ düzeyinin normalin altında olmasının yanı sıra uyumsal davranışlarda yetersizlik gösteren birey” olarak tanımlanmıştır (Özgür 2013: 246). Burada ifade edilen uyumsal davranışlar, sosyal ve pratik becerilerin bütünüdür ve bireylerin yaşamları boyunca kullandıkları davranışlardır (Çifci Tekinarslan 2013: 141).

Bu tanımlardan yola çıkarak zihinsel yetersizliği olan bireyleri, “sağlıklı olan akranlarından zihinsel yönden geriliği olan ve zekâ fonksiyonlarını onlar gibi kullanamayan, zihinsel işlevler ve bu işlevlerin etkili olduğu bedensel, sosyal yetenek ve uyumsal davranışlar açısından sorun yaşayan bireyler” olarak tanımlayabiliriz.

1.4.Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey

Zihinsel yetersizliği olan bireyler, özel eğitime gereksinim duyan çocuklar arasında popüler bir grup olup oldukça heterojen özelliklere sahiptirler (Özgür 2013: 239). Bu grupta yer alan bireylerin birbirlerinden farklı birçok özellikleri bulunmaktadır. Hatta yapılan sınıflamalarda aynı grupta yer alan zihinsel yetersizliği olan bireyler arasında bile farklılıklar görmek mümkündür.

Zihinsel yetersizliği olan çocukların bir kısmı okula başlamadan önce bir kısmı ise okula başladıktan sonra fark edilebilmektedir. Bunun nedeni zihinsel yetersizliği bulunan bazı çocukların okula başlamadan önce sağlıklı olan akranlarıyla benzer gelişim özellikleri göstermeleridir (Çıkkılı 2013: 175). Özellikle HADZEÇ’ler fiziksel gelişim, dil gelişimi, sosyal gelişim gibi alanlarda sağlıklı olan akranlarına benzer bir gelişim özelliği göstermektedirler. Bu gruptaki bireyler okula başladıktan sonra okuma, yazma, matematik vb. akademik becerilerde gösterdikleri başarısızlıklar üzerine fark edilmektedirler.

Zihinsel yetersizliği olan bireyler, zihinsel engelin ağırlık derecesi, engelin nedeni, engelli bireyin eğitim alıp alamama durumu, desteğe ihtiyaç duyma durumu gibi farklı değişkenler göz önünde bulundurularak sınıflandırılmaktadırlar. Ülkemizde Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde zihinsel yetersizliği olan bireyler hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler, orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler, ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler ve çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 4/ö maddesinde hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey, “zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyan birey” olarak tanımlanmıştır (www.orgm.meb.gov.tr). Burada

ifade edilen sınırlı destek, bireylerin belirli zamanlarda, tutarlı yardıma ihtiyaçları olduğu dönemlerde verilen desteği kapsamaktadır. Bireylere sunulan sınırlı destek hizmetleri aralıklı değildir; ancak belli bir zamanla sınırlıdır (Çıkkılı 2013: 183).

Zihinsel engelin ağırlık derecesine göre yapılan sınıflama psikolojik sınıflama olarak da adlandırılmaktadır. Bu sınıflamaya göre zekâ bölümü 50/55 ile 70 arasında olan bireyler hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler olarak gruplandırılmıştır (Eripek 2009: 110).

HADZEÇ'ler, eğitim alıp almama durumuna göre yapılan eğitsel sınıflamaya göre, zekâ bölümü 50-75 arasında olup, eğitim alabilecek seviyede olan zihinsel yetersizliği olan bireylerdir (Özgür 2013: 250). Bu grupta yer alan HADZEÇ'ler eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan bireyler olarak da adlandırılmaktadır.

Dikici Sığırtmaç ve Deretarla Gül (2008: 45) hafif düzeyde zihinsel yetersizliği “bireyin, temel okuma, yazma ve sayma becerilerini kazanmasında ortaya çıkan gecikme durumu” olarak tanımlamışlardır. Bu durumda bulunan bireyler ise hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylerdir.

Yapılan tanımlardan yola çıktığımızda hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyi, “günlük yaşam becerilerini yerine getirmede, sosyal ilişkileri sürdürmede ve akademik becerileri kazanmada sağlıklı olan akranlarına nazaran yetersizlik gösteren ve bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri geç öğrenen, zekâ seviyesi bakımından sağlıklı akranlarına nazaran anlamlı farklılık göstererek geride olan, farklı eğitim uygulamalarından yararlanabilen ve yapılan zekâ testlerinde zekâ bölümü 50-70/75 arasında olup sınırlı desteğe ihtiyaç duyan bireyler” olarak tanımlayabiliriz.

1.5. Özel Eğitim

Özel eğitim, özel gereksinimi olan bireylere yönelik alanında yetişmiş uzman personel tarafından verilen eğitimidir. Özel gereksinimli birey ise bireysel özellikler ve eğitim yeterlikleri açısından yetersizlik gösteren bireyler olarak ifade edilmesinin yanı sıra üstün performans sergileyen bireyleri kapsayan bir ifadedir (Çuhadar 2013: 5). Görme yetersizliği olan bireyler, işitme yetersizliği olan bireyler, zihinsel yetersizliği olan bireyler, ortopedik yetersizliği olan bireyler, üstün zekâlı bireyler... özel gereksinimli bireyler grubunda yer almaktadırlar. Buradan hareketle özel eğitimi

bilişsel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından yetersiz olan ya da üstün performans gösteren bireylere yönelik, alanında yetişmiş uzman personel tarafından verilen eğitim olarak tanımlayabiliriz.

Özel eğitim uygulamaları bireyin engelinin türüne ve derecesine göre belirlenmektedir. Bu nedenle özel eğitim uygulamaları özel gereksinimi olan bireylere yönelik bir eğitim uygulaması olduğu için sağlıklı bireylere yönelik uygulanan genel eğitim uygulamalarından farklıdır. Eripek (2004: 6), özel eğitimi tanımlarken bu noktaya dikkat çekmektedir. Ona göre özel eğitim, “farklı eğitim gereksinimleri bulunan ve bireysel olarak planlanmış eğitim programlarını gerekli kılan çocuklara yönelik verilen eğitimidir.

Ataman’a (2009: 19) göre özel eğitim, “çoğunluktan farklı ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, özel gereksinimli bireyi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız, üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir.”

Canöz (2011: 1) özel eğitimi, “ortalama öğrenci özelliklerinden önemli ölçüde farklılaşan öğrencilere sağlanan, bireysel olarak planlanmış ve bireyin bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen eğitim hizmetlerinin bütünü” olarak tanımlamıştır.

Güven (2014: 45) ise özel eğitimi, “bireyin okul ortamı ve sosyal ortamda olabilecek en üst düzeyde kendi kendine yetebilmesini ve başarılı olmasını ve koşullar sağlandığında normal sınıf ortamlarında eğitim almasını sağlamayı amaç edinen ve özel gereksinimleri olan bireylerin bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitilmesine ilişkin uygulamalar” şeklinde tanımlamıştır.

Bu tanımların dışında ülkemizdeki kanun ve yönetmeliklerde de özel eğitim kavramına değinilmiştir. 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 3. maddesinin b fıkrasında özel eğitim, “özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların engel ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” olarak tanımlanırken, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 4/y maddesinde; “özel

eğitime ihtiyaçı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” şeklinde tanımlanmıştır (www.mevzuat.gov.tr).

Özel eğitimi, “zel gereksinimli bireylere, engel tür ve derecesine göre uzman kişiler tarafından, uygun ortamlarda verilen ve genel eğitimden farklı özellikleri olan eğitimidir” şeklinde tanımlamak mümkündür. Tanımda ifade edilen genel eğitim, farklı sınıflarda öğrenim gören sağlıklı öğrencilere yönelik uygulanan eğitim uygulamalarını kapsamaktadır.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Zihinsel Yetersizliğin Nedenleri

Zihinsel yetersizlik, birçok etken ya da koşulların bir araya gelmesi sonucu oluşabilmektedir. Zihinsel yetersizliğin nedenleri; doğum öncesi nedenler, doğumla ilgili nedenler ve doğum sonrası nedenler olmak üzere üç grupta toplanarak incelenebilir.

2.1.1. Doğum Öncesi Nedenler

Bir bireyin zihinsel yetersizliğe sahip olmasında annenin doğum öncesi dönemde yaşadığı durumlar etkili olabilmektedir. Annenin yaşadığı ve zihinsel yetersizliğe neden olan bu doğum öncesi etmenler;

Gebelik döneminde annenin aldığı ilaçlar, annenin geçirdiği kanamalar, gebeliğin ilk üç ayında annenin geçirdiği kızamıkçık hastalığı ve ateşli hastalıklar, anne ile baba arasındaki kan uyumsuzluğu ve Rh uyumsuzluğu (Kan uyumsuzluğuna bağlı olarak ortaya çıkan ağır sarılık, bebeğin beynini örseleyerek zihinsel yetersizliğe yol açmaktadır.), iç salgı bezlerinin iyi çalışmaması, annede bulunan kalp yetmezliği, şeker hastalığı vb. kronik hastalıklar ve bu rahatsızlıkların çocuğa geçmesi, akraba evlilikleri, annenin kötü beslenmesi, annenin alkol ve sigara kullanması, kurşun zehirlenmesi ve kalıtsal nedenlerdir (Yörükoğlu 2002; T. İftar 2010; Yaşar 2010; Canöz 2011; Karacan 2012; Çifci Tekinarslan 2013).

2.1.2. Doğumla İlgili Nedenler

Bireylerin zihinsel yetersizliğe sahip olmasında bazen doğum esnasında gelişen bazı durumlar da etkili olabilmektedir. Zihinsel yetersizliğe neden olan bu durumlar;

Doğum sırasında çocuğun soluk almasını bozan ya da tümünden durduran nedenler (çocuğun doğar doğmaz soluk alıp verememesi, göbek bağının çocuğun boynuna dolanması, oksijen yetmezliği durumu), güç doğumlar, erken ya da geç doğumlar, doğum sırasında alınan enfeksiyonlar, doğumun uzman olmayan kişilerce

gerçekleştirilmesi/doktor kontrolünde yapılmaması, doğum sırasında forseps, vakum gibi yöntemlerin uzman olmayan kişilerce kullanılması, doğum esnasında bebeğin travmaya maruz kalması, çocuğun başının örselenmesi/incinmesidir (Yörükoğlu 2002; Yaşar 2010; Canöz 2011; Karacan 2012).

2.1.3. Doğum Sonrası Nedenler

Sağlıklı bir gebelik döneminin ardından, herhangi bir sorun yaşanmadan dünyaya gelen bebeklerin doğumdan sonra, yaşamlarının herhangi bir döneminde yaşadıkları olaylar onların zihinsel yetersizliğe sahip olmasında etkili olabilmektedir. Doğum sonrasında yaşanan ve bireyin zihinsel yetersizliğinin olmasında etkili olabilecek bu durumlar;

Erken çocuklukta geçirilen ağır beyin ve beyin zarı yangıları, menenjit hastalığı geçirme ve düşme/çarpma sonucu beyni örseleyen kafa yaralanmaları, yüksek ateş ve havale görülmesi durumu, geçirilen kazalar, bireyde uzun süren sarılık hali, yaşanan zehirlenmeler, bebeğin aşırı derecede antibiyotik veya diğer ilaçları alması, bebeğin aşılarının düzenli olarak yaptırılmaması, yetersiz beslenme, hormonal sistemde yaşanan düzensizliklerdir (Yörükoğlu 2002; Yaşar 2010; Karacan 2012).

T. İftar (2010: 89), bireyin zihinsel yetersizliğinin olmasına yol açan nedenleri başka bir sınıflamada iki ana başlık altında toplamıştır. Bu nedenler:

1. Yapısal Nedenler
2. Edinilmiş Nedenlerdir.

Yapısal nedenler; genetik bozukluklar, kalıtsal metabolizma bozuklukları ve kromozom bozuklukları olarak ele alınmıştır.

Edinilmiş nedenler ise; madde bağımlılığı, travma ve yaralanmalar, enfeksiyona ve toksik etkilere maruz kalma, beslenme yetersizliği ve çevresel etmenler olarak sıralanabilir.

Tablo 2.1. Zihinsel Yetersizliğe Yol Açan Nedenler

Zihin Engeline Yol Açan Nedenler	
Yapısal Nedenler	Edinilmiş Nedenler
<ol style="list-style-type: none">1. Genetik Bozukluklar2. Kalıtsal Metabolizma Bozuklukları3. Kromozom Bozukluklar	<ol style="list-style-type: none">1. Madde Bağımlılığı2. Travma ve Yaralanmalar3. Enfeksiyon4. Toksik Etki5. Beslenme Yetersizliği6. Çevresel Etmenler

(T. İftar 2010: 90).

2.2. Özel Gereksinimli Bireylerin Sınıflandırılması

Özel eğitimde sınıflandırma; tanıya, tanımaya, özel gereksinimli bireylerin eğitim ihtiyaçlarının ortaya çıkarılmasına ve eğitimlerinde daha uygun düzenleme ve planlamaya yol gösterici olması açısından yapılmaktadır. Özel eğitime muhtaç çocuklar; görme engelliler, işitme engelliler, konuşma engelliler, ortopedik engelliler, sürekli hastalığı olanlar, üstün yetenekliler, zihinsel yetersizliği olan bireyler, uyumsuz çocuklar, korunmaya muhtaç çocuklar ve öğrenme güçlüğü olan çocuklar şeklinde sınıflandırılmaktadır (Özgür 2013: 23).

Acar (2000: 12), özel gereksinimi olan bireyleri; zihinsel engelliler, öğrenme güçlüğü gözlenerler, duygu ve davranış bozukluğu olanlar, işitme engelli ve az işitenler, fiziksel ve sağlık bozukluğu olanlar, iletişim bozukluğu olanlar, görme engelli ve az görenler, ileri derecede engelli bireyler ve üstün yetenekliler olarak gruplandırmaktadır.

Bir başka sınıflamada bedensel özellikler, zihinsel özellikler, uyum özellikleri ve bireyin birden fazla engelinin olması gibi ölçütler esas alınarak yapılan sınıflamadır. Bu sınıflamaya göre özel gereksinimli bireyler;

1. Bedensel Özellikleri Yönünden

A. Görme Özürlü Olanlar

- a. Körler
- b. Az görenler

- B. İşitme Özürlü Olanlar
 - a. Sağırar
 - b. Az işitenler
 - C. Dil ve Konuşma Özürlü Olanlar
 - D. Ortopedik Özürlü Olanlar
 - E. Sürekli Hastalığı Olanlar
2. **Zihin Özellikleri Yönünden**
- A. Geri Olanlar
 - a. Eğitilebilir Zihinsel Özürlüler
 - b. Öğretilebilir Zihinsel Özürlüler
 - c. Ağır Derecede Zihinsel Özürlüler
 - B. Üstün Olanlar
 - a. Üstün Zekâlılar
 - b. Üstün Özel Yetenekliler
 - C. Özel Öğrenme Güçlüğü Olanlar
3. **Uyum Özellikleri Yönünden**
- ✓ Duygusal Güçlüğü Olanlar
 - ✓ Sosyal Uyumsuzluğu Olanlar
 - a. Suçlu Çocuklar
 - b. Korunmaya Muhtaç Çocuklar
 - c. Otistik Çocuklar
 - d. İstismar Edilen Çocuklar
4. **Birden Fazla Özürlü Olanlar (Çoklu Özürlüler)** (Bıyıklı'dan akt. Özgür 2013: 25).

Bu sınıflamaya göre HADZEÇ'ler, zihinsel özelliklerin esas alınarak yapılan sınıflamada yer almaktadır.

Günümüzde özel gereksinimli bireylerin sınıflandırılmasına ilişkin yeni yaklaşımlar bulunmaktadır. Ataman (2009: 26) ve Özgür (2013: 26) özel gereksinimli (engelli) bireylerin sınıflandırılmasındaki yaklaşımları şu şekilde belirtmişlerdir:

Bu yeni yaklaşımlardan birincisi özel gereksinimi olan çocuklara yönelik verilecek destek hizmetlerinin ne düzeyde verilmesi üzerinde odaklaşan yaklaşımdır. Burada üç ana grup bulunmaktadır.

A. Kısa süreli özel eğitim ve destek hizmetlerine gereksinim duyanlar (Bireyin yaşamı süresince geçici bir zedelenme sonucu organlarında ya da işlevlerinde yetersizlik oluşması halinde ortaya çıkmaktadır.)

B. Uzun süreli özel eğitim ve destek hizmetlerine gereksinim duyanlar (Bireyin bağımsız hale gelinceye kadar, zedelenme sonucu ortaya çıkan yetersizliğin engele dönüşmemesini sağlayacak süre kapsam içinde olmasıdır.)

C. Sürekli özel eğitim ve destek hizmetlerine gereksinim duyanlar (Ağır derecede zedelenmesi olan ya da birden çok yetersizliği olan bireylere yaşam boyu eğitim ve destek verilmesi gerekenlerdir.)

İkinci yaklaşımdaki sınıflandırılmada ise özel gereksinimi olan bireyler engele rastlanma sıklığına göre gruplandırılmaktadır. Bunlar;

A. Görünüş sıklığı fazla olan özel gereksinimli çocuklar (Zihinsel yetersizliği olan bireyler, öğrenme güçlüğü, iletişim bozukluğu, uyum ve davranış bozukluğu olan çocuklar)

B. Gelişimleri tehlike altında olan özel gereksinimli çocuklar (Kültürel yoksunluğu olan çocuklar, suça yönelen çocuklar, istismar edilen çocuklar, varoş çocukları, şiddete maruz kalan çocuklar)

C. Üstün özellikleri olan çocuklar (Üstün zekâlılar, üstün yetenekliler, yaratıcı çocuklar, özel yetenekli çocuklar)

D. Görünüş sıklığı az olan özel gereksinimli çocuklar (İşitme yetersizliği olan çocuklar, görme yetersizliği olan çocuklar ve ortopedik engelli çocuklar, süregen hastalığı olan çocuklar, otistik çocuklar, ağır derecede yetersizliği olan çocuklar ve birden fazla yetersizliğe sahip olan çocuklar).

HADZEÇ'ler bu sınıflamada görünüş sıklığı fazla olan özel gereksinimli (engelli) bireyler grubunda yer almaktadır.

Bu sınıflamaların dışında ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin (2016) Tanımlar başlıklı 4. maddesinde özel

gereksinimli bireyler farklı başlıklar altında sınıflandırılarak tanımlanmıştır. Yönetmeliğe göre özel gereksinimli bireyler (www.meb.gov.tr);

- ✓ Birden fazla yetersizliği olan bireyler
- ✓ Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan bireyler
- ✓ Dil ve konuşma güçlüğü olan bireyler
- ✓ Duygusal ve davranış bozukluğu olan bireyler
- ✓ Görme yetersizliği olan bireyler
- ✓ İşitme yetersizliği olan bireyler
- ✓ Ortopedik yetersizliği olan bireyler
- ✓ Otistik bireyler
- ✓ Özel öğrenme güçlüğü olan bireyler
- ✓ Serebral palsili bireyler
- ✓ Süreğen hastalığı olan bireyler
- ✓ Üstün yetenekli bireyler
- ✓ Zihinsel yetersizliği olan bireyler (Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey, orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey, ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey ve çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey olmak üzere dört gruba ayrılmıştır.) olarak sınıflandırılmıştır.

2.3.Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerde Sınıflama

Özel gereksinimli bireyler arasında yer alan zihinsel yetersizliği olan bireyler oldukça heterojen özellikleri olan bir grup olup, bu grupta yer alan bireyler sahip oldukları özellikler açısından da birbirlerinden çok farklı özelliklere sahiptirler. Bu bireylere uygun hizmet verebilmek ve gereksinimlerini en iyi şekilde karşılayabilmek için zihinsel yetersizliği olan bireylerin alt gruplara ayrılması ve bu alt gruplarda yer alan bireylerin özelliklerinin belirlenmesi gereklidir. Bunun yanı sıra zihinsel yetersizliği olan bireylerin uygun eğitim kurumlarına yerleştirilmeleri ve kaynakların dağıtımı konusunda karar alınabilmesi ve destek hizmetlerinin sağlanması açısından da sınıflama yapılması önemlidir (Sucuoğlu 2010: 67). Bu nedenle zihinsel yetersizliği olan bireyler yapılan tanılamalarla sınıflanmalı ve sınıflanan grupların özellikleri göz önünde bulundurularak sunulacak hizmetler belirlenmelidir.

Bireylerin zihinsel süreçlerini değerlendirmek amacıyla uzun yıllar zekâ testleri kullanılmıştır (K. İftar 2010: 181). Zekâ testleri, çocukların yapabilecekleri işlere, becerilerine, yaşlarına uygun sayı, söz bilgisi ve biçim ilişkisine dayanılarak hazırlanan sorulara verilen cevaplar esas alınarak yapılmaktadır. Benzerlikler, tanımlar, ayrılıklar, biçim tamamlamalar, belli resimleri anlamlı bir sıraya göre dizme, parçalardan uygun bir bütüne varma, belleği ve us (akıl) yürütmeyi sınavan sorular bu testlerde kullanılmaktadır (Yörükoğlu 2002: 111). Bu testlerde test sorularına verilen cevaplardan yola çıkılarak bireyin zekâ bölümü (ZB) puanı belirlenmektedir. Zekâ bölümü puanı belirlenirken;

$$\text{Zekâ Bölümü} = \frac{\text{Zeka Yaşı}}{\text{Gerçek Yaş}} \times 100 \text{ formülünden yararlanılmaktadır. Formüle göre}$$

önce bireyin test sorularına yanıt verme durumuna göre zekâ yaşı belirlenir. Daha sonra bireyin tespit edilen zekâ yaşı ile gerçek yaşı oranlanır. Bulunan sonuç yüz ile çarpılarak bireyin zekâ bölümü puanı bulunur.

Elde edilen zekâ bölümü puanı, farklı sınır aralıkları bulunan standart ölçütlerle karşılaştırılarak değerlendirilmekte ve sınıflama yapılmaktadır. Bu süreç bireyin zihinsel yetersizliğinin olup olmadığının, zihinsel yetersizliği varsa da yetersizlik derecesinin belirlendiği tanılama sürecidir. Tanılama, bireyin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerin değerlendirilmesi amacıyla nesnel, standart testler ve özel gereksinimli bireyin özelliklerine uygun ölçme araçlarıyla yapılan tüm uygulamalardır (Akıncı, Giresunlu, 2011: 52).

Tanılama süreci ne kadar erken yapılırsa yani bireyin engelini türü ve derecesi ne kadar erken belirlenirse, bireyin eğitime de o kadar erken yaşta başlanır. Tanılamanın erken yaşta yapılması bireyin özel gereksinimli olma durumundan şüphelenilmesiyle başlar; ancak HADZEÇ'ler okula başlayıncaya kadar fark edilemeyebilirler. Özellikle okul çağında okuma, yazma, matematik vb. gibi akademik beceriler açısından sağlıklı akranlarından geri kalan bu bireylere uygulanan zekâ testleri sonucunda engelini olup olmadığı belirlenir. Bu sürenin kısa olması birey açısından çok önemlidir. Çünkü özel gereksinimli bireye yönelik özel eğitim faaliyetlerine erken yaşta başlanarak, bireye kazandırılması planlanan

hedeflere daha kısa sürede ulaşılır. Bu nedenle ailelerin bu konuda dikkat etmesi ve şüphelendikleri bir durum karşısında uzman kişilere başvurmaları gerekmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı “Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında hazırlanan “Zihinsel Engelliler” adlı kitapta Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından zekâ bölümlerine göre yapılan zekâ sınıflaması aşağıdaki gibidir:

Tablo 2.2. Uluslararası Zekâ Sınıflaması

Zekâ Sınıflandırılması	Zekâ Bölümü
Derin zihinsel engel	Zekâ bölümü 20 ve altında
Ağır derecede zihinsel engel	Zekâ bölümü 21-35
Orta derecede zihinsel engel	Zekâ bölümü 36-50
Hafif derecede zihinsel engel	Zekâ bölümü 51-70
Sınırdaki zekâ	Zekâ bölümü 71-79
Donuk zekâ	Zekâ bölümü 80-89
Normal zekâ	Zekâ bölümü 90-109
Parlak zekâ	Zekâ bölümü 110-119
Üstün zekâ	Zekâ bölümü 120-129
Çok üstün zekâ	Zekâ bölümü 130 ve üstü

(www.hbogm.meb.gov.tr).

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi zekâ geriliğinin tanılanmasında zekâ bölümü dikkate alınmakta ve bireyin zekâ bölümü test puanının yaklaşık 70 ya da altında olması durumunda zihinsel yetersizlikten söz edilebilmektedir (Özgür 2013: 241).

Zihinsel yetersizliği olan bireyler tarihsel süreç içerisinde farklı ölçütler göz önünde bulundurularak farklı şekillerde sınıflanmışlardır. Bu ölçütler;

- a. Dili kullanma becerisi
- b. Zihinsel yetersizliğin nedeni
- c. Zihinsel yetersizliğin ağırlık derecesi
- d. Desteğe gereksinim duyma durumudur.

2.3.1. Dili Kullanma Becerisine Göre Sınıflama

Dili kullanma becerisi esas alınarak yapılan sınıflama, zihinsel yetersizliği olan bireylere yönelik yapılan ilk sınıflamadır. Bu sınıflama girişimi 1845'te Esquirol tarafından yapılmıştır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin idiot olarak ifade edildiği sınıflamada;

- ✓ Yalnızca ses çıkaranlar (konuşamayanlar)
- ✓ Tek heceli sözcük kullananlar
- ✓ Kısa tümceler kullanan ancak iyi konuşamayanlar zihinsel yetersizliği olan bireyler olarak belirtilmiştir (Eripek'ten akt. Sevim 2011: 12).

2.3.2. Zihinsel Yetersizliğin Nedenine Göre Sınıflama

Zihinsel yetersizliğin nedenine göre yapılan sınıflama (tıbbi sınıflama) daha çok tıp alanındaki uzmanlar tarafından tercih edilen ve zihinsel yetersizliğe neden olan biyolojik veya tıbbi faktörler göz önünde bulundurularak yapılan sınıflamadır (Cavkaytar, Diken 2012: 36). Zihinsel yetersizliği olan bireyler, nedenlerine göre dört ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. Bunlar, doğum öncesinde oluşan nedenler, doğum sırasında oluşan nedenler, doğum sonrasında oluşan nedenler ve genetik nedenlerdir (Sevim 2011: 12).

Zihinsel yetersizliğin nedenlerine göre yapılan sınıflamaya göre zihinsel yetersizliği olan bireyler debil/moron, embesil ve idiot olarak adlandırılmaktadırlar (Özokçu 2015: 58). Debil ya da diğer bir adıyla moron sözcüğü zekâ yaşı 8-12 arasında olup Yunanca da aptal anlamında kullanılmaktadır. Moronlar, zekâ bölümü 50-70 arasında olan, gözetime ihtiyaç duyan, gelişimi geç, anlaması sınırlı olan ve zihinsel yetersizliği olan bireylerin % 85-90'ını oluşturan bireylerdir. Embesil ise zekâ bölümü 25-50 arasında olup orta derecede zihinsel yetersizliği olanlar için kullanılır ve zekâ yaşı 3-7 arasında olan bireyleri kapsar. Bu grupta yer alan bireyler başkalarının kontrolüne muhtaç olan, bedensel bozuklukları bulunan, yürümesi, konuşması ve psikolojik (duygusal) gelişimi geç olan ve zihinsel yetersizliğe sahip olan bireylerin % 5-10'unu kapsayan bireylerdir. İdiot, ağır derecede zihinsel yetersizliği bulunan, zekâ bölümü 0-25 arasında olup zekâ yaşı 2'den az olan bireyler için kullanılmaktadır. Bu gruptaki bireyler ağır derecede zekâ geriliğine sahiptirler. Dili kullanamayan, bakımını yapamayan, özel bakım isteyen bireyler olup, zihinsel

yetersizliği olan bireylerin % 1-2'si kadardırlar (Sucuoğlu 2010; Özgür 2013; Kulaksızoğlu 2015).

Zihinsel yetersizliğin nedenine göre yapılan sınıflamaya göre HADZEÇ'ler, debiller/moronlar sınıfında yer almakta olup zihinsel yetersizliği olan bireyler içerisinde en fazla karşılaşılan yetersizlik grubunda bulunmaktadırlar.

2.3.3. Zihinsel Yetersizliğin Ağırlık Derecesine Göre Sınıflama

Zihinsel yetersizliği olan bireyler, engelin ağırlık derecesine göre iki Şekilde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalardan ilki ‘‘Psikolojik Sınıflama’’ dır. Psikolojik sınıflamada, zihinsel yetersizliği olan çocuğa uygulanan zekâ testlerinin sonuçlarına göre elde ettiği zekâ bölümü puanı (IQ değeri) temel alınır (Cavkaytar, Diken 2012: 36). Uygulanan zekâ testinin değerlendirme ölçütlerine göre zihinsel yetersizliği olan bireyler, hafif (zekâ bölümü 50/55-70 arası olanlar), orta (zekâ bölümü 35-40 ile 50-55 arası olanlar), ağır (zekâ bölümü 20-25 ile 35-40 arası olanlar) ve çok ağır (zekâ bölümü 20-25 ve altı olanlar) olmak üzere dört gruba ayrılmıştır (www.hbogm.meb.gov.tr).

Zihinsel yetersizliğin ağırlık derecesine göre yapılan ikinci sınıflama ise zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitsel durumları göz önünde bulundurularak yapılan ‘‘eğitsel sınıflama’’ dır. 1960'lı yıllarda farklı düzeylerde işlevleri olan zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin eğitimsel gereksinimlerini karşılamak amacıyla bir başka sınıflama sistemine gerek duyulmuş ve eğitilebilirlik ölçüt olarak alınarak bu sınıflama yapılmıştır. Bu sınıflama günümüzde geçerliliği olan bir sınıflamadır. Sınıflamayla zihinsel yetersizliği olan bireylerin neyi öğrenip ğrenmeyeceğini ve ne ölçüde öğrenebileceklerini anlamak maksadıyla sınıflama yapılması amaçlanmıştır. Bu sınıflamaya göre zihin yetersizliği olan çocuklar eğitilebilir, öğretilir, ağır ve çok ağır olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Sucuoğlu 2010; Sevim 2011; Cavkaytar, Diken 2012).

Eğitilebilir zihinsel engelliler grubu, zekâ bölümü 50-54 ile 70-75 arasında olan bireylerden oluşan gruptur (www.hbogm.meb.gov.tr). Sağlıklı yaşıtlarıyla benzer zihinsel gelişim sürecinde olsalar da öğrenme hızları onlara göre daha yavaş ve öğrenebildikleri daha azdır. Bundan dolayı da akademik alanlardaki öğrenmeleri sınırlıdır (Şengül 2008: 9). Bu ocuklar genel olarak akademik öğretimden

yararlanabilir; okuma, yazma ve matematik becerilerini öğrenebilirler (Sucuoğlu 2010: 74). Genellikle bu grupta yer alan bireyler, sağlıklı akrabalarıyla birlikte aynı ortamda eğitim görebilirler ve gerilik derecesine göre 8-12 yaş düzeyinde zekâya sahip olabilirler. 6. sınıf düzeyinde akademik çalışmalar yapabilirler. Uygun eğitim olanakları ve araç gereç kullanılması durumunda kendilerine yeter duruma gelebilecek becerileri kazanabilirler (Özgür 2013: 275).

Eğitilebilir zihinsel engelliler, toplumsal yaşama uyum gösterebilirler ve kendilerini idare edebilecek mesleki yeterlik kazanabilirler. İşle ilgili bilgi ve becerilere sahip olabilirler. Günlük yaşam ve iş yaşamı için gerekli olan anlamlı dil ve iletişim becerilerini öğrenebilirler (Şengül 2008: 16).

Öğretilebilir zihinsel engelli bireyler, zekâ bölümleri 25-35 ile 50-55 arasında olan bireylerdir (www.hbogm.meb.gov.tr). Bu çocukların embesil veya yarı bağımlı şeklinde adlandırıldıkları da görülmektedir. Yarı bağımlı bir yaşam sürdürebilir, basit düzeyde konuşmayı öğrenebilirler. Kendi kendilerine bakabilme, komşuluk ilişkilerinde uyumlu olabilme ve evde yararlı olabilme yeteneğine sahiptirler (Özgür 2013: 274). Bu grupta yer alan bireyler gecikmeli bir konuşma ve dil gelişimi yaşarlar ve konuşma becerilerinin çoğunu erken çocukluk yıllarında kazanırlar (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 46).

Bu gruptaki çocuklar akademik becerileri öğrenmede güçlük yaşarlar. Bunun sebebi ise okuma, yazma, matematik vb. akademik becerilerin yüksek düzeyde dil yeteneği ve bilişsel yetenek gerektirmesidir (Şengül 2008: 16). Bu nedenle bu grupta yer alan bireylere yönelik eğitim programları, bireylere kazandırılması hedeflenen işlevsel akademik becerilere, bağımsız yaşam becerilerine ve sosyal becerilere odaklanmaktadır (Sucuoğlu 2010: 75). Öğretilebilir zihinsel engelli bireylere temel akademik becerilerin öğretimi yerine günlük yaşam becerilerinin (sosyal uyum, iletişim ve öz bakım becerileri) öğretilbileceği düşünülmektedir (Cavkaytar, Diken 2012: 36).

Ağır ve çok ağır derecede zihinsel yetersizliği olan bireyler eğitsel sınıflamaya göre zekâ bölümü 35 ve altında olan grubu oluşturmaktadır (www.hbogm.meb.gov.tr). Ağır düzeyde yer alan bireylerin en iyi ve özelliklerine uygun eğitim aldıkları zaman bile bağımsız olamayacakları kabul edilmekte, temel

öz bakım, motor ve iletişim becerileri öğretim programlarının odak noktasını oluşturmaktadır (Sucuoğlu 2010: 75).

Bu gruptaki bireylerin sürekli gözetim ve bakıma ihtiyaçları vardır. Bu gruptaki bireyler özel eğitim olanaklarından yararlanarak; kaşık ve çatal kullanarak yemek yiyebilirler, giysilerini giyebilirler.

Çok ağır derecede zihinsel yetersizliği olan bireyler grubunda yer alan bireyler ise yaşamlarını sürdürebilmek için tamamen başkasına bağımlı olan bireylerdir. Bu bireyler; yaşamları boyunca özel bakıma ihtiyaç duyarlar. İkinci bir engele sahip olma olasılıkları diğer gruplara göre daha yüksektir (www.zihinselengellilervakfi.org).

Tablo 2.3. Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Sınıflandırılması

Psikolojik Sınıflandırma		Eğitsel Sınıflandırma	
Zekâ Bölümü (IQ) Puanı		Zekâ Bölümü (IQ) Puanı	
50 – 55 ile 70 arası	Hafif	50 – 54 ile 70-75 arası	Eğitilebilir
35 – 40 ile 50 – 55 Arası	Orta	25 – 35 ile 50 – 55 arası	Öğretililebilir
20 – 25 ile 35 – 40 arası	Ağır	35 ve altı	Ağır ve Çok Ağır
20 – 25 ve altı	Çok Ağır		

(www.hbogm.meb.gov.tr)

2.3.4. Desteğe Gereksinim Duyma Durumuna Göre Sınıflama

Yukarıda yapılan sınıflamaların dışında Amerikan Zekâ Geriliği Derneği tarafından da bir sınıflama yapılmıştır. Amerikan Zekâ Geriliği Derneği 1992 yılında, desteği temel alan yeni bir sınıflama önermiştir. Kısaca ILEP (Intermittent/Aralıklı-Seyrek, Limited/Sınırlı, Extensive/Kapsamlı-Yoğun, Pervasive/Yaygın) olarak anılan bu sınıflama günümüzde yaygın kabul görmekte ve kullanılmaktadır (Hallaha ve Kauffaman'dan akt. Çifci Tekinarslan 2013:142). Bu sınıflama bireylerin zekâ bölümlerine göre değil, onların gereksinimlerine ve ihtiyaç duydukları desteğe göre yapılmaktadır. Bireylerin gereksinimleri dikkate alınarak yapılan yeni sınıflamaya göre zihinsel yetersizliği olan bireyler;

a. Aralıklı/Seyrek Desteğe Gereksinim Duyanlar: Bu grupta yer alan bireyler sürekli olarak desteğe gereksinim duymazlar (Sucuoğlu 2010: 76). Dönem dönem ve kısa süreli verilen desteğe gereksinimi olan bireylerdir (Özgür 2013: 251).

Verilen destek yalnızca yaşamın geçiş dönemlerinde (örneğin okula başlama dönemi) ve bazı özel durumlarda verilir (örneğin iş bulma gereksinimi) (Cavkaytar, Diken 2012: 37). Zaman zaman yapılan yardımlar yüksek ya da düşük yoğunlukta olabilir (Acar 2000: 15).

b. Sınırlı Desteğe Gereksinim Duyanlar: Aralıklı olmayan, belirli süre ile sınırlı desteğe gereksinimi olan bireylerdir (Özgür 2013: 251). Destekleme zaman içinde tutarlı ve zaman-sınırlıdır; fakat seyrek değildir (Vuran 2004: 47). Örneğin, birey kısa süreli iş eğitimine ya da okul döneminden yetişkinliğe geçişte kısa süreli geçiş programına gereksinim duyabilir (Sucuoğlu 2010: 76).

c. Kapsamlı/Yoğun Desteğe Gereksinim Duyanlar: Okulda, işte, vb. ortamlarda düzenli olarak desteğe gereksinimi olan bireylerdir. Bu ortamlar arasında evi de saymak mümkündür (Cavkaytar, Diken 2012: 37). Yardım belirli bir zamanla sınırlı değildir (Acar 2000: 15).

d. Yaygın Desteğe Gereksinim Duyanlar: Günlük yaşamın her evresinde, farklı ortamlarda ve yaşam boyu süren, tutarlı ve yüksek yoğunlukta desteğe gereksinim duyanlar (örneğin, kronik tıbbi duruma sahip olma) bu grupta yer alırlar (Cavkaytar, Diken 2012: 37). Bu gruba sağlanan destekler çok yoğundur ve tutarlı olarak sunulur (Sucuoğlu 2010: 77). Yaygın yardım tipik olarak, sınırlı ve yoğun yardımlar olduğundan daha fazla personeli gerektirir ve maliyeti daha yüksek olabilir (Acar 2000; Özgür 2013).

Ülkemizde zihinsel yetersizliği olan bireyler 31.05.2006 Tarih ve 26184 sayılı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde dört grupta toplanmıştır:

1. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik
2. Orta Düzeyde Zihinsel Yetersizlik
3. Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizlik
4. Çok Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizlik

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde bu engel gruplarında yer alan bireyler;

Yönetmeliğin 4/ş maddesinde orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey, “zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık

nedeniyle temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine yoğun şekilde ihtiyaç duyan birey”,

Yönetmeliğin 4/a maddesinde ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey, “zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki eksiklikleri nedeniyle öz bakım becerilerinin öğretimi de dahil olmak üzere yaşam boyu süren, yaşamın her alanında tutarlı ve yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey”,

Yönetmeliğin 4/ğ maddesinde çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey, “bireyin zihinsel yetersizliği yanında başka yetersizlikleri bulunması nedeniyle öz bakım, günlük yaşam ve temel akademik becerileri kazanamaması nedeniyle yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olan birey”,

Yönetmeliğin 4/ö maddesinde hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey, “zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyan birey” olarak tanımlanmıştır (www.orgm.meb.gov.tr).

Zihinsel yetersizlik türleri arasında hafif düzeyde zihinsel yetersizlik, diğer zihinsel yetersizlik alt gruplarına nazaran en yaygın orana sahiptir. Zihinsel yetersizlik gösteren çocukların % 90'ına yakını HADZEÇ'ler oluşturmaktadır (www.sometzihinsel.org). Geriye kalan % 10'luk bölümde de orta, ağır ve çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler yer almaktadır.

2.4. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Özellikleri

HADZEÇ'ler, zihinsel yetersizliği olan bireyler içerisinde yetersizliğinin farkına varılması en zor olan gruptur. Bu gruptaki çocukların birçoğunun engeli okula başlayınca hatta ileri sınıflara kadar fark edilmeyebilir (Çıkkılı 2013: 185). Çünkü bu gruptaki bireyler genellikle dikkati çekecek ölçüde gelişimsel gerilik ve zihinsel yetersizlikle ilişkili herhangi bir biyolojik durum göstermezler; ancak okula başladıklarında özellikle akademik açıdan diğer akranlarından başarısız oldukları zaman içerisinde fark edilirler (Yaşar 2010: 139). Böyle bir durumla karşılaşılması

üzerine öğretmenlerin veya ailelerin şüphelenmeleriyle ve gerekli testlerin yapılmasıyla engel durumu fark edilerek, tanılamaları yapılmaktadır.

HADZEÇ'ler, sağlıklı olan akranlarından bazı özellikleri ile farklılık göstermektedirler.

2.4.1. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Fiziksel ve Psiko-Motor Özellikleri

Zihinsel yetersizliği olan çocuklar genellikle normal gelişim gösteren akranları ile aynı fiziksel gelişim özellikleri gösterirken, zihinsel yetersizliğinin derecesine göre fiziksel gelişimde farklı özellikler gösterebilmektedirler (Cavkaytar, H. Diken 2012: 39). Fiziksel anormallikler ile zihin yetersizliğinin derecesi arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır ve bireyin engelinin derecesi arttıkça fiziksel farklılıkları da artmaktadır (Sucuoğlu 2010: 167). Örneğin hidrosefali, mikrosefali ve down sendromlu çocuklarda belirgin farklılıklar gözlenebilmektedir. Hidrosefali çocuklarda kafa normalden büyük, mikrosefali olan çocuklarda ise kafa normalden küçüktür. Down sendromlu çocuklarda; gözler çekik, saçlar genellikle düz ve cansız, kulak daha aşağıda, burun basık, boyun kısa, dar damak yapısından dolayı dışarı taşan dil, dilin üzerinde yarıklar, el parmakları kısa ve küt, el ayasındaki çizginin düz olması ve karşıdan karşıya geçer şekilde olması, ayak başparmaklarının ayrık olması gibi fiziksel görünümde farklılıklar görülmektedir (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 52).

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ince motor ve kaba motor gibi fiziksel yeteneklerinde zayıflık görülebilir. Bu gruptaki bireylerin yaklaşık yarısında motor gelişim özellikleri açısından akranlarına göre belirgin derecelerde gerilik gözlenmektedir. Bu geriliğin nedenleri arasında zihin yetersizliğinin yanı sıra aile bireylerinin koruyucu tutumu, yaşanan sağlık sorunları, beslenme sorunları ve çevresel yoksunluklar da yer almaktadır (Çıkılı 2013: 192).

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin kol ve bacak kasları gelişmiştir. Bazı çocuklar vücut hareketlerini (yürüme, koşma, merdiven çıkma vb.) normal yaşlıları ile aynı zamanda yapabilirken bazıları ise yaşlılarından biraz daha gecikmeli olarak yerine getirebilmektedirler. Yaşlılarına göre oturma, emekleme, yürüme gibi becerileri daha geç kazanırlar (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 52). Belirli

uzaklığa topu fırlatma ve yakalama gibi el ve kol kaslarının kontrolüne yarayan düzenli denemeleri çoğu kez başarabilirler. Devamlı ve daha fazla dikkat harcayarak kalem fırça ve tebeşir kullanma becerisi kazanırlar. Makasla kâğıt kesmekten, çekiç ve testere gibi aletlerle iş yapmaktan hoşlanırlar ama yaptıkları işler genellikle kabaca işlerdir. Kolay yorulurlar ve sabırsızdırlar (www.psikorehberim.com).

HADZEC’lerde fiziksel problemlere, duyuşal ve motor alanlardaki bozukluklara az rastlanılmaktadır ve çoğunlukla daha ileri yaşlara kadar zihinsel yetersizliğı olmayan çocuklardan ayırt edilemezler (Vuran 2004; Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008). Sucuoğılu (2010: 167) bu durumu hafif derecede zihinsel yetersizliğı organik nedenler sonucunda ortaya çıkması ve genetik, fizyolojik faktörlerle ilişkili olması ile açıklamaktadır.

2.4.2. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliğı Olan Bireylerin Psiko-Sosyal Gelişim Özellikleri

Zihinsel yetersizliğı olan çocuklar, sağlıklı olan akranları ile aynı psikolojik, sosyal ve duygusal gereksinimleri bulunan çocuklardır; ancak daha az uyumsal davranışlar sergilemekte ve onları sağlıklı akranlarından ayıran daha farklı davranış özellikleri geliştirebilmektedirler (Özgür 2013: 287).

Uyumsal davranışlar bireyin çevresine uyumlu davranmasını gerektiren, çevrenin istek ve beklentilerine yanıt vermesini sağlayan geniş bir yaşam alanını kapsayan davranışlardır. Bu alan içerisinde kavramsal-uyumsal beceriler arasında: dil becerileri, okuma ve yazma becerileri, para kavramları ve kendilik yönelimi; sosyal uyum becerileri arasında: kişiler arası iletişim, sorumluluk, benlik saygısı, kandırılabilirlik, saflık, kuralları izleme, yasalara uyma, istismarı önleme; pratik uyum becerileri arasında: yemek yeme, yer değıştirme/hareket, tuvalet ihtiyacını karşılama, giyinme, yemek hazırlama, ev bakımı, ulaşım, ilaç alma/kullanma, para yönetimi, telefon kullanma, uğraşı becerileri ve güvenli ortamlar yer almaktadır (Luckasson vd. 2002’den akt. Eripek ve Vuran 2015: 250). Görüldüğü gibi uyumsal davranışlar öz bakım becerilerinden sosyal becerilere, kendini yönlendirmeden toplumsal hizmetlerden yararlanmaya kadar geniş bir yelpazede ele alınmaktadır (Sucuoğılu 2010: 166).

HADZEÇ'lerde uyumsal davranış alanlarından birkaçında yetersizlik gözlenebilmektedir (Çıfci Tekinarslan 2013: 151). Bu çocuklarda dikkat dağınıklığı, sosyal ipuçlarını okuyamama ve problem davranışlar nedeniyle uyumsal davranışları hem öğrenme hem de uygun ortamlarda kullanmaya ilişkin sorunlar olabilmektedir (Sucuoğlu 2010: 166).

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (2016) zihinsel yetersizliği olan birey ve hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyle ilgili tanımlar incelendiğinde her iki tanım da “sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ve sınırlılıkları olan” ifadesi geçmektedir. Bu açıklama zihinsel yetersizliği olan bireylerin sosyal açıdan da sıkıntı yaşadıklarına işaret etmektedir. HADZEÇ'ler bu alanda sınırlı desteğe, yani belli dönemlerde verilen desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Özgür (2013: 288) zihinsel yetersizliği olan bireylerin psikolojik özelliklerinin, yetersizliği olmayan bireylerden farklılaştığını belirtmektedir. Yapılan araştırmalar bu bireylerin bazı eğilimlerinin olduğunu göstermiştir. Bu eğilimler genellikle bireyin yetersizlikleri ve tekrarlanan başarısız deneyimler ile çevreden aldıkları tepkilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu eğilimler şu şekilde sıralanabilir;

- a. Öğrenilmiş çaresizlik
- b. Düşük benlik kavramı
- c. Başarısızlık beklentisi
- d. Dışa yönelim
- e. Yaşam sorumluluğunu almama
- f. Kendini yönlendirmede yetersizlik
- g. Öğrenmek için düşük güdülenme eğilimleridir.

HADZEÇ'lerin sorun yaşadıkları diğer alan sosyal gelişimle alakalıdır. Sosyal gelişim ile zekâ yaşı arasında doğrudan bir ilişkinin olması, zihinsel yetersizliği olan çocukların sosyal-duygusal ve davranışsal problemler yaşamalarına da neden olabilmektedir (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 53). Bu çocukların sosyal gelişimleri, yetersizliğin derecesine bağlı olarak akranlarına göre yavaş bir gelişme sergilemektedir. Zihinsel yetersizliğe bağlı olarak ortaya çıkan anlama ve

kavramadaki güçlükler çocuğun sosyal ortamlarda uygun davranışları sergilemesine, sosyal kuralları öğrenmesine, anlama ve uygulamada sorunlar yaşamasına neden olmaktadır (Çıkılı 2013: 191).

Zihinsel yetersizliği olan bireyler kişiler arası iletişimde de sıkıntılar yaşamaktadırlar. Özellikle yetersizliğin derecesi arttıkça iletişimsel sıkıntılar daha fazla yaşanmaktadır. Bu bireyler, kişiler arası iletişim becerilerinin zayıf olması ve sosyal olarak uygun olmayan davranışlar sergilemesinden dolayı akranları veya sınıf arkadaşları tarafından reddedilme durumu ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu nedenle genellikle kendilerinden yaşça küçük olan çocuklarla iletişim kurmayı ve oynamayı tercih ederler (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 53).

Zihinsel yetersizliği olan bireyler liderlik sorumluluğu almaktan çekinirler. Oyun ve toplum kurallarına uymakta zorluk çekerler. Kuralları ihlal ederler ve sosyal etkinliklere katılmak istemezler. Sosyal ilişkilerde her şeyin kendilerine ait olmasını istemesine bencildirler ve paylaşım alışkanlıkları gelişmemiştir (Özgür 2013: 289).

Zihinsel yetersizliği olan bireyler, herhangi bir yetersizliği olmayan akranlarına göre daha fazla problem/istenmeyen/uygun olmayan davranış sergilemektedirler. Bu bireylerde sağlıklı akranlarına göre saldırgan davranışlar ve kendini yaralama davranışları sıklıkla gözlenebilmektedir. Zihinsel yetersizliğe yol açan bazı genetik problemler, istenmeyen ve bireye zarar veren bu davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (kendine zarar verme, takıntılı davranışlarda olma gibi). Zihinsel yetersizliğin derecesi arttıkça bu davranışların görülme sıklığı da artmaktadır. HADZEÇ'lerde kendi kafasına vurma, kendini ısırma veya kaşıma, kendi saçını çekme, çimdikleme şeklinde davranışlar gözlenmemektedir (Sucuoğlu 2010; Özgür 2013).

2.4.3. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Zihinsel Özellikleri

Zihinsel yetersizliği olan çocukların normal gelişim gösteren yaşlılarından ayıran en belirgin özellikleri öğrenmede gösterdikleri yetersizliklerdir. Öğrenmede bir başkasının yardımına daha fazla gereksinim duyarlar. Bunun yanı sıra yaşlılarının kendiliğinden öğrendiği birçok şeyi öğrenmede güçlük çekerler (Eripek 2009: 115).

Zihinsel yetersizliğin çocuklar üzerindeki etkisi zihin gelişimi ve fonksiyonlarında kendini göstermektedir. Zihinsel yetersizliği olan bireylerle sağlıklı olan bireyler arasında beceri edinme, ilgili beceriye dikkat etme, edinilen becerileri başka alanlara transfer etme ve genelleme yapma, konuşma ve dil gelişimi, öğrenme yeteneği, algısal yetenekler, yaratıcılık, problem çözme, sözel ve görsel bellek gibi özel fonksiyonlarla ilgili becerileri öğrenme açısından farklılıklar görülmektedir (Vuran 2004; Çıkılı 2013).

Zihinsel yetersizliği olan çocuklarda öğrenmeyi olumsuz yönde etkileyen faktörlerden birisi dikkattir. Dikkat bilincin bir noktada toplanmasıdır. Zihinsel yetersizliğe sahip bireyler, dikkat becerilerine ilişkin çeşitli güçlükler yaşamaktadırlar. Bu yetersizlik grubunda yer alan çocukların dikkat süreleri oldukça kısadır ve onlar dikkatlerini toplamakta zorlanırlar. Dikkatleri dağınık olduğu için çevredeki uyarılara göre dikkatleri kısa sürede dağılabilmekte ve buna bağlı olarak da akademik kavramları geç ve güç öğrenmektedirler (Sucuoğlu 2010; Yaşar 2010; Çıkılı 2013; Bacanlı 2014).

Zihinsel yetersizliği olan bireyler bellekleriyle ilgili de sorun yaşarlar. Bu gruptaki bireylerin özellikle kısa süreli bellekleri zayıftır. Bundan dolayı hatırlamada güçlük çekerler. Uzun süreli belleğe aktardıkları bilgileri unutmazlar ve tekrarlayabilirler (Vuran 2004: 51). Zihinsel yetersizliği olan bireylerde yetersizliğin derecesi arttıkça hafızaya ilişkin yetersizlikler de artmaktadır (Sucuoğlu 2010: 135).

Zihinsel yetersizliği olan çocukların yaşadığı bir diğer sorun ise algılama ve kavrama ile ilgili yaşamış oldukları sorunlardır. Bu durum bu gruptaki bireylerin karmaşık bilgi ve becerileri, soyut kavramları öğrenmelerini zorlaştırmaktadır. Zihinsel yetersizliğe sahip bireyler zaman ve ilgili kavramları zor öğrenirler. Dün, bugün ve yarın kavramlarını karıştırabilirler ve saat, hafta, ay, yıl gibi kavramları öğrenmekte zorlanırlar (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008; Çıkılı 2013).

Zihinsel yetersizliği olan çocuklar güdülenmede de sorun yaşamaktadırlar. Güdü, organizmayı etkileyerek bir amaç için harekete geçmeye sevk eden bir dürtü, istek, ihtiyaçtır (Çıkılı 2013: 190). Bireyin öğrenmeye güdülenmiş olması onun öğrenmesini kolaylaştırır (Bacanlı 2014: 200). Zihin yetersizliği olan çocukların güdülenme düzeyleri normal akranlarına göre düşüktür (Cavkaytar, H. Diken 2012:

38). Bu durum da onların özellikle akademik becerileri öğrenmelerine olumsuz yönde etki etmekte ve sağlıklı akranlarına göre akademik becerilerde geri kalmalarına neden olmaktadır.

Genelleme yapabilme becerisi açısından da zihinsel yetersizliği olan bireyler sıkıntı yaşarlar. Genelleme, öğrenilen bilgi ve becerilerin hatırlanarak benzer durumlarda kullanılabilmesidir. HADZEÇ'lerde de genelleme yapabilme yeteneği düşüktür (Goldstein, Seigle'den akt. Şengül 2008: 10).

Yaşanılan bir diğer sıkıntı da öğrenilen bilgilerin transfer edilmesidir. Transfer etme, önceden öğrenilen bir bilginin sonraki bir zamanda kullanılmasıdır. Zihinsel yetersizliği olan bireyler öğrenilen bilgileri hatırd tutmada ve farklı zamanlarda bu bilgileri kullanmada sıkıntı yaşarlar (Vuran 2004: 51). Birey okulda öğrendiği bir bilgiyi veya beceriyi okul dışında da kullanabilir. Böylece önceki bilgilerini, kullanarak yeni bilgileri öğrenebilir ve yeni beceriler kazanabilir. Bu engel grubunda yer alan bireyler okulda öğrenmiş oldukları bilgi ve becerileri okul dışı ortamlarda kullanmakta sıkıntı yaşamaktadırlar. Özel gereksinimli bireyin kısa süreli ve uzun süreli belleğinin normal akranlarından zayıf olması bilginin unutulmasına ve sonraki bir duruma transfer edilememesine neden olmaktadır.

HADZEÇ'ler, zekâ ile ilgili becerilere sahip olma açısından sağlıklı olan akranlarına en yakın olan gruptur. Bu gruptaki bireyler eğitsel sınıflamada zekâ bölümleri 50-70 arasında olan ve eğitilebilir zihinsel engelliler olarak da sınıflandırılan bireylerdir. Yaşıtlarına göre birkaç yıl gerilik gösterebilirler de karma olarak yürütülen normal akademik eğitimden faydalanabilmektedirler. Okuma, yazma ve matematik becerileri öğrenebilirler; ancak okuma becerisini bilgi edinmek amacıyla kullanmakta zorlanırlar (Sucuoğlu 2010; Sevim 2011; Özgür 2013).

HADZEÇ'lere yönelik öğretim programlarında, ilköğretim I. kademedeki okuma, yazma ve aritmetik gibi temel akademik konulara, II. kademedeki ve ortaöğretimde mesleki eğitim ve iş-çalışma programlarına ağırlık verilmektedir (Özgür 2013: 274). HADZEÇ'ler akademik becerilerin kazanılmasında sağlıklı yaşlıtlarına göre daha başarısız olduklarından onların daha başarılı olabilmeleri için öğrenilenlerin sık sık tekrar edilmesi, bilgilerin kalıcı olarak öğrenilmesinde faydalı olacaktır (Yaşar 2010: 138).

2.4.4. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Dil Gelişim Özellikleri

Dil ve konuşma öğrenilen bir davranıştır. Zihinsel yetersizliği olan çocuklar da akranları gibi aynı basamakları izleyerek dil ve konuşmayı öğrenebilirler; ancak zihinsel yetersizliği olan çocuklar dil gelişiminde normal çocuklara göre daha yavaş ilerlemektedirler. Zihinsel yetersizliği olan her bireyin dili kazanım süresinde farklılık görülmektedir ve bu genellikle zihinsel yetersizliğin derecesi ile paralellik göstermektedir. Yetersizliğin derecesi arttıkça dil ve konuşma gelişimlerinde sıkıntılar da artmakta ve buna bağlı olarak konuşma öğreniminin ilk basamaklarında takılma durumlarına rastlanılmaktadır (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008; Cavkaytar, H. Diken 2012; Özgür 2013; Çıkılı 2013).

Bu yetersizlik grubundaki bireylerin kelime dağarcıkları yaşlarına göre geridir. Alıcı ve ifade edici dil gelişimi zayıflıklarına rastlanılmaktadır. Çoğunlukla ilköğretime konuşma ve dil becerilerini zayıf da olsa kazanmış olarak başlamaktadırlar (www.psikorehberim.com).

Dil ve konuşma problemleri zihinsel yetersizliği olan çocuklarda çok sık görülen ve bilişsel süreçlerle doğrudan bağlantısı olan problemlerdir. Bu gruptaki tüm çocuklarda dil ve konuşma bozuklukları görülebilir. Zihinsel yetersizliği olan kişilerin en az % 50'sinde zihinsel yetersizliklerine ek olarak dil geriliği bulunmaktadır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin yarısından fazlasının dil yaşları zihinsel yaşlarından geridedir. Dil gelişimi geri olan bu gruptaki bireylerin tümünde ifade edici dil bozukluğu, yarısında da buna ek olarak anlayıcı dil bozukluğu da görülmektedir. Bu bireylerde görülen konuşma bozuklukları artikülasyon bozuklukları (sesin yerini değiştirme, ses atlama, ses ekleme, sesi bozma), ses bozuklukları (sesin tiz olması, frekansında ya da tonunda bozukluk olması) ve akıcılık bozuklukları olarak sıralanabilir (Ege 2006; Cavkaytar, H. Diken 2012; Özgür 2013).

Dil gelişiminde zihinsel yetersizliğin derecesi de önemli bir etmendir. Bu nedenle zekâ bölümü 50'nin üzerinde olan çocuklarda dil becerilerinde yetersizlik ortaya çıkmakta, zekâ bölümü 50'nin altında olan çocuklarda ileri derecede konuşma problemleri görülmektedir. Ağır derecede zihinsel yetersizliği olan bireylerde dil ve

konuşma bozukluklarının görülme durumu % 90 oranındadır (Özgür 2013: 291). Zihinsel yetersizliğin derecesinin artması beraberinde ileri düzeyde dil ve konuşma bozukluklarını da getirmektedir. HADZEÇ'lerin çoğunluğu uygun dil ve konuşma işlevlerini kazanmakta ve günlük yaşamlarında bu becerileri kullanabilmektedirler. Bu bireyler konuşma yeteneklerini okul öncesi yıllarda 0-5 yaş arasında kazanırlar; ancak hafızaya ilişkin güçlüklerin olması bireyin karmaşık sözcükleri söyleme, öğrenme ve kullanmalarını olumsuz yönde etkilemektedir (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008; Sucuoğlu 2010: 144).

2.4.5. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Öz Bakım Becerileri

Öz bakım becerileri bireyin günlük yaşamını sürdürmesi için yapması gereken beslenme, giyinme, soyunma, kişisel temizliğini yapma, tuvalet ihtiyacını karşılama gibi becerilerdir.

Hafif ve orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylere giyinme, soyunma, yemek yeme, kişisel temizliğini yapabilme becerisinin ve tuvalet alışkanlığının kazandırılması mümkündür. Ağır ve çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocuklarda öz bakım becerilerinde problemler yaşanmaktadır (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 54).

Zihinsel yetersizliğin derecesinin artmasıyla bu gruptaki bireyler günlük yaşam için gerekli ihtiyaçlarının karşılanmasında başkalarına bağımlı olmaktadır. Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan bireyler öz bakım becerilerini kendileri yapamayacak düzeydedirler. Hem zekâ bölümü puanının çok alt seviyede olması hem de zihinsel yetersizlik dışında farklı engel durumlarının bulunması bireyin öz bakım ihtiyaçlarını kendinin karşılamasını engellemekte ve bu bireyleri başkalarına bağımlı hale getirmektedir.

HADZEÇ'ler erişkin yaşlarda kendi kendine yaşayabilmek için toplumsal ve mesleki yetenekler kazanırlar (Sevim 2011: 14). Bu grupta yer alan bireyler yetişkin oldukları zaman kendilerine bakabilir, bağımsız yaşayabilir ve bir işte çalışabilirler (Sucuoğlu 2010: 74).

2.5. Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Eğitim Ortamları

Eğitim, bireyde toplumca istenen davranışları planlı ve kasıtlı olarak gerçekleştirme sürecidir (Kuzgun 2000: 1). Bu nedenle eğitim tüm toplumlar için vazgeçilmez bir süreçtir. Aynı zamanda toplumların eğitim düzeyi çağdaşlaşma ölçütü olarak da değerlendirilmektedir. Eğitim yalnızca sağlıklı olan bireyler için değil özel gereksinimli bireyler için de büyük önem arz etmektedir. Bu bireylerin kimseye bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürmeleri için en erken yaşlardan itibaren özel eğitim uygulamalarından yararlanmaları gerekmektedir. Özel eğitime gereksinimi olan bireylerin de eğitim haklarının bulunması ve bu haklardan yararlandırılmaları da çağdaşlaşma ölçütü olarak kabul edilmektedir. Günümüzde özel eğitim kurumlarının sayısının artması ve özel eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması bu duruma ilişkin en güzel örnektir (Sevim 2011: 31).

Ülkemizde okul çağında bulunan her çocuğa eğitim ve sosyal destekli programlardan yararlanması için çeşitli olanaklar sunulmaktadır; ancak yetersizliklerden etkilenmiş çocuklar zihinsel, bedensel, işitsel veya görme ile ilgili özelliklerindeki farklılıklardan kaynaklı olarak normal okul diye adlandırılan okullardan tam anlamıyla yararlanamamaktadırlar. Bu çocuklar çoğu zaman engelli, ayrıcalıklı, özel gereksinimli, özel eğitim gereksinimli ya da yetersizlikten etkilenmiş olanlar olarak adlandırılmaktadırlar (Özgür 2013: 1).

Ülkemizde HADZEÇ'lere yönelik özel eğitim uygulamaları yürütülmektedir. Öğrenim gören her birey için bireyselleştirilmiş eğitim programları (BEP) hazırlanmakta ve bu program doğrultusunda eğitim öğretim uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında HADZEÇ'lerin devam edebileceği kaynaştırma sınıfları, özel eğitim sınıfları, özel eğitim okulları, özel eğitim uygulama merkezleri ve iş uygulama merkezleri özel eğitim hizmetleri kapsamında hizmet vermektedir.

Ülkemizde özel gereksinimli bireyler grubunda yer alan zihinsel yetersizliği olan bireylere yönelik yürütülen eğitim uygulamalarını iki grupta toplayarak da incelenmemiz mümkündür. Bu gruplardan ilki ayrı eğitim düzenlemeleri, ikincisi ise birlikte eğitim düzenlemeleridir.

2.5.1. Ayrı Eğitim Düzenlemeleri

Ayrı eğitim uygulamaları, zihinsel yetersizliği bulunan bireylerin sağlıklı akranlarından farklı bir ortamda eğitim alması durumudur. Bu uygulamalarda zihinsel yetersizliği bulunan birey, engel derecesi aynı olan bireylerle bir arada eğitim almaktadır. Ayrı eğitim düzenlemeleri; evde eğitim hizmetleri, özel eğitim okulları, özel eğitim mesleki uygulama merkezi, özel eğitim iş uygulama merkezi ve rehabilitasyon merkezleri olarak sıralanmaktadır (www.meb.gov.tr; Çıkkılı 2013).

2.5.1.1. Evde Eğitim Hizmetleri

Uzmanlar tarafından yürütülen ev programları, özel gereksinimli öğrenciye yönelik özel eğitim hizmetlerinin sağlanmasına dayalı eğitim uygulamasıdır (Eripek, Vuran 2015: 261). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 34. maddesi gereğince okul öncesi, ilköğretim, ortaokul ve lise çağındaki özel eğitime ihtiyacı olan bireylerden eğitim ve öğretim kurumlarından doğrudan yararlanamayacak durumda olanlara evde eğitim hizmeti verilmesi esastır.

Evde eğitim hizmetleri özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından planlanır ve kurul tarafından evde eğitim hizmeti almasına karar verilen bireylerin kaydı ilköğretim kurumuna, ortaöğretim kurumuna veya özel eğitim merkezine (okul) yapılır. Bu öğrenciler için okula/merkeze devam etme şartı aranmaz. Evde eğitim hizmetleri, gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen tarafından sürdürülür; ancak bireyin eğitim ihtiyaçları doğrultusunda okul öncesi, sınıf ve alan öğretmenlerinin de görevlendirilmesi mümkündür.

Bu hizmetten yararlanan birey, kayıtlı bulunduğu okulda uygulanan öğretim programlarından sorumludur. Okuldaki bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) geliştirme birimince, bu programlara dayalı olarak bireyin eğitim performansına göre, ihtiyaç duyduğu alanlarda bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanır.

Evde eğitim alan bireyin başarı durumunun değerlendirilmesi, kayıtlı bulunduğu okuldaki diğer öğrenciler gibi yapılır; ancak bireyin durumu ve özelliğine göre değerlendirme şekli, yöntem ve tekniklerinde öğretmen tarafından gerekli değişiklikler yapılır ve özel tedbirler alınır.

Bu uygulamada, aileler bilgilendirilir, desteklenir ve eğitimin her aşamasına katılımları sağlanarak eğitim süreci birey, aile ve öğretmenin iş birliği ile planlanır. Aile, etkili bir eğitimin gerçekleştirilmesi için uygun eğitim ortamının hazırlanmasını sağlar. Bireyin evde eğitim almasını gerektiren şartların ortadan kalkması durumunda bu hizmet sona erdirilir (www.meb.gov.tr).

HADZEÇ'ler uzun süreli bir hastalığının olması veya okula gitmesini uzun süre engelleyen bir probleminin olması ve bu durumu resmi olarak belgelendirmesi durumunda evde eğitim hizmetlerinden yararlanabilmektedir.

2.5.1.2. Özel Eğitim Okulları

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 37. maddesine göre, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini öncelikle yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte kaynaştırma yoluyla sürdürmeleri esas olmakla birlikte, bu bireyler için Bakanlıkça her tür ve kademedeki örgün ve yaygın özel eğitim okul ve kurumları açılabilir.

Zihinsel yetersizliği olan bireyler için açılacak okul ve kurumlar aynı yönetmeliğin 40. maddesinde aşağıdaki gibi belirtilmiştir;

Zihinsel yetersizliği olan bireyler, yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte her tür ve kademedeki kaynaştırma yoluyla eğitimlerini sürdürebilecekleri gibi bu bireyler için her tür kademedeki, resmî ve özel gündüzlü özel eğitim okul ve kurumları açılmaktadır.

HADZEÇ'ler için açılan okulların ilk dört yılı ilköğretim; ikinci dört yılı ortaokul olarak adlandırılmaktadır. HADZEÇ'ler için açılan ilköğretim kurumlarında, Bakanlıkça hazırlanan ilköğretim kurumları programları uygulanır. Bu eğitim programı temel alınarak bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlanır ve bireylerin başarılarının değerlendirilmesinde BEP'lerinde yer alan amaç ve davranışlar dikkate alınır.

Bu bireylerden oluşan sınıfın mevcudu okul öncesi ve ilköğretimde en fazla 10 öğrencidir. Bu ilköğretim kurumlarında 1.-4. ve 5.-8. sınıflarda dersler sınıf

öğretmenleri tarafından okutulmaktadır; ancak, özel yetenek gerektiren dersler ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ve yabancı dil dersinin alan öğretmenleri tarafından okutulması esastır. Bu okullarda bir ders saati 40 dakikadır (www.meb.gov.tr).

2.5.1.3. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu)

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 45. maddesine göre ilköğretimlerini tamamlayan, genel ve mesleki ortaöğretim programlarına devam edemeyecek durumda olup, 23 yaşından gün almamış, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin temel yaşam becerilerini geliştirmek, topluma uyumlarını sağlamak, iş ve mesleğe yönelik bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla resmî ve özel, özel eğitim mesleki eğitim merkezi (okulu) açılabilir.

Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde (okullarında) akademik bilgi ve becerilerin yanında iş eğitimi uygulamalarının da yer aldığı eğitim programı uygulanmaktadır. Bu program temel alınarak Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlanır ve bireylerin başarılarının değerlendirilmesinde BEP'lerinde yer alan amaç ve davranışlar dikkate alınmaktadır.

Personel ve eğitim ortamının uygun olması durumunda farklı yetersizlikleri olan bireyler için özel eğitim sınıfları açılmaktadır. Bu okullarda sınıf mevcutları en fazla 10 kişiden oluşmaktadır.

Merkezlerde (okullarda) dersler görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri tarafından okutulmaktadır; ancak özel yetenek gerektiren dersler ve meslek dersleri ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin alan öğretmenleri tarafından okutulması esastır.

Bu kurumlarda bir ders saati 40 dakikadır. Programın süresi dört yıldır. Programın birinci sınıfında bireylere akademik bilgi ve beceriler ile uygulamalı iş eğitimi yoluyla atölyelerde gerekli olan temel bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır. İkinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda ise akademik bilgi ve becerilerin kazandırıldığı dersler ile uygulamalı atölye dersleri verilmektedir. Meslek dersleri, çevrenin sosyal, kültürel, ekonomik özellikleri ve şartları ile istihdam imkânları dikkate alınarak belirlenmektedir.

Bu gruptaki bireylerin bazıları bir iş yerine yerleştirilirler. İş yerine yerleştirilen bireyler kültür ve meslek derslerini haftada bir gün okulda, uygulamalı beceri eğitimini ise dört gün iş yerlerinde görmektedirler. İş yerine yerleştirilemeyen bireyler ise okulda eğitimlerine devam etmektedirler.

Dönem sonlarında bireylere karne verilir. Programı tamamlayan bireylere Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Öğrenim Belgesi verilir. Bu belge yükseköğretime devam etme hakkı sağlamaz; ancak bireylerin herhangi bir işte istihdam edilmesi durumunda ortaöğretim kurumlarından mezun olanlara tanınan özlük haklarından yararlanmalarını sağlar. Özel eğitim mesleki eğitim merkezini (okulunu) tamamlayamayan bireyler, yaygın eğitim programlarına, işe ve mesleğe yönlendirilirler (www.meb.gov.tr).

2.5.1.4. Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi (Okulu)

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 46. maddesine göre, genel ve mesleki ortaöğretim eğitim programlarından yararlanamayacak durumda olup, 23 yaşından gün almamış olan özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin; temel yaşam becerilerini geliştirmek, topluma uyumlarını sağlamak ve iş ve mesleğe yönelik beceriler kazandırmak amacıyla resmî ve özel, özel eğitim iş uygulama merkezleri (okulları) açılabilir.

Özel eğitim iş uygulama merkezlerinde (okullarında) akademik bilgi ve becerilerin yanında iş eğitimi uygulamalarının da yer aldığı eğitim programı uygulanmaktadır. Bu program temel alınarak Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlanmaktadır ve bireylerin başarılarının değerlendirilmesinde BEP'lerinde yer alan amaç ve davranışlar dikkate alınmaktadır.

Bu merkezlerde (okullarda); tuvalet eğitimini kazanamamış, yoğun davranış problemleri gösteren ve grup eğitimine uyum sağlayamayan öğrencilerin grup eğitimine hazırlanması amacıyla bire bir eğitim uygulaması yapılmaktadır. Bire bir eğitim uygulaması kapsamındaki öğrenciler grup eğitimine katılmazlar. Bu öğrencilere verilecek eğitimin süresi ve haftalık ders saati sayısı özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından belirlenmektedir.

Bu kurumlarda sınıf mevcudları en fazla 10 kişiden oluşur. Merkezlerde (okullarda) dersler görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri tarafından okutulmaktadır; ancak özel yetenek gerektiren dersler ve meslek dersleri ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin alan öğretmenleri tarafından okutulması esastır.

Programın süresi dört yıldır. İş ve uygulama dersleri, çevrenin sosyal, kültürel, ekonomik özellikleri ve şartları ile istihdam imkânları dikkate alınarak açılır. Kurumun imkân ve şartları uygun olduğu takdirde yarıyıl ve yaz tatillerinde de programlara devam edilebilir.

Bu kurumlarda bir ders saati 40 dakika olup, günlük çalışma süresinin ders, dinlenme, yemek ve diğer etkinliklere dağılımı okul yönetimince belirlenir.

Özel eğitim iş uygulama merkezlerini (okullarını) tamamlayan bireylere Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi (Okulu) Öğrenim Belgesi verilir; ancak bu belge mesleki eğitim merkezlerince verilen belgeye denk değildir.

Özel eğitim iş uygulama merkezlerini (okullarını) tamamlayamayan bireyler diğer yaygın eğitim programlarına, işe ve mesleğe yönlendirilirler (www.meb.gov.tr).

2.5.1.5. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri

Özel gereksinimli bireyleri bir uğraş sahibi edebilmek, bağımsız yaşama kavuşturmak amacıyla tıbbi olduğu kadar, fiziksel, ruhsal, toplumsal ve mesleki önlemler alınmalıdır. Kişinin sağlığını kazandırmak veya geriye kalan güç ve yeteneklerini geliştirerek, çeşitli yönlerden en yüksek kapasiteye erdirmek için yapılan çalışmaların tümüne rehabilitasyon (iyileştirme) denir (MEB 2006: 71).

Rehabilitasyon hizmetlerinin yürütüldüğü rehabilitasyon merkezi, kamu ya da özel girişimcilere ait genel okul müfredatının dışında eğitim veren yalnızca belli bir yetersizlik grubunda eğitim ve iyileştirme hizmeti alan öğrencilerin yetiştirildiği kurumlardır (Eripek, Vuran 2015: 261). Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan bu kurumlarda özel eğitime muhtaç öğrencilere performansları doğrultusunda bireysel ve grup seanslarıyla eğitim verilmektedir (Deniz 2008: 30).

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliğinin 5. maddesinde rehabilitasyon merkezlerinin amacı "...Dil-konuşma gelişim güçlüğü ile zihinsel, fiziksel, duyuşal, sosyal, duygusal ve davranış problemleri olan özel eğitim gerektiren bireylerin engellilik hâlinin ortadan kaldırılmasını ya da etkilerinin en az seviyeye indirilerek yeteneklerinin en üst seviyeye çıkarılması ve topluma uyumlarının sağlanması, temel öz bakım becerilerinin ve bağımsız yaşam becerilerinin geliştirilmesini sağlamak için eğitim çalışmaları yapmak" şeklinde belirtilmiştir (www.meb.gov.tr).

Son zamanlarda ülkemizde özel rehabilitasyon merkezlerinin sayılarında önemli bir artış olmuştur. MEB istatistikleri incelendiğinde, 2012-2013 eğitim öğretim yılında ülkemizdeki toplam Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi sayısı 1.692 ve bu kurumlarda öğrenim gören öğrenci sayısı 262.818 (155.503 erkek öğrenci-107.315 kız öğrenci) iken 2013-2014 eğitim öğretim yılında toplam Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi sayısı 1.795 ve öğrenim gören öğrenci sayısı 298.794 (177.910 erkek öğrenci-120.884 kız öğrenci) dir. 2014-2015 Eğitim Öğretim yılında ise bu kurumların ve kurumda eğitim alan öğrenci sayısında artış olmuştur. Bu eğitim öğretim yılında toplam Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi sayısı 1.902 olup bu kurumlarda toplam 326.081 (195.420 erkek öğrenci-130.661 kız öğrenci) özel eğitime gereksinimi olan öğrenci eğitim almıştır.

2015-2016 eğitim öğretim yılında özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi sayısı 1950 olup, 210.506'sı erkek ve 139.175'i kız olmak üzere toplam 349.681 öğrenci eğitim almıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılı I. döneminde kurum sayısı artış göstererek 2074'e ve eğitim gören öğrenci sayısı da 226.606 erkek ve 147.336 kız olmak üzere 373.942'ye ulaşmıştır (www.meb.gov.tr).

2.5.2. Birlikte Eğitim Uygulamaları

Birlikte eğitim uygulamaları zihinsel yetersizliği bulunan bireylerin sağlıklı olan akranlarıyla birlikte eğitim aldığı uygulamalardır. Bu tip uygulamalarla zihinsel yetersizliği olan bireyler toplumdan soyutlanmadan eğitimlerine devam edebilirler. Birlikte eğitim uygulamaları kaynaştırma eğitimi, özel eğitim sınıfları ve destek eğitim sınıfları olmak üzere üç alt grupta incelenmektedir (Çıkılı 2013: 197).

2.5.2.1. Kaynaştırma Eğitimi

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 23. maddesinde kaynaştırma; “özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmî ve özel; okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamaları” olarak tanımlanmıştır (www.meb.gov.tr).

Kaynaştırma uygulamalarının gerekliliğine Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde yer alan özel eğitimin temel ilkelerinde yer verilmiştir ve “özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür” denilmiştir (Cavkaytar, H. Diken 2012: 22).

Kaynaştırma eğitimiyle özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, eğitimlerini öncelikle yetersizliği olmayan akranları ile birlikte aynı kurumda sürdürmeleri sağlanmaktadır (www.meb.gov.tr).

Kaynaştırma eğitimi farklı şekillerde uygulanmaktadır. Birincisi tam zamanlı kaynaştırmadır. Bu uygulamada özel eğitime ihtiyacı olan bireyler eğitimlerini, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte aynı sınıfta, tam zamanlı sürdürürler. İkincisi yarı zamanlı kaynaştırmadır. Bu uygulama öğrencilerin bazı derslere yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte, aynı sınıfta ya da ders dışı etkinliklere birlikte katılmaları yoluyla yapılmaktadır. Özel gereksinimli öğrencinin kaydı özel sınıftadır. Öğrenci başarılı olabileceği derslerde kaynaştırma sınıfında eğitim almaktadır. Üçüncü kaynaştırma şekli de tersine kaynaştırmadır. Tersine kaynaştırma, herhangi bir yetersizliği olmayan bireylerin istekleri doğrultusunda özellikle erken çocukluk eğitiminde, çevrelerindeki kaynaştırma uygulaması yapan özel eğitim okullarında açılacak sınıflara kayıt yaptırabildikleri kaynaştırma türüdür (Batu, K. İftar 2009; Yıldırım Doğru, Durmuşoğlu Saltalı 2013; www.meb.gov.tr).

Kaynaştırma uygulamasında eğitim hizmetleri, bireylerin eğitim performansına ve öncelikli ihtiyaçlarına göre planlanmaktadır. Kaynaştırma yoluyla eğitimlerine devam eden öğrenciler, yetersizliği olmayan akranlarıyla aynı sınıfta eğitim görmeleri hâlinde kayıtlı buldukları okulda uygulanan eğitim programını;

özel eğitim sınıflarında ise sınıfın türüne göre belirtilen eğitim programını takip ederler. Öğrencilerin takip ettikleri programlar temel alınarak eğitim performansı ve ihtiyaçları doğrultusunda BEP hazırlanır.

Kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamaları yapılan okul ve kurumlarda öğrencinin yetersizliğine uygun fiziksel, sosyal, psikolojik ortam düzenlemeleri yapılmaktadır. Bu okul ve kurumlarda öğrenciye verilen eğitim hizmetlerinin etkin bir biçimde yürütülebilmesi amacıyla özel araç-gereç ile eğitim materyalleri sağlanmakta ve destek eğitim odası açılmaktadır

Okul ve kurumlarda, kaynaştırma yoluyla eğitim alacak bireylerin bir sınıfa en fazla 2 (iki) birey olacak şekilde eşit olarak dağılımı sağlanır. Kaynaştırma yoluyla eğitimlerine devam eden bireylerin bulunduğu sınıflarda sınıf mevcutları; okul öncesi eğitim kurumlarında özel eğitime ihtiyacı olan iki bireyin bulunduğu sınıflarda 10, bir bireyin bulunduğu sınıflarda 20 öğrenciyi geçmeyecek şekilde düzenlenir. Diğer kademelerdeki eğitim kurumlarında ise sınıf mevcutları; özel eğitime ihtiyacı olan iki bireyin bulunduğu sınıflarda 25, bir bireyin bulunduğu sınıflarda 35 öğrenciyi geçmeyecek şekilde düzenlenir. Yetersizliği olmayan öğrenciler, istekleri doğrultusunda, çevrelerindeki özel eğitim okullarında açılacak sınıflara kayıt yaptırabilirler. Bu sınıfların mevcutları 5'i özel eğitime ihtiyacı olan birey olmak üzere okul öncesi eğitimde en fazla 14, ilköğretim ve ortaöğretimde 20, yaygın eğitimde 10 öğrenciden oluşur.

Kaynaştırma yoluyla eğitimlerine devam eden öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesinde öğrencilerin BEP'leri dikkate alınır. Öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesinde kullanılacak yöntem, teknik, ölçme araçları ve değerlendirme süresi, değerlendirme zamanı, değerlendirme aralıkları, değerlendirmeden sorumlu kişiler ve değerlendirmenin yapılacağı ortam, BEP geliştirme biriminin görüş ve önerileri doğrultusunda belirlenir.

Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler; dikkat, bellekte tutma ve hatırlama güçlükleri dikkate alınarak daha sık aralıklarla değerlendirilirler. HADZEÇ'ler ilköğretim ve ortaöğretimde, istekleri doğrultusunda yabancı dil programlarındaki

bazı bilgi ve becerilerin öğretiminden veya dersin tamamından muaf tutulurlar (www.meb.gov.tr).

2.5.2.2. Özel Eğitim Sınıfları

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 25. maddesine dayanılarak, özel eğitime ihtiyacı olan ve ayrı bir sınıfta eğitim almaları uygun bulunan bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile bir arada eğitim görmeleri amacıyla her tür ve kademedeki resmî ve özel okul ve kurumlarda, özel eğitim hizmetleri kurulunun önerisi doğrultusunda millî eğitim müdürlükleri tarafından özel eğitim sınıfları açılabilmektedir.

Bu okul ve kurumlarda, uygulanacak eğitim programı temel alınarak iki tür özel eğitim sınıfının oluşturulması mümkündür. Bunlardan ilki bulunduğu okulun veya kurumun eğitim programını uygulayan özel eğitim sınıfları ve ikincisi bulunduğu okulun veya kurumun eğitim programından farklı bir eğitim programı uygulayan özel eğitim sınıflarıdır (www.meb.gov.tr).

Bulduğu okulun veya kurumun eğitim programını uygulayan özel eğitim sınıfları (ÖEHY Madde 26); zorunlu öğrenim çağındaki bireylerden ilköğretim kurumları programlarını veya ortaöğretim kurumları programlarını takip edebilecek durumda olan bireyler için açılır. Bu özel eğitim sınıflarında aynı tür yetersizliği olan öğrenciler eğitim görmektedir. Özel eğitim sınıflarında öğrencilerin yetersizlik türüne göre görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri görev yapmaktadır.

Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler için açılan 1.-4. ve 5.-8. sınıflarda birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmaktadır. 1.-4. ve 5.-8. sınıflarda dersler sınıf öğretmenleri tarafından okutulmaktadır; ancak özel yetenek gerektiren dersler ile din kültürü ve ahlak bilgisi ve yabancı dil derslerinin alan öğretmenleri tarafından okutulması esastır. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere sınıf öğretmeni de katılmaktadır.

Bu sınıflardaki öğrenciler, buldukları okul veya kurumda uygulanan eğitim programını takip ederler. Bu program temel alınarak, öğrencilerin eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda BEP'leri hazırlanır. Özel eğitim

sınıflarının mevcudu en fazla; okul öncesi eğitimde ve ilköğretimde 10, ortaöğretim ve yaygın eğitimde 15 öğrenciden oluşur.

Bulunduğu okulun veya kurumun eğitim programından farklı bir eğitim programı uygulayan özel eğitim sınıfları (ÖEHY Madde 27); zorunlu öğrenim çağındaki bireylerden ilköğretim veya ortaöğretim kurumları programlarını takip edemeyecek durumda olan bireyler için açılmaktadır. Bu özel eğitim sınıflarında aynı tür yetersizliği olan öğrenciler eğitim görmektedir.

Bu sınıflarda eğitim alan öğrenciler, yetersizlik türüne göre hazırlanan özel eğitim programını takip ederler. Öğrencilerin BEP'leri hazırlanırken takip ettikleri bu eğitim programı temel alınmaktadır. Açılan özel eğitim sınıflarında birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmaktadır. Özel eğitim sınıflarında görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri görev yapabilmektedir; ancak zihinsel engelliler sınıf öğretmenin görevlendirmesine öncelik verilmektedir.

Sınıfların mevcutları, takip edilen eğitim programının uygulandığı okul veya kurumlardaki mevcutlar dikkate alınarak oluşturulmaktadır. Dersler 1.-4., 5.-8. ve 9.-12. sınıflarda sınıf öğretmenleri tarafından okutulmaktadır; ancak özel yetenek gerektiren dersler ve meslek dersleri ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin alan öğretmenleri tarafından okutulması esastır. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere sınıf öğretmeni de katılmaktadır (www.meb.gov.tr).

2.5.2.3. Destek Eğitim Sınıfları

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 28. maddesine göre; okul ve kurumlarda, yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte aynı sınıfta eğitimlerine devam eden özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler ile üstün yetenekli öğrenciler için özel araç-gereçler ile eğitim materyalleri sağlanarak özel eğitim desteği verilmesi amacıyla destek eğitim odası açılabilir.

Özel eğitim hizmetleri kurulunun önerisi doğrultusunda millî eğitim müdürlükleri tarafından eğitim alacak öğrenci sayısına göre okulda veya kurumda birden fazla destek eğitim odası açılabilir.

Destek eğitim odasında yürütülecek eğitim hizmetlerinin planlaması okul yönetimince yapılır. Destek eğitim odasında eğitim alacak öğrenciler, BEP geliştirme

biriminin önerileri doğrultusunda rehberlik ve danışma hizmetleri yürütme komisyonunca belirlenir. Her öğrencinin ihtiyacı doğrultusunda ve azami ölçüde bu eğitimden yararlanması sağlanır. Öğrencinin destek eğitim odasında alacağı haftalık ders saati, haftalık toplam ders saatinin % 40'ını aşmayacak şekilde planlanır.

Destek eğitim odasında öğrencilerin eğitim performansları dikkate alınarak birebir eğitim yapılır; ancak gerektiğinde eğitim performansı bakımından aynı seviyede olan öğrencilerle grup eğitimi de yapılabilir.

Destek eğitim odasında, öğrencilerin eğitim performansı ve ihtiyaçları, yetersizlik türüne uygun araç-gereç ve eğitim materyalleri bulunur.

Destek eğitim odası açılan okullarda öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarına göre görme, işitme, zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri öncelikli olmak üzere, gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen, sınıf öğretmeni ve alan öğretmenleri görevlendirilir.

Öğrencinin genel başarı değerlendirmesinde, destek eğitim odasında yapılan değerlendirme sonuçları da dikkate alınır. Destek eğitim odasında verilen destek eğitim hizmetleri okulun veya kurumun ders saatleri içinde yapılır.

Destek eğitim odasının okul veya kurum içindeki yeri, öğrencilerin yetersizlik türü dikkate alınarak belirlenir (www.meb.gov.tr).

2.5.3. Özel Eğitimin Dünyada Gelişim Süreci

Özel gereksinimli bireylerin eğitimlerine yönelik özel eğitim uygulamaları çok eski tarihlerden itibaren uygulanmaktadır. Bu gruptaki bireylerin eğitimlerine yönelik ilk girişimlerin 1700'lü yıllarda ortaya çıktığı görülmektedir. Gaspard Itard (1776-1838)'in Fransa'nın Aveyron ormanlarında bulunan 12-13 yaşlarında zihinsel yetersizliği olan bir kız çocuğunu eğitmeye başlaması özel eğitim alanındaki ilk bireysel çalışma olarak kabul edilmektedir. Pek çok kaynakta özel eğitim uygulamalarının başlangıcı kabul edilen ve Itard ve Victor arasında geçen öykü şu şekilde anlatılmaktadır (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008; Sucuoğlu 2010; Cavkaytar ve Diken 2012; Cavkaytar 2013).

“1779 da Fransa'nın güneyindeki Aveyron ormanlarında çiftçiler tarafından ölmek üzere olan küçük bir çocuk bulunur. Çocuğu bulan çiftçiler Paris'te işitmeyen çocukların tedavisinde uzmanlaşmış bir doktorun adını duyarlar ve çocuğu ona götürürler. Çocuğu şu anda özel eğitimin babası sayılan Jean Marc Gaspard Itard adlı

hekim alır. Itard, çocuğa Victor adını verir. Ona Averno'nun vahşi çocuğu der. Victor çevresel yoksunluk sonucu zekâ geriliği olan bir çocuktur. Pek çok kişi bu çocuk için umutsuzdur. Fakat Itard eğitimin gücüne inanır ve çocuklara ailelerin öğrettiği, okulda öğretilen her şeyi öğretmeyi hedefler. Victor'a özenle seçilmiş birkaç sözcükle konuşmayı, doğru yürümeyi, tabaktan çatal kaşık vb. kullanarak yemeyi ve diğer insanlarla etkileşime girmeyi öğretir. Itard, Victor ile olan deneyimlerini, uyguladığı teknikleri ve felsefesini ayrıntılı olarak raporlaştırır. Bu tekniklerin pek çoğu modern özel eğitimde halen kullanılan tekniklerdir. Itard, Victor'la yaptığı çalışmalarda beş amacı gerçekleştirmiştir. Bunlar;

1. Onun sosyal yaşamla ilgilenmesi
2. Sinirsel duyarlılığını uyarma
3. Düşünce çerçevesini genişletme
4. Konuşmaya yöneltme
5. Basit zihinsel faaliyetleri için alıştırma yapma

Bu süreçte Victor pek çok temel yaşam becerisini öğrenmiş fakat hiçbir zaman normal olmamıştır. Birkaç sözcüğün dışında sözel dil becerilerini geliştirememiş, sosyal olarak kabul edilebilir davranış biçimlerinin tümünü öğrenememiştir. Itard kendisini başarısız bulmuştur. Büyük olasılıkla amaçları gerçekçi değildir. Victor, Itard'ın yaşamından çıkmış ve bir bakım evinde yaşamını sürdürmüştür (Smith 2004: 10'dan akt. Cavkaytar ve Diken 2012: 20)"

1700'lü yıllardan itibaren özel eğitim uygulamaları zaman içerisinde gelişim göstererek günümüze kadar gelmiştir.

1800'lü yılların başında ABD'de özel eğitim gerektiren çocuklar için ayrı okul ve enstitüler açılmaya başlanmıştır (Cavkaytar ve Diken 2012: 20).

İtalyan bir doktor olan Maria Montessori (1870-1952), beş duyuya hitap eden ve çocukların öğrenmelerini kolaylaştıran, yapılandırılmış eğitim materyallerini zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitiminde kullanmıştır (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 11).

1801 yılında zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitimi ile ilgili ilk kitap Jean Gaspard Itard (1175-1838) tarafından yazılmış ve basılmıştır (Sucuoğlu 2010: 28).

Amerikalı hekim ve eğitimci Samuel Gridley Howe (1801-1876) zihin yetersizliği olan çocuklar için yatılı bakım kursu açmıştır (Cavkaytar ve Diken 2012: 21).

1830 yılında ABD’de birçok eyalette normal okullar bünyesinde özel sınıf açma zorunluluğu getirilmiş ve zekâ bölümü 50’den az olan çocukların bu sınıflardan yararlanmaları ve büyük yaştaki çocuklara yönelik sanat okulları açılması için çalışılmıştır (Sucuoğlu 2010: 35).

1831 yılında Fransa’da zihinsel yetersizliği olan bireyler için Bicetre ve Salpêtriêre okulları açılmıştır (Akçamete 2015:48).

1837 yılında Edward Seguin (1812-1881) zihinsel yetersizliğin/idiotluğun, öğretim yöntemleri kullanılarak tedavi edilebileceğini söylemiş ve Paris’te zihinsel yetersizliği olan bireyler için özel bir okul açmıştır (Sucuoğlu 2010: 29).

1845 yılında Fransız psikiyatrist Esquirol tarafından zihinsel yetersizliği olan bireylerin ilk resmi tanımı yapılmıştır (Özgür 2013: 242).

1860 yılında ABD’deki zihinsel yetersizliği olan bireyler için bir okul açılmıştır (Güven 2015: 48).

1864 yılında Almanya’da hastalara, güçsüzlere ya da özel eğitime gereksinim duyan bireylere örgütlü olarak yardım etme gereksinimi Kassel kentinde ufak bir yerleşim birimi olan Kurhessen’de başlamıştır. Yardım amacıyla kurulan bu kuruluş Diakonie evi olarak adlandırılmıştır (Şahin 2009: 43).

1869 yılında ABD’de bir devlet okulunda zihinsel yetersizliği olan bireyler için özel sınıf açılmıştır (Güven 2015: 49).

1876 yılında Amerikan Zihinsel Yetersizlik ve Gelişimsel Yetersizlik Birliği olarak bilinen sivil toplum kuruluşu Edward Seguin ve beş arkadaşı tarafından kurulmuştur (Sucuoğlu 2010: 29).

1880 yılında Almanya/Treysa’daki Dini Yayma Derneği (Der Landesverein für Innere Mission) tarafından zihinsel yetersizliği olan çocukların ve yetişkinlerin eğitime ihtiyacı olduğu konusuna değinilmiş ve Diakonie eviyle birlikte zihinsel yetersizliği olan bireyler için yurt inşa etmeye karar verilmiştir (Şahin 2009: 43).

1899 yılında Alexander Graham Bell işitme, görme ve zihinsel yetersizliği olan bireyler için genel okulların içinde özel sınıfların oluşturulmasını önermiştir (Akçamete 2015: 48).

1901 yılında Ovide Decroly hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylere hizmet eden ve öğrencilerin hobi ve ilgi alanlarına önem veren bir okul açmıştır (Güven 2015: 48).

1902 yılında Alexander Graham Bell Ulusal Eğitim Organizasyonu Özel Eğitim Bölümünü kurmuştur (Akçamete 2015: 48).

1905 yılında Fransa'da Binet ve Simon tarafından zekâ testi geliştirilmiş ve bu test ile özel eğitim gerektiren, yavaş öğrenen çocukların belirlenmesi amaçlanmıştır. Binet, Fransa'da ilköğretim okullarında başarısız olan öğrencileri belirlemek ve bunları başka okullara yerleştirmek için kurulan komisyonun başına getirilmiş ve yardımcısı Dr. Theodor Simon ile birlikte ilk zekâ testini hazırlamıştır (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008; Sucuoğlu 2010).

1916 yılında Amerikan eğitimci ve psikolog Lewis Terman (1877-1956), Binet'in orijinal değerlendirme aracını yeniden gözden geçirerek güncellemiş ve Standfort-Binet zekâ testini yayınlamıştır. Terman, zekâ bölümü ya da IQ kavramını kullanmıştır (Cavkaytar ve Diken 2012: 21).

1920 yılında Hollanda'da hafif derecede zihinsel yetersizliği olan çocuklar için ilk çalışmalar başlamıştır (Şahin 2009: 45). 1920 yılından sonra zihinsel yetersizliği olan çocukların, eğitilebilir ve öğretilebilir zihinsel engelliler olarak iki gruba ayrılması kabul edilmiş ve özel eğitim sınıflarına eğitilebilir zihinsel engellilerin alınmasına başlanmıştır (Akçamete 2015: 49).

1939 yılında Edgar Doll'un geliştirdiği Vineland Sosyal Olgunluk Ölçeği ile zihin yetersizliği olan bireylerin sosyal yeterlilikleri belirlenmiştir.

1949 yılında David Weschler günümüzde yaygın olarak kullanılan ve Türkçe sürümü de olan Weschler Zekâ Testini geliştirmiştir (Sucuoğlu 2010: 34).

1950'lerde Hollanda'da 1920 yılında başlayan ve ağır derecede zihinsel yetersizliği olan çocukları da kapsayan çalışmalar doğrultusunda bakımevleri, özel eğitim okulları ve iş atölyeleri ile bir sistem haline dönüştürülmüştür (Şahin 2009: 45).

1950'li yılların başlarında ABD'de, çocukları özel eğitim okullarında okuyan aileler bir araya gelerek, çocukların kendilerine öğrenme şansı verildiğinde

öğrenebildiğini; dolayısıyla, bu şansın kendilerine verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Aileler, çocuklarının bu şansı normal sınıflarda eğitim gören akranlarıyla bir aradayken değerlendirmelerini istediklerini ifade etmişlerdir. Bu görüşü savunan özel gereksinimli çocuk sahibi aileler, çocuklarının eğitim gereksinimlerinin en iyi şekilde karşılanabilmesini sağlamak amacıyla gönüllü kuruluşlar oluşturmuş ve çocuklarının eğitim eşitliği hakkını elde etmeye çalışmışlardır.

1960'lı yıllarda eğitimciler, çeşitli engel gruplarındaki çocukların normal yaşlılarıyla eğitim almaları olasılığını sorgulamaya başlamışlardır. Kaynaştırma eğitimi 1960'lı yıllarda tüm çocuklara eşit eğitim sağlanması gerektiği görüşünden yola çıkan bir felsefe olarak başlamıştır (Atkın 2011: 22).

1971 yılında tüm zihinsel yetersizliği olan çocukların engel derecelerinden bağımsız olarak kendilerine uygun ücretsiz eğitim ve öğretimi almaya haklarının olduğu görüşü benimsenmiştir (Sucuoğlu 2010: 37).

1971'de İtalya'da kaynaştırma eğitimine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

1974'te İngiltere'de kaynaştırma eğitimine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

1975 yılında Amerika ve Fransa'da yürürlüğe giren yasalarla özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim sınıflarında akranlarıyla birlikte eğitim görmeleri yasal olarak kabul edilmiştir (Özokçu 2013: 85).

1975 yılında İtalya'da kaynaştırma programı benimsenmiş ve hafif düzeyde zihinsel ve fiziksel yetersizliği olan bireylerin eğitimlerini normal sınıflarda yürütmeleri benimsenmiştir (Şahin 2009: 47)

1975 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde P.L. 94-142 Tüm Engelliler İçin Eğitim Yasası çıkarılmıştır. Bu yasada en az kısıtlayıcı eğitim ortamı kavramına yer verilmiş ve bu eğitim ortamı; “öğrencinin bireysel özelliklerine bağlı olarak kendi yakınları ve akranları ile mümkün olan en fazla düzeyde bir arada olabileceği; yine bireysel özellikleri göz önünde bulundurularak, eğitsel gereksinimlerinin en yüksek oranda karşılanabileceği eğitim ortamı” olarak tanımlanmıştır. Yine bu yasa ile eğitim yerel yönetimlere bağlanmış ve yerel yönetimler 3-21 yaş arasındaki tüm özel gereksinimli çocuklara, yetersizliklerinin derecesi ne olursa olsun, ücretsiz ve

uygun eğitim sağlamakla görevlendirilmiştir (Batu ve K. İftar 2009; Özgür 2013; H. Diken, Batu 2015).

1976'da Norveç'te kaynaştırma eğitime yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Özokçu 2013: 85).

1977 yılı itibariyle İtalya'da özel eğitim alanında uzman ekip yetiştirilmesi benimsenmiştir (Şahin 2009: 47).

1980'lerden itibaren ABD'de başlayan bütünleştirme anlayışı gittikçe daha çok kabul görmüştür (Güven 2015: 53).

1981 yılında ABD'de tüm yatılı kurumların/bakım evlerinin zihinsel yetersizliği olan bireylerin gelişimleri açısından uygun olmadığı, bu kurumların toplumsal programlarla yer değiştirmesi gerektiği kabul edilmiştir (Sucuoğlu 2010: 37).

1985 yılında İspanya'da resmi olarak kaynaştırma eğitimi uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamada İngiltere'deki kaynaştırma uygulamalarının etkisi söz konusudur.

1988 yılında İsrail, Özel Eğitim Yasası ile özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin kaynaştırma programından en üst düzeyde yararlanmalarını yasal bir zorunluk haline getirilmiştir (Şahin 2009: 46).

1990 yılında ABD'de Engelli Bireyler Eğitim Yasası ile otistik çocuklar ve travmatik beyin zedelenmesi olan çocuklar özel eğitim kapsamına alınmış, her çocuğun bireyselleştirilmiş eğitim programına, kurumdan kuruma ve ortamdan ortama geçişlerini kolaylaştıran geçiş planlamaları eklenmiştir (Sucuoğlu 2010: 38).

1990 yılında bu yasada bazı değişiklikler yapılmış ve P.L. 101-476 Özürlü Bireylerin Eğitimi Yasası (IDEA) adını almıştır. Bu yasa ile kaynaştırma eğitimi desteklenmiştir. Okulların, engellerinin derecesi ve özellikleri ne olursa olsun tüm çocukları kabul etmesi gerektiği kabul edilmiştir (Atkın 2011: 56).

1992'de Birleşmiş Milletler Özürlüler Onyılı'nın kapanış toplantısında her yıl 3 Aralık gününün Özürlüler Günü olarak kutlanması kararlaştırılmıştır (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 13).

1992 yılından itibaren İran’da özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için eğitim sistemi, çocukların özel sınıflarda eğitim öğretim görmeleri şeklinde bir kaynaştırma modeliyken zaman içinde nüfustaki artış, özel gereksinimli çocuklar için ayrı okulların açılması gerekliliğini ortaya koymuş ve özel eğitim uygulamalarında kaynaştırma eğitiminin yaygınlaştırılması kararlaştırılmıştır (Şahin 2009: 45).

1993 yılında İngiltere’de Eğitim Yasası ve 1994 yılında Uygulama Kılavuzu yürürlüğe girmiştir. Bu yasal düzenlemelerle her engel grubundaki çocuklarla ilgili eğitsel düzenlemelerin esasları belirlenmiştir. İngiltere’de eğitim çağındaki tüm bireylerin % 20’sinin, eğitimlerinin herhangi bir döneminde özel eğitime gereksinim duyabilecekleri düşünülmekte ve yapılan düzenlemelerle tüm öğrencilerin özel eğitim hizmetlerinden mümkün olan en üst düzeyde yararlanabilmeleri amaçlanmaktadır (Batu ve K. İftar 2009: 15).

İngiltere’de, Uygulama Kılavuzu’nda özel eğitimle ilgili bazı ilkelere yer verilmiştir. Eğitim sürecinin hangi aşamasında olursa olsun özel gereksinim gösteren bireylerin saptanması, özel gereksinimli bireylerin mümkün olan en geniş ve kapsamlı eğitimden yararlanmasının sağlanması, mümkün olan en fazla sayıdaki özel gereksinimli bireyin gereksinimlerinin kaynaştırma eğitimiyle karşılanması ve ailelerin bilgisinin, deneyimlerinin artırılması, çocuğuna ve onun eğitimine bakışının değiştirilmesi, en etkili değerlendirme ve eğitim hizmeti için aile ile okul arasındaki işbirliğinin sağlanması bu ilkeler arasında yer almaktadır (Atkin 2011; H. Diken, Batu 2015).

1994 yılında UNESCO tarafından düzenlenen konferansta yayınlanan Salamanca Bildirgesi ile “her çocuğun eğitim hakkının olduğu, her çocuğun karakteri, ilgileri, yetenekleri ve öğrenme ihtiyaçları açısından farklı olduğu, eğitim sisteminde tüm öğrenciler için bu farklılığa dikkat edilmesi gerektiği ve özel gereksinimli bireylerin normal eğitim sınıflarında kendileri için uyarlanmış eğitimden yararlandırılmaları gerektiği” belirtilmiştir (Güven 2015: 55).

1997 yılında ABD’de hazırlanan P.L. 105-17 sayılı yasa ile kaynaştırma uygulamalarında ailenin her aşamada işe katılımının önemi vurgulanmıştır. Özel gereksinimli olsun veya olmasın tüm öğrencilerin normal sınıflardan yararlanmaları, bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanmasına, bireyselleştirilmiş eğitim

programlarına davranış sorunları yaşayan öğrenciler için davranışsal destek sağlanmasına, ailenin etkin olarak işe katılmasına karar verilmiştir (Atkın 2011: 56).

1998 yılından itibaren Nepal’de kaynaştırma programına yönelik çalışmalar yapılmıştır (Şahin 2009: 47).

2.5.4. Özel Eğitimin Türkiye’de Gelişim Süreci

Ülkemizde özel eğitimin gelişimi incelendiğinde Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar gidilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde özel gereksinimli çocukların eğitimine yönelik çalışmalar planlı olarak yürütülmemiş olmasına rağmen özel gereksinimli bireylerin, yaşlıların evinde korumaya alındıkları ya da bazılarının yetenekleri ölçüsünde uygun işlerde çalıştırıldıkları görülmüştür. Üstün yetenekli bireylerin eğitimindeki çalışmalar Eflatun’un ilk olarak sistemleştirdiği bir temel üzerinde Enderun Mektebi adı altında başlamıştır (Özgür 2013: 40).

Osmanlı Devleti dönemindeki “Enderun Mektepleri” nin üstün yetenekli çocukların eğitimleri için dünyadaki ilk sistemli seçim, eğitim ve istihdam örneği olduğu belirtilmektedir. 1889 yılında ilk olarak, Grati Efendi’nin, İstanbul’da Sultan Ahmet’teki Ticaret Mektebi’nin bir kanadında sağır okulu açtığı bilinmektedir (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 13). 1890 yılında İstanbul Ticaret Mektebinde görme engelliler için bir bölüm eklenmiştir. Daha sonra bu sınıflar ayrı bir okula dönüşmüş ve bu okulda işitme ve görme engelli öğrencilere 1912 yılına kadar eğitim verilmiştir. 1912 yılında kapatılan bu okulun ardından 1921 yılına kadar özel eğitim alanında kaynaklarda bir gelişmeye rastlanmamıştır (Karacan 2012: 25).

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti adına Mustafa Kemal Atatürk tarafından onaylanan ve Cenevre Bildirisi adı altında yayımlanan bildiri Cumhuriyet Döneminde özel eğitim adına yapılan bir ilerleme olarak kabul edilmiştir (Şahin 2009; Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008).

1926 yılında 743 sayılı Türk Medeni Kanunu kabul edilmiştir. Kanununun 264. maddesinde özel eğitim konusuna değinilmiştir. Bu madde de, “anne-babaların çocuğu yetiştirmekle ve çocuğu sakat veya zihinsel yetersizliği var ise durumuna göre yetiştirilmesine karşı sorumlu olduğu” belirtilmiştir (Şahin 2009: 48).

1940'lı yıllara kadar doğrudan özel eğitime muhtaç çocukların eğitimiyle ilgili kanun ve yönetmelik bulunmamaktadır. 1940 yılından itibaren özel eğitime muhtaç çocuklarla ilgili kanun ve yönetmelikler çıkarılmaya başlanmıştır (Çıkılı 1996: 7).

1948 yılında Suna Kan ve İdil Biret'in özel olarak yetiştirilmelerine yönelik bir kanun çıkarılmıştır.

1949 yılında Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu hazırlanmıştır (Çıkılı 1996: 7).

1950 yılından itibaren özel eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bir şube müdürlüğü tarafından yürütülmeye başlanmıştır (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 13).

1950'li yılların başında zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitimine ilişkin ilk çalışmalar Ankara'da başlatılmıştır (Sucuoğlu 2010: 41).

1952 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı ve Talim Terbiye Kurulu, zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitimini başlatacak iki önemli karar almıştır. 1952 yılı Nisan ayında alınan bu kararda “arızalı öğrencilerin diğer öğrencilerle eşit şartlar içinde okullara alınması” ve Mayıs 1952'de alınan kararda ise, “özel eğitim ve öğretime muhtaç çocuklara mahsus okulların mütehasıs öğretmenleri yetiştirecek bölüm açılması” gündeme gelmiştir. Böylece Gazi Eğitim Enstitüsüne bağlı bağımsız bir Özel Eğitim Bölümü açılmasına karar verilmiş, bu bölümde zihinsel yetersizliği olan çocuklarla ve üstün zekâlı çocukların eğitimi olmak üzere iki alanda uzman yetiştirilmesi planlanmıştır (Sucuoğlu 2010: 41).

1955 yılında ilk defa, Ankara'da eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan çocukları seçmek, özel gereksinimli diğer çocukları incelemek ve rehberlikte bulunmak için rehberlik ve araştırma merkezi (RAM) açılmış daha sonra tüm illerde ve ilçelerde açılmaya devam etmiştir (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008; Şahin 2009).

1955 yılında Ankara'da iki okulda (Yeni Turan ve Hıdırlık Tepe İlkokulları) zihinsel yetersizliği olan çocuklar özel sınıflar açılmıştır. Bu iki özel sınıf daha sonra

tüm ülkede halen uygulanmakta olan alt özel sınıf (şimdiki adı ile özel eğitim sınıfı) uygulamasının ilk örnekleri olmuştur (Karacan 2012: 25).

1955 yılında Ankara Demirlibahçe İlkokulunda, özel eğitime muhtaç çocukların teşhisi ve rehberliği amacı ile Psikolojik Servis Merkezi ve bunu takiben iki özel sınıf daha açılmıştır.

1955 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Bölümü, 1955 yılında 60 mezun verdikten sonra kapatılmıştır (Sucuoğlu 2010: 41).

1955 yılında Ankara Kazıkıçı Bostanları İlkokulunda zihinsel yetersizliği olan bireyler için özel sınıf açılmıştır (Şahin 2009: 49).

1956 yılında da güzel sanatlar alanında fevkalade yeteneği olan kişilerin özel olarak yetiştirilmelerinin sağlanması için 6600 sayılı kanun çıkarılmıştır (Çıkılı 1996: 7).

1957 yılında yürürlüğe giren 6972 sayılı yasa ile korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin düzenlemeleri yapmada Milli Eğitim Bakanlığı sorumlu tutulmuştur (Şahin 2009: 49).

1958 yılında Psikolojik Servis Merkezi, Çocuk Hakları Müdafaa Cemiyeti binasına nakledilerek burada da iki özel sınıf açılmıştır (Sucuoğlu 2010: 41).

1958 yılında İzmir’de zihinsel yetersizliği olan çocukların seçimi, eğitimi konusunda seminer yapılmış ve bu doğrultuda personel yetiştirilmeye çalışılmıştır (Sucuoğlu 2010: 42).

1961 Anayasasında, özel gereksinimli çocukların üretken duruma getirilmesi için özel eğitime ilişkin maddeler yer almış ve ilköğretim yasasına özel eğitim ile ilgili hükümler konularak ilk kez özel eğitim yönetmeliği çıkarılmıştır (Özgür 2013: 41).

1962 yılında yürürlüğe giren 222 sayılı “İlköğretim ve Eğitim Kanunu” nda özel gereksinimli çocuklar için kurulacak okullar ve sınıflar zorunlu ilköğretim kurumları olarak ifade edilmiş ve zorunlu ilköğretim çağında bulunan özel gereksinimli bireylerin özel eğitim ve öğretim görmelerinin sağlanacağı konusu madde 12 (Mecburi ilköğretim çağında buldukları halde zihnen, bedenlen, ruhen ve

sosyal yönden engelli çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır.) ile hükme bağlanmıştır (Şahin 2009: 49).

1963 ve 1964 yıllarında Ankara ve İstanbul'daki ilkokullardan seçilen üstün yetenekli öğrenci grubu üst düzey özel sınıflarda, özel bir programla yetiştirilmiş ve 1968 öğretim yılı sonunda bu uygulamaya son verilmiştir. Daha sonra ikinci bir deneme olarak ilkokullarda yeteneklere göre ABC sınıfı biçiminde sınıflandırma uygulaması yapılmış; ancak bu denemeler 1972 yılında durdurulmuştur. 1970'li yıllardan sonra zihinsel yetersizliği olan bireyler için çeşitli düzeylerde farklı eğitim kurumları açılmaya başlamıştır.

1964 yılında Ankara Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde 17 sınıf öğretmeninin katıldığı bir çalışma ile zihinsel yetersizliği olan bireyler için açılan özel sınıflarda uygulanacak öğretim programı hazırlanmaya başlanmış ve bir taslak program oluşturulmuştur (Sucuoğlu 2010: 42).

1965 yılında özel eğitim alanına uzman yetiştirmek amacıyla Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Özel Eğitim Bölümü açılmıştır (Daha sonra kapatılmıştır) (Eripek 2004: 10).

Ülkemizde ilk özel eğitim okulu "Anadoluhisarı Özel Eğitim İlkokulu ve Yetiştirme Yurdu" adıyla 1969-1970 öğretim yılında İstanbul'da açılmıştır. Bu okul eğitimi güç kız çocuklarına ayrılmıştır. 1972-1973 öğretim yılında Ankara'da aynı adla açılan okul da eğitimi güç erkek çocuklarına tahsis edilmiştir (Çıkılı 1996: 14).

1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunda madde 6 (Fertler, eğitimleri süresince istedikleri gibi istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilecek yerleştirilirler. Milli eğitim sistemi her bakımdan bu yöneltmeyi gerçekleştirecek şekilde düzenlenir.), madde 7 (Temel eğitim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır.), madde 8 (Eğitim, kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği tanır.) ve madde 9 (Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır.) özel eğitim ile ilgili maddelerdir (Şahin 2009: 49).

1977 yılına kadar ülkemizde 185 alt özel sınıf açılmıştır. Bu alt özel sınıflar arasında görme ve işitme yetersizliği olan çocuklar için açılan sınıflar da bulunmaktadır (Çıkılı 1996: 14).

1978 – 1979 öğretim yılında, ülkemizdeki özel sınıf sayısı 734’e ulaşmıştır (Sucuoğlu 2010: 42).

1979 yılında özel eğitim alanının öğretmen gereksiniminin karşılanması için üniversitelerde sertifika programları açılmıştır (Cavkaytar, H. Diken 2012: 23).

1980 yılında Özel Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuş, 1982 yılında Daire Başkanlığına, 1983 yılında ise Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığına dönüştürülmüştür (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 14). Daire Başkanlığı 1992’de, 3797 sayılı yasa ile “Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü” şeklinde isimlendirilmiştir (Özgür 2013: 42).

1981’de zihinsel yetersizliği olan bireyler için ilk meslek okulu Bursa’da açılmıştır (Sucuoğlu 2010: 42).

1983 tarihinde çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile okul çağındaki çocukların eğitim ve öğretimleri Milli Eğitim Bakanlığı’nın ilgili kurumlarına ait okullarda gerçekleştirilmesi hükme bağlanmıştır (Şahin 2009: 49).

1983 yılında çıkarılan 2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu’nda, özel eğitime muhtaç çocukların yetiştirilmesine ilişkin esaslar belirlenmiştir; ancak bu kanunda kabul edilen ve benimsenen ilkeler gerektiği şekilde uygulanıp yaygınlaştırılamamıştır (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008; Vuran, Ünlü 2013).

1983 yılında özel eğitim alanına lisans düzeyinde öğretmen yetiştirmek amacıyla Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Özel Eğitim Öğretmenliği Programı açılmıştır (Eripek 2004: 10).

1985 yılında yayınlanan Özel Eğitim Okulları Yönetmeliğinde özel eğitim tedbirlerinin alınması hükme bağlanmıştır (Özgür 2013: 41).

1986 yılında kabul edilen 3308 sayılı Çıracılık ve Mesleki Eğitim Kanunu’nun özel eğitimle ilgili 39. maddesinde “Bakanlık özel gereksinimli bireylere iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlayıcı özel meslek kursları düzenler. Kursların düzenlenmesinde ve uygulanmasında bu bireylerin yoğun ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri dikkate alınır.” denilmiştir (Şahin 2009: 50).

1987 yılında “Özel Gereksinimli Çocukların Okul Öncesi Eğitimleriyle İlgili Genelge” yürürlüğe girmiştir. Bu genelgede engelli tanısı almış çocukların, uyarlanmış programlar ile özel eğitim anaokullarında ve anasınıflarında, okul öncesi eğitimlerden yararlanması ve dört-beş yaşın altında çocuğa sahip ailelerin rehberlik hizmeti almaları gerektiği belirtilmiştir (Vuran, Ünlü 2013: 60).

1987 yılında 3360 sayılı İl Özel İdaresi kanunu çıkarılmıştır. Özel eğitimi de bünyesine alan bu kanunda ilköğretimin sağlanması için genel ve gerektiğinde gezici ilköğretim okulları ve buna yönelik personel istihdamının oluşturulması esas alınmıştır (Şahin 2009: 50).

1987 yılında öğretilbilir zihinsel yetersizliği olan bireyler için ilk eğitim uygulama okulu açılmıştır (Sucuoğlu 2010: 42).

1990 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde Özel Eğitim Bölümü kurulmuştur (Cavkaytar, H. Diken 2012: 23).

1991 yılında I. Özel Eğitim Konseyi toplanmıştır (Eripek 2004: 10).

1992 yılında özel eğitim ve rehberlik alanında ihtiyacın artması sonucu, daha etkili ve yaygın hizmet verebilmek amacıyla Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 14).

1993 yılında temel amacı özel gereksinimli bireylerin eğitimi ile ilgili bilimsel çalışma yapmak olan Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü kurulmuştur (Cavkaytar, H. Diken 2012: 63).

1994 yılında mesleki eğitim merkezleri açılmaya başlanmıştır (Sucuoğlu 2010: 42).

08.09.1995 tarihinde ilk Bilim ve Sanat Merkezi Ankara’da açılmıştır (Çitil 2009: 109).

1997 yılında özel eğitim hizmetlerinin eşgüdüm içerisinde yürütülmesini sağlamak amacıyla Başbakanlık Özürlüler İdaresi kurulmuştur (Cavkaytar, H. Diken 2012: 23).

1997 yılındaki yeni yapılanma ile birlikte, 571 sayılı “Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, 572

sayılı “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname” ve 573 sayılı “Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” yürürlüğe konulmuştur. 30.05.1997 tarih ve 571 Sayılı “Özürllüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile Özürllüler İdaresi Başkanlığı kurulmuş, başbakanlık teşkilatı, hizmet birimleri ve görevleri açıkça belirtilmiştir. 06.06.1997 tarih ve 572 sayılı “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname” ile fiziksel çevrenin özel gereksinimi olan bireylere uygun olarak düzenlenmesi, özel gereksinimi olan bireylerin; sosyal ve kültürel hizmetlerden yararlanması, çalıştırılması, sosyal hakları, eğitim ve tedavi giderlerinin karşılanması, tespiti ve kaydı, özel gereksinimi olan bireylere yönelik kurs ve eğitim merkezlerinin açılması konularında değişiklikler yapılmıştır (Canöz 2011: 13).

Özel gereksinimi olan çocukların eğitim ve sosyal haklarına yönelik kırılma noktası ise 1997 yılında kabul edilen 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile olmuştur. Bu kararnamenin amacı, özel eğitim gerektiren bireylerin, Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlemektir. 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK, özel gereksinimi olan bireylerin eğitim hizmetlerinin olabildiğince normal gelişim gösteren bireyler arasında sağlanması felsefesine dayalı, öğrenci merkezli, öğrencinin yapabildiklerine göre program geliştirilmesini hükme bağlamakla, özel gereksinimli çocukları etkilemeksizin, eğitim olanakları sağlama ve artırma fırsatları yaratmıştır (Vuran, Ünlü 2013: 60-61).

1999 yılında özel gereksinimli bireylerin hak ve yaşam koşullarının geliştirilmesini sağlamak amacıyla ilk olarak “Çağdaş Toplum, Yaşam ve Özürllüler” başlığıyla Özürllüler Şurası toplanmıştır (Sevim 2011: 37).

2000 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği çıkarılmıştır (Cavkaytar, H. Diken 2012: 23).

2000 yılında Türkiye’de ilk Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi (OÇEM) İstanbul, Kadıköy’deki Hamit İbrahimiye Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi ve İş Eğitim Merkezinde açıldı (Çitil 2009: 108).

2002 yılında okulöncesi öğretmenlerinin özel gereksinimi olan çocuklar ve eğitimleri konusunda temel bilgi ve becerilerle donatılabilmeleri için Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Programı'nda özel eğitimle ilgili bazı derslere yer verilmiştir (Cavkaytar, H. Diken 2012: 23).

2005 yılında 2. Özürlüler Şurası “Yerel Yönetimler ve Özürlüler” başlığıyla fiziksel çevre, özel gereksinimli bireylerin iş gücü piyasasına katılımı, sosyal hizmet ve yardım konularını görüşmek üzere toplanmıştır (Sevim 2011: 37).

2005 yılında Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çıkmıştır.

2006 yılında Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu yönetmeliğin amacı, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarından yararlanabilmelerini sağlamaya yönelik usul ve esasları düzenlemektir (Cavkaytar, H. Diken 2012; Vuran, Ünlü 2013).

01/07/2005 tarihinde 5378 sayılı kanunla özel gereksinimli bireylerle ilgili uygulamalar hakkında bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu kanunun amacı; engelliliğin önlenmesi, özel gereksinimli bireylerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, işe yerleştirme, bakım ve sosyal güvenliğe ilişkin sorunların çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak önlemleri alarak topluma katılımını sağlama ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmaktır (Özgür 2013: 45).

2007 yılında toplanan 3. Özürlüler Şurasında özel gereksinimli bireylere yönelik “Bakım Hizmetleri” konuları görüşülmüştür.

2009 yılında 4. Özürlüler Şurası “İstihdam” konusunda görüşmek üzere toplanmıştır.

3-7 Ekim 2011 tarihinde 5. Şura “Engelsiz Eğitime Doğru” başlığıyla toplanmıştır (Sevim 2011: 37).

2011 yılında, 633 Sayılı KHK'ya göre Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Cavkaytar, H. Diken 2012: 24).

İstatistiki veriler incelendiğinde ülkemizde tarihsel süreç içerisinde özel eğitim hizmetleriyle ilgili uygulamalar yukarıda belirtildiği gibi bir gelişim gösterirken özel eğitim alanında, farklı engel gruplarındaki bireylere yönelik eğitim veren okulların sayılarında da her yıl artış olduğu görülmektedir. Bu aynı zamanda özel eğitim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayısının da arttığı bir göstergedir. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından her yıl yayınlanan özel eğitimle ilgili istatistiki bilgiler aşağıda (Tablo 2.3-Tablo 2.4) verilmiştir. Bu bilgiler ışığında özel eğitim hizmeti veren kurumların sayılarında genel itibarıyla artış olmuştur. 2006-2007 eğitim öğretim yılında örgün ve yaygın eğitimde özel eğitim hizmeti veren kurum sayısı 644 (489'u örgün ve 155'i yaygın eğitim kurumu) iken bu sayı 2016-2017 eğitim öğretim yılında yalnızca örgün eğitimde 1308'dir.

Benzer şekilde özel eğitim hizmetlerinden faydalanan öğrenci sayısında da artış vardır. 2006-2007 eğitim öğretim yılında örgün ve yaygın eğitimde özel eğitim hizmetinden yararlanan öğrenci sayısı 39.520 (32.027'si örgün eğitimden, 7493'ü yaygın eğitimden) iken 2013-2014 eğitim öğretim yılında örgün ve yaygın eğitimde toplamda 261.726 kişi hizmet almıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılında örgün eğitim hizmetinden yararlanan kişi sayısı 259.282'dir. 2016-2017 eğitim öğretim yılında da örgün eğitim hizmetinden 306.205 kişi yararlanmıştır.

2016-2017 Eğitim Öğretim yılı I. döneminde özel eğitim örgün eğitim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayısı toplamda 306.205 iken, hizmet veren toplam öğretmen sayısı 17.555'dir. Aynı eğitim öğretim yılında HADZEÇ'ler, ülke genelinde 719 ilkokul, 1500 ortaokul ve 12.013 özel eğitim mesleki eğitim merkezinde (III. kademe) öğrenim görmüştür.

Özel eğitim ile ilgili üzerinde durulması gereken bir konu da yetişmiş personel konusudur. Türkiye'de özel eğitim personelinin eğitimi konusu çok yenidir. İlk defa özel eğitim öğretmeni yetiştirme çalışması 1952-53 ders yılında Gazi Eğitim Enstitüsü içinde açılan Özel Eğitim Şubesi ile başlamıştır. Enstitüde verilen eğitim, en az 3 yıl ilkokul öğretmeni deneyimi olan adaylar arasından seçilenlere verilen 2 yıllık bir yükseköğretim programıyla verilmekteydi; ancak iki dönem mezun verdikten sonra şube kapanmıştır. 1965 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi (şimdiki Eğitim Bilimleri Fakültesi) kurulmuştur. Fakültenin bölümlerinden biri de

Özel Eğitim bölümüdür. 1983-84 ders yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesinde özel eğitim öğretmeni yetiştirme çalışmaları Özel Eğitim Öğretmenliği Programı olarak başlamıştır. 1986-87 ders yılında ilk mezunlarını vererek fakülte aynı programı geliştirerek uygulamaya devam etmiştir. 1990-91 yılında program Özel Eğitim Bölümü halinde genişletilerek sürdürülmektedir. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesinde de Özel Eğitim Öğretmenliği Programı başlamış olup 1990-91 ders yılında ilk mezunlarını vererek uygulamaya devam edilmiştir. 1994-95 ders yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Özel Eğitim Bölümü kurulmuş ve aynı ders yılında öğrenci alınmaya başlanmıştır. Özel eğitim alanındaki bu hamleyi Ankara Gazi Üniversitesi, Konya Selçuk Üniversitesi, Trabzon Karadeniz Teknik Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi ile Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültelerinin kurulması izlemiştir (Özgür 2013: 42-43).

Tablo 2.4. MEB Özel Eğitim İstatistikî Bilgileri

		Özel Eğitim Örgün Eğitim Toplamı	Özel Eğitim Yaygın Eğitim Toplamı	Özel Eğitim Örgün ve Yaygın Eğitim Toplamı	Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylere Yönelik Eğitim Veren Kurumlar			
					Eğitilebilir Zihinsel Engelliler İlköğretim Okulu	Öğretilebilir Zihinsel Engelliler Eğitim Uygulama Okulu İlköğretim)	Eğitilebilir Zihinsel Engelliler Meslek Lisesi	Öğretilebilir Zihinsel Engelliler (İş Eğitim Merkezi) (Yaygın Eğitim)
2006-2007 Eğitim Öğretim Yılı	Okul Sayısı	489	155	644	49	115	63	119
	Öğrenci sayısı	32.027	7493	39.520	2.743	5.101	2.358	2.235
	Öğretmen sayısı	6.296	515	6.811	787	1.434	1.275	46
2007-2008 Eğitim Öğretim Yılı	Okul Sayısı	579	165	744	50	121	64	120
	Öğrenci sayısı	24.613	8.423	33.036	2.889	5.328	2.736	2.578
	Öğretmen sayısı	6.018	556	6.574	874	1.511	293	48
2008-2009 Eğitim Öğretim Yılı	Okul Sayısı	583	362	945	50	125	62	112
	Öğrenci sayısı	25.386	8.550	33.936	2.881	5.706	2.918	2.867
	Öğretmen sayısı	6.481	654	7.135	918	1.579	323	56
2009-2010 Eğitim Öğretim Yılı	Okul Sayısı	602	534	1136	54	129	77	130
	Öğrenci sayısı	28.195	33.606	61.801	2.933	6.973	3.903	3.824
	Öğretmen sayısı	6.929	651	7.579	1.001	1.750	372	62
2010-2011 Eğitim Öğretim Yılı	Okul Sayısı	612	522	1134	53	138	81	131
	Öğrenci sayısı	141.248	32.259	173.507	3.016	8.327	4.904	3680
	Öğretmen sayısı	7.868	2.476	10.344	1.110	1.907	507	111
2011-2012 Eğitim Öğretim Yılı	Okul Sayısı	714	323	1.037	53	143	89	135
	Öğrenci sayısı	199.513	39.404	238.917	2.792	7.507	5.949	4.302
	Öğretmen sayısı	8.189	816	9.005	1.189	1.990	545	104

(www.sgb.meb.gov.tr)

Tablo 2.5. MEB Özel Eğitim İstatistikleri Bilgileri

		Özel Eğitim Örgün Eğitim Toplamı	Özel Eğitim Yaygın Eğitim Toplamı	Özel Eğitim Örgün ve Yaygın Eğitim Toplamı	Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylere Yönelik Eğitim Veren Kurumlar		
					Hafif Düzeyde Zihinsel Engelliler İlkokulu	Hafif Düzeyde Zihinsel Engelliler Ortaokulu	Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi III. Kademe
2012-2013 Eğitim Öğretim Yılı	Okul Sayısı	1.261	218	1.479	52	52	103
	Öğrenci sayısı	220.649	31.376	252.025	987	1.671	6.096
	Öğretmen sayısı	10.344	669	11.013	362	503	1.415
2013-2014 Eğitim Öğretim Yılı	Okul Sayısı	1.278	122	1.370	49	50	112
	Öğrenci sayısı	242.716	19.010	261.726	889	1.679	9.324
	Öğretmen sayısı	9.733	579	10.312	273	505	1.662
2014-2015 Eğitim Öğretim Yılı	Okul Sayısı	1.254	-	1.254	40	46	122
	Öğrenci sayısı	259.282	-	259.282	762	1.626	10.544
	Öğretmen sayısı	10.596	-	10.596	190	452	2.055
2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı	Okul Sayısı	1268	-	1268	36	42	130
	Öğrenci sayısı	288.489	-	288.489	788	1520	14.137
	Öğretmen sayısı	11.595	-	11.595	214	495	2.172
2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı (1. Dönem)	Okul Sayısı	1.308	-	1.308	36	43	138
	Öğrenci sayısı	306.205	-	306.205	719	1500	12.013
	Öğretmen sayısı	17.555	-	17.555	188	475	4900

(www.sgb.meb.gov.tr)

2.5.5. Özel Eğitimin Amaçları

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre Özel Eğitimin amaçları yönetmeliğin 5. maddesinde ele alınmıştır.

Özel eğitim, Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin;

a. Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetişmelerini,

b. Toplum içinde bağımsız yaşamaları ve kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmelerine yönelik temel yaşam becerilerini geliştirmelerini,

c. Uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç-gereç kullanarak; eğitim ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını amaçlamaktadır (www.orgm.meb.gov.tr).

2.5.6. Özel Eğitimin Kapsamı

Anayasanın 42. maddesinde “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir... Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır...” ifadesi yer alır (www.mevzuat.gov.tr). Bu ifade ile ister özel gereksinimi olsun ister olmasın bütün bireyler için eğitimin zorunlu bir hak olduğu vurgulanmaktadır.

Özel eğitim, özel gereksinimi olan, bu özelliğinden dolayı farklı eğitim gereksinimi ancak bireysel olarak planlanmış öğretim programlarıyla karşılanabilen çocukları kapsamaktadır (Ataman 2009: 20). Özel gereksinimi olan ve özel eğitim alabilecek olan çocuklar; zihinsel yetersizliği olanlar, öğrenme güçlüğü yaşayanlar, duygu ve davranış bozukluğu olanlar, ileri derecede ve çoklu yetersizliğe sahip bireyler, işitme yetersizliği yaşayanlar, iletişim bozuklukları yaşayanlar, görme yetersizliğine sahip olanlar, beden ve sağlık ile ilgili yetersizliği olanlar ve üstün zekâlılar ve üstün yeteneklilerdir (Eripek 2004: 4-5).

Her çocuğun olduğu gibi özel gereksinimi olan çocukların da yetenekleri vardır. Özel eğitimde çocuğun “neyi yapamadığı” kadar “neyi yapabildiğinin” bilinmesi önemli olmaktadır (Eripek 2004: 5). Çünkü özel gereksinimi olan öğrencinin yapamadıkları beceriler onlara kazandırılması düşünölen hedefleri oluşturacaktır.

2.5.7. Özel Eğitimin İlkeleri

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 6. maddesinde özel eğitimin temel ilkeleri şu şekilde belirtilmiştir;

a. Özel eğitime ihtiyacı olan tüm bireyler; eğitim ihtiyaçları, ilgi, yetenek ve yeterlilikleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.

b. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimine erken yaşta başlanır.

c. Özel eğitim hizmetleri, özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütölür.

d. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, eğitim performansları dikkate alınarak, amaç, içerik ve öğretim süreçlerinde ve değerlendirmede uyarlamalar yapılarak, akranları ile birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.

e. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürölebilmesi için, rehabilitasyon hizmetlerini sağlayacak kurum ve kuruluşlarla iş birliğı yapılır.

f. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin bireysel yeterlilikleri ve tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri dikkate alınarak, bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilir ve eğitim programları bireyselleştirilerek uygulanır.

g. Ailelerin, özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif olarak katılımları ve eğitimleri sağlanır.

h. Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde, üniversitelerin ilgili bölümleri ve özel eğitime ihtiyacı olan bireylere yönelik etkinlik gösteren sivil toplum kuruluşları ile iş birliğı içinde çalışılır.

i. Özel eğitim hizmetleri, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır (www.orgm.meb.gov.tr).

2.6. Özel Gereksinimli Çocuk Sahibi Aileler

Aile, bir toplumda hukuki temele dayalı evlilik ve akraba bağılılığı (anne, baba, çocuklar, anne ve babanın yakınları) ile oluşmuş, aynı mekânda yaşayan en küçük toplumsal kurumdur. Ev ve aile, çocukların toplum yaşamına hazırlanmaları için gerekli alt yapının oluşturulduğu en önemli ortamdır (Cavkaytar, H. Diken 2012: 8).

Her çift aile olgusunu tamamlamak için çocuk sahibi olmak ister ve her aile üyesi beklenen bebekle ilgili hayaller kurar. Bu hayaller genellikle sağlıklı bir çocuk beklentisi üzerinedir. Hiçbir anne-baba, çocuk sahibi olmaya karar verdiğinde özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesi ihtimalini düşünmek istemez. Yapılan tüm hazırlıklar normal bir bebek içindir. Anne-baba dışında, ailenin tüm fertlerinin de beklentisi aynı şekildedir. Doğumdan önce birçok ailenin engellilik konusundaki bilgileri oldukça azdır ve bu dönem boyunca ailelerin en büyük korkularından biri özel gereksinimli bir çocuk dünyaya getirme ihtimalidir (Yıldırım Doğru, Durmuşoğlu Saltalı 2013: 66).

Normal özelliklere sahip bir çocuk beklerken ve gelecekle ilgili bütün umut, beklenti ve planlarını bunun üzerine kurarken farklı özelliklere sahip olan çocuğun dünyaya gelmesi, ailelerin sosyal yaşamlarında, beklentilerinde, planlarında, iş yaşamlarında ve mali konularda büyük değişiklikler yaşanmasına neden olmaktadır. Özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesi, aile üyelerinin yaşamlarını, duygularını ve davranışlarını olumsuz yönde etkileyen, karmaşık duygular yaşamalarına neden olan bir durumdur. Doğal olarak aileye yeni katılacak bir çocuğun sağlıklı olması her anne-babanın ve aile üyelerinin en büyük beklentisidir; ancak özel gereksinimli bir çocuk sahibi olacaklarının haberinin alınması anne-babalar ve diğer aile üyeleri üzerinde yıkıcı bir etki bırakmaktadır (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 38).

Zihinsel yetersizliği olan bir çocuk, aile bireylerinin yaşamlarını kişisel, ekonomik, sosyal vb. birçok açıdan yaşam boyunca etkiler. Engelin türü ve derecesi, çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi, anne-babanın evliliklerinin hangi döneminde oldukları, ailenin çocuğun engelinden nasıl etkileneceğini belirleyen önemli faktörlerdir. Sadece özel gereksinimli çocuk aileyi etkilemez, ailenin de

çocuk üzerinde önemli etkileri vardır. Ailenin yapısal özellikleri, kültürel geçmişi, sosyo-ekonomik düzeyi, aile bireylerinin kişilik özellikleri, fiziksel ve ruhsal sağlıkları, stresle başa çıkma yolları, aile içi etkileşimler ve sahip oldukları kaynakların hepsi ailenin kendine özgü bir kimlik geliştirmesine ve bu kimliğe uygun işlevde bulunmasına katkıda bulunurlar (Kaner 2010: 354).

Özel gereksinimli çocuğun doğumuyla ailenin yaşam şekli değişmekte ve anne-babalar, normal çocuğa sahip anne-babalara göre daha fazla sorumluluk üstlenmek durumunda kalmaktadırlar. Ailelerin üstlenmesi gereken sorumluluklar;

- ✓ Çocuğun bakımını üstlenmeyle ilgili sorumluluklar
- ✓ Maddi destek sağlamayla ilgili sorumluluklar
- ✓ Özel gereksinimli çocuklarının davranış ve öğrenme sorunlarına karşı destek almayla ilgili sorumluluklar
- ✓ Özel gereksinimli çocukları için psikolojik danışma desteği alma ile ilgili sorumluluklar
- ✓ Özel gereksinimli olmayan çocuklarıyla ilgili sorumluluklar
- ✓ Özel gereksinimli çocuklarının eğitimiyle ilgili bilgi sahibi olmayla alakalı sorumluluklar
- ✓ Eşler arasında yaşanan sorunlarla ilgili sorumluluklar
- ✓ Çevresindeki kişileri bilgilendirmeye alakalı sorumluluklardır (Özen 2013: 112-115).

2.6.1. Özel Gereksinimli Çocuk Sahibi Anne–Babaların Verdikleri Tepkiler

Çocuk sahibi olmak genellikle herkesin isteyeceği bir şeydir. Kültürlere göre farklılık olsa da bir çocuğun anne-baba için çeşitli anlamları vardır. Kimi anne-baba için çocuk neslin devamını sağlayacaktır, kimi anne-baba için çocuk evliliği tamamlayan ya da evliliği kurtaracak önemli bir unsur olacaktır (Kaner 2010: 366).

Çocuk sahibi olmak isteyen anne-babalar, sağlıklı bir çocuk hayali kurarlar. Hiçbir anne-baba çocuklarının özel gereksinimli olmasını istemez ve böyle bir duruma hazırlıklı değildir. Normal bir çocuk, anne-baba için kişisel yeterliklerinin simgesiyken, özel gereksinimli bir çocuk bir çeşit başarısızlık olarak kabul edilebilir.

Yeterliliği vurgulayan toplumsal ölçütleri karşılayamadıkları için anne-babalar kendilerini kötü ve yetersiz hissedebilirler.

Özel gereksinimi olan bir bebeğin doğumu ya da çocuğun bir engeli olduğunun anlaşılması, anne-babalar için şiddetli biçimde örseleyici bir durumdur (Cavkaytar, H. Diken 2012: 10). Aileler için özel gereksinimi olan bir çocuğa sahip olmak, yaşamlarının en zorlu deneyimidir. Bu özellikteki bir çocuğa sahip olduğunu öğrenen anne-babalar karmaşık duygular ve endişe içindedirler. Çocuklarına ne olduğunu bilemediklerinden hayal kırıklığı yaşarlar (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 39).

Anne-babalara çocuklarının engeline ilişkin ilk bilginin veriliş biçimi onların bundan sonra geçirecekleri uyum sürecini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle özel gereksinimi olan çocuklara ve anne-babalarına sunulacak hizmetlerin belirlenmesinde ve planlanmasında iki önemli konunun dikkate alınması gerekmektedir. İlk olarak tüm anne-babalar uyum sürecinde benzer aşamalardan geçerler; ancak geçiş süreleri ve bu geçişin aile üzerindeki etkileri farklıdır. Bazı anne-babalar bu süreci hiç de rahat geçiremediklerini ifade ederken, bazı anne-babalar ise özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmanın onların yaşamlarını ve evliliklerini güçlendirdiği yönünde görüş bildirmektedirler. Bunun yanı sıra uyum için gerekli süre ve anne-babaların bulunduğu aşama her anne-babaya göre farklılık gösterir. İkinci olarak anne-babalar uyum sürecinin değişik aşamalarında farklı davranış biçimleri sergileyebilirler, çevreye uyumda zorluk çekebilirler. Bazen de danışmanlık hizmetlerine gerek duyabilirler (Cavkaytar, H. Diken 2012: 10).

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip anne-babaların çocuklarının yetersizliklerinin olduğunu öğrendiklerinde gösterdikleri tepkiler birbirine benzerlik göstermektedir (Cavkaytar 2004: 177). Anne-babaların geçirdikleri aşamalar bir noktaya kadar benzerlik göstermekle birlikte onlar zaman zaman bu aşamalar arasında gidip gelebilirler ya da bir aşamaya takılıp kalabilirler. Bu doğrultuda ailenin tepkilerini etkileyen değişkenler bulunmaktadır. Bu değişkenler, ailelerin sorunla başa çıkma kapasiteleri, ailenin büyüklüğü ve kültürel yapısı, anne-babaların kişilik özellikleri, eşlerin birbirlerine ne ölçüde yakın ve destek oldukları, anne-babaların evlilik uyumları, dini inanışları, yakın çevrenin ve toplumun özellikleri,

aile bireylerinin sosyo-ekonomik düzeyleri, doktorların davranışları, çocuğun cinsiyeti, engel türü ve derecesidir (Yıldırım Doğru, Durmuşoğlu Saltalı 2013: 68).

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olduğunu öğrendiği ilk andan itibaren anne babanın verdiği tepkiler, karşılaştığı ve karşılaşacağı sorunlar ve bu sorunları çözmeye ilişkin çabalar anne babaların sosyo-ekonomik, kültürel ve psikolojik özellikleri ile yakından ilgilidir. Öte yandan ailenin yukarıda belirtilen özelliklerini pozitif yönde düzenlemeye yönelik eğitim, program ve hizmetler özel gereksinimli bir çocukla yaşamı da daha kolay hale getirilebilir.

Bu noktada ailelerin yaşadığı problemlerin tespiti ve özel gereksinimli bir çocuğa sahip olanların ebeveynler üzerine nasıl bir algı yarattığının bilinmesi, karşılaşılan sorunların çözümünde ve olumsuz algıların değiştirilmesinde önemlidir.

Özel gereksinimli bir çocuğun doğumuna ailelerin nasıl tepki verdiklerini açıklayan çeşitli modeller vardır. Bunlardan biri Aşama Modeli'dir. Bu modele göre aile bireyleri şok aşamasından kabul aşamasına giden bir dizi tepki aşamalarından geçerler. İkinci önemli bakış açısı olan Kronik Acı (Sürekli Üzüntü) Modeli'nde ise özel gereksinimli çocuğu olan anne-babaların yaşam boyu acı yaşayacakları ileri sürülmektedir. Üçüncü bir modele göre de bazı aileler bu iki süreci birlikte yaşayabilmektedirler. Son yıllarda Bireysel (Kişisel) Yapılanma Modeli ile Çaresizlik, Güçsüzlük ve Anlamsızlık Modeli olarak adlandırılan iki model daha olduğu göze çarpmaktadır (Kaner 2010: 367).

Çocuklarının özel gereksinimli olmasından dolayı ailelerin verdikleri tepkileri açıklayan modeller şunlardır;

2.6.1.1. Aşama Modeli

Bu model ailelerin çeşitli aşamalardan geçerek kabul ve uyum aşamasına geldiğini varsayan modeldir. Buna göre özel gereksinimli bir çocuğu olduğunu öğrenen aileler duygusal bir kaos içine girerler (Barut 2009: 91).

Aşama modelinin açıkladığı tepki basamakları anne-babaların bildirimlerine, uzmanların gözlemlerine ve araştırmalara dayalı olarak belirlenmiştir (Kaner 2010: 367). Gargiulo (1985) tarafından açıklanan aşama modeline göre; ailelerin özel gereksinimli çocuklarını kabulde geçirdikleri aşamalar üç evreden oluşmaktadır. Birinci evre: şok, reddetme, depresyon; ikinci evre: karmaşa, suçluluk, kızgınlık;

üçüncü evre: pazarlık ile kabul ve uyum aşamasından oluşur (Cavkaytar, H. Diken 2012: 9).

2.6.1.1.1. Evre I

Bu dönem, anne babaların çocuklarının özel gereksinimli olduğunu öğrendikleri zaman verdikleri ilk tepkileri içermektedir (Kaner 2010: 367). Ailelerin bu evrede gösterdikleri tepkiler şok, reddetme ve depresyon şeklinde sıralanmaktadır.

2.6.1.1.1.1. Şok

Bu evre ailenin, çocuğunun özel gereksinimli olduğunu öğrendiği ilk andaki evredir. Ailelerin verdiği ilk tepki şoktur. Aileler yetersizliği olan çocuğa sahip olduklarında, beklemedikleri ve hazır olmadıkları bir durumla karşı karşıya kalırlar. Anne baba için çocuğu hakkında ümit ve hayallerin yıkıldığı ve problemlerle dolu, belirsiz bir geleceğin başladığı aşamadır. Anne-babaların çocuklarının özel gereksinimli olduğu haberine hazırlıksız olmalarından dolayı ilk olarak dayanılmaz bir şok, çocuklarının durumuna inanamama, aşırı ağlama, duygusuzluk ve çaresizlik duygularıyla tepkisiz kalma şeklinde kendini gösteren mantıksız davranışlar dönemi yaşarlar (Kaner 2010; Özdemir 2011; Cavkaytar, H. Diken 2012; Cavkaytar 2012; Alkan Ersoy 2015).

Anne-baba, inançsızlık ve çaresizlik içinde olayı bir türlü kabul etmek istemez. Şok evresi, özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerde farklı zaman dilimleri içinde yaşanabilir. Bu zaman dilimi bazı aileler için çok kısa bazı aileler için çok uzun sürebilir (Yaşar 2010: 50).

2.6.1.1.1.2. Reddetme

Şok tepkisini, reddetme aşaması takip eder. Bir bebek özel gereksinimli olarak doğduğunda anne, baba ve diğer yakınları tarafından reddedilir. Sanki o bebek onlara ait bir bebek değildir. Bu red sürecinden gerçeği kabule geçiş hiç de kolay olmaz. Çocuğunun özel gereksinimli olmasından dolayı bazı anneler aşırı üzüntüden kaynaklı olarak psikolojik sorunlar yaşamaktadırlar. Bazı anneler doktora gidip psikolojik destek alırken bazı anneler ise doktora gitmemekte ve psikolojik açıdan ciddi anlamda sağlık problemleri yaşayabilmektedirler. Özellikle anne bu dönemde mutlak surette psikolojik destek almalıdır (Toptan 2009; Cavkaytar, H. Diken 2012).

Reddetme, bilinmeyene karşı duyulan korkudan ortaya çıkmaktadır ve bu durumda anne-babalar çocuklarının geleceğinden endişe duydukları ve hangi sorumlulukların kendi üzerlerine yüklenmesi gerektiğinden emin olamadıkları için reddetme davranışı göstermektedirler (Özdemir 2011: 192). Özel gereksinimli çocuğu olduğunu kabul etmeyen aileler, çocuklarının normal olduğuna ilişkin kanıtlar ararlar ve çeşitli uzmanlara başvurarak umdukları tanıyı bulmaya çalışırlar (Cavkaytar 2012: 75). Bu nedenle doktor doktor gezerek yanlış tanı konduğunu ve çocuklarının engelli olmadığını kendilerine söylenilmesini beklerler.

Anne-babalar çocuklarının engelini çeşitli şekillerde reddedebilirler:

a. Kimi anne-baba çocuğunun yetersizliğini reddedebilir, çocuklarının bir engeli yokmuş gibi davranabilirler.

b. Çocuklarının engeliyle ilgili bilgi almayı reddedebilirler.

c. Çocuklarının yeteneklerini ve başarılarını gerçeğe uygun olmayan şekilde yansıtabilirler.

d. Çocukları için gerçekçi olmayan hedefler oluşturup bu hedeflere ulaşması için çocuklarını zorlayabilir ya da tam tersine çocuklarına ilişkin beklentilerini gerçekçi olmayacak şekilde düşürüp çocuklarıyla ilgili hiçbir plan yapmazlar. Bazıları ise böyle bir çocukları yokmuş gibi davranabilirler.

e. Çocuğun gereksinimlerini ve isteklerini görmezden gelebilirler.

f. Çocuğun aile etkinliklerine katılımına izin vermeyebilirler.

g. Çocuğu bir kuruma yerleştirip unutabilirler.

h. Evi terk edebilirler.

i. Çocuklarıyla ilgili bir sorun olmadığını onlara doğrulayacak uzmanlar arayarak (alışveriş davranışı) durumu kabul etmeyi reddedebilirler (Kaner 2010: 368).

Şok ve reddetme aşamasında anne-babalar genellikle utanç, çocuğunun özel gereksinimli olmasını kendine yakıştıramama, yüksek bedel ödediğini düşünme ve bunların sonucunda pek çok hekime gitme davranışları gösterirler. Bu aşamada olayın farkına varamama, görmezden gelme ve başka şeylerle ilgilenip çocuğu ihmal etme aileler tarafından yaygın olarak gösterilen davranış biçimleridir (Cavkaytar 2012: 76).

2.6.1.1.1.3. Depresyon

Özel gereksinimli bir çocuk anne-babalarda hayal kırıklığı yaratır. Bazıları için ise özel gereksinimli çocuk, ideal çocuğun ölümüdür (Kaner 2010: 369). İdeal çocuğun yok olmasının sembolü olan acı çekme, gerçeğin kabul edilmesini kolaylaştıran bir duygu olarak görülmektedir (Barut 2009: 92).

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip anne-babalar, hayalini kurdukları çocuk ile karşılaşmadıklarından, çocuğu kişisel, ailesel ve sosyal isteklerde engel olarak gördüklerinden ve toplumun özel gereksinimli çocuğu kabul etmemesinden dolayı acı çekerler (Özdemir 2011; Alkan Ersoy 2015). Çocukları özel gereksinimli olan anne-babalar sevdikleri birini kaybettikleri zaman yaşanan acıyı yaşarlar. Acı, anne-babalara çocuğun özel gereksinimli olduğu gerçeğine uyum sağlamaları için bir geçiş dönemi sağlar. Depresyon, acı sürecinin sonucudur. Kızgınlığın içe dönmesi yani bireyin kızgınlığını kendisine yöneltmesidir. Dünyadaki kötülüklerin hep başkalarının başına geleceğine inanan insanlar çocuklarının özel gereksinimli oluşu gerçeğiyle karşılaştıklarında o kadar da güçlü olmadıklarını anlarlar ve bu durum onları depresyona sürükleyebilir (Kaner 2010: 369).

Depresyon aşaması, I. evrenin son aşamasıdır. Aile, tüm çabalarına rağmen çocuklarındaki engel durumunun ortadan kalkmadığını fark eder ve yoğun bir üzüntü ve keder duygusu içinde kendilerini mutsuz hissederler. Çevresiyle ilişkilerini minimum düzeye indirirler ve normal çocuk özlemi duyarlar (Cavkaytar, H. Diken 2012: 9).

Ailelerin yaşadıkları bu durum, gerçeğin farkına varmaya doğru bir gidişi oluşturur; ancak aşırı yas ve depresyon, bazı ailelerde hayat boyu sürebilir (Yaşar 2010: 51). Anne-babalar, depresyon aşamasında mutsuzdurlar (Cavkaytar 2012: 76).

2.6.1.1.2. Evre II

Bu dönem, anne-babaların çocuklarının özel gereksinimli olduğu gerçeğinin değiştirilemeyeceğini anladıklarında yaşadıkları duygusal tepki basamaklarını içermektedir (Kaner 2010: 369). Bu evrede aileler karmaşa, suçluluk ve kızgınlık aşamalarından geçerek üçüncü evreye ulaşabilirler.

2.6.1.1.2.1. Karmaşa

İkinci evre, ilk tepkilerle yaşanan dalgalanmaların durulmaya başladığı bir evredir. Ailede olayın farkına varılmaya başlanır (Cavkaytar, H. Diken 2012: 10). Özel gereksinimli bir çocuğa sahip bazı anne-babalarda, duruma hemen uyum sağlama gözlenirken, bazılarında bu süreç daha uzun sürmektedir (Barut 2009: 93).

Bu evrede ailelerin verdikleri ilk tepki karmaşadır. Ailelerin yaşadığı karmaşa, sevgi ve kızgınlık duygularının bir arada yaşanmasıdır (Yaşar 2010: 51). Aileler bir yandan olumsuz duygular yaşarken, diğer yandan çocuklarını sever ve ona en iyi bakımı sunmak isterler. Bu durum anne-babanın karmaşık duygulara kapılmalarına neden olur (Cavkaytar 2012: 75). Bazı anne-babalar bir taraftan çocuklarının ölmesini isterken diğer taraftan bu duygular onlarda yoğun suçluluk duygularına neden olabilir. Bazı anne-babalar kendilerini çocuklarına adarlarken diğer aile üyelerini ihmal edebilirler. Bu da evlilik ilişkisinin bozulmasının bir sebebi olabilmektedir. Bazıları da çocuklarını ya da onunla ilgili gerçeği reddedebilirler (Kaner 2010: 369).

Anne-babaların, yetersizliği olan çocuklarının bazı ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir ve bu da durumu kabullenip kabullenmemesine bağlı değişmektedir. Aile içinde yaşanan suçlamalar ve ihmal durumları ailenin kararsızlık davranışına etki etmektedir (Özdemir 2011: 192). Aileler, bu duygu ile ya özel gereksinimli çocuklarına kendilerini tam olarak adarlar ya da çocuklarını reddederler. Özel gereksinimli çocuk gerçeğini kabul etmeyerek, ondan yapabileceğinin fazlasını isterler ya da sadece çocuğun fiziksel ihtiyaçlarını karşılayıp, duygusal ihtiyaçlarını görmezden gelirler (Yaşar 2010: 51).

2.6.1.1.2.2. Suçluluk

Suçluluk özel gereksinimli çocuğa sahip olan her ailede yoğun olarak yaşanan ve acı çekme ile gözlenebilen tepkilerdendir (Barut 2009: 93).

Ailenin yaşadığı duygular arasında başa çıkılması en zor olan duygu belki de suçluluk duygusudur. Anne babalarda çocuğun engel probleminde “bir şekilde ben sebep oldum” düşüncesi ile suçluluk duyguları çok yaygındır (Alkan Ersoy 2015: 409). Bu nedenle anne-babalar geçmişte yaptıkları (hamilelik döneminde alkol, sigara ya da uyuşturucu kullanmak gibi) ya da yapmadıkları (düzenli doktor

kontrolüne gitmemek gibi) bir şey nedeniyle çocuğun engeline neden olduklarını ve bu hatalardan dolayı cezalandırıldıklarını düşünebilmektedirler. Burada ailelerin dini inanışlarının etkili olduğu söylenebilir ve ailelerde cezalandırmanın Allah olduğu düşüncesi hâkimdir. Bu nedenle de suçluluk duygularına “keşke...” düşünceleri sıklıkla eşlik etmektedir. Bu aşamada aile sürekli olarak “Neden böyle bir sorunla karşılaştık?”, “Bu niye bizim başımıza geldi?” diye yakınır (Kaner 2010; Yaşar 2010; Özdemir 2011; Cavkaytar 2012; Cavkaytar, H. Diken 2012).

2.6.1.1.2.3. Kızgınlık

Kızgınlık duyma, genellikle anne-babaların kabullenme sürecinde yaşanan ve kabullenmeyi engelleyen bir duygudur (Barut 2009: 93). Aileler çocuklarının özel gereksinimli olmasına ilişkin gerçekçi olmayan düşüncelere kapılabilirler. Bu duygular içerisinde de kızgınlık tepkisi sergilerler. Ailelerin özel gereksinimli çocuklarını kabule giden yolda önemli bir engel olan kızgınlık iki şekilde ortaya çıkabilir (Cavkaytar, H. Diken 2012: 10). Birincisi “Neden ben?” sorusunun sorulmasından dolayı duyulan kızgınlık, ikincisi ise diğer kişilere yöneltilen kızgınlıktır (Özdemir 2011: 192).

Anne-babalar kızgınlıklarını farklı şekillerde gösterebilirler. Örneğin, anne ve babalar, yaşamlarını olumsuz olarak etkilediği için özel gereksinimli çocuklarına kızabilirler (Kaner 2010: 370). Bu özellikteki bir çocuğa öfkeli olma toplum tarafından kabul edilemeyeceği için kişi, öfkesini bir başkasına yöneltebilir. Bu aşamada anne-baba birbirleriyle ya da ailedeki diğer çocuklarla tartışabilirler. Yine ailede kardeşler, özel gereksinimli kardeşlerine karşı büyük öfke duyarlar. Bu öfke ve kızgınlık duyguları, onların daha sonra yoğun suçluluk duyguları yaşamalarına neden olur. Bu aşama genellikle, anne ve babanın, çocuklarının yetersizliğini kabul etme durumunu engellemektedir (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 41). Kızgınlığını kişi kendine yöneltebileceği gibi ailenin diğer üyelerine, özel gereksinimli bireye, tanıyı koyan merkez çalışanlarına, erken müdahale uzmanlarına/doktorlara, eğitimcilere, terapistlere, bir tamirciye, bir tezgâhtara... yöneltebilir (Barut 2009; Cavkaytar 2012; Alkan Ersoy 2015).

Böyle durumlarda uzmanlar anne ve babaları cesaretlendirmeli, harekete geçmelerini sağlamalı, anne-baba-çocuk etkileşiminde olumlu model geliştirmelerine yardımcı olmalıdır (Cavkaytar 2012: 76).

2.6.1.1.3. Evre III

Bu dönem, anne-babaların çocuklarının özel gereksinimli olduğu gerçeğini kabul etmeleriyle ve çocuklarını ailenin bir parçası olarak görmeye başlamalarıyla ilgili tepkileri içermektedir (Kaner 2010: 370). Bu evre pazarlık etme ve kabul ve uyum aşamalarından oluşmaktadır.

2.6.1.1.3.1. Pazarlık Etme

Üçüncü evre olayın gerçekliğinin farkına varılmaya başlandığı evredir. Bu evrede ilk davranış biçimi pazarlık etmedir (Cavkaytar, H. Diken 2012: 10). Bu dönemde aile, çocuğunun yetersizliğini ortadan kaldırmanın yollarını arar. Aile için önemli olan çocuğun normal hale gelmesi olduğundan anne ve baba herkesle anlaşmaya girebilecek durumdadır. Bu kişi tıp doktoru, uzman, sihirli güçleri olduğu sanılan biri, hatta Allah bile olabilir (Cavkaytar 2012: 75).

Pazarlık etme davranışı anne-babaların kabullenme sürecine yaklaştıklarını gösteren bir süreçtir. Bu aşamada, aileler çocuklarının normal yaşlıları gibi olabilme ihtimali üzerinde durmaktadırlar. Bu davranışı gösteren aileler, “Eğer çocuğum normale dönerse, hayatımı sana adarım”, “Sen benim çocuğumu iyileştir, namaz kılmaya başlayacağım ya da dile benden ne dilersem” inancını taşımaktadırlar (Özdemir 2011; Alkan Ersoy 2015).

Bu basamakta aile öyle ya da böyle çocuk hakkında konulmuş olan tanıyı kabul eder; ancak bu tanının gelişim ve seyri ile ilgili görüşleri benimsemez. Bunu gerçekleştirmek için çocukla birlikte, doktor doktor dolaşarak, çeşitli tedavi yöntemlerini araştırır. Çocuk bir okuldan diğer okula gezdirilerek çözüm yolları aranır (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 41).

2.6.1.1.3.2. Kabul ve Uyum

Aileler, çeşitli aşamalardan geçerek kabul ve uyum aşamasına gelirler. Normalden farklı özellikte çocuğu olduğunu öğrenen aileler ilk aşamada, duygusal bir karmaşa içine girerler. Davranışları, düşünceleri karmaşıktır. Daha sonra yas,

aşırı üzüntü, hayal kırıklığı, reddetme, suçluluk ve savunma mekanizmalarının yoğun yaşandığı tepkisel aşama gelir. Bunu “Neler yapılabilir? Neler yapabilirim?” sorularının sorulmaya başlandığı uyum ve duruma alışma süreci izler. Aileler daha sonra bilgi ve becerilerini geliştirmeye, çocukları ve kendileri için planlar yapmaya ve geleceği düşünmeye başlarlar (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 39).

Bu aşamaya aileler ulaşsa bile önceki olumsuz duygular hiçbir zaman tam anlamıyla ortadan kalkmaz; ancak anne babalar bu duyguların üstesinden gelerek gelişirler (Alkan Ersoy 2015: 410). Engellerin, zorlukların üstesinden geldikçe güçlenirler; çocuklarını, kendilerini ve başkalarını daha iyi tanır. Aynı zamanda hem kendilerini hem de çocuklarını olduğu gibi kabul etmeyi öğrenirler (Kaner 2010: 371).

Bu aşamada aileler, kendileri ve çocukları hakkında çok şey öğrenirler. Böylece yalnız çocuklarını değil, kendilerinin de zayıf ve kuvvetli taraflarını kabul etmeye başlarlar (Yaşar 2010: 53). Çocuğa bir şey kazandırmanın çabasını da bundan sonra göstermeye başlarlar. Kaygıların, korkuların azaldığı, utanma gibi olumsuz duygularla baş edildiği bu aşamada aile çocuk için ve çocukla birlikte neler yapabileceğini düşünür ve yapabileceklerini planlamaya başlar. Böyle bir ortamda çocuğa da kendi yetersizliğini kabul etme ve onunla daha nitelikli bir yaşam sürme şansı tanınmış olur (Barut 2009: 93). Aileler, yetersizliği olan çocukla ilişki kurar, gereksinimlerini karşılamaya çalışırlar (Cavkaytar 2012: 75). Bu aşama ilk başta yaşanan kaygı düzeyinin azaldığını gösteren bir süreçtir. Ailelerin çocuklarıyla olumlu etkileşime girebileceklerini, kendi kendilerine yeterli olabileceklerini fark etmeleri onların bu sürece geldiğinin göstergesidir. Bu süreçte aile bireylerinin aynı tutum içerisinde olması önemlidir (Özdemir 2011: 193). Bütün aileler kabullenme aşamasına gelemeyebilir (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 42). Bazı aileler bu aşamaya hızlı bir şekilde ulaşabilirken bazı aileler uzun yıllar geçse de bu aşamaya ulaşamayabilirler. Burada önemli olan özel gereksinimli çocuğa faydalı olmak için çocuğun engel durumunun kabullenilmesidir.

2.6.1.2. Kronik Acı (Sürekli Üzüntü) Modeli

Bu modelde aileler özelliklerinden ve çocuğun yaşadığı yerden (ev ya da kurum) bağımsız olarak yaşam boyu sürekli bir acı yaşarlar. Bu acı, kronik acı olarak

da adlandırılmaktadır ve yaşanan bu kronik acı doğal bir tepkidir. Kronik acı, özel gereksinimli çocuğun sürekli ve gün boyu aileye bağımlılığının ve çocuğun durumunun değişmezliğine duyulan öfkenin bir sonucudur. Böyle bir öfkenin yarattığı üzüntünün ve inkârın tamamen halledilemediği ve bu acının anne-babaların duygusal yaşamlarının bir parçası haline geldiği ileri sürülmektedir. Bu nedenle de aileler yaşam boyu desteğe gereksinim duyabileceklerdir (Kaner 2010; Alkan Ersoy 2015).

Bu modelde aileler, yeni aile yaşantılarını çocuğun farklılığı üzerinde temellendirirler. Sürekli bir üzüntü ve kaygı içindedirler. Çocuğunun farklılığının kabulü ve üzüntü bir arada yaşanabilir ve uyum süreci böyle başlar (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 39).

2.6.1.3. Bireysel (Kişisel) Yapılanma Modeli

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmayı beklemeyen anne-babaların bu çocuklarla ilgili bilgileri ya çok azdır ya da hiç yoktur. Bu nedenle de ciddi bir karmaşa, belirsizlik ve şok yaşarlar. Bu yoğun şoktan sonra anne-babalar, durumu anlamalarına yardımcı olacak yeni bir bilişsel yapılanma sürecine girerler ve bu yapılanmayı sağlayacak bazı sorular sorarlar. Bu yetersizliğin nedeni nedir? Ne yapılabilir? Gelecekte neler olacak? Çocuğum yürüyebilecek mi? Konuşabilecek mi? Bu durum, diğer çocuklarımı nasıl etkileyecek? Edindikleri yeni bilgiler ile durumu anlamaya başlayan anne-babalar, bu duruma uyum sağlamalarını kolaylaştıracak şekilde kendilerini yeniden organize ederler ve zihinlerinde yeni bilişsel şemalar oluşturarak duruma uygun eylemlerde bulunurlar (Kaner 2010: 372-373). Aileler bu yeni yapılanma sürecinde hamilelikten başlayarak çevrenin değer yargılarından etkilenmektedirler (Barut 2009: 91).

Bu modelde duygulardan çok mantık temel alınır. Ailelerin farklı tepkileri, bu duruma getirdikleri farklı yorumlar, farklı algılara bağlanabilir. Bu modelde aile, tekrar bir yapılanma sürecine girerek, kendileri ve çocuklarına ilişkin farklı yapılar oluşturmaya başlar (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 39).

2.6.1.4. Çaresizlik, Güçsüzlük ve Anlamsızlık Modeli

Seligman ve Darling'in bu modelinde, inançlar, değerler ve bilgiler insanların sosyal etkileşimlerine ve başkalarının bakış açısını anlama yeteneğine ya da diğer insanların bu duruma yaptıkları yüklemeleri anlamalarına dayalıdır (Kaner 2010: 373).

İnsanoğlu sosyal bir varlıktır. İçinde yaşadığı yakın sosyal çevresinden büyük ölçüde etkilenmektedir. Yakın çevrenin durumu olumsuz ve çaresiz olarak algılanması anne-babanın da benzer duygular içerisine girmesine sebep olmaktadır (Barut 2009: 91). Özel gereksinimli çocuk sahibi aileler, yakın çevresinde yaşayan, kendilerine acıyarak, küçümseyerek bakan, kendilerini güçsüz ve yardım edilmesi gereken bireyler olarak gören bu insanların düşüncelerinden etkilenirler ve onlar gibi düşünmeye başlarlar.

Farklı özellikleri olan bir çocuğun anne-babada yarattığı duygular, yakın çevrenin tepkileriyle çok yakından ilişkilidir. Çaresizlik ve güçsüzlük, farklı özellikte olan yeni bir bebeğin doğumunda tüm anne ve babalar da yaşanabilecek bir duygu olmakla birlikte, yakın çevrenin çocuğa karşı tepkileri, anne ve babanın tepkilerinin, duygularının şekillenmesinde temel oluşturur (Dikici Sığırtmaç, Deretarla Gül 2008: 39-40).

2.7. Özel Gereksinimli Çocuk Sahibi Ailelerin Yaşadıkları Sorunlar (Sosyo-Kültürel, Ekonomik, Psikolojik ve Kurumsal Açıdan)

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak, engeli ne olursa olsun birtakım özel güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Zihinsel yetersizliği olan bir çocuk sahibi olmanın yaşattığı çeşitli duyguların yanı sıra çeşitli sorunlar da mevcuttur (Sevim 2011: 24).

Özel gereksinimli çocukların ve ailelerinin yaşadığı sıkıntılar, toplumsal sıkıntılardır. Bu özellikteki bireyler ve aileleri genellikle eğitim, istihdam, ulaşım ve sağlık gibi alanlarda önemli sorunlarla karşılaşmakta ve toplum içinde yer almakta zorlanmaktadır. Buna karşın insanların genellikle özel gereksinimli bireyler hakkında yanlış düşüncelere ve olumsuz duygulara sahip oldukları, dolayısıyla da

yanlı davranışlarda buldukları görülmektedir. Oysa bu sorunların pek çoğu onların dışındaki etmenlerden kaynaklanmaktadır. Bunların başında da özel gereksinimli bireylere yönelik önyargılı yaklaşılması ve ayrımcılık yapılması gelmektedir (www.eyh.gov.tr).

Özel gereksinimi olan çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları sıkıntılar; sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve kurumsal yönden ele alınarak incelenebilir.

2.7.1. Sosyo-Kültürel Sorunlar

Özel gereksinimli çocuk sahibi aileler toplumsal birçok sorunla karşı karşıyadırlar. Bu ailelerde görülen problemlerden ilki sosyo-kültürel sorunlardır. Özel gereksinimli çocuk sahibi aileler, çocuklarının özel gereksinimli olmasından dolayı çevresindeki insanlardan uzaklaşmakta ve yalnızlaşmaktadırlar.

Zihinsel yetersizliği olan çocukların normal çocuklardan farklı bir gelişim süreci göstermesi, engeli nedeniyle çoğu zaman kendini ifade etmede ve kontrol etmede zorluk yaşaması sosyal çevrede tedirginlik oluşturmaktadır. Toplumsal önyargılar nedeniyle özel gereksinimli bireyler ve aileleri sosyal dışlanma sorunu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Toplumun, özel gereksinimli bireylere yönelik meraklı bakışları hem o bireylerde hem de ailelerinde suçluluk, ayıplanma gibi pek çok karmaşık duygunun oluşmasına sebep olmaktadır (Sevim 2011: 25).

Özel gereksinimli çocuk sahibi aileler, çevrelerindeki insanların çocuklarına yönelik yaklaşımlarından rahatsız olmakta ve bundan dolayı akrabaları, komşuları gibi yakın çevresindekilerle bir araya gelmek istememektedirler.

Ailenin çevresindeki insanlardan uzaklaşmasının nedenleri arasında; diğer insanların özel gereksinimli çocuğa ve ailesine karşı acıyarak bakması ve kaç yapayım derken göz çıkaran teselli anlayışları, çocuktaki engelin aile için eksiklik olarak görülmesi, özel gereksinimli çocuğun diğer insanları rahatsız etmesi veya arkadaşlarıyla oyun oynarken sorun yaşaması, bazı durumlarda bu rahatsızlık karşısında insanların anlayışlı davranmaması ve çocuğa kızarak tepki vermesi, onu sık sık ailesine şikâyet etmesi yer almaktadır. Bu gibi nedenlerden dolayı aileler çocuklarıyla birlikte piknik, gezi, misafirlik, düğün vb. yerlere gitmek istememekte hatta bazı aileler çocuklarının engel durumundan dolayı evlerine misafir dahi kabul

etmemektedirler. Böyle olunca özel gereksinimli çocuk diğer insanlarla bir araya gelememekte ve buna bağlı olarak sosyalleşmemektedir. Özel gereksinimli çocuğun ileriki yaşlarında kendi ayakları üzerinde durması hedeflenirken bu gibi durumlardan dolayı çocuk toplumdan uzaklaşmaktadır.

Çocuklarındaki engel durumunu kabullenen ailelerde bu sorunlar en alt düzeyde yaşanmaktadır. Bu aileler özel gereksinimli çocuklarıyla birlikte gezmelere gidebilmekte ve çocuklarını toplumdan soyutlamamaktadırlar. Özel gereksinimli bireyler toplumun bir parçasıdır ve onların engel durumlarından dolayı dışlanmaması ve bir birey olarak engeliyle kabul edilmesi gerekmektedir. İşte o vakit bu bireyler kendini daha güçlü hissedip daha rahat hareket edeceklerdir.

2.7.2. Ekonomik Sorunlar

Ailelerin yaşadıkları bir başka sorun alanı da ekonomik problemlerdir. Bir yandan aile üyelerinin bir yandan da özel gereksinimli çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması ailelere ekonomik açıdan yük getirmektedir. Ayrıca özel gereksinimli bireyin ihtiyaçlarının tam anlamıyla karşılanabilmesi için ailenin ekonomik durumunun iyi olması gerekmektedir; ancak özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin büyük bir kesiminin ekonomik durumu iyi değildir.

Özgür (2013: 293) özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin çoğunun çok fakir veya fakir seviyesindeki aileler olduğunu, ailelerin ekonomik durumlarının en alt, alt, orta altında olduğunu, çok azının orta, orta üstü ve üst düzeyde olduğunu belirtmiştir. Ona göre aileler, ekonomik durumlarından dolayı, çocuklarının asgari şekilde beslenmesine olanak sağlayamamaktadırlar.

Ailelerin ekonomik durumlarının zayıf olması özel gereksinimli çocuklarına sunacakları imkânlar noktasında eksiklikler yaşanmasına neden olmaktadır.

Özel gereksinimli bireylerin tıbbi tedavi, bakım, beslenme, ulaşım, özel eğitim gibi gereksinimleri ailelerin ekonomik açıdan güçlükler yaşamasına neden olmaktadır (Sevim 2011: 25). Bu çocukların belirtilen ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ek harcamaların yapılması söz konusu olabilmekte, çocuğun bakım gereksinimleri nedeniyle sadece babanın çalışması yeterli olmamaktadır. Özel gereksinimli çocuğun ilgi istemesi ve başkasının bakımına ihtiyacının olması

(özellikle de annenin) nedeniyle anneler herhangi bir işte çalışmamakta ve aile ekonomisine katkı sağlayamamaktadırlar. Aile içindeki ekonomik sorunlar eşler arasında anlaşmazlıklara, tartışmalara neden olmaktadır (Kaner 2010: 376). Hatta daha ileri boyutlara ulaşan tartışmalar boşanmalarla sonuçlanabilmektedir.

Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin çoğunun ekonomik durumunun iyi olmaması çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarken sıkıntı yaşamalarına neden olmaktadır. Devlet desteği ile sağlanan maddi yardımlarla ailelerin ekonomik yükleri hafifletilmek istense de ailelerin ekonomik sıkıntıları tam anlamıyla giderilememektedir.

Bazı özel gereksinimli bireylerde, birden fazla yetersizlik veya başka sağlık problemleri de bulunmaktadır. Bu rahatsızlıkların tedavisi için ailelerin ekonomik durumlarının iyi olması gerekmektedir. Bazı aileler çocuklarının tedavisini yaşadıkları şehirde yaptırabilirken bazı aileler ise yaptıramamakta ve bu nedenle de büyük şehirlere giderek çocuklarının tedavisini yaptırmak zorunda kalmaktadırlar. Ailelerin ekonomik durumları iyi olsa bile bu süreç maddi ve manevi açıdan yıpratıcı bir süreçtir. Ailenin ekonomik durumunun iyi olmaması da bu yıpranma sürecinin etkisini daha da artırmaktadır. Bununla birlikte kötü ekonomik koşullar özel gereksinimli çocuğun tedavi sürecini de sekteye uğratmaktadır. Bazı ailelerde yaşanan ekonomik sıkıntılar aile üyelerinin psikolojik sorunlar yaşamasına da neden olmaktadır.

2.7.3. Psikolojik Sorunlar

Özel gereksinimli bir çocuk aile içi ilişkileri de etkilemektedir. Özel gereksinimi olan çocuk sahibi ailelerde eşler ve kardeşler arasında sorunlar yaşanabilmektedir. Bu sorunların nedenleri arasında anne veya genellikle de babanın çocuğunun engel durumunu kabullenmemesi, anne ve babanın çocuklarının özel gereksinimli olmasından dolayı birbirlerini suçlamaları, babanın çocuğuyla ilgili sorumluluklarını yerine getirmemesi ve yükün annenin omuzlarına yüklenmesi yer almaktadır. Baba, eşine ve çocuğuna karşı mesafe koymakta, çocuğun bakımını ve sorumluluğunu anneye yükleyebilmektedir (Yaşar 2010: 106). Yaşanan bu durumlar tartışmalara neden olmakta ve büyüyen tartışmalar aile içi iletişimi olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu durum anne, baba ve çocukların psikolojilerinin bozulmasına ve

sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olan anne-baba ilişkilerindeki bozulmalar uzayan tartışmalara dönüşebilmekte ve ilerleyen tartışmalar boşanmalara neden olabilmektedir.

Özel gereksinimli çocuk sahibi aile üyelerinde uzun süren üzüntü hali aile bireylerinin depresyona girmelerine neden olabilmektedir. Artan sorumluluklar ve özel gereksinimli bireyin günlük yaşam becerileri açısından aile bireyelerine bağımlı olması anne babada tükenmişlik duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Aile bireyelerindeki stres düzeyinin yüksek olması zamanla ruh sağlığında bozukluklar meydana getirebilmektedir. Bazı aileler çocuklarının özel gereksinimli olmasından dolayı kendini suçlamakta ve yaşam boyu bu suçlamadan dolayı mutsuz yaşamaktadır. Bu durum aile bireyelerinin psikolojilerinin bozulmasında etkili olabilmektedir.

Psikolojik açıdan yaşanan güçlüklerden biri başta anne ve baba olmak üzere aile üyelerinin çocuklarındaki engel durumunu kabullenmemeleridir. Aileler özel gereksinimli bir çocuğa sahip olduğunu öğrendiği andan itibaren bu durumu kabullenemezler ve büyük bir üzüntü içerisine girerler. Bu üzüntü halinin uzun sürmesi yerini psikolojik sorunlara bırakmaktadır. Bazı aileler özel gereksinimli çocuklarının engel durumunu kabullenmeleri ile bu üzüntüyü hafifletebilirken bazı aileler de bu durumu kabullenememekte ve sürekli üzüntü içinde yaşamaktadırlar. Çocuğunun özel gereksinimli olduğunu kabul etmede zorluk çeken ailelerde, sinir bozuklukları, gerginlikler, devamlı birbirlerini suçlamalar ve bazı psikosomatik rahatsızlıklar görülmektedir. Özel gereksinimli çocuk sahibi aileler, çocuğunun durumundan dolayı sağlık sorunları da yaşamaktadırlar (Yaşar 2010: 105). Bazı aileler tıbbi yardım almakta bazı aileler ise uzun süreli ilaç tedavisi görmektedirler.

Bazı ailelerde çocuğun engeli anne, baba ve diğer aile üyeleri tarafından kabul edilirken bazı ailelerde de çocuğun engelli olmadığı, başarısız bir çocuk olduğu düşüncesi hâkimdir. Şu unutulmamalıdır ki özel gereksinimli bir bireyin engelinin en kısa sürede belirlenmesi ve engel durumunun kabullenilmesi, özel gereksinimli bireye yapılacak en büyük yardımdır. Çünkü gerekli tanılamalar yapıldıktan sonra özel gereksinimli bireyin eksikliklerini gidermeye yönelik çalışmalara bundan sonraki süreçte başlanacaktır.

Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerde kardeşler arasında da sıkıntılar yaşanmaktadır. Anne ve babanın özel gereksinimli çocuğa daha fazla ilgi göstermesi diğer çocuklarda kıskançlık yaratabilmektedir (Sevim 2011: 24). Sağlıklı olan kardeşler arasında anne veya babanın özel gereksinimli çocukla fazla ilgilenmesinden dolayı kıskançlık, dargınlık, özel gereksinimli kardeşten utanma ve ona karşı düşmanlık, kardeşine göre daha iyi bir geleceğe sahip olma düşüncesinden dolayı suçluluk duygusu, sağlıklı çocukların kendilerinde de engel oluşacağı korkusu, kardeşiyle bir arada olmaktan sıkılma ve kardeşini reddetme problemi yaşanabilmektedir (Kaner 2010: 375).

Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşadığı duygusal sorunlardan birisi de çocuklarının gelecek kaygısıdır (Sevim 2011: 25). Aileler çocuklarının gelecekte kendi ayakları üzerinde durmalarını ve hiç kimseye bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürmelerini istemektedirler. Ailelerin en büyük korkusu, anne ve babanın yaşamlarını yitirdikten sonra özel gereksinimli çocuklarının yaşamlarını nasıl sürdüreceğidir. Bu nedenle aileler özel gereksinimli çocuklarının daha iyi eğitim almasını ve yetişkinlikte bir iş sahibi olmasını istemektedirler.

2.7.4. Kurumsal Açıdan Yaşanan Sıkıntılar

Ailelerin özel gereksinimli çocuklarına yönelik hizmet aldıkları resmî kurumlarla ilgili sıkıntılar yaşadıkları da bilinen bir gerçektir. Bu kurumlar; özel gereksinimli çocukların eğitim aldığı okullar, tedavi gördükleri ve sağlık raporu vb. işleri yürüttükleri sağlık kurumları, kendilerine devlet tarafından sağlanan ekonomik ve sosyal haklardan yararlanmak istedikleri için başvuru yaptıkları yardım kurumları ve bunların dışında hizmet sunan (belediyeler gibi) kurumlardır.

Aileler çocuklarının bakım talepleriyle ne kadar iyi baş edebilirlerse, çocuklarının gereksinimlerine de o kadar katkıda bulunmaktadırlar (Kaner 2010: 377). Bunun sağlanabilmesi için ailelere her açıdan gerekli desteğin resmi kurumlar tarafından sağlanması gerekmektedir; ancak ülkemizde aile sorunlarının danışılacağı ve sorunlara rehberlik edileceği resmi ya da özel kurumlar sayıca yetersiz olduğu gibi aralarında koordinasyon ve işbirliği eksikliği de vardır (Cavkaytar, H. Diken 2012: 8).

Kurumsal açıdan yaşanan sıkıntılar genel anlamda ele alındığında her kurumda özel gereksinimli bireylere yönelik onların rahatça ve güvenli bir şekilde hareket etmelerini sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalarla son yıllarda yol alınmış olsa da henüz istenilen seviyeye ulaşamamıştır.

Günümüzde resmi kurumlarda herhangi bir işi olan özel gereksinimli bir bireyin görevlilerden yardım almak istediği zaman onları yanına çağırabileceği zil sisteminin bulunması, bu bireylerin binalara kolayca girebilmeleri için gerek kaldırımlara gerekse bina girişlerine rampaların yapılması, binaların üst katlarına rahatça ulaşabilmeleri için asansörlerin yapılması, görme engelli bireylere yönelik kaldırımlar üzerine kabartmalı engelli takip yollarının yapılması özel gereksinimli bireylere yönelik yapılan düzenlemelerden bazılarıdır; ancak bu düzenlemeler tam anlamıyla bitirilmemiştir ve yapılanlarda yeterli değildir. Hatta yapılan bu düzenlemelerde bile bazı sıkıntılar yaşanmaktadır. Örneğin kaldırımların başlangıç ve bitiş yerlerine veya resmi binaların girişlerine yapılan rampaların eğimlerinin fazla olması özellikle ortopedik yetersizliği olan bireyler için ayrı bir sıkıntıya dönüşmektedir.

Özel gereksinimli bireylere yönelik yapılması gereken hizmetler noktasında belediyelere de önemli görevler düşmektedir. Özellikle şehir içi ulaşımda kullanılan, ister belediyeye ait isterse özel sektör tarafından işletilen otobüs veya minibüslerde özel gereksinimli bireylerin rahatça araca binebilmeleri için özel rampaların yapılması ve araçta sadece bu bireylerin kullanabileceği koltukların bulunması gerekmektedir; ancak bu düzenleme özellikle büyükşehirlerde uygulamaya geçirilmeye çalışılırken ülkemizde birçok şehirde henüz uygulanmamaktadır. Hatta bazı belediyeler tarafından özel gereksinimli bireylere ücretsiz veya indirimli seyahat etme hakkı tanınırken bu hakkın kullanımında da gerek özel gereksinimli bireyler gerekse onların aileleri sıkıntılar yaşamaktadırlar. Özellikle hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylerin, sağlıklı olan akranlarına benzer gelişim özellikleri göstermelerinden dolayı engel durumları fark edilememekte ve onların indirim hakkından yararlandırılmaları noktasında sıkıntı yaşanabilmektedir.

Özel gereksinimli bireylerin toplumda kendi ayakları üzerinde durabilmeleri ve hiç kimseye muhtaç olmadan yaşayabilmeleri için eğitim almaları gerekmektedir. Özel gereksinimli bireylerin ve ailelerinin hizmet aldığı diğer bir kurum eğitim kurumlarıdır; ancak bu bireyler ve aileleri eğitim kurumlarıyla ilgili çeşitli sıkıntılarla karşılaşabilmektedirler. Kurumsal sıkıntılar içerisinde eğitim kurumlarında yaşadıkları sıkıntılar ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü özel gereksinimli bireylerin kendi ayakları üzerinde durabilmesi için ciddi bir eğitim alması gerekmektedir.

Her bireyin olduğu gibi, özel gereksinimi olan bireylerin de eğitim hakkı vardır (Karacan 2012: 2). Eğitilmeyecek özel gereksinimli birey yoktur düşüncesinden yola çıkılarak engeli bulunan ve eğitim alabilecek durumda olan bireylerin eğitim hakkından yararlanabilmesine yönelik gerekli imkânların sunulması gerekmektedir. Fakat ülkemizde eğitilmemiş özel gereksinimli birey sayısı çoktur. Bu da çağdaşlık yolunda ilerlemeyi engellemektedir (Toptan 2009: 79). Çünkü özel gereksinimli bireylere sunulan eğitim hizmetleri bir çağdaşlaşma ölçütü olup aynı zamanda devletin anayasal sorumluluğunu da yerine getirmesi demektir.

Özel gereksinimli bireylerin eğitim hakkı Anayasa ve yasalarla güvence altına alınmıştır. Eğitim hakkının özel gereksinimli bireylere tanınan anayasal bir hak olduğu asla unutulmamalıdır. Bununla beraber bu özellikteki bireylere sunulan eğitim hakkı eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için de gereklidir. Eğitimde fırsat eşitliği ilkesi, demokratik toplumların temel koşuludur. Engelli, bir başka deyişle özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik özel eğitim hizmetleri sunulmaksızın bunu sağlamak mümkün gözükmemektedir (Yıldırım Doğru, Durmuşoğlu Saltalı 2013: 166).

Ülkemizde eğitimde fırsat eşitliği kavramının Anayasamızın 10. maddesiyle desteklendiğini görülmektedir. Anayasamızın 10. maddesi, Kanun Önünde Eşitlik başlığıyla verilmiştir. Bu maddede “...Çocuklar, yaşlılar, özürülüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.” ifadesi yer almaktadır. 10. maddede “özürülü” bireylere yönelik alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı olmadığı belirtilmiştir. Yine Anayasanın 42. maddesinin Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi başlıklı bölümünde, “Kimse,

eğitim ve öğrenim hakkında yoksun bırakılamaz.” denilmektedir (www.tbmm.gov.tr). Özel gereksinimli bireylerin eğitim almasına yönelik gerekli çalışmaların yapılması ve onların eğitim hakkında yararlandırılmaları Anayasanın bu bireylere yönelik verdiği bir hak olduğu unutulmamalıdır.

5378 Sayılı Özürlüler Kanunu'nun 15. maddesinde, “Hiçbir gerekçeyle özürlülerin eğitim alması engellenemez. Özürlü çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak bütünleştirilmiş ortamlarda ve özürlü olmayanlarla eşit eğitim imkânı sağlanır.” ibaresi yer almaktadır (Giresunlu, Akıncı 2011: 51). Bu maddeyle de özel gereksinimli bireylerin de sağlıklı bireyler gibi eğitim hakkında yararlanmaları gerektiği belirtilmiştir.

Özel gereksinimli bireylerin eğitim almalarına yönelik bir diğer bir yasal düzenleme 1739 sayılı Temel Eğitim Kanunu olup bu kanunun ikinci bölümünde de fırsat eşitliği üzerinde durulmaktadır. Bu kanunda;

“Madde 4- Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.”, “Madde 7- İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.” ve “Madde 8- Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.” ifadeleri yer almaktadır (www.meb.gov.tr).

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 12. Maddesinde, “Mecburi ilköğrenim çağında buldukları halde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürlü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır.” denilmektedir (www.mevzuat.meb.gov.tr).

Ailelerin kurumlarla ilgili yaşadıkları sıkıntıların önemli bir kısmı çocuklarının eğitimiyle alakalıdır. Eğitim hem kökeni hem de işlevi bakımından toplumsal bir olgudur ve devletin özel gereksinimli bireylere yönelik sunduğu hizmetlerdendir (Türk 2011: 23). Özel gereksinimi olan bireylerin sosyalleşmeleri,

kendi kendilerine yeterli hale gelebilmeleri ancak onlara sağlanacak eğitim ile mümkün olacaktır (Acar 2000: 12). Bu yolla özel gereksinimli çocukların ve ailelerinin yaşamış oldukları sıkıntıların üstesinden gelinebilecektir. Özel gereksinimi olan bireyler okulda almış oldukları eğitim ile kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenebileceklerdir. Burada okulda çalışan görevlilere özellikle de öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Okul, engeli bulunan öğrencilere hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan temel yaşam becerilerinin kazandırıldığı yerdir ve özel gereksinimli bireylerin sosyalleşmesine büyük katkı sağlar. Özellikle bu bireylere yönelik sağlanan kaynaştırma eğitimi bu bireylerin sahip oldukları engel nedeniyle toplumdaki soyutlanmadan sağlıklı olan arkadaşlarıyla eğitim almalarını sağlamaya yöneliktir. Bu açıdan da özel gereksinimli bireylerin sosyalleşmesinde okulların önemi büyüktür. Çocuklar okulda sadece bilgi sahibi olmazlar, aynı zamanda toplumla yaşamayı ve toplumun kurallarına uymayı da öğrenirler. Ailede öğrenilen davranışlar, okul hayatında pratiğe aktarılmış olur. Öğrenciler okulda birçok insanla bir arada yaşamayı, paylaşmayı ve sorunlarını halletmeyi öğrenirler (Türk 2011: 33).

Özel gereksinimli çocuklarının eğitim alması için, çocuklarını engel tür ve derecesine göre açılan ve sadece özel gereksinimli bireylere yönelik olan devlet okullarına, devlet okullarında açılan özel eğitim sınıflarına ve parasının devlet tarafından ödendiği özel eğitim rehabilitasyon merkezlerine gönderen aileler eğitim kurumlarından büyük bir beklenti içine girmektedirler. Bazı ailelerin beklentileri tam olarak karşılanırken, bazı ailelerin ise beklentileri tam olarak karşılanmamaktadır.

Veliler özel gereksinimli çocuklarının öğrenim gördükleri okulun çocuklarına eğitsel açıdan bir şeyler kazandırmasını beklemektedirler. Bu beklentiler; okuma-yazma, matematik gibi akademik becerileri, diğer insanlarla olan ilişkileri geliştirmeye yönelik sosyal becerileri ve el beceri kazandırmaya yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Bazı aileler bu becerilerin çocuklarına kazandırılmasından dolayı okulda yürütülen eğitim çalışmalarından memnunken bazı aileler özel gereksinimli çocuklarında herhangi bir gelişme olmadığını belirterek eğitim çalışmalarından memnun olmamakta ve bu çalışmaları yetersiz bulmaktadırlar.

Ailelerin eğitim kurumlarında yaşadıkları sıkıntılardan ilki çocuklarının öğrenim gördüğü okulda görevli olan, alanında eğitim almış öğretmen yetersizliğidir. Bazı okullarda ve özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinde yeterli sayıda özel eğitim öğretmeni bulunmamakta ve onların yerine öğretim faaliyetlerini özel eğitim alanında tam anlamıyla lisans eğitimi almamış olan farklı bölümlerden mezun olmuş ücretli öğretmenler sürdürmektedir. Bu durum özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerini doğrudan etkilemektedir. Çünkü özel eğitim alanında gerekli pedagojik formasyon eğitimi almış öğretmenler, aldıkları eğitimden kaynaklı olarak daha sağlıklı bir eğitim hizmeti sunacaklardır; ancak farklı alanlarda eğitim almış olan öğretmenler özel gereksinimli çocuklara yönelik bilgi eksikliği yaşamaktadırlar. Bundan dolayı özel gereksinimli çocuklara çok faydalı olamamaktadırlar.

Bununla birlikte öğretmenlerin tayin yoluyla, vekil veya ücretli öğretmenlik gibi uygulamalarla sık sık değişmesi de eğitim öğretim faaliyetlerini sekteye uğratmaktadır. Sık sık öğretmen değişimi öğrencileri olumsuz yönde etkilemektedir. Öğretmenlerin değişmesine bağlı olarak özel gereksinimli öğrencilere kazandırılması planlanan hedef davranışların kazandırılma süreci daha da uzamaktadır.

Eğitim alanında yaşanan bir diğer sıkıntı da öğretmenlerin ve diğer okul çalışanlarının özel gereksinimli çocuklara yönelik ilgisiz davranmasıdır. Özel gereksinimli bireylere bir şey öğretmek sabır isteyen, bilgi ve beceri gerektiren bir süreçtir. Bu süreçte özel eğitim alanında öğretmenlik görevini yürüten kişilerin daha fazla özverili davranması gerekmektedir. Bazı aileler öğretmenlerin, çocuklarının eğitimine yeterince önem vermediklerinden ve onlarla ilgilenmediklerinden şikâyetçidirler. Bununla birlikte okul yöneticilerinin de özel gereksinimli çocuklarla ve onların aileleriyle yeterince ilgilenmemeleri de aileler tarafından eleştirilen konular arasında yer almaktadır.

Okul yönetiminin velilere yönelik toplantı, konferans, gezi, sergi vb. etkinlikler düzenlemeleri ve özel gereksinimli çocuklarıyla ilgili çalışmalarda bilgilerine başvurulması da velilerin beklentileri arasındadır. Özel gereksinimli çocuk sahibi aileler çocuklarıyla birlikte katılacağı gezi, piknik vb. etkinlikler yapılmasını ve onlarla ilgili konferanslar düzenlenmesini istemekte ve çocuklarının okulda yapmış olduğu ürünlerin sergilenmesini, çocuklarının katılmış olduğu etkinliklerin

sunulmasına imkân verilmesini beklemektedir. Özel gereksinimli çocukların öğrenimine devam ettiği okullarda, okul yönetiminin en sık yaptığı etkinlik veli toplantılarıdır.

Okulun fiziki mekân ve donanım açısından yetersiz olması da bu alanda karşılaşılan diğer sıkıntılardandır. Özel eğitim sınıflarının küçük olması, spor salonu, oyun alanı vb. sosyal etkinliklere yönelik ortamların yetersiz olması bu sıkıntılardan bazılarıdır.

Özel gereksinimli bireylere yönelik eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması amacıyla Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullar bünyesinde özel eğitim sınıfları açılmaktadır. Birçok okulda özel eğitim sınıfı açmak amacıyla yeterli fiziksel büyüklüğe sahip olmayan ortamlar özel eğitim sınıflarına dönüştürülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin rahatça hareket edemeyeceği kadar küçük sınıflarda eğitim öğretim faaliyetleri de sağlıklı bir şekilde yürütülemeyecektir. Aynı zamanda bu küçük sınıflar özel eğitim faaliyetlerinde benimsenen en az kısıtlayıcı eğitim ortamı anlayışına da ters düşmektedir. Bununla birlikte belirlenen hedef davranışları öğrencilere kazandırmak amacıyla araç gereç temini noktasında da bazı okullarda sıkıntılar yaşanmaktadır. Özel eğitimde kullanılacak materyallerin pahalı olması bundaki temel sebeptir. Şu unutulmamalıdır ki özel eğitim uygulamalarında araç gereç kullanımı olmadan belirlenen hedef davranışları kazandırmak kolay değildir. Çünkü bu araç gereçler öğretilecek bilgileri somutlaştırmakta ve özel gereksinimli öğrencilerin daha kolay öğrenmesini sağlamaktadır. Böylece kazandırılması planlanan hedef davranışlara daha kolay ulaşılabilecektir.

Okullarda öğrencilerin sosyal ve sportif etkinlikleri yürütebileceği spor salonu, oyun alanı gibi fiziksel ortamların bulunmaması veya bu tip mekânların kapasitelerinin kısıtlı olması açısından da sıkıntılar yaşanabilmektedir.

Bununla birlikte okuldaki güvenlik önlemlerinin ve temizlik çalışmalarının yetersizliği karşılaşılan diğer sorunlardır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin öğrenimlerine devam ettiği okullarda güvenlik personelinin bulunmamasından dolayı veya personel sayısının yetersiz olmasından kaynaklı olarak güvenlik sorunları yaşanmaktadır. Özel gereksinimli çocukların öğrenim gördükleri okullardaki güvenlik önlemlerinin az olması da önemli bir sıkıntıdır. Bu gruptaki bireylerin

eğitim gördükleri okul ve çevresinde gerekli güvenlik önlemlerinin alınması gerekmektedir. Günümüzde okullarda kamera ile güvenlik uygulaması yaygınlaşsa da okul giriş çıkışlarında güvenlik görevlisi bulundurulması noktasında yetersizlikler bulunmaktadır. Özellikle zihinsel yetersizliği olan çocukların kandırılmaları, suistimal edilmeleri gibi kötü amaçlı yaklaşımların meydana gelmesi göz önünde bulundurularak güvenlik önlemlerine daha fazla önem verilmesi, gerekli güvenlik önlemlerin gerek teknoloji destekli gerekse insan destekli olarak tam anlamıyla sağlanması gerekmektedir.

Okuldaki yürütülen temizlik çalışmalarının yeterli olması velilerin beklentileri arasında yer almaktadır. Bazı veliler temizlik işlerini yürüten personel sayısının az olduğundan ve yürütülen temizlik çalışmalarının yeterli olmadığından Őikyetidirler.

Ailelerin kurumsal anlamda yaşadıkları bir diğer sorun alanı da sağlık kurumlarında yaşadıkları sorunlardır. Aileler zel gereksinimli çocuklarını tedavi ettirirken, onlar için sağlık raporu alırken sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Ailelerin bu alanda yaşadıkları sıkıntılar doktorların rapor verirken zorluk çıkarmaları, diğer sağlık çalışanlarının ilgisizliği, hastanelerde öncelik sıralarını kullanamamaları Şeklindedir.

Ailelerin sorun yaşadığı diğer bir kurum da yardım hizmeti veren kurumlardır. Özel gereksinimli ocuk sahibi aileler, çocuklarına maddi açıdan devlet desteği almak istemekte bunun için de Sosyal Hizmetler Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına, Vakıflar Genel Müdürlüğüne (Muhtaç Aylığı İçin) başvurmaktadır; ancak aileler kurum çalışanlarının kendileriyle yeterince ilgilenmemesinden ve sordukları sorulara yanıt alamamalarından Şikâyet etmektedirler.

Özel gereksinimli ocuk sahibi ailelerde bilgi eksikliğinden kaynaklanan sorunlar da yaşanmaktadır. Özel gereksinimli ocuk sahibi birçok aile, çocuklarının engel durumundan dolayı devletin tanıdığı yasal haklarını bilmemektedir. Bu nedenle de özel gereksinimli çocuğuna veya çocuğunun durumundan dolayı kendilerine tanınan yasal haklarını kullanamamaktadır. Bu aileler karşılaştıkları sorunlar karşısında, sahip oldukları yasal haklarını kullanamayınca, sorunlarına çözüm bulmakta güçlük çekmektedirler.

Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin büyük bir kesiminin ekonomik durumu alt düzeyde yer almaktadır. Ailelerin bu gelir düzeyiyle özel gereksinimli çocuklarının bakım, tedavi, beslenme, eğitim vb. giderlerini karşılamada yetersiz kalacağı tartışılmaz bir gerçektir. Bu nedenle, ekonomik durumu iyi olmayan aileler, ekonomik desteğe fazlasıyla ihtiyaç duymaktadırlar.

Her ülke ekonomik gücü oranında özel gereksinimli vatandaşlarına yönelik birtakım hizmetler sunmakta ve onlara yönelik özel haklar tanımaktadır. Ülkelerin ekonomik anlamda güçlü olması özel gereksinimli vatandaşlarına yönelik sunulacak hizmetlerin ve hakların daha kaliteli olmasını sağlayacaktır. Günümüzde özel gereksinimli bireylere yönelik tanınan haklar;

- ✓ 2022 Aylık Hakkı
 - ✓ Gelir Vergisi İndirimi
 - ✓ Emlak Vergisi İndirimi
 - ✓ Özel Tüketim Vergisi İndirimi (ÖTV)
 - ✓ Gümrük Vergisi İndirimi
 - ✓ Tıbbi, Medikal ve Eğitim Araç Gereçleri İçin KDV İndirimi
 - ✓ SHÇEK Evde Bakım Aylığı
 - ✓ EKPSS/Kura ile Atama Hakkı
 - ✓ Engelli İş Kurma Projeleri
 - ✓ Korumalı İşyeri Projeleri
 - ✓ Engelli Kimlik Kartı Hakkı
 - ✓ Engelli Park Yeri Kullanım Kartı
 - ✓ Ulaşım İndirimleri Hakkı
 - ✓ Muhtaç Aylığı (Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından)
 - ✓ Elektrik, Su, Doğalgaz ve Gsm tarife indirimleri (Kurum inisiyatifi dahilinde)
 - ✓ Engelliler için AÖF Harç İndirimi Hakkı
 - ✓ Müze ve Ören Yerleri İndirim Hakkı
 - ✓ Rehabilitasyon Merkezlerinden Yararlanma Hakkı
- (www.alo183.aile.gov.tr)

Bu yardımların ve tanınan hakların amacı, herhangi bir engeli bulunan bireylerin ve ailelerinin maddi açıdan ihtiyaçlarının karşılanmasına destek olmak,

onların bir başkasına bağımlı olmadan yaşamalarına imkân sunmak ve toplumsal yaşamdan kopmalarını önlemektir; ancak birçok aile bu hakları bilmemekte ve kullanamamaktadır.

Ailelerin bilgi eksikliği başlığıyla yaşadıkları diğer bir sorun da özel gereksinimli çocuklarına nasıl yaklaşacaklarını ve onlara öğretmek istedikleri bilgi ve becerileri nasıl öğreteceklerini bilmemeleridir. Bu noktada ailelere herhangi bir eğitim verilmemekte ve özellikle eğitim düzeyi düşük olan ailelerde ciddi sorunlar yaşanmaktadır (Kaya 2013: 50).

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olan ailelerin ve çocuklarının yaşadıkları sorunların çözümünde aile eğitimi çalışmaları önem kazanmaktadır. Aile eğitimi, yaşanan sorunların çözümünde ve ailelerin engelliliğe bakış açılarının değiştirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Aile eğitimiyle, anne ve babalar çocuklarının gelişimini, güçlü ve zayıf yanlarını, çocuklarının eğitimlerine karar verme, eğitimi üstlenme, hak ve sorumluluklarını paylaşmayı öğrenirler. Aileler çocuklarının eğitimiyle ilgili olarak üzerine düşen görevleri yerine getirir, okul programlarının evde uygulanmasının etkili yollarını arar, çocuklarının eğitimleri için önemli kaynakların farkına varır ve çocuklarına yardımcı olmanın psikolojik rahatlığını yaşarlar (Özgür 2013: 369).

Özel gereksinimli bireyler, herhangi bir engeli olmayanlarla eşit şartlara ve eşit imkânlara sahip olmayı istemektedirler. Engelli olmayanlar gibi eğitim alabilmeyi, kendilerinin de varlığı düşünülerek tanzim edilmiş sokaklarda yürüyebilmeyi, parklarda oynayabilmeyi, tatile gidebilmeyi, çalışabilmeyi ve üretebilmeyi istemektedirler (Yaşar 2010: 13). Bu nedenle özel gereksinimli bireylerin en yakın çevrelerinden başlayarak, onlara destek olmak gerekmektedir. Onlara acıyarak bakmak yerine onları engelleriyle kabullenmek onlara yapılacak en büyük destek olacaktır. Bununla birlikte yapılacak düzenlemelerde de özel gereksinimli bireyler düşünülmesi ve onların da sağlıklı akranları gibi kimseye bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürmelerine yönelik çalışmalara yer verilmelidir.

2.8. Özel Gereksinimli Çocuk Sahibi Ailelerin Gereksinimleri

Bütün ailelerin olduğu gibi özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin de kendine özgü özellikleri ve gereksinimleri vardır (Sağıroğlu 2006: 23). Aile gereksinimi, aile bireylerinin yaşadıkları, işlevleri, rol ve sorumluluklarına ilişkin var olan durumla, olması gereken ya da beklenen durum arasındaki fark biçiminde tanımlanabilir. Ailenin durumunun bilinmesi, aile bireylerinin gereksinimleri konusunda da fikir verecektir (Cavkaytar 2012: 83).

Özel eğitim hizmetleri uzun yıllar sadece özel gereksinimi olan çocuklara odaklanmış ve genellikle aileler ihmal edilmiştir. Günümüzde aile bir bütün olarak ele alınmakta ve özel eğitim hizmetleri de çocuk odaklı olmaktan çıkıp aile odaklı olarak düzenlenmektedir. Bu nedenle, ailenin gereksinimlerinin karşılanması, çocuğun da gereksinimlerinin karşılanması anlamına gelmektedir. Gereksinimleri karşılanmayan ailelerin eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamadıkları bilinmektedir (Kaner 2010: 377). Anne-babaların, özel eğitime gereksinim duyan bir çocuğa sahip olduklarını öğrendikleri andan itibaren gereksinimlerinin belirlenmesi, onlara sunulacak hizmetlerin niteliğini belirlemek açısından faydalı olacaktır (Özdemir 2011: 193).

Aile üyelerinin bireysel özelliklerine göre, çeşitli gereksinim biçimlerinden söz edilebilir (Cavkaytar 2012: 83). Yetersizliği olan bir çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik yapılan bir araştırmada beslenme, giyim, barınma, sağlık ve eğitim giderleri gibi konularda desteğe ihtiyaç duydukları, eğer çocuğun zihinsel yetersizliği dışında başka bir engeli varsa bu ailelerin maddi gereksinimlerinin arttığı görülmüştür (Özdemir 2011: 193).

Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin gereksinimleri şu şekilde sıralanabilir:

Sevgi Gereksinimi: Ailelerin temel işlevlerinden olan sevgi, tüm çocukların da birincil gereksinimlerinden biridir. Ailelerin çocuğunu kabul etmesi bu işlevini yerine getirmeye başladığının bir göstergesidir. Anne-babanın ve diğer aile bireylerinin sevgi paylaşımını artırmaları için ailedeki bireylere yardım edilmesi

gerekir. Ailedeki sevgi paylaşımı, sunulan hizmetlerin başarısını artırır (Cavkaytar 2012: 83).

Aileler, farklı gereksinimleri olan bir çocuk yetiştirmek durumunda kaldıklarında, kendilerini hiç hazırlıklı olmadıkları ve belki de hiçbir deneyimlerinin olmadığı bir durumun tehdidi altında hissedebilirler. Ailede zihinsel yetersizliği olan bir çocuğun bulunması, ailenin kendine ilişkin değerini, anne ve baba olmaya ilişkin yeterliğini ve kendine güvenini olumsuz olarak etkileyebilir. Bu nedenle aileye duygusal anlamda destek olmak gerekmektedir. Duygusal destek gereksinimi, bilgi gereksiniminden sonra genellikle en çok dile getirilen gereksinimdir. Anne-babaların sevildiklerini, kendilerine değer verildiğini, değerli ve yetkin olduklarını bilmeye, duygularını, düşüncelerini ve sorunlarını paylaşabilecekleri, çocuklarıyla ilgili konuşabilecekleri güvendikleri, yakın ilişkiler kurabildikleri kişilere gereksinimleri vardır (Kaner 2010: 379).

Kendine Güven Gereksinimi: Kendine güven konusundaki problemlerin başında anne ve babanın, çocuklarındaki engel durumuna kendi genetik yapılarının ya da geçmişte yaptıkları hataların neden olduğunu düşünmeleri gelir. Çocuğun engeli nedeniyle olumsuz tepki ve davranışlar gösterdikleri gibi, özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın dışında, örneğin ekonomik problemler gibi diğer zorluklar da ailelerin kendine güven düzeyini etkiler (Cavkaytar 2012: 84). Ailede zihinsel yetersizliği olan bir çocuğun bulunması, ailenin kendine ilişkin değerini, anne-baba olmaya ilişkin yeterliğini ve kendine güvenini olumsuz olarak etkileyebilir. Bu nedenle, aileyi güçlendirici çevre yaratarak onların kendilerini güçlü, yetkin ve değerli hissetmelerini sağlamak gerekmektedir (Kaner 2010: 379). Anne-baba, çocuklarının durumu hakkında öncelikle aile içindeki diğer üyelere ve çevredeki insanlara doğru bilgi vermelidir. Yetersizlik gösteren çocuğun ayırım ve alayla karşılaşmaması için sosyal çevresinin çocuğun durumunu bilmesi gereklidir (Sağiroğlu 2006: 26).

Kendine güvensizlik özel gereksinimli çocuğun gelişmesini güçleştiren diğer birçok engelden daha zararlıdır. Güven geliştirmenin ilk basamaklarından biri kendini kabul etme ve değerli olduğuna inanmakta yatar. Özel gereksinimli çocukların durumlarının ayrıcalığını kabul etmeyi öğrenmeye gereksinimleri vardır.

Eğer bir yetersizlikleri varsa, onunla birlikte yaşayabilmeyi öğrenmeleri gerekir ki bu yetersizlik daha az engelleyici olsun. Eğer bu çocuklar içinde buldukları durumda yaşamayı öğrenemezlerse daha büyük kişisel ve toplumsal sınırlamalar olacaktır. Ailelerin, bu çocukların değerli olduklarını ve yalnızca farklı olmalarının onların istenmediği anlamına gelmediğini hatırlayarak onlara yardımcı olmaları gerekir (Barut 2009: 88).

Sosyalleşme Gereksinimi: Toplumsallaşma, insanların bir toplum içerisinde sağlıklı etkileşimler kurarak yaşamalarını sağlayan önemli gelişimsel bir süreçtir. Tüm insanlar gibi özel gereksinimli bireylerin de toplumun etkili bir üyesi olarak varlıklarını sürdürme hakları vardır. Toplumun bu bireylere yönelik olumsuz tutumları nedeniyle çoğu aile çocuklarının bu gereksinimlerinin karşılanmasında sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle, genellikle aileler çocuklarının topluma kaynaştırılması ve toplumla bütünleştirilmesi sürecinde güçlük yaşamaktadırlar (Kaner 2010: 380).

Özel gereksinimli bireyler de sosyal ilişkiler kurma fırsatlarına gereksinim duyarlar. Pek çok aile özel gereksinimli çocuklarının sosyal gereksinimlerini karşılama konusunda kaygı yaşarlar. Ailelerin sosyal yönünün, özel gereksinimli çocuğa fazla zaman ayrılmasından dolayı zayıf kalmasının yanında, çevrenin çocuklarına yönelik olumsuz tepkileri de ailenin sosyal etkileşimini kısıtlar (Cavkaytar 2012: 84).

Zihinsel yetersizliği olan çocukların sosyal becerilerinin yeterli olmayışı onların özellikle arkadaş edinmelerinde önemli güçlükler yaşamalarına yol açmakta ve onları yalnızlığa sürüklemektedir (Kaner 2010: 380). Özel gereksinimli çocukların kendilerini güç duruma sokmayacak ya da başkalarını rahatsız edici bir duruma düşürmeyecek sosyal ilişkiler kurmaları sağlanmalıdır (Barut 2009: 88).

Maddi Gereksinimler: Bu gereksinimler beslenme, giyim, ev kurma ve iş durumundan dolayı taşınma masrafları gibi basit gereksinimlerden, çocuğun sağlık ve eğitimi ile ilgili özel gereksinimlerinin giderilmesini sağlamaya kadar olan maddi gereksinimleri kapsamaktadır (Bailey, Donald B. ve R. J. Simeonsson'dan akt. Sağiroğlu 2006: 27).

Özel gereksinimli çocuğu olan aileler, sağlıklı çocuklarına göre daha çok para harcamak zorunda kalabilmektedirler. Malzeme, araç gereç, program, teknolojik destek gibi pek çok gereksinim ailelerin bütçelerine ek yükler getirmektedir. Bu da aileler için yeni bir stres kaynağı oluşturmaktadır. Bazı anne-babalar bu harcamaları karşılamak için ek iş yapmayı ya da daha kazançlı bir iş bulmayı seçerken, çocuklarına daha fazla vakit ayırmak için işlerini değiştiren anne-babalara da rastlanır. Hatta bazılarının işlerini bıraktıkları görülmektedir (Cavkaytar 2012: 84). Ailelerin çocuklarına eğitim veren hizmetlere ulaşmak için pek çok iş ve yükselme fırsatlarını kaçırmaları, çocuklarına bakacak birini bulamadıkları zaman tam gün çalışabilecekken yarım günlük işlerde çalışmaları, çocuklarına bakmak için iş yaşamını erkenden bırakmaları, daha düşük ücretli de olsa sağlık sigortası sağlayan işleri yeğlemeleri, çocuklarının eğitimlerine öncelik vermeleri nedeniyle mesleki gelişimi sağlayacak eğitim fırsatlarını kaçırmaları sık rastlanan bir durum olup ailenin ekonomik güçlükler yaşamalarına neden olmaktadır (Kaner 2010: 380).

Ailelerin eğitim dışında, özel gereksinimli çocuklarının tedavisi, beslenme, barınma, eğitim gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla da ekonomik desteğe ihtiyaçları vardır.

Günlük Yaşam ve Bakımla İlgili Gereksinimler: Günlük yaşam ve bakımla ilgili gereksinimler beslenme, temizlik, ulaşım, sağlık hizmetleri ve günlük rutinleri kapsar (Cavkaytar 2012: 84).

Zihinsel yetersizliği olan çocuklarının günlük bakımları normal çocuklu ailelere göre anne-babaların daha çok zamanını alabilmektedir. Ailenin üstlendiği günlük bakım işleri zihinsel yetersizliği olan çocuğun yaşına göre farklılıklar göstermektedir. Çocuğun yaşı büyüdükçe ve bağımsız yaşam becerilerini kazandıkça, ailenin üzerindeki bakım sorumlulukları da giderek azalmaya başlar (Kaner 2010: 379). Engelin türü ve derecesi de ailenin özel gereksinimli çocuğunun günlük ihtiyaçlarını karşılamasında etkili olmaktadır. Genellikle HADZEÇ kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılayabilmekte, anne ve babaya fazla gereksinim duymamaktadır. Ağır ve çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler günlük bakımla ilgili işlerde daha fazla yardıma gereksinim duymaktadırlar.

Eğlenme Gereksinimleri: Ailelerin eğlenme ve boş zaman etkinliklerine ne ölçüde katıldıkları çocuğun yaşıyla, engel durumu ve engelinin derecesiyle ilgilidir. Bu etkinliklere katılım düzeyi çevrenin çocuğa yönelik olumsuz tepkileri, fiziksel koşullar ve toplumsal kaynaklardaki yetersizlikler yanında ekonomik imkânlarla da bağlıdır (Cavkaytar 2012: 84). Özel gereksinimli bir çocukla uzun süre bir arada yaşamak, gün içerisinde sürekli onunla ilgilenmek, onun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmak aile bireylerinin özellikle de ailelerde özel gereksinimli çocukla en fazla ilgilenen annelerin psikolojilerini bozmaktadır. Buna ek olarak yaşanan sosyo-kültürel ve ekonomik problemlerde aile üyelerinin sıkıntılarını büyütmektedir. Bu nedenle özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin de eğlenmeye ve destek göremeye ihtiyaçları vardır.

Bilgi Gereksinimi: Okula giden özel gereksinimli çocuğa sahip anne-babaların eğitim gereksinimlerine yönelik araştırmalar incelendiğinde, anne-baba gereksinimlerinin daha çok “bilgi gereksinimi” boyutunda yoğunlaştığı sonucuna ulaşılmıştır (Sağiroğlu 2006: 24). Aileler, çocuğun engel durumu, davranışlarının nasıl kontrol edileceği, çocuğa bazı becerilerin nasıl öğretileceği, çocukla nasıl konuşulacağı ya da onunla nasıl oynanacağı ve çocuk için mevcut durumda ve gelecekte yararlanabilecek hizmetler, zihinsel yetersizliği oluşturan nedensel etmenler, çocuklarının gelişim özellikleri, eğitim veren kurumlar ve programları, çocuğa bilgi ve beceri kazandırmanın yolları, toplumda yetişkin özel gereksinimli bireyler için var olan hizmetler, toplumun olumsuz tutumlarıyla başa çıkma yolları, stresle başa çıkma yolları gibi pek çok önemli konuda doğru ve sürekli bilgiye ve desteğe gereksinimleri vardır (Kaner 2010; Cavkaytar 2012).

Ailenin, çocuğa teşhis konulduktan sonra, “kim tarafından”, “nasıl bilgilendirileceği” de önemlidir. Bu süreci yaşayan anne-babalara çocuklarının yetersizliğine ilişkin ilk bilginin veriliş biçimi anne-babaların bundan sonra geçirecekleri uyum sürecini önemli ölçüde etkiler (Sağiroğlu 2006: 25).

Bilgi gereksinimi kapsamında ailenin özel gereksinimli çocuğunun yasal haklarını bilmeleri de önemlidir. Bu açıdan da ailelerin yasalar ve yasalarda meydana gelen değişikliklerle ilgili olarak bilgilendirilmeleri gerekmektedir (Yaşar 2010: 319).

2.9. Özel Gereksinimli Bireyin Eğitiminde Ailenin Rolü

Aile anne, baba ve çocukların kan bağıyla birbirine bağlandığı toplumsal bir grup olup üyeleri ile sosyal çevre arasındaki ilişkiyi sağlama, sahip olduğu örf ve adetler ile toplumun kültürünü yeni nesillere aktarma gibi çeşitli fonksiyonları yerine getiren sosyal bir kurumdur (Türk 2011: 28).

Ailenin, özel gereksinimli çocuğuna karşı görevleri, olağan çocuklarına göre farklılıklar gösterir. Ailenin bu görevi çocuğun engelinin zamanında anlaşılmasından, çocuğun topluma ve kendisine kazandırma süreci boyunca devam eder (Özgür 2013: 364).

Ailenin, çocuğun maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılaması, sosyal ve ekonomik olarak geleceğe hazırlanması gibi görevleri ve biyolojik, sevgi, koruyuculuk, toplumsallaştırma, eğitim ve boş zamanları değerlendirme gibi işlevleri vardır (Türk 2011; Cavkaytar, H. Diken 2012).

Yörükoğlu (2002: 125) aileyi üç önemli görev açısından ele almıştır;

1. Aile her şeyden önce, eşlerin duygusal ve cinsel gereksinimlerini karşılayan yasal bir ihtiyaçtır.
2. Aile ortak amacı, çıkarları, inançları, kuralları olan bir insan kümesidir.
3. Aile çocukların beslenip bakıldığı ve eğitildiği bir ortamdır.

Ailelerin son işlevi olarak gösterilen eğitim, çocukların kültürlerini öğrenmesine, topluma uyumlu birey olmasına, kendi ayakları üzerinde durabilen ve kendi ihtiyaçlarını başkalarına bağımlı olmadan karşılayan bir birey olmasına ve yaşamını sürdürmesine yardım eder.

Eğitim ailede başlar. Ailenin üzerine düşen sorumluluklardan en önemlisi özel gereksinimli çocuklarının eğitimidir. Ailelere bu çocukların eğitiminde, sağlıklı olan çocuklarının eğitimine nazaran çok daha fazla sorumluluk düşmektedir. Özel gereksinimli çocuklar da diğer çocuklar gibi eğilmeye, sevimli ve temel gereksinimlerinin karşılanmasına ihtiyaç duyarlar. Aralarındaki tek fark eğitimlerindeki araç gereç, özel olarak yetiştirilmiş öğretmenin (özel eğitim öğretmeni) olması ve yöntem farklılığıdır (Özgür 2013: 358).

Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelere, çocuklarının eğitimi noktasında önemli görevler düşmektedir; ancak birçok aile özel gereksinimli çocuğuna bilgi eksikliğinden dolayı yeteri kadar ilgi gösterememekte ya da yanlış bir yaklaşım ile çocuğuna yaklaşmaktadır. Bu durum onların öğretilmek istenenleri yanlış öğrenmelerine neden olmaktadır. Hatta aileler çocuklarının hafif düzeyde zihinsel yetersizliği bulunduğunu, çocukları okula başlayıncaya kadar anlayamamaktadır. Bu da ailelerin çocuklarının engel durumunun daha geç farkına varmasına ve bu nedenle de özel gereksinimli çocuklarının eğitimini daha geç almasına sebep olmaktadır.

Normal gelişim gösteren çocukların eğitiminde olduğu gibi aileler özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin eğitiminde de zincirin ayrılmaz bir parçasıdır (Kaya 2013: 50). Özel gereksinimli çocuk sahibi anne-babalar, çocuklarını herhangi bir eğitim kurumuna gönderme aşamasına geldiklerinde onların, eğitim alması gerektiği inancı yerine oturmuş olmaktadır. Eğitim kurumlarının, özel gereksinimli çocuğa verecekleri eğitimin kalıcı olması ve başarıya ulaşabilmeleri için aile desteğini de almaları gerekmektedir (Özdemir 2011: 195).

Özel gereksinimli çocuklarının öğretim amaçlarına ulaşmasında okul-aile iş birliği çok önemlidir. Anne, baba ve öğretmenler etkili çalışmalar düzenleyebilen güçlü bir ekip olmalıdır (Cavkaytar 2004: 173). Okul ve aile arasındaki bağ, okul personelinin aileleri bir yandaş olarak görmeleri sonucunda daha da kuvvetlenir. Okul personeli aileyi anladıkça aile ilişkilerinin daha pozitif olmasına katkıda bulunurlar. Bunun tersine aileleri eksik gören eğitimciler okul ve aile birlikteliğine bir set çekmiş olurlar (Ataman 2009: 23).

Aile, sadece çocuğun yetiştirilmesini değil aynı zamanda onun gelişimini üstlenmiş olan bir kurumdur. Bu nedenle aile, ahlaki, kültürel ve kişilik gelişiminin oluşturulması için gerekli ortamı sağlamaktadır (Türk 2011: 31). Anne-baba çocuğun en uzun süre ve en yakın etkileşimde bulunduğu kişilerdir. Çocuk, kültürel değerlerini, temel alışkanlıklarını, gelişim görevlerine karşı yaklaşımlarını aile ortamında kazanır. Çocuğun olumlu bir öz kavramı oluşturmasında, yeterlik duygusu kazanmasında anne-babası ile etkileşimi sırasında aldığı geribildirimler çok önemli rol oynar. Anne-babalar, çocuklar için en yakın özdeşim modelleridir. Özellikle

kişiliğin oluştuğu erken çocukluk yıllarında anne-babaların tutumları çocuklarda temel karakteristiklerin oluşmasında başrolü oynar (Kuzgun 2002: 229).

Aile ile sosyalleşme arasında yakın bir ilişki olduğu tartışmasız kabul edilen bir husustur. Aile, çocuklara toplumsal değer ve normları öğretmek amacıyla bireyin sosyalizasyon sürecinde önemli katkısı olan sosyal bir yapıdır (Sevim 2011: 21). Buna göre aile, sosyalizasyon sürecinin ilk basamağıdır. Sosyalizasyon, aile ile ilk adımda hem ferde hem de topluma açılan iki yönlü penceredir. İnsan bilgisini, görgüsünü ve beceri ile davranışlarını sosyalizasyon süreci içinde kazanır ve geliştirir. Aynı şekilde toplumun normlarını sosyalizasyon süreci içinde kazanır. Ailelerin sosyal ve ekonomik durumları, coğrafi koşulları, kültür anlayışları çocuğun eğitiminin şeklini değiştirir. Dolaylı yönden de çocuğun sosyalleşmesini etkiler (Türk 2011: 32).

Günümüz çağdaş eğitim anlayışına göre, çocuğu anlamının ve tanımının yolu aileyi anlamaktan ve tanımaktan geçer (Kaner 2010: 354). Ailelerin okulla ve öğretmenlerle sürekli iletişim halinde olmaları, çocuklarına uygulanan eğitimi daha iyi anlamalarını ve bu eğitime katkıda bulunmalarını sağlayacaktır. Aynı zamanda aileler çocukla ilgili eğitimi etkileyecek herhangi bir değişikliği (sağlık problemi, ilaç kullanımı, yeni bir kardeşin aileye katılması) okula bildirmeleri, öğretmenlerin de daha etkili bir eğitim sağlamalarını kolaylaştıracaktır (Kaya 2013: 50).

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Bu çalışmada HADZEÇ sahibi ailelerin sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik özellikleri, ailelerin yaşamış oldukları sıkıntılar, bu sıkıntıların nedenleri ve çözümüne yönelik sunulan kurumsal hizmetlerin neler olduğu, ailelerin sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik özellikleri ve sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanabilme durumlarıyla kurumsal hizmetlerden memnun olma durumları arasında bir ilişki olup olmadığı bilimsel yöntemle açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmada bilimsel yönetime uygun hareket edilmiş, bu bağlamda HADZEÇ sahibi ailelerin kurumsal hizmetlerden yararlanabilme durumları ve bu durumu etkilediği düşünülen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma kuramsal aşama ve uygulama aşaması olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Araştırmada öncelikle kuramsal bir çalışma yapılarak anahtar kavramlar ve konular oluşturulmuştur. Bu amaçla, araştırmanın başlangıcından itibaren konu ile ilgili kitap, makale, dergi, istatistiksel belge niteliğindeki dokümanlara ve araştırma konusu ile ilgili yapılmış çalışmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Yararlanılan kaynaklar konu ile ilgili kitaplar, eğitim dergileri, makaleler, Yüksek Öğretim Kurumu Tez Merkezi, Devlet İstatistik Enstitüsü Araştırmaları, Millî Eğitim Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın araştırma konusu ile ilgili internet sayfalarından oluşmaktadır.

Mevcut kaynak tarama işlemi yapıldıktan sonra kuramsal çerçevenin sınırları çizilmiştir. Buradan hareketle kuramsal olarak engel, engelli/özel gereksinimli birey, özel gereksinimli bireylerin sınıflandırılması, zihinsel engelli/zihinsel yetersizliği olan birey, zihinsel yetersizliğin nedenleri, zihinsel yetersizliği olan bireylerin ve hafif düzeyde yetersizliği olan bireylerin farklı alanlardaki gelişim özellikleri, zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitim ortamları, özel eğitim, aile kavramı ve ailelerin özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmalarından sonraki verdikleri tepkiler, özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları sıkıntılar gibi konulara yer verilerek gerekli incelemeler tamamlanmıştır.

Araştırmanın ikinci aşaması, uygulama aşaması olup mevcut kaynak taramasına dayanan inceleme ve açıklamalara paralel olarak elde edilen bilgilerden hareketle yürütülmüştür. Böylece, önce konu (problemin tanımı), araştırmanın amacı ve varsayımları oluşturulmuş, daha sonra araştırma evreni, örnekleme, veri toplama teknikleri belirlenmiştir.

Araştırmada veri toplamak amacıyla anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma konusuyla alakalı sorulardan oluşan anket formu hazırlanmıştır. Sorular ailelerin okuyup anlayabileceği ve yanıtlayabileceği bir dille oluşturulmuştur.

Araştırma konusunun aileler açısından hassas bir konu olması nedeniyle, ankette yer alan soruların hem içerik hem de soruluş şekli bakımından görüşülen kişileri rahatsız etmeyecek şekilde olmasına özen gösterilmiştir.

HADZEÇ'lerin öğrenim gördükleri okulların adları, her bir okulda öğrenim gören öğrenci sayılarına ait bilgiler Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Şubesinden alınarak tespit edilmiştir. Belirlenen okullarda anket çalışması yapabilmek için Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğünden yazılı izin alınmış (Ek 1) ve uygulama süreci 7 Mayıs 2014 – 13 Haziran 2014 olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın yapılmasında öncelikle okullar ziyaret edilmiş, okul yönetimi ile görüşülmüştür. Okul yönetiminden HADZEÇ'lerin velilerine ulaşma konusunda yardım istenmiş, okul yönetiminin bilgilendirmesi ile velilerin okula davet edilmeleri sağlanmıştır. Okullarda uygulanan anket işlemlerinde okul yönetiminin ve okul rehber öğretmenin desteği alınarak, okul idaresinin uygun gördüğü saatlerde ve boş olan sınıflarda, örneklem grubuna dâhil olan velilerle yapılmıştır. Okula gelmeyen veya gelemeyen velilerle, onların evlerine gidilerek anket çalışması uygulanmıştır.

Anket çalışmasını uygulamaya başlamadan önce, örnekleme giren velilerden samimi yanıtlar vermelerini sağlamak amacıyla, araştırmanın konusu ve amacı hakkında velilere kısa bir açıklama yapılmıştır. Daha sonra uygulamaya geçilmiştir. Okuma yazma bilen velilerden bazıları soruları kendisi cevaplamıştır. Okuma yazma bilen bazı velilerle okuma yazma bilmeyen velilere ise sorular araştırmacı tarafından okunmuş ve verdikleri cevaplar anket formuna değiştirilmeden aktarılmıştır. Araştırmacı anket uygulanırken velilerin yanında bulunmuştur. Her bir anket formunun cevaplanması ortalama 15-20 dakika sürmüştür.

Elde edilen veriler SPSS 17,0 paket programı kullanılarak analiz edilmiş ve araştırmanın verilerine ulaşılmıştır.

3.1. Araştırmanın Konusu

Hafif düzeyde zihinsel engelli çocuk (HADZEÇ) sahibi aileler çocuklarının durumundan kaynaklı olarak birçok sıkıntı yaşamaktadırlar. Ailelerin yaşadıkları sıkıntıları sosyo-kültürel sıkıntılar, ekonomik sıkıntılar, psikolojik sıkıntılar ve kurumsal açıdan yaşanan sıkıntılar olarak farklı başlıklar altında toplamak mümkündür. Ailelerin yaşamış oldukları bu sıkıntıların üstesinden gelmelerinde onlara sunulan kurumsal hizmetler önemli bir yere sahiptir. HADZEÇ sahibi ailelerin çocuklarına yönelik olarak almış oldukları kurumsal hizmetlerden yararlanabilme ve bu hizmetlerden memnun olma durumlarının tespit edilmesi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Amacı

HADZEÇ sahibi aileler birçok sıkıntı yaşamaktadırlar. Ailelerin yaşadıkları bu sıkıntıların üstesinden gelmelerinde onlara destek olmak amacıyla bir takım kurumsal hizmetler sunulmaktadır. Bazı aileler bu hizmetlerden yararlanabilirken bazı aileler yararlanamamaktadır.

Kurumsal hizmetlerden yararlanabilmeyi etkileyen şüphesiz çok sayıda faktör söz konusudur. Bu araştırmanın amacı HADZEÇ sahibi ailelerin sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik özellikleri, bireysel, toplumsal ve kurumsal düzeyde yaşadıkları sorunlar ile kurumsal hizmetlerden yararlanabilme durumları arasında bir ilişki olup olmadığını tespit etmektir. Başka bir deyişle acaba ailelerin kurumsal hizmetlerden yararlanabilme durumları ile sahip oldukları özellikler ve yaşadıkları sorunlar arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu ilişkinin tespitinin, ailelerin kurumsal hizmetlerden yararlanabilme olanağını arttırmaya yönelik kurumsal hizmet düzenlemelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

3.3. Araştırmanın Önemi

Özel eğitime gereksinimi olan birey sayısının artması, bu bireylere verilen önemi de artırmıştır. Bu nedenle özel gereksinimi olan bireylere, kendi ayakları üzerinde durabilmeleri ve yaşamlarını daha kolay devam ettirebilmeleri için yasal anlamda yeni haklar verilmiştir. Bu kapsamda özel eğitim sınıflarının, özel eğitim okullarının ve rehabilitasyon merkezlerinin sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Yapılan bu çalışmalar özel gereksinimi olan bireylere verilen değer bir göstergesi sayılabilir.

Bu araştırma, 2013–2014 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ve Sivas il merkezinde bulunan resmi özel eğitim okullarında ve bazı resmi okullar bünyesinde açılan özel eğitim sınıflarında öğrenim gören HADZEÇ sahibi ailelerin almış oldukları hizmetlerle ilgili beklentilerinin ne olduğunun tespit edilmesi, bu beklentilerin karşılanıp karşılanmadığının karşılanmışsa ne düzeyde karşılandığının belirlenmesi ile ailelerin yaşadıkları sıkıntılar ve bu sıkıntıların çözümüne yönelik fikirlerin ortaya konması açısından önem taşımaktadır.

3.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu çalışmanın evrenini, 2013-2014 Eğitim Öğretim yılında Sivas merkez ilçede HADZEÇ'lerin öğrenim gördüğü özel eğitim sınıflarındaki öğrencilerin velileri ile yine HADZEÇ'lere yönelik eğitim verilen özel eğitim okullarında öğrenim gören öğrencilerin velileri oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda araştırma evreni, Sivas merkez ilçede bulunan HADZEÇ'lere yönelik eğitim veren ve bünyesinde özel eğitim sınıfı bulunan 12 ilkokul/ortaokul (4 ilkokul ve 8 ortaokul) ile 2 özel eğitim okulu (1 ilkokul-1 ortaokul) ve 1 Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezinden oluşmaktadır.

Merkezde yer alan 15 devlet okulunda toplam 92 kız, 151 erkek olmak üzere toplam 243 hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerden 17 tanesi ailesinden ayrı (yetiştirme yurdu, bakımevi gibi yerlerde) yaşadığı için bu sayı genel sayıdan düşülmüş ve araştırmanın evren büyüklüğü 226 olarak kabul edilmiştir. Bu sayı araştırma kapsamında veli sayısı olarak da kabul edilmiştir. İl merkezinde bulunan özel rehabilitasyon merkezlerinden eğitim alan

öğrenci velileri araştırma dışında tutulmuş olup, araştırma devlet okullarıyla sınırlandırılmıştır.

Araştırmaya dâhil edilen okul ve öğrenci sayısı Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Şubesinden temin edildikten sonra özel eğitim sınıfında veya okulunda çocuğu öğrenim gören velilere anket uygulanmıştır. Adı geçen bütün okullarda velilerle görüşülmüştür. Okula gelmeyen velilerin evlerine gidilerek anket uygulanmıştır.

Sivas merkez ilçedeki okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.1. Araştırma Kapsamında Sivas Merkez İlçede Yer Alan Okullar ve Bu Okullardaki Öğrenci Sayıları

Sıra No	Kurum Adı	Öğrenci Sayıları		
		Kız	Erkek	Toplam
1	Danişment İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	7	3	10
2	İnönü İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	3	5	8
3	Mimar Sinan İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	5	4	9
4	Vakıfbank İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	1	6	7
5	Celal Bayar Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	2	5	7
6	Dört Eylül Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	2	8	10
7	Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	4	4	8
8	Gazi Paşa Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	5	3	8
9	Kazım Karabekir Paşa Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	6	3	9
10	Süleyman Demirel Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	4	5	9
11	Şh. Üst. Nizamettin Songur Yatılı Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	4	4	8
12	Toki Ahmet Yesevi Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	2	6	8
13	Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim İlkokulu	6	7	13
14	Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim Ortaokulu	12	24	36
15	Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	29	64	93
Toplam		92	151	243

(*Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Şubesinden Alınan Listeye Göre Hazırlanmıştır.)

Tablo 3.2. Araştırma Evreni Büyüklüğü

Araştırma Evreni Büyüklüğü			
	Kız Öğrenci Sayısı	Erkek Öğrenci Sayısı	Toplam Öğrenci Sayısı
Özel eğitim sınıfındaki öğrenci sayısı	45	56	101
Özel eğitim okullarındaki öğrenci sayısı	47	95	142
Toplam	92	151	243
Ailesinden ayrı yaşayan öğrenci sayısı (Bakım evinde veya yetiştirme yurdunda kalan öğrenci sayısı)	- 10	- 7	- 17
Son durumda evren büyüklüğü	82	144	226

Araştırma evreninin büyüklüğü belli olup toplam 226 kişidir. Örneklem büyüklüğü (N: 226, d: 0,05, p: 0, 5, q: 0,5, t: 1,96 -Araştırmanın güven aralığı % 95 olarak kabul edildiği için 1,96 alınmıştır-) hesaplandığında¹;

Minimum örneklem büyüklüğü yaklaşık $n \cong 142$ olarak bulunmuştur. Bu değer, örneklem grubuna girecek veli sayısı olarak da belirlenmiş olup örneklemin, araştırma evrenini temsil etmesi için de alınması gereken en az sayı olarak kabul edilmiştir.

Örneklem hacmi hesaplamasında oranlı tabakalı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bu hesaplama göre, okullar ayrı tabakalar halinde düşünülmüş, her tabakadan alınacak veli sayısı ve her tabakanın içinde yer alan ve her bir okuldan örnekleme dahil edilecek veli sayısı, aşağıdaki istatistiksel analizlerden hareketle elde edilmiş ve tabloda sunulmuştur.

Tabakalı örneklem alma tekniğine göre;

aj: Tabaka ağırlığı

n_j: Tabakadaki birim sayısı (Örnekleme seçilen kişi sayısı)

N: Evrendeki birim sayısı (Toplam veli sayısı)

¹ n: Örneklem büyüklüğü, N: Evren (Yığın) büyüklüğü, d: Tolerans düzeyi, t: Güven düzeyi ($\alpha = 0,05$ için 1,96; $\alpha = 0,01$ için 2,58), p: Olayın görülme sıklığı ($q = 1 - p$) (Şahin 2012:126).

$$a_j = \frac{n_j (\text{Tabakadaki Birim Sayısı})}{N (\text{Evrendeki Birim Sayısı})} = \frac{142}{226} = 0,628$$

Örnekleme oran hesaplaması sonucu 15 okuldan örnekleme giren veli sayısı toplamda 142 olarak hesaplanmıştır. Her bir tabakada yer alan okullardan örnekleme girecek veli sayısı yine aynı formülden (n_j/N) hareketle hesaplanmıştır.

N_i : Her bir okuldaki toplam veli sayısı

n : Her bir tabakadan alınacak veli sayısını göstermektedir ve örneklem oranı $a_j:0,628$ değişmemektedir. Bu oran, her bir okuldaki toplam veli sayısı ile çarpılarak ($n: N_i \times a_j$), her bir okuldan kaç velinin örnekleme gireceği hesaplanmıştır. Hesaplama sonuçlarına göre örneklem grubuna ilişkin sayısal veriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3.3. Örneklem Grubuna Dâhil Edilmesi Gereken Okul Bazlı (Tabakalı Örneklem) Veli Sayıları

Kurum Adı	Toplam Veli Sayısı	Yaklaşık Olarak Anket Uygulanacak Veli Sayısı (Okuldaki Toplam Veli Sayısı x Örneklem Oranı)
Danışment İlkokulu	10	10 x 0,628: 6,28 \cong 6 veli
İnönü İlkokulu	8	8 x 0,628: 5,024 \cong 5 veli
Mimar Sinan İlkokulu	9	9 x 0,628: 5,652 \cong 6 veli
Vakıfbank İlkokulu	7	7 x 0,628: 4,396 \cong 4 veli
Celal Bayar Ortaokulu	7	7 x 0,628: 4,396 \cong 4 veli
Dört Eylül Ortaokulu	10	10 x 0,628: 6,28 \cong 6 veli
Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu	8	8 x 0,628: 5,024 \cong 5 veli
Gazi Paşa Ortaokulu	8	8 x 0,628: 5,024 \cong 5 veli
Kazım Karabekir Paşa Ortaokulu	9*	8 x 0,628: 5,024 \cong 5 veli
Süleyman Demirel Ortaokulu	9	9 x 0,628: 5,652 \cong 6 veli
Şh. Üst. Nizamettin Songur Ortaokulu	8	8 x 0,628: 5,024 \cong 5 veli
TOKİ Ahmet Yesevi Ortaokulu	8	8 x 0,628: 5,024 \cong 5 veli
Ahmet Kutsi Tecer İlkokulu	13**	12 x 0,628: 7,536 \cong 8 veli
Ahmet Kutsi Tecer Ortaokulu	36***	33 x 0,628: 20,724 \cong 21 veli
Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	93****	81 x 0,628: 50,868 \cong 51 veli

*Özel eğitim sınıfındaki 1 (erkek) öğrenci bakım evinde kaldığı için hesaplama dâhil edilmemiştir.

** Ahmet Kutsi Tecer İlkokulundaki 1(kız) öğrenci bakım evinde kaldığı için hesaplama dâhil edilmemiştir.

*** Ahmet Kutsi Tecer Ortaokulundaki 3 (2 erkek-1 kız) öğrenci bakım evinde kaldığı için hesaplama dâhil edilmemiştir.

*** Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezindeki 12 (4 erkek-8 kız) öğrenci bakım evinde kaldığı için hesaplama dâhil edilmemiştir.

Bu hesaplama göre, her bir okuldan/tabakadan örnekleme girecek toplam veli sayısı şöyledir.

Tablo 3.4. Örneklem Grubuna Dâhil Edilmesi Gereken Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Okul Bazlı Görüşülmesi Gereken Veli Sayıları

No	Kurum Adı	Genel Toplam			Örnekleme Giren Veli Sayısı		
		Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
1	Danişment İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	7	3	10	4	2	6
2	İnönü İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	3	5	8	2	3	5
3	Mimar Sinan İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	5	4	9	3	3	6
4	Vakıfbank İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	1	6	7	1	4	5
5	Celal Bayar Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	2	5	7	1	3	4
6	Dört Eylül Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	2	8	10	1	5	6
7	Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	4	4	8	3	3	6
8	Gazi Paşa Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	5	3	8	3	2	5
9	Kazım Karabekir Paşa Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	6	2	8	4	1	5
10	Süleyman Demirel Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	4	5	9	3	3	6
11	Şh. Üst. Nizamettin Songur Yatılı Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	4	4	8	3	3	6
12	TOKİ Ahmet Yesevi Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	2	6	8	1	4	5
13	Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim İlkokulu	5	7	12	3	4	7
14	Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim Ortaokulu	11	22	33	7	14	21
15	Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	21	60	81	13	38	51
TOPLAM		82	144	226	52	92	144*

*Örneklem büyüklüğü 142 iken, küsuratlı sayıların bir üst sayıya yuvarlanmasıyla 144 olmuştur.

Örneklem sayısı her okul için ayrı ayrı hesaplanarak, okullarda yapılması gereken minimum anket sayısı belirlenmiştir. Yaptığımız uygulamalarda belirlenen minimum örneklem sayısından (142 adet) daha fazla anket çalışması yapılmıştır (168 adet) ve yapılan anket sayısına ait bilgiler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Araştırmanın % 95 güven aralığında yapılması planlanmıştır. Bu araştırma kapsamında anket çalışması yapılan veli sayısı 168'dir. Bu sayı, % 99 güven aralığı ile görüşme yapılması gereken veli sayısına (169 veli) çok yakındır. Bu araştırma kapsamında görüşülen veli sayısının, araştırmanın % 99 güven aralığında yapılması durumunda görüşülmesi gereken veli sayısına çok yakın olması araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmaktadır.

Uygulanan anket çalışmasına ait sayısal bilgiler şu şekildedir;

Tablo 3.5. Anket Uygulamalarına Ait Sayısal Bilgiler

Sıra No	Kurum Adı	Genel Toplam			Örnekleme Giren Veli Sayısı			Anket Yapılan Veli Sayısı		
		Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
1	Danişment İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	7	3	10	4	2	6	6	2	8
2	İnönü İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	3	5	8	2	3	5	2	4	6
3	Mimar Sinan İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	5	4	9	3	3	6	5	3	8
4	Vakıfbank İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	1	6	7	1	4	5	1	6	7
5	Celal Bayar Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	2	5	7	1	3	4	2	4	6
6	Dört Eylül Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	2	8	10	1	5	6	2	5	7
7	Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	4	4	8	3	3	6	3	3	6
8	Gazi Paşa Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	5	3	8	3	2	5	3	2	5
9	Kazım Karabekir Paşa Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	6	2	8	4	1	5	4	1	5
10	Süleyman Demirel Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	4	5	9	3	3	6	4	4	8
11	Şh. Üst. Nizamettin Songur Yatılı Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	4	4	8	3	3	6	4	4	8
12	Toki Ahmet Yesevi Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)	2	6	8	1	4	5	1	5	6
13	Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim İlkokulu	5	7	12	3	4	7	5	5	10
14	Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim Ortaokulu	11	22	33	7	14	21	8	16	24
15	Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	21	60	81	13	38	51	14	40	54
TOPLAM		82	144	226	52	92	144	64	104	168

3.5. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Anket formunda yer alan soruların bir kısmı, bu konuda daha önceden yapılmış çalışmalardan, bir kısmı da araştırma konusuna paralel olarak yeniden üretilmiştir. Anket sorularının hazırlanmasında;

Nalan ANTMEN'in, "Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Aile Merkezli Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Ankara – Yenimahalle Örneği" adlı yüksek lisans tezi çalışmasından (2010: 149-151),

Necmi SAĞIROĞLU'nun, "Özel Gereksinimli Bireylere Sahip Ailelerin Çocuklarının Devam Ettiği Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentileri" başlıklı yüksek lisans tezinden (2006: 64),

Sezer AYAN'ın "Aile İçi Şiddet: Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet" konulu doktora tezinden (2007: 509-510),

Zehra SEVİM'in "Aileler ve Özel Eğitimcilerin Zihinsel Özürlülüğe Bakışı (Sakarya Şehit Ali Borinli İlköğretim Okulu ve İş Okulu Örneği) konulu yüksek lisans tezinden (2011: 112-113) yararlanılmıştır.

Anket, HADZEÇ sahibi ailelerin sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik özellikleri, toplumsal ve kurumsal bazda yaşadıkları sorunlar ve aldıkları hizmetlerden memnuniyet düzeylerini belirlemeye yönelik, açık uçlu ve kapalı uçlu olmak üzere 80 sorudan oluşmaktadır. Anket sorularıyla, HADZEÇ sahibi ailelerin yaşadıkları sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve kurumsal sorunların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Anketteki sorular;

Sosyo-kültürel özellikleri tespit etmeye yönelik sorular; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40.

Ekonomik özellikleri tespit etmeye yönelik sorular; 27.

Psikolojik özellikleri tespit etmeye yönelik sorular; 41, 42, 43, 44.

Kurumsal özellikleri tespit etmeye yönelik sorular; 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72,73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80 şeklinde gruplandırılabilir.

3.6. Araştırmanın Hipotezleri

3.6.1. Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmamızın bağımlı (sonuç) değişkeni, ailelerin çocuklarına yönelik olarak almış oldukları hizmetlerden memnuniyet durumudur.

Bağımsız değişkenler (sebepler) ise, anne-babanın sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik özellikleri ile kurumsal koşullardır.

3.6.1.1. Sosyo-Kültürel Özellikler: Aile biçimi, anne-babanın eğitim düzeyi, mesleği, gelir düzeyi, oturduğu çevre, kır ya da kent kökenli olması, aile içi ilişkilerin niteliği, ailelerin toplumda yaşadıkları sıkıntılar, ailelerin diğer insanlarla bir arada bulunma isteğinde olup olmamalarını belirlemeye yönelik faktörlerden oluşmaktadır.

3.6.1.2. Ekonomik Özellikler: Ailenin aylık gelir durumundan oluşmaktadır.

3.6.1.3. Psikolojik Özellikler: Ailelerin çocuklarındaki engel durumunu kabullenmeleri, yaşadıkları duygusal durumlar ve çocuklarının özel gereksinimli olmasına verdikleri tepkileri belirlemeye yönelik faktörlerden oluşmaktadır.

3.6.1.4. Kurumsal Özellikler: Ailelerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarının öğrenim gördüğü eğitim kurumlarının yapı, donanım ve işleyişiyle ilgili faktörlerden oluşmaktadır.

3.6.2. Araştırmanın Temel ve Alt Varsayımları

Araştırmanın temel ve alt varsayımları aşağıdaki gibidir.

3.6.2.1. Temel Varsayım

HADZEÇ sahibi bir ailenin çocuğuna/çocuklarına yönelik sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyi, sahip olduğu sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik özelliklerinden; bireysel, toplumsal ve kurumsal bazda yaşadığı sorunlardan ve eğitim kurumunun yapı, donanım ve işleyiş biçiminden etkilenmektedir.

3.6.2.2. Alt Varsayımlar

Araştırmada test edilmek üzere aşağıdaki alt varsayımlar geliştirilmiştir.

1. H₁: Anne ve babanın cinsiyeti ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
2. H₂: Anne ve babanın yaşı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
3. H₃: Anne ve babanın medeni durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
4. H₄: Ailenin yaşadığı yerleşim birimi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
5. H₅: Ailedeki toplam çocuk sayısı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
6. H₆: Ailedeki özel gereksinimli çocuk sayısı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
7. H₇: HADZEÇ'in cinsiyeti ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
8. H₈: HADZEÇ'in yaşı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
9. H₉: HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okul seviyesi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
10. H₁₀: Anne ve babanın eğitim durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.

11. H₁₁: Anne ve babanın çalışma durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
12. H₁₂: Ailenin sağlık güvencesi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasındaki ilişki vardır.
13. H₁₃: Ailenin aylık geliri ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
14. H₁₄: Anne ve babanın HADZEÇ'e yaklaşım biçimi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
15. H₁₅: HADZEÇ'e sahip olmanın anne ve babanın hayatını etkileme durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
16. H₁₆: Toplumun HADZEÇ'e bakış açısı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
17. H₁₇: HADZEÇ'in yaşayabileceği sorunlar ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
18. H₁₈: Anne ve babanın HADZEÇ'e sahip olmalarından dolayı kendilerini suçlamaları ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
19. H₁₉: Anne ve babanın HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
20. H₂₀: Okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılması ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
21. H₂₁: HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulun yeterli donanıma sahip olması ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
22. H₂₂: HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda velilere yönelik etkinliklerin yapılması ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.

23. H₂₃: HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda çalışanların yeterli bilgi sahibi olmaları ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
24. H₂₄: Ailenin HADZEÇ'in engel durumunu kabullenmelerinde okul çalışanlarının onlara yardımcı olmaları ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
25. H₂₅: Okulda başladıktan sonra HADZEÇ'te davranış değişikliklerinin görülmesi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
26. H₂₆: Okulda HADZEÇ için gerekli düzenlemelerin yapılması ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
27. H₂₇: HADZEÇ'in özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine gitmesi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
28. H₂₈: Anne ve babanın HADZEÇ'in yasal haklarını bilme durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
29. H₂₉: Anne ve babanın HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerle ilgili bilgi alma durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
30. H₃₀: Ailenin HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden ne kadar yararlandığı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
31. H₃₁: Ailenin HADZEÇ'e yönelik maddi yardım alma durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.
32. H₃₂: Ailenin HADZEÇ'ten beklenti durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.

3.7. Kapsam ve Sınırlılıklar

HADZEÇ sahibi ailelerin karşılaştıkları birçok sorun vardır. Bu araştırmada ailelerin sadece kurumsal hizmetlerden yararlanabilme durumları ve bu durumu etkilediği düşünülen birçok faktörden sadece birkaçı ele alınmıştır.

Toplumda HADZEÇ sahibi ailelerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu aileler toplumda farklı birçok sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu sıkıntılar sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik sıkıntılar şeklinde sıralanabilir. Toplumda HADZEÇ sahibi ailelerin sayısının artması onlara sunulan hizmetlerde de önemli değişikliklerin meydana gelmesini sağlamıştır. Her ülke ekonomik gücü oranında özel gereksinimli vatandaşlarına yönelik hizmetler sunmaktadır. Burada göz önünde bulundurulması gereken durum HADZEÇ sahibi ailelerin çocuklarının engel durumundan dolayı kendilerine tanınan hakların ne kadar farkında olduğu ve bu haklardan ne kadar yararlanabildiğidir. Birçok aile çocuklarının engel durumundan dolayı sahip olduğu hakları bilmemektedir. Bilen aileler ise hangi resmi kurumla iletişime geçeceğini bilmemekte, aklına takılan sorulara yanıt verecek kişilere ulaşamamaktadır.

Bu araştırmada ailelerin yaşamış oldukları sıkıntılar sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve kurumsal açıdan ele alınmaya çalışılmıştır. HADZEÇ sahibi ailelerin toplumda yaşamış olduğu sosyo-kültürel sıkıntılar ailenin özel gereksinimli bir çocuğunun olmasından dolayı toplumda yaşamış oldukları sıkıntılardır. Ekonomik açıdan yaşanan sıkıntılar ailelerin özel gereksinimli çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarken yaşadıkları maddi sıkıntılardır. Ailelerin yaşadığı psikolojik sıkıntılar, çocuklarındaki engel durumunu kabullenme durumlarına bağlı olarak anne, baba veya diğer aile üyelerinin psikolojisinde meydana gelen bozulmalar, aile içinde veya diğer insanlarla olan ilişkilerde meydana gelen bozulmalar vb. sıkıntılardır. Hizmet alınan kurumlarla ilgili sıkıntılar ise ailelerin zihinsel yetersizliği bulunan çocuklarının öğrenim gördüğü eğitim kurumlarında ve yine zihinsel yetersizliği olan çocuklarına yönelik sunulan hizmetler hakkında bilgi almak veya destek sağlamak amacıyla iletişime geçilen resmi ve özel kurumlarda yaşadıkları sıkıntılardır.

HADZEÇ sahibi ailelerin yaşamış oldukları kurumsal sıkıntıların tespit edilmesi ve bu sıkıntılara çözüm önerilerinde bulunması amacıyla yapılan bu araştırmada, 2013-2014 eğitim öğretim yılında Sivas il merkezinde bulunan Milli

Eğitim Bakanlığına bağlı resmi özel eğitim okullarında ve bazı resmi okullar bünyesinde açılan özel eğitim sınıflarında öğrenim gören HADZEÇ sahibi ailelerle ve bu ailelerin anket sorularına verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

Araştırma HADZEÇ'lerle, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmi okullarla sınırlandırılmış olup özel sektör tarafından açılan rehabilitasyon merkezleri araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Araştırma kapsamındaki HADZEÇ sahibi ailelerin bir kısmının çocukları bu rehabilitasyon merkezlerinden hizmet almaktadırlar. Konunun hassas bir konu olması ve özel rehabilitasyon merkezlerinin maddi bir kazanç içinde bulunması sebebiyle özel eğitim rehabilitasyon merkezleri araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

3.8. Problem

Bir anne ve babanın, hayatta yaşayabileceği en güzel duygulardan ve mükemmel olaylardan birisi hiç kuşkusuz çocuk sahibi olmaktır (Yaşar 2010: 13). Ancak hiçbir aile özel gereksinimli bir çocuk sahibi olmayı düşünmez, aklına dahi getirmez. Böyle bir durumla karşılaşmayı istemez. Aileler özel gereksinimli bir çocuk sahibi olduklarında bu duruma hazırlıklı değillerdir. Özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesiyle hem aile hem de çocuk için sıkıntılı bir dönem başlayacaktır.

Özel gereksinimi olan bir çocuk aynı zamanda aile için bazı sıkıntıları da beraberinde getirir. Çocuğun yaşadığı topluma adapte olabilmesi, uyum sağlayabilmesi, ileriki yaşlarda kendi ayakları üzerinde durabilmesi için birtakım el bilgi ve becerileri kazanması gerekmektedir.

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olan aileler birçok sıkıntı ile karşılaşır. Bu aileler sosyo-kültürel ve psikolojik açıdan çeşitli sıkıntılar yaşarlar. Uzun süreli evde kalma ve diğer insanlarla bir araya gelmek istememe, akrabalarından dahi uzak durma, bir yere gezmeye gitmeme gibi sıkıntılar sosyal anlamda yaşanan sıkıntılarken, aile üyelerinin uzun süreli üzüntü yaşamaları ve bunun stres boyutuna ulaşması, uzun süreli ağlama gibi sıkıntılar psikolojik anlamlı sıkıntılardır.

Özel gereksinimli çocuk sahibi aileler çocuklarının beslenme, barınma, giyim, eğlence, sağlık vb. ihtiyaçlarını karşılariken ekonomik açıdan da sıkıntı yaşarlar.

Özel gereksinimli çocuğu bulunan ailelerin yaşadıkları bir diğer sıkıntı alanı da hizmet alınan kurumlarla ilgili olan sıkıntılardır. Bu kurumlar arasında yardım kurumları, sağlık kurumları, eğitim kurumları vb. hizmet alınan diğer kurumlar yer alır. Ailelerin özel gereksinimli çocuklarının tedavisinde yaşadığı sıkıntılar, eğitim kurumlarında görölen eksiklikler ve bu eksikliklere dayalı olarak yaşanan sıkıntılar, yardım kuruluşlarında çalışan görevlilerin ailelerle yeterince ilgilenmemesi, ailelerin sormuş oldukları sorularına tatmin edici cevap alamamaları gibi sıkıntılar kurumsal açıdan yaşanan sıkıntılardır.

Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları bu sıkıntıların bilimsel yolla tespit edilmesi ve çözümüne yönelik önerilerde bulunulması ailelerin yaşadıkları sorunların azalması açısından önemlidir. Bu çalışmada özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin sorunları tespit edilmeye ve ailelerin yaşamış oldukları sıkıntılara yönelik çözüm önerilerinde bulunulmaya çalışılmıştır.

3.9.Bulgular ve Yorum

HADZEÇ sahibi ailelerin yaşadıkları sorunları tespit etmek amacıyla yapılan bu araştırmada, velilere anket formu uygulanmış ve elde edilen sonuçlar III bölümde değerlendirilmiştir.

1. Genel Bilgiler: Tanıtıcı bulguların sunulduğu bu bölüm, düz tablolardan oluşmaktadır.

2. Ki-Kare Analizi Sonuçları: Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelere yönelik sunulan hizmetlerden memnuniyet durumları ile HADZEÇ'in aldığı eğitim faydalı olup olmaması ve okulun donanım ve eğitim programlarının çocuğun eğitim ihtiyaçları karşılamaya yönelik olup olmaması, okulda bu bireylere yönelik yapılması gereken düzenlemelerin yapılıp yapılmaması, onların oyun oynayabileceği uygun oyun alanlarının bulunup bulunmaması, okul çalışanlarının kayıt işleri vb. konularda ailelere rehberlik yapıp yapmamaları, ailelere yönelik herhangi bir etkinlik yapılıp yapılmaması, okulda yeterli personelin olup olmaması, görevli öğretmenlerin sık sık değişip değişmeme durumu, okulda çalışanların yeterli donanıma sahip olup olmaması, okulda çalışanlarla ailelerin iletişim kurabilme durumları ve onlardan ilgi görüp görmemeleri, çocuklarının bakımı ve eğitsel gelişim süreçleri hakkında detaylı

bilgi alıp almamaları, çocuklarındaki engel durumunu kabullenmelerinde okul çalışanlarının etkisi, okula başladıktan sonra çocuklarında herhangi bir değişiklik olup olmaması, okulda yapılacak çalışmalarla ilgili velilerin bilgisine başvurulup başvurulmaması ve okulda verilen eğitimin ailelerin beklentilerini ne derecede karşıladığı ile arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla düzenlenen tablolardan oluşmaktadır. Analizler % 95 güvenirlik düzeyinde gerçekleştirilmiş olup analizler için SPSS 17,0 paket programı kullanılmıştır.

3. Sonuç ve Öneriler: Araştırmanın son aşamasında ise elde edilen sonuçlar yorumlanmış ve rapor edilmiştir.

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölüm, genel bilgiler, Ki-kare analizi sonuçları ve tablo yorumları adı altında iki bölümden oluşmaktadır.

4.1. Genel Bilgiler

Bu bölümde 168 velinin genel yapısını tanıttıcı bilgilerle, bu bilgilere ait yüzde (%) dağılımlarını gösteren düz tablolara yer verilmiştir.

4.1.1. Veli Bilgileri

Bu bölümde araştırmaya katılan velilerin cinsiyeti, anne babanın yaşı, velilerin medeni durumları, ailelerin yaşadığı yerleşim yeri, aile biçimleri, Sivas ilinde oturma süreleri ve yaşadıkları evle ilgili bilgilere yer verilmektedir.

Tablo 4. 1. Cinsiyet Dağılımı

	Sayı	%	Toplam
Kadın	132	78,6	78,6
Erkek	36	21,4	21,4
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamında görüşme yapılan velilerin cinsiyetlerine göre dağılıma bakıldığında (Tablo 4.1), velilerin % 78,6 oranında kadın ve % 21,4 oranında erkek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2. Annenin Yaşı

	Sayı	%	Toplam
26 – 35 Arası	53	31,5	31,5
36 – 45 Arası	84	50,0	50,0
46 ve Üstü	31	18,5	18,5
Toplam	168	100,0	100,0

Annelerin yaşlarını gösteren dağılıma göre (Tablo 4.2), örneklem grubunun yarısını (% 50,0) 36-45 yaş grubundaki anneler oluşturmaktadır. 26-35 yaş grubunda

bulunan anneler % 31,5 oranında iken 46 ve üstü yaş grubunda bulunan anneler % 18,5 oranındadır.

Tablo 4.3. Babanın Yaşı

	Sayı	%	Toplam
26 – 35 Arası	21	12,5	12,5
36 – 45 Arası	95	56,5	56,5
46 ve Üstü	52	31,0	31,0
Toplam	168	100,0	100,0

Babaların yaşlarını gösteren dağılıma göre (Tablo 4.3) örneklem grubunun büyük bir kesimini (% 56,5) 36-45 yaş arasındaki babalar oluşturmaktadır. 26-35 yaş grubunda bulunan babalar % 12,5 oranında iken 46 ve üstü yaş grubunda bulunan babalar % 31,0 oranındadır.

Tablo 4.4. Medeni Durum

	Sayı	%	Toplam
Evli	154	91,7	91,7
Boşanmış	8	4,8	4,8
Eşi Vefat Etmiş	6	3,6	3,6
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamında velilerin % 91,7'si evlidir. Velilerin % 4,8'i eşinden ayrılmış olan kişilerden oluşmaktadır. Eşi vefat etmiş olan velilerin oranı ise % 3,6'dır.

Tablo 4.5. Ailenin Yaşadığı Yerleşim Birimi

	Sayı	%	Toplam
Köy	-	-	-
İlçe	9	5,4	5,4
Şehir	159	94,6	94,6
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamında bulunan velilerin yaşadıkları yere ait veriler incelendiğinde (Tablo 4.5), örneklem grubundaki velilerin büyük çoğunluğunun (% 94,6) şehir merkezinde yaşadığı, % 5,4'lük kısmının da ilçe merkezinde yaşadığı görülmektedir.

Köyde yaşadığını belirten veli bulunmamaktadır. Velilerin bazıları köyde yaşadıklarını; ancak çocuklarının eğitim alması için il merkezine taşındıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.6. Ailelerin Sivas İlinde Oturma Süreleri

	Sayı	%	Toplam
1 yıldan az	2	1,2	1,2
2-5 yıl	24	14,3	14,3
6-10 yıl	26	15,5	15,5
11 yıl ve daha fazla	116	69,0	69,0
Toplam	168	100,0	100,0

Örneklem grubuna dahil olan velilere bu şehirde (Sivas) kaç yıldır ikamet ettikleri sorulmuştur. Elde edilen verilere göre (Tablo 4.6), 11 yıl ve daha fazla süreden beri bu şehirde ikamet edenlerin oranının yüksek olduğu görülmekte olup bu oran % 69,0'dır. Velilerin % 15,5'lik kesimi 6-10 yıl arasında, % 14,3'lük kesimi 2-5 yıl arasında ve % 1,2'lik kesimi de 1 yıldan daha az süredir bu şehirde ikamet ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 4.7. Ailenin Oturduğu Evin Niteliği

	Sayı	%	Toplam
Gecekondu	28	16,7	16,7
Orta Düzey Ev	140	83,3	83,3
Lüks Ev	-	-	-
Toplam	168	100,0	100,0

Ailelerin oturdukları evin niteliğine baktığımızda (Tablo 4.7), ailelerin büyük bir kesiminin (% 83,3) orta düzey bir evde (apartman dairesi şeklinde, betonarme, 2-3 odalı evde) oturduğu görülmektedir. Velilerin % 16,7'lik kesimi de gecekondu olarak nitelendirebileceğimiz evlerde oturduklarını belirtmişlerdir. Lüks olarak nitelendirebileceğimiz bir evde yaşayan veli bulunmamaktadır.

Tablo 4.8. Oturulan Evin Mülkiyeti

	Sayı	%	Toplam
Kendimize Ait	71	42,3	42,3
Aile Üyelerinden Birine Ait	18	10,7	10,7
Kira	79	47,0	47,0
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamında velilere yaşadıkları evin mülkiyeti sorulmuştur. Alınan cevaplar incelendiğinde (Tablo 4.8), oturdukları evin kendilerine ait olduğunu söyleyen velilerin oranı % 42,3'tür. Evin aile üyelerinden birine (annesi-babası gibi) ait olduğunu ve kira ödemedi bu evde yaşadıklarını belirten velilerin oranı ise % 10,7 iken yaşadıkları eve kira ödediklerini belirten velilerin oranı % 47,0'dır.

4.1.2. Aile Durumu İle İlgili Bilgiler

Bu bölümde ailelerle ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler; anne-babanın özel gereksinimli çocuğa olan yakınlık durumu, anne-babanın birlikte yaşayıp yaşamama durumu, aynı hanede yaşayanlara ait bilgiler, ailedeki toplam çocuk sayısı ile özel gereksinimli çocuk sayısı ve cinsiyeti, özel gereksinimli çocukların yaşlarına göre dağılımı, çocuğun öğrenim gördüğü sınıf bilgileri, ailenin diğer çocuklarında veya diğer aile üyelerinde herhangi bir engellilik durumunun olup olmadığı ve çocukların özel gereksinimli olmasının nedenlerine ilişkin veli görüşlerine dair bilgilerdir.

Tablo 4.9. Çocuğa Olan Yakınlık Durumu

	Sayı	%	Toplam
Anne	127	75,6	75,6
Baba	34	20,2	20,2
Diğer Aile Üyesi	7	4,2	4,2
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamında görüşülen velilerinin çocuğa olan yakınlıkları incelendiğinde (Tablo 4.9), örneklem grubuna dahil olan velilerin % 75,6'sının anne, % 20,2'sinin baba ve % 4,2'sinin diğer aile üyesi (kardeşler, nine, dede) olduğu görülmektedir.

Tablo 4.10. Anne-Babanın Birlikte Yaşayıp Yaşamama Durumu

	Sayı	%	Toplam
Birlikte Yaşıyor	150	89,3	89,3
Ayrı Yaşıyor	12	7,1	7,1
Eşi Vefat Etmiş	6	3,6	3,6
Toplam	168	100,0	100,0

Anket yapılan velilerin birlikte veya ayrı yaşama durumları incelendiğinde (Tablo 4.10), aile üyelerinin % 89,3'ünün birlikte yaşadığı, % 7,1'sinin ayrı yaşadığı görülmektedir. Ayrı yaşadığını belirten velilerin 8'i eşinden resmi olarak boşanmış olan velilerdir. 4 veli ise resmi olarak eşinden boşanmadığını ve eşinden ayrı yaşadığını belirtmiştir. Velilerin % 3,6'sının eşi vefat etmiştir.

Tablo 4.11. Aile Biçimi

	Sayı	%	Toplam
Çekirdek Aile	136	81,0	81,0
Boşanmış/Parçalanmış Aile	12	7,1	7,1
Geniş Aile	20	11,9	11,9
Toplam	168	100,0	100,0

Aynı hanede yaşananlara ait verilere baktığımızda (Tablo 4.11), örneklem grubuna dâhil olan velilerin % 81,0'ının kendisi, eşi ve çocuklarıyla yaşadığı yani çekirdek aile olduğu, % 11,9'unun anne, baba ve çocuklar dışında başka aile üyeleriyle beraber yaşadığı bir başka tabirle geniş aile oldukları görülmektedir. Eşi vefat etmiş olan velilerden 4'ü çocuğu/çocuklarıyla yaşarken, 2'si kendi ailesiyle birlikte yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Ailelerin, % 7,1'inin kendisi ve çocuğu/çocukları ile yaşadığı görülmektedir. Bu grupta yer alan ailelerden 12'si eşinden boşanmış (8'i resmi olarak boşanmış, 4'ü ise boşanmamış olup eşinden ayrı yaşayan) velilerdir.

Tablo 4.12. Ailedeki Çocuk Sayısı Durumu

	Sayı	%	Toplam
1 Çocuk	5	3,0	3,0
2 Çocuk	40	23,8	23,8
3 Çocuk	65	38,7	38,7
4 Çocuk	28	16,7	16,7
5 Çocuk	16	9,5	9,5
6 Çocuk ve Daha Fazla	14	8,3	8,3
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki ailelere kaç çocukları olduğu sorulmuştur. Ailelerin verdiği yanıtlara bakıldığında (Tablo 4.12), en fazla üç çocuğu bulunan ailelerin çoğunlukta olduğu (% 38,7) görülmektedir. 1 çocuğa sahip ailelerin oranı ise % 3,0'tür. İki çocuk sahibi ailelerin % 23,8 oranında, 4 çocuk sahibi ailelerin % 16,7 oranında, 5 çocuk sahibi ailelerin % 9,5 oranında, 6 ve daha fazla sayıda çocuk sahibi ailelerin % 8,3 oranında olduğu görülmektedir.

Tablo 4.13. Ailedeki Özel Gereksinimli Çocuk Sayısı

	Sayı	%	Toplam
1 Çocuk	134	79,8	79,8
2 Çocuk	30	17,9	17,9
3 Çocuk	3	1,8	1,8
4 Çocuk	1	0,6	0,6
Toplam	168	100,0	100,0

Anket çalışması yapılan velilerin kaç tane özel gereksinimli çocuğu olduğunu gösteren Tablo 4.13 incelendiğinde, velilerin % 79,8'lik kesiminin 1 çocuğunun özel gereksinimli olduğu görülmektedir.

Birden fazla çocuğu özel gereksinimli olan ailelerin oranı % 20,2 olup bunun % 17,9'luk kesiminin 2 çocuğu, % 1,8'lik kesiminin 3 çocuğu ve % 0,6'lık kesiminin de 4 çocuğu özel gereksinimlidir.

Tablo 4.14. HADZEÇ'in Cinsiyeti

	Sayı	%	Toplam
Kız	66	39,3	39,3
Erkek	102	60,7	60,7
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamında HADZEÇ'lerin % 60,7'sinin cinsiyetinin erkek, % 39,3'ünün de kız olduğu görülmektedir.

Tablo 4.15. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okul ve Sınıf Düzeyi

	Sayı	%	Toplam
İlkokul	41	24,4	24,4
Ortaokul	73	43,5	43,5
Mesleki Eğitim Merkezi/Lise	54	32,1	32,1
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki HADZEÇ'in devam ettiği özel eğitim kurumları ilkokul, ortaokul ve uygulama merkezi şeklinde gruplandırılmıştır. Buna göre ilkokula devam edenler % 24,5, ortaokula devam edenler % 43,4, uygulama merkezine devam edenler % 32,1 oranındadır.

İlkokula ve ortaokula giden öğrenciler özel eğitim sınıfları şeklinde, HADZEÇ'lerin bir arada eğitim gördükleri ve sağlıklı olan diğer öğrencilerle aynı okulda buldukları eğitim kurumlarıdır. Bu okullar Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğüne ihtiyaçlar doğrultusunda belirlenmektedir. Bu nedenle her okulda özel eğitim sınıfı yoktur. Bunun dışında Ahmet Kutsi Tecer İlkokulu, Ahmet Kutsi Tecer Ortaokulu ve Ahmet Kutsi Tecer Mesleki Eğitim Merkezi ise sadece HADZEÇ'lere eğitim vermektedir. Bu kurumların amacı HADZEÇ'lerin beceri kazanmalarına yardımcı olmak ve ileride bu beceriye dayalı iş sahibi olmalarında onları desteklemektir.

Tablo 4.16. Ailede Başka Özel Gereksinimli Bireylerin Bulunması

	Sayı	%	Toplam
Evet	40	23,8	23,8
Hayır	128	76,2	76,2
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki velilere, ailelerinde çocukları dışında özel gereksinimli başka bir aile üyesinin olup olmadığı sorulmuş ve Tablo 4.68'deki veriler elde edilmiştir. Bu veriler incelendiğinde ailelerin % 76,2'si ailesinde özel gereksinimli çocuğu/çocukları dışında başka özel gereksinimli aile üyesi bulunmadığını, % 23,8'i de özel gereksinimli olan başka aile üyelerinin (anne, baba, amca vb. gibi) bulunduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 4.17. Anne İle Baba Arasında Akrabalık Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	47	28,0	28,0
Hayır	121	72,0	72,0
Toplam	168	100,0	100,0

Örnekleme grubundaki ailelerin % 72,0'si akraba evliliği yapmadığını belirtmiştir. Akraba evliliği yapanların oranı ise % 28,0'dır.

Tablo 4.18. Çocuğun Özel Gereksinimli Olma Nedeni

	Sayı	%	Toplam
Akraba Evliliği	17	10,1	10,1
Anne Karnında Bebeğin Yaşadığı Olumsuz Durumlar	4	2,4	2,4
Kalıtısal Olduğunu Düşünüyorum	43	25,4	25,4
Erken Doğum Yaptığım İçin	3	1,8	1,8
Doğum Esnasında Çocuğun Beyninin Oksijensiz Kalması	30	17,9	17,9
Doğum Esnasında Meydana Geldiğini Düşünüyorum	7	4,2	4,2
Küçükken Ateşli Hastalık/Havale Geçirdi	46	27,4	27,4
Fiziksel Darbelere Maruz Kaldığı İçin	10	6,0	6,0
Doğum Sonrasında Meydana Geldiğini Düşünüyorum	8	4,8	4,8
Toplam	168	100,0	100,0

Tablo 4.18'de ailelere çocuklarının özel gereksinimli olma nedeniyle ilgili düşünceleri sorulmuştur. Buna göre aileler çocuklarının özel gereksinimli olma sebebi olarak en çok küçük yaşta ateşli hastalık/havale geçirmesini (% 27,4) neden olarak göstermektedirler. Bunu % 25,4 ile kalıtısal nedenler takip etmektedir.

Ailelerin % 25,4'ü çocuklarının özel gereksinimli olma nedenini bilmediğini ve kalıtısal olabileceğini düşündüğünü belirtirken % 2,4'ü anne karnında iken bebeğin yaşadığı olumsuz durumları neden olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu gruptaki 3

veli, çocuğunun anne karnında pis sıvı içmesini veya kakasını yemesini çocuğunun özel gereksinimli olmasının nedeni olarak gördüğünü, 1 veli de çocuğunun beyinde bulunan kistten dolayı çocuğunun özel gereksinimli olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Çocuğunun özel gereksinimli olmasının nedenini akraba evliliğine bağlayan velilerin oranı ise % 10,1'dir.

Bu saydığımız nedenleri doğum öncesi nedenler olarak gruplandırabiliriz. Çocukların özel gereksinimli olmasında etkili olduğu düşünülen doğum öncesi nedenler toplamda % 37,9 oranındadır.

Ailelerin % 17,9'u çocuklarının özel gereksinimli olmasını doğum esnasında çocuğun beyine geç oksijen gitmesine bağlamışlardır. Örneklem kapsamındaki ailelerin % 1,8'i çocuğunun özel durumunun nedeninin erken doğum yapmasından kaynaklandığına inanmaktadır. Velilerin % 4,2'si ise çocuklarındaki engel durumunun nedenini bilmediklerini; ancak doğum esnasında meydana gelen bir durumdan kaynaklanabileceğini düşündüklerini belirtmiştir. Bu grupta yer alan velilerden 2'si doğum esnasında hastane personelinin hatasından dolayı çocuğunun özel gereksinimli olduğuna inandığını ifade etmiştir.

Bu saydığımız nedenleri doğum sırası nedenler başlığı altında topladığımızda, çocuklarının özel gereksinimli olmasında etkili olduğu düşünülen doğum sırası nedenler % 23,9 oranındadır.

Ailelerin % 27,4'ü çocuklarının özel gereksinimli olmasının nedenini çok küçük yaşta ateşli hastalık/havale geçirmesine bağlarken, % 6,0'ı küçük yaşta fiziksel darbelere maruz kalmasına bağlamaktadır. Özel gereksinimli olma nedeninin fiziksel darbelere maruz kalma olarak düşünülen velilerden 8'i çocuklarının bir yerden düşmesini ve beyininin zarar görmesini, 1'i çocuğunun babasından küçük yaştan itibaren şiddet görmesini ve 1 diğeri de çocuğunun geçirdiği trafik kazasını bu durumun nedeni olarak görmektedir. Ailelerin % 4,8'i ise çocuklarının özel gereksinimli olma nedenlerini bilmediklerini doğumdan sonra olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu saydığımız nedenleri doğum sonrası nedenler olarak söyleyebiliriz. Veriler incelendiğinde, çocuklarında özel gereksinime sebep olan doğum sonrası nedenler % 38,2 oranındadır.

Ailelerin verdikleri yanıtlara göre araştırma kapsamında elde edilen veriler incelendiğinde, ailelerin çocuklarının özel gereksinimli olmasında en fazla etkinin doğum sonrası nedenler (% 38,2) olduğunu söylemek mümkündür. Doğum sonrası nedenleri ise doğum öncesi nedenler (% 37,9) takip etmektedir. Çocuklarının özel gereksinimli olmasında doğum sırası nedenlerin (% 23,9) etkili olduğunu düşünen veliler ise son sırada yer almaktadır.

4.1.3. Anne-Babanın Eğitim ve Çalışma Durumu İle İlgili Bilgiler

Bu bölüm, anne ve babanın eğitimi, bir işte çalışıp çalışmaması, anne ve babaların meslek bilgileri, çalışmayan anne ve babaların çalışmama nedenleri ve ailelerin sağlık güvencesi ile ilgili bilgilerden oluşmaktadır.

Tablo 4.19. Annelerin Eğitim Durumu

	Sayı	%	Toplam
Okuryazar Değil	24	14,3	14,3
Sadece Okuryazar	8	4,8	4,8
İlkokul Mezunu	107	63,7	63,7
Ortaokul Mezunu	16	9,5	9,5
Lise ve Dengi Okul Mezunu	12	7,1	7,1
Üniversite Mezunu	1	0,6	0,6
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamında annelerin eğitim durumuna ilişkin veriler incelendiğinde (Tablo 4.19), anket uygulaması yapılan annelerin % 14,3'ünün okuma yazma bilmediği, % 4,8'inin okuma yazma bildiği; fakat herhangi bir okuldan mezun olmadığı, % 63,7'sinin ilkokul mezunu olduğu, % 9,5'inin ortaokul mezunu olduğu, % 7,1'inin lise ve dengi okul mezunu olduğu, % 0,6'sının üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 4.19'a bakıldığında araştırma kapsamında örneklem grubuna dahil olan annelerin eğitim seviyelerinin çok yüksek düzeyde olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.20. Babaların Eğitim Durumu

	Sayı	%	Toplam
Okuryazar Değil	6	3,6	3,6
Sadece Okuryazar	7	4,2	4,2
İlkokul Mezunu	71	42,3	42,3
Ortaokul Mezunu	36	21,4	21,4
Lise ve Dengi Okul Mezunu	36	21,4	21,4
Üniversite Mezunu	6	3,6	3,6
Vefat Etmiş Baba Sayısı	6	3,6	3,6
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamında babaların eğitim durumuna ilişkin veriler incelendiğinde (Tablo 4.20), babaların % 3,6'sının okuma yazma bilmediği, % 4,2'sinin okuma yazma bildiği; fakat herhangi bir okuldan mezun olmadığı görülmektedir. Babaların % 42,3'ü ilkokul mezunudur. Ortaokul ve lise mezunu olan babalar ise % 21,4 oranındadır. Üniversite mezunu olan babaların oranı da % 3,7'dir.

Tablo 4.20'ye bakıldığında araştırma kapsamında örneklem grubuna dahil olan babaların eğitim seviyesinin annelerin eğitim seviyesinden daha yüksek düzeyde olduğu; ancak genel anlamda da babaların eğitim seviyelerinin de düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4.21. Annelerin Çalışma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	7	4,2	4,2
Hayır	161	95,8	95,8
Toplam	168	100,0	100,0

Annelerin çalışıp çalışmamasına ilişkin veriler incelendiğinde (Tablo 4.21), annelerin büyük bir kesiminin çalışmadığı (% 95,8), çok az bir kesiminin çalıştığı (% 4,2) görülmektedir. Çalışan annelerin 6'sı serbest meslek mensubu iken 1 veli memur olarak çalışmaktadır.

Çalışmayan anneler toplamda çok büyük bir oranı kapsamaktadır. Bu gruptaki annelerin büyük bir kesimi (135'i) ev hanımı oldukları için çalışmamaktadırlar. 21 anne ise özel gereksinimli çocuklarıyla ilgilendiği için

çalışmadığını belirtmiştir. 1 anne ise eşinin çalışmasına izin vermediğini ifade etmiştir. 2 anne ise işsiz olduğunu açıklamıştır.

Tablo 4.22. Babaların Çalışma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	132	78,6	78,6
Hayır	36	21,4	21,4
Toplam	168	100,0	100,0

Babaların çalışıp çalışmadığına ilişkin verilen incelendiğinde (Tablo 4.22), çalışan babaların % 78,6 oranında olduğu, çalışmayan babaların da % 21,4 oranında olduğu görülmektedir.

Çalışmayan babalar içerisinde yer alan velilerin 6'sı vefat etmiştir. Velilerin 20'si emekli olup çalışmamaktadır. 1 veli de kocasıyla ayrı yaşadığı için eşinin çalışıp çalışmadığını bilmediğini belirtmiştir. 8 baba ise kendisinin istemediği için çalışmadığını belirtirken, 1 baba da çocuğunun özel gereksinimli olmasından dolayı çalışmadığını belirtmiştir.

Tablo 4.23. Çalışan Babaların Mesleklere Göre Dağılımı

	Sayı	%	Toplam
İşçi	49	29,2	29,2
Memur	15	8,9	8,9
Çiftçi	4	2,4	2,4
Serbest Meslek	64	38,1	38,1
Toplam	132	78,6	78,6

Araştırma kapsamında çalışan babaların, % 29,2'sinin işçi, % 8,9'unun memur olduğu görülmektedir. Babaların % 33,9'u ise serbest meslekle uğraşmaktadır. Bu grupta yer alan babaların 7'si kendi işiyle uğraşmakta olan (esnaf) kişilerdir. Geçimini çiftçilikle sağlayan babaların oranı ise % 2,4'tür.

Çalışan babaların toplamda 132 kişi (% 78,6) olduğu görülmektedir.

Tablo 4.24. Ailelerin Sağlık Güvencesi

	Sayı	%	Toplam
Emekli Sandığı	16	9,5	9,5
SSK	99	58,9	58,9
BAĞ-KUR	15	8,9	8,9
Yeşil Kart	36	21,4	21,4
Sosyal Güvencemiz Yok	2	1,2	1,2
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamında örneklem grubuna dahil olan velilere ailelerinin sağlık güvencesi olup olmadığı ve varsa ne olduğu sorulmuştur. Alınan cevaplar incelendiğinde (Tablo 4.24), velilerin % 58,9'unun sağlık güvencesinin SSK olduğu, % 9,5'lik kesiminin sağlık güvencesinin Emekli Sandığı olduğu görülmektedir. Velilerin % 21,4'lük kesiminin sağlık güvencesi ise Yeşil Karttır. Sağlık güvencesinin BAĞ-KUR olduğu belirten veliler % 8,9 oranındadır. Örnekleme dahil olan velilerin % 1,2'si ise herhangi bir sağlık güvencesinin olmadığını belirten velilerdir.

4.1.4. Ailenin Gelir Durumu

Bu bölümde HADZEÇ sahibi ailelerin aylık ortalama gelirine ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 4.25. Ailenin Aylık Toplam Geliri

	Sayı	%	Toplam
500 TL - 750 TL	24	14,3	14,3
751 TL - 1000 TL	85	50,6	50,6
1001 TL - 1500 TL	29	17,3	17,3
1501 TL - 2000 TL	21	12,5	12,5
2001 TL ve Üzeri	9	5,4	5,4
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki ailelerin % 50,6'lık kesiminin aylık toplam gelirinin 751 TL ile 1000 TL arasında olduğu görülmektedir. Bu grupta yer alan aileler genelde asgari ücretle çalışanlardır. Ailelerin % 17,3'lük kesiminin aylık toplam gelirinin 1001 TL ile 1500 TL arasında iken % 14,3'lük kesiminin aylık toplam gelirinin 500 TL ile 750 TL arasındadır. Ailelerin % 12,5'lik kesiminin aylık toplam

gelirinin 1501 TL ile 2000 TL arasında olduğu ve % 5,4'lük kesiminin aylık toplam gelirinin 2000 TL ve üzeri olduğu aileler tarafından belirtilmiştir.

Tablo 4.25 incelendiğinde velilerin büyük bir kesiminin maddi durumlarının iyi olmadığı ve % 64,9'unun aylık gelirinin 1000 TL'nin altında olduğu görülmektedir.

4.1.5. Anne-Babanın Çocuklarıyla İlgilenme ve Karar Alma Durumu

Bu bölümde, anne ve babanın HADZEÇ'le olan iletişim durumu, ailenin HADZEÇ'e karşı davranış tarzı ile çocuğuna yönelik disiplin eğitimi nasıl verdiği ve HADZEÇ'in ihtiyaçlarının karşılanmasıyla kimin ilgilendiği ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Tablo 4.26. Ailenin HADZEÇ'e Davranış Tarzı

	Sayı	%	Toplam
Sevecen (Sevgi Dolu)	114	67,9	67,9
Aşırı Koruyucu	42	25,0	25,0
Bazen İyi Bazen Kötü	12	7,1	7,1
Toplam	168	100,0	100,0

Örnekleme dâhilindeki velilere HADZEÇ'e karşı yaklaşımları sorulmuştur. Velilerin % 67,9'u çocuklarına karşı sevecen (sevgi dolu) yaklaştıklarını, % 25,0'ı aşırı koruyucu bir tutumda olduklarını belirtmişlerdir. Çocuklarına karşı yaklaşımının bazen iyi bazen kötü olduğunu belirten velilerin oranı % 7,1'dir.

Tablo 4.27. Ailenin HADZEÇ'e Disiplin Eğitimi Verme Biçimi

	Sayı	%	Toplam
Konuşarak	128	76,2	76,2
Ödül veya Ceza Vererek	22	13,1	13,1
Başka	18	10,7	10,7
Toplam	168	100,0	100,0

Örnekleme kapsamında velilere yöneltilen sorulardan biri de özel gereksinimli çocuklarına disiplin eğitimi nasıl verdikleri ile ilgilidir. Elde edilen verilere baktığımızda (Tablo 4.27), velilerin büyük çoğunluğu (% 76,2) çocuğuyla konuştuğunu, ona öğütler verdiğini, yapması gereken iyi ve güzel davranışlarla,

yapmaması gereken kötü ve çirkin davranışları çocuklarına söylediklerini belirtmişlerdir. Diğer velilerin % 13,1'i çocuğunun olumlu davranışlarını ödüllendirdiği ve olumsuz davranışlarını cezalandırdığını ifade etmişlerdir.

Başka seçeneği içerisinde görüş bildiren velilerin 6 tanesi disiplin eğitimiyle ilgili herhangi bir şey yapmadığını, 7 veli de disiplin eğitimi nasıl vereceğini bilmediği için bu eğitimi veremediğini belirtmiştir. 3 veli ise disiplin eğitimine gerek duymadığını, özel gereksinimli çocuklarının diğer insanları izleyerek bir şeyler öğrendiğini dile getirmiştir. Soruya yanıt veren velilerden 2'si de çocuklarının babalarından çekinmesinden dolayı bu eğitimi çocuğu babasından korkutarak verdiğini belirtmiştir.

Tablo 4.28. Ailede HADZEÇ'in İhtiyaçlarının Karşılanmasıyla İlgilenen Kişi

	Sayı	%	Toplam
Sadece anne	67	39,9	39,9
Sadece baba	6	3,6	3,6
Anne-baba beraber	92	54,8	54,8
Diğer aile üyeleri	3	1,8	1,8
Toplam	168	100,0	100,0

Örneklem grubundaki velilerin % 39,9'u özel gereksinimli çocuklarının ihtiyaçlarının sadece anne tarafından karşılandığını, % 3,6'sı sadece baba tarafından karşılandığını belirtmiştir. Özel gereksinimli çocuklarının ihtiyaçlarının karşılanmasında hem anne hem de baba cevabını veren velilerin oranı ise % 54,8'dir. Bu çocukların bakımının hem anne hem de baba tarafından üstlenilmesi çocuğun gelişiminde büyük önem arz etmektedir. Bu açıdan araştırma kapsamında görüşülen velilerin büyük bir kesiminde bu dayanışmanın sağlanmış olması onlar için büyük bir avantajdır; ancak bu oran her ne kadar velilerin yarısından fazlasına denk gelse de yeterli olmadığını söylemek gerekir.

Velilerin % 1,8'i özel gereksinimli çocuklarının ihtiyaçlarının diğer aile üyeleri tarafından gerçekleştirildiğini belirtilmiştir. Bu aileler genelde anne, babası ayrılmış/ayrı yaşayan aileler olup çocuğun bakımı nine-dede tarafından sağlanan ailelerdir.

4.1.6. Ailelerin Yaşadığı Genel Sıkıntılar

Bu bölümde ailelerin özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmalarından dolayı yaşadıkları sıkıntılara yer verilmiştir. Bu sıkıntılar sosyo-kültürel açıdan yaşanan sıkıntılar, ekonomik açıdan yaşanan sıkıntılar, psikolojik açıdan yaşanan sıkıntılar ve kurumsal açıdan yaşanan sıkıntılar başlıkları altında toplanarak sunulmuştur.

Tablo 4.29. Ailelerin HADZEÇ'e Sahip Olmalarından Dolayı Yaşadıkları Sıkıntılar

	Sayı	%	Toplam
Ekonomik anlamda sıkıntı yaşıyoruz.	13	7,7	7,7
Sosyo-kültürel anlamda sıkıntı yaşıyoruz.	5	3,0	3,0
Psikolojik anlamda sıkıntı yaşıyoruz.	37	22,0	22,0
Maddi ve sosyo-kültürel anlamda sıkıntı yaşıyoruz	3	1,8	1,8
Maddi ve psikolojik anlamda sıkıntı yaşıyoruz	43	25,6	25,6
Psikolojik ve sosyo-kültürel anlamda sıkıntı yaşıyoruz	17	10,1	10,1
Maddi, sosyo-kültürel ve psikolojik anlamda sıkıntılar yaşıyoruz	35	20,8	20,8
Hiçbir sıkıntı yaşamıyoruz	15	8,9	8,9
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki velilere HADZEÇ'e sahip olduktan sonra yaşadıkları sorunlar sorulmuş ve velilerin verdiği yanıtlar ekonomik, sosyo-kültürel ve psikolojik sorunlar olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Ekonomik sıkıntılar, HADZEÇ'in ihtiyaçlarının karşılanmasında yaşanan maddi sıkıntılardır. Psikolojik sıkıntılar kısa veya uzun süreli üzüntü, depresyon vb. gibi sıkıntılar iken sosyo-kültürel sıkıntılar ailelerin diğer insanlardan uzaklaşması, onlarla görüşmemesi veya bir araya gelmemesi gibi kendilerini diğer insanlardan soyutlamalarından kaynaklı olarak yaşadıkları sıkıntılardır.

Tablo 4.29'a bakıldığında velilerin % 22,0'ının psikolojik sıkıntılar yaşadığı, % 7,7'sinin ekonomik sıkıntılar yaşadığı ve % 3,0'ının sosyo-kültürel sıkıntılar yaşadığı görülmektedir.

Hem ekonomik hem de sosyo-kültürel sıkıntı yaşayan velilerin oranı % 1,8, hem maddi hem de psikolojik sıkıntı yaşayanların oranı % 25,6, hem psikolojik hem de sosyo-kültürel sıkıntı yaşayanların oranı ise 20,8'dir.

Her üç durumda da (hem ekonomik hem sosyo-kültürel hem de psikolojik) sıkıntı yaşadığını belirten velilerin oranı ise örneklem grubundaki velilerin % 20,8'si kadardır.

Tablo 4.29'a bakıldığında sıkıntı yaşadığını belirten velilerin oranı toplamda % 91,1 iken hiçbir sıkıntı yaşamadığı belirten velilerin oranı % 8,9'dur.

Sorun yaşamadığını belirtenler toplamda 15 veliden oluşmaktadır. Genel anlamda düşünüldüğünde, özel gereksinimli bireyler toplumda birçok sıkıntıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu çocuklarla beraber aileleri de birçok sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında % 8,9'luk oran düşündürücüdür. Çünkü aileler ekonomik anlamda, sosyo-kültürel anlamda, psikolojik ve kurumsal anlamda birçok sıkıntıyla karşı karşıya kalmaktadır; ancak çocuklarındaki engel durumunu kabul eden ve onunla birlikte yaşamayı öğrenen anne babalar bu sıkıntıları en az seviyeye indirmektedir. Bu sorunlar ne kadar minimize edilse de özel gereksinimli bireyin ve ailelerinin sorun yaşamadıklarını söylemek çok zordur.

Tablo 4.30. HADZEÇ Sahibi Ailelerin Sosyalleşme Sorunu Yaşama Durumları

	Sayı	%	Toplam
Evet	95	56,5	56,5
Hayır	73	43,5	43,5
Toplam	168	100,0	100,0

Tablo 4.30'a bakıldığında araştırma kapsamındaki velilerin % 56,5'inin sosyalleşme sorunu yaşadığı, % 43,5'ininde sosyalleşme sorunu yaşamadığı görülmektedir. Sorun yaşadığını belirten aileler bu durumun nedenlerini, insanların özel gereksinimli çocuklarına acıyarak bakmaları, onları küçümsemeleri, onlarla bir arada olmak istememeleri olarak belirtmişlerdir.

Tablo 4.31. Ailelerin HADZEÇ’i Misafirlilik, Düğün, Gezi vb. Etkinliklere Götürme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	155	92,3	92,3
Hayır	13	7,7	7,7
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki velilerin % 92,3’ü HADZEÇ’lerini düğün, gezi, piknik vb. etkinliklere giderken yanında götürmekte iken aksi görüş belirten velilerin oranı % 7,7’dir.

Özel gereksinimli çocuğuyla birlikte bir şeyler yapan, onlarla farklı yerlere beraber giden veliler çocuklarındaki engel durumunu kabullenen ve onun da sosyalleşmesi için böyle etkinliklere katılması gerektiğini savunan velilerdir.

Özel gereksinimli çocuğunu yanlarında götürmeyen aileler, çocuklarının gittikleri yerde rahat durmadığını ve diğer insanları rahatsız ettiklerini, bazı insanların çocuklarını bakışlarıyla ve konuşmalarıyla rahatsız ettiklerini, çocuklarının başka çocuklarla kavga ettiğini ve bazı özel gereksinimli çocukların da diğer insanların yanında rahat hareket etmediğini belirtmişler ve bundan dolayı böyle etkinliklere katılmak istemediklerini dile getirmişlerdir.

Tablo 4.32. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Sürekli Kontrol Altında Tutulma Durumları

	Sayı	%	Toplam
Evet	132	78,6	78,6
Hayır	36	21,4	21,4
Toplam	168	100,0	100,0

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin kontrol altında tutulup tutulmasıyla ilgili soruya velilerin % 78,6’sı evet, % 21,4’ü hayır yanıtını vermiştir. Tablodaki bulgulara göre ailelerin büyük bir kısmı zihinsel yetersizliği olan çocuklarını kontrol altında tutmaktadır.

Tablo 4.32.1. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Kontrol Altında Tutulma Nedenleri

	Sayı	%	Toplam
Kandırılabilirler	70	41,7	53,0
Kendisine veya başkasına zarar verebilir	62	36,9	47,0
Toplam	132	78,6	100

Velilerin % 41,7'si zihinsel yetersizliği olan bireylerin saf olduklarını, bundan dolayı başkalarının onları kandırabileceğini hatta istismar edebileceğini, bu bireylerin evlerinden uzaklaşarak kaybolabileceğini belirterek sürekli kontrol altında tutulması gerektiğini savunmaktadırlar.

Bir başka veli grubu da zihinsel yetersizliği olan bireylerin kendilerine ve başkalarına zarar vereceğine veya dışarıdan zarar göreceğine inanmaktadır. Bazı özel gereksinimli çocuklarda saldırganlık davranışı görülebilmektedir. Bu çocuklar diğer çocuklarla bir araya geldiklerinde onlarla anlaşamamakta, bu durum tartışmalara hatta kavgalara kadar gidebilmektedir. Özel gereksinimli birey böylesi durumlarda saldırgan olabilmektedir. Yine bu grupta yer alan çocuklar sağlıklı olan bireylerin saldırılarına da maruz kalabilmekte ve kendini savunamamaktadır. Bu düşüncüyü savunan velilerin oranı % 36,9'dur.

Genel anlamda HADZEÇ'lerin sürekli kontrol altında tutulması gerektiğine inanan velilerin oranı da % 78,6'dır.

Tablo 4.32.2. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Kontrol Altında Tutulmama Nedenleri

	Sayı	%	Toplam
Kendi başına bir şey yapmayı öğrenmelidir	27	16,1	75,0
Kendi işini kendisi yapıyor	9	5,4	25,0
Toplam	36	21,4	100,0

Tablo 4.32.2'ye baktığımızda araştırma kapsamındaki velilerin % 21,4'ü HADZEÇ'lerin sürekli kontrol altında tutulmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Böyle düşünen velilerin % 16,1'i (27 veli) çocuklarının kendi başına bir şeyler yapmayı öğrenebilmesi için kontrol altında tutulmaması gerektiğini savunmaktadır. Bu gruptaki velilerin en büyük korkusu "Çocuklarına kendileri öldükten sonra kimin

bakacağıdır?” Bu nedenle bu gruptaki veliler özel gereksinimli çocuklarının kontrol altında tutulmaması gerektiğini savunmaktadırlar. Velilerin % 5,4’ü ise çocuklarının kendi işini kendisinin yaptığını, her hangi bir sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.33. HADZEÇ’le İlgili Bir Sorunun Eşler Arasında Rahatlıkla Konuşabilme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	144	85,7	85,7
Hayır	24	14,3	14,3
Toplam	168	100,0	100,0

Özel gereksinimli çocuğuyla ilgili bir sorunun eşler arasında rahatlıkla konuşulabildiğini belirten velilerin oranı oldukça yüksek bir oran olup bu oran % 85,7’dir. Bir sorun olduğunda eşi ile konuşamayan velilerin oranı ise % 14,3’tür.

Tablo 4.33.1. HADZEÇ’le İlgili Bir Sorunun Eşler Arasında Rahatlıkla Konuşulamama Durumu

	Sayı	%	Toplam
Eşim ilgisiz	8	4,8	33,3
Başka	16	9,5	66,7
Toplam	24	14,3	100,0

Araştırma kapsamındaki velilere özel gereksinimli çocuklarıyla ilgili bir sorun olduğunda eşleriyle neden rahatlıkla konuşamadığı sorulmuş ve Tablo 4.33.1’deki verilere ulaşılmıştır. Hayır, yanıtını veren velilerin % 4,8’i eşinin ilgisiz olduğunu ve özel gereksinimli çocuğuyla ilgilenmediğini belirtmiştir. Bu veliler sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirmediği için annelere özel gereksinimli çocuklarıyla ilgili büyük sorumluluklar düşmekte ve annelerin yükü ağırlaşmaktadır.

Başka grubu içerisinde yer alan velilerin 5’i eşinden boşandığını ve onunla görüşmediğini, 6’sı eşinin vefat ettiğini ifade etmiştir. 3 veli de eşinin günün büyük bir bölümünü işte geçirdiğini ve ona çocuklarıyla ilgili bir sorunu yansıtmamaya çalıştığını belirtmiştir. Bu velilerin böyle düşünmesinin en temel nedeni ise eşlerinin özel gereksinimli çocuklarıyla ilgili sorunları kafasına takıp iş yerinde kaza vb. gibi olumsuz durumlarla karşılaşmalarını istememeleridir. Yine bu grupta yer alan 1 veli eşinin çocuğundaki engel durumunu kabul etmediğini ve onu özel gereksinimli

bir birey olarak görmediğini belirtirken, 1 veli de eşinin eğitim seviyesinin düşük olduğu için ona danışmadığını ve bir sorun olması durumunda kendinin gerekenleri yaptığını belirtmiştir.

Tablo 4.34. HADZEC’e Çocuğa Sahip Olduktan Sonra, Ailede Eşlerle, Çocuklarla veya Diğer Aile Bireyleriyle Herhangi Bir Sorunun Yaşanma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	25	14,9	14,9
Hayır	143	85,1	85,1
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin % 85,1’i zihinsel yetersizliğe sahip çocuk sahibi olduktan sonra aile içinde herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Sorun yaşayan ailelerin oranı ise % 14,9’dur. Babanın çocuğunu özel gereksinimli olarak görmemesi, anne ve babanın çocuklarının durumundan dolayı birbirlerini suçlamaları, babanın çocukla yeterince ilgilenmemesi, havale geçirdiğinde hastaneye hemen götürmemeleri ve ailelerin çocuklarının engeliyle yeterince ilgilenmemeleri velilerin belirttiği sorun yaşama nedenlerdendir.

Bunların yanı sıra özel gereksinimli çocuklarla kardeşler arasında da sıkıntılar yaşanmaktadır. Sağlıklı çocukların özel gereksinimli kardeşlerini kabul etmemeleri, ondan uzak durmaları, onunla oyun oynamamaları, evde bilgisayar ve televizyon kullanımı konusunda yaşanan tartışmalar ailede sorunlara neden olmaktadır. Kardeşler arasında yaşanan kıskançlıklar tartışmaları beraberinde getirmekte ve bu durum anne ve babaya kadar yansımaktadır. Bundan dolayı da ailede sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Tablo 4.35. Aileye Göre, Toplumun Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylere Bakış Açısı

	Sayı	%	Toplam
İnsanların bakışları rahatsız edici	104	61,9	61,9
Olumsuz bir bakış açısı görmedim	47	28,0	28,0
Destek gördüm	17	10,1	10,1
Toplam	168	100,0	100,0

Tablo 4.35’de velilere toplumun zihinsel yetersizliği olan bireylere karşı bakışı/yaklaşımı sorulmuş ve elde edilen verilere yer verilmiştir. Örnekleme dâhil

olan velilerin % 61,9'u çevrelerinde bulunan insanların hafif düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan çocuklarının dışlandığını/hor görüldüğünü (64 veli), onlara küçümseyici ve acıyarak bakıldığını (30 veli), çocuklarına onun engel durumuyla ilgili sorular sorduklarını ve konuşmalarıyla onu rahatsız ettiklerini (10 veli) belirtmişlerdir.

Velilerin % 28,0'ı ise zihinsel yetersizliği olan çocuklarına karşı çevrelerindeki insanlardan herhangi bir olumsuz yaklaşım görmediklerini ifade etmişlerdir.

Zihinsel yetersizliği olan bir çocuk sahibi olmalarından dolayı çevresindeki insanlardan destek gördüğünü belirten velilerin oranı ise % 10,1'dir.

Tablo 4.36. Ailelerin Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarının Yaşayabileceklerini Düşündükleri En Büyük Problem

	Sayı	%	Toplam
Anne-baba öldükten sonra kendi ayakları üzerinde duramayacak olması/Kendi ihtiyaçlarını kendisinin karşılayamaması	70	41,7	41,7
Toplumda kendini ifade edememesi/İletişim kuramaması/Kendini koruyup kollayamaması	56	33,3	33,3
Başka	42	25,0	25,0
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamında velilere zihinsel yetersizliği olan bireylerin yaşayabilecekleri en büyük problemin ne olduğu sorulmuştur. Velilerin % 41,7'si çocuklarının yaşayabileceği en büyük problem olarak "çocuklarının kendi ihtiyaçlarını kendisinin karşılayamaması ve yaşamını başkalarına bağımlı olmadan sürdürememesi" olarak belirtmişlerdir. Bunun en temel gerekçesi, anne ve babaların çocuklarının bakıma muhtaç olmasından dolayı kendilerinin öldükten sonra çocuklarının ihtiyaçlarının karşılanmasıyla kimin ilgileneceği korkusudur.

Velilerin % 33,3'ü de çocuklarının toplumda diğer insanlarla iletişim kurmada güçlük yaşayabileceklerini ve kendini ifade edemeyeceklerini, aynı zamanda kendilerini koruyup kollayamayacak durumda olmalarını en büyük problem olarak görmekteydiler.

Velilerin % 25,0'ı, çocuklarının en büyük problemi olarak okuma yazma öğrenememesini (27 veli) ve ileride bir iş sahibi olamayacak olmasını (14 veli) belirtmişlerdir.

Örneklem kapsamındaki 1 veli ise çocukları için hiçbir şeyin problem olmadığını belirtmiştir. Bu velinin vermiş olduğu yanıt düşündürücüdür. Çünkü günümüzde özel gereksinimli bireyler toplumda birçok sıkıntı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu bireylere yönelik, onların sorunlarını çözme amacıyla gerçekleştirilen çalışmalar devam etse de henüz tamamlanmamıştır.

Genel anlamda velilerin % 99,4'ünün özel gereksinimli çocuklarının problem yaşayacağı düşüncesine sahip oldukları tabloda görülmektedir.

Tablo 4.37. HADZEÇ'e Sahip Olmanın Ailelere Yaşattığı Duygular

	Sayı	%	Toplam
Çok Üzüldük	108	64,3	64,3
Sağlık Sorunları Yaşadık	28	16,7	16,7
Başka	32	19,0	19,0
Toplam	168	100,0	100,0

Velilere zihinsel yetersizliği olan bir çocuğa sahip olmanın yaşattığı duygular sorulmuştur. Velilerin verdiği yanıtlar incelendiğinde (Tablo 4.37), velilerin % 64,3'ü çok üzüldüklerini ve acı çektiklerini belirtmişlerdir. Bu gruptaki 2 veli uzun süren bu üzüntü dönemi içinde diğer insanlarla bir araya gelmek istemediklerini de ifade etmişlerdir.

Velilerin % 16,7'si çocuklarının zihinsel yetersizliğinin olmasından dolayı sağlık problemleri yaşadığını dile getirmiştir. Bu veliler özellikle psikolojilerinin bozulduğunu, psikolojik sorunlar yaşadıklarını ve ilaç tedavi gördüklerini belirtmişlerdir.

Başka seçeneği içerisinde yer alan velilerin 14'ü HADZEÇ ile yaşamının güzel bir duygu olduğunu ve kendisini mutlu ettiğini hatta bu durumun Allah tarafından kendisine bahşedilen bir durum olduğunu düşünmektedir. Bu gruptaki velilerden 11'i de çocuğunun engel durumunun Allah'tan gelen bir durum olduğuna inanmaktadır. Bu grupta yer alan bireylerde dini inanışın çok etkili olduğunu

söylemek mümkündür. 1 veli de çocuklarının engelli olmasından dolayı hiçbir üzüntü ve sıkıntı yaşamadıklarını belirtmiştir. Bu grupta yer alan velilerin küçük bir kesimi (6 veli) çocuğunu özel gereksinimli bir birey olarak görmemektedir.

Tablo 4.38. Çocuklarının Özel Gereksinimli Olmasından Dolayı Anne, Babaların Kendini Suçlayıp Suçlamadığı

	Sayı	%	Toplam
Evet	34	20,2	20,2
Hayır	134	79,8	79,8
Toplam	168	100,0	100,0

Çocuklarının özel gereksinimli olmasından dolayı kendisini suçlayan velilerin oranı % 20,2'dir. Kendilerinde suçluluk duygusu hissetmeyen velilerin oranı ise % 79,8'dir. Bu grupta yer alan anne, babalar “ebeveyn olarak üzerine düşen her şeyi yaptıklarını ve çocuklarındaki engel durumundan dolayı kendilerini suçlamadıklarını” belirtmişlerdir.

Tablo 4.38.1. Anne Babaların Kendilerini Suçlama Nedenleri

	Sayı	%	Toplam
Çocuk Bakımı Konusunda Yeterli Bilgi Olmadığı İçin	6	3,6	17,6
Sağlık Kurumlarına Ulaşmakta Sıkıntı Yaşadığı İçin	16	9,5	47,1
Başka	12	7,1	35,3
Toplam	34	20,2	100,0

Çocuklarının özel gereksinimli olmasından dolayı kendilerinde suçluluk hissi yaşayan velilerden % 3,6'sı çocuk bakımı konusunda yeterli bilgi sahibi olmadığını ve çocuğunun bakımı konusunda ilgisiz davrandığını bu nedenle de kendisini suçladığını belirtmiştir.

Kendisini suçlayan velilerden 16'sı (% 9,5) da sağlık kurumlarına zamanında gidemediği için kendisini suçlamaktadır. Bu gruptaki velilerden 1'i doğumunu hastanede değil de evde yaptığı için ve 1 diğer veli de gebelik döneminde doktor kontrolüne gidemediği için kendisini suçladığını belirtmiştir. 1 veli ise özel gereksinimli çocuğunu farklı hastanelere/doktorlara götüremediğinden dolayı kendisini suçlamaktadır. 2 veli de çocuğunun havale geçirdiğini ve onu doktora zamanında götüremediği için kendisini suçladığını belirtmiştir.

Çocuklarının özel gereksinimli olmasından dolayı kendisini suçlu hisseden velilerden 3'ü kendisinde bulunan rahatsızlıktan dolayı çocuğunun özel gereksinimli olduğunu düşündüğünü ve bundan dolayı kendisini suçladığını, 4 veli hamilelik döneminde yanlış bir davranışta bulunduğunu ve bundan dolayı çocuğunun özel gereksinimli olmasına neden olduğunu belirtmiştir. 1 veli akraba evliliği yaptığı için, 1 veli de hamilelik döneminde sigara içtiği için çocuklarının özel gereksinimli olduğuna inanmaktadır. 1 veli de çocuğunun “çok beğenilen, güzel bir bebek olduğunu ve herkes tarafından sevildiğini, buna bağlı olarak ona nazar değdiğini ve bundan dolayı özel gereksinimli olduğuna inandığı belirtmiştir.

Tablo 4.39. Ailelerin HADZEC’in İhtiyaçlarını Yeteri Kadar Karşılıyıp Karşılımadıklarına İnanma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	107	63,7	63,7
Hayır	61	36,3	36,3
Toplam	168	100,0	100,0

Tablo 4.39’a bakıldığında, özel gereksinimli çocuklarının ihtiyaçlarını yeteri kadar karşıladığını belirtenlerin örneklem grubu içindeki oranı % 63,7 iken çocuklarının ihtiyaçlarını yeteri kadar karşıladığına inanmayan velilerin oranı ise % 36,3’tür. Hayır, yanıtını veren veliler, çocukların ihtiyaçlarını karşılamada özellikle maddi sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.40. Anne, Babaların HADZEC’ten Sonra, Bir Çocuk Sahibi Daha Olmayı Düşünme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Düşündüm	102	60,7	60,7
Çocuk Sahibi Olmak İstemedim	24	14,3	14,3
Engelli Bir Çocuğum Daha Olabilir Diye İstemedim	42	25,0	25,0
Toplam	168	100,0	100,0

Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin büyük bir kesimi tekrar çocuk sahibi olmayı düşündüklerini belirtmişlerdir. Tekrar çocuk sahibi olmayı düşünenlerin oranı % 60,7’dir. Özel gereksinimli çocuğu olduktan sonra çocuk sahibi olmayı düşünmeyen ailelerin oranı % 39,3’tür. Hayır, cevabını veren velilerin % 14,3’ü özel

gereksinimli çocuğu olduktan sonra “sadece çocuk sahibi olmak istemedikleri için çocuk düşünmediklerini” belirtmişlerdir. Ailelerin % 25,0’ı ise “özel gereksinimli bir çocuk sahibi olduktan sonra sonraki çocuklarının da özel gereksinimli olabileceği korkusuyla çocuk sahibi olmak istemediklerini” belirtmişlerdir.

Tablo 4.41. Aileye Göre, Okulda Verilen Eğitimin HADZEÇ’in Gereksinimlerini Karşılama Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	135	80,4	80,4
Hayır	33	19,6	19,6
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin % 80,4’ü okulda verilen eğitimin HADZEÇ’in ihtiyaçlarını karşılamaya dönük olduğunu belirtirken % 19,6’sı ise okulda verilen eğitimin ihtiyaçları karşılamaya dönük olmadığını belirtmişlerdir. Hayır, yanıtını veren veliler okulda ahlak eğitime ve çocukların el becerilerini geliştirmeye dönük etkinliklere daha fazla yer verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 4.42. HADZEÇ’in Öğrenim Gördüğü Okulun Yeterli Donanıma Sahip Olması

	Sayı	%	Toplam
Evet	137	81,5	81,5
Hayır	31	18,5	18,5
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin % 81,5’i HADZEÇ’in öğrenim gördüğü okulun yeterli donanıma sahip olduğunu belirtirken % 18,5’i olumsuz görüş bildirmişlerdir. Olumlu görüş bildiren velilerin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Olumsuz görüş bildiren aileler ise azınlıkta olup okulun fiziksel mekân özelliklerinin yetersiz olmasından şikayetçidirler. Aileler özellikle özel eğitim sınıflarının küçük olmasından, sanatsal ve spor etkinliklerinin yapıldığı salonlarla el becerilerinin geliştirmeye yönelik atölyelerin olmamasından şikâyet etmektedirler. Araştırma kapsamında velilerin büyük bir kesimi olumlu görüş bildirmesine rağmen yukarıda belirtilen fiziksel mekân özelliklerine dair eksikliklerin bulunduğu gözlemlenmiştir. Olumlu görüş belirten velilerin oranının bu kadar yüksek olmasında onların okulun donanım

özellikleri hakkında yeterli bilgi sahibi olmamasının ya da devlet kurumlarını eleştirmekten çekinmelerinin etkisi bulunabilir.

Tablo 4.43. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda, Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Gerekli Düzenlemelerin Yapılması Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	134	79,8	79,8
Hayır	34	20,2	20,2
Toplam	168	100,0	100,0

HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda özel gereksinimli çocuklara yönelik gerekli düzenlemelerin yapılıp yapılmadığına dair sorulan soruya (Tablo 4.43), velilerin % 79,8'i okulda gerekli düzenlemelerin yapıldığı, % 20,2'si gerekli düzenlemelerin yapılmadığı şeklinde yanıt vermişlerdir.

Tablo 4.44. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okul Binasında Uygun Oyun Alanlarının Bulunma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	103	61,3	61,3
Hayır	65	38,7	38,7
Toplam	168	100,0	100,0

Örneklem grubuna dâhil olan velilerin % 61,3'ü çocuklarının öğrenim gördüğü okulda uygun oyun alanlarının bulunduğunu, % 38,7'si çocuklar için uygun oyun alanlarının bulunmadığını belirtmişlerdir. Hayır, yanıtını veren veliler okul bahçelerinin küçük olduğunu ve bahçede çocukların oynaması için uygun oyun araç gereçlerinin bulunmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 4.45. HADZEÇ'in Gereksinimleri Doğrultusunda Özelliklerine Göre Eğitim Programlarının Oluşturulma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	131	78,0	78,0
Hayır	37	22,0	22,0
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin % 78,0'ı HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda çocuklarının özelliklerine göre uygun eğitim programlarının oluşturulduğunu belirtirken, % 22,0'ı ise uygun eğitim programlarının oluşturulmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 4.46. HADZEÇ'in Devam Ettiği/Edeceği Okul İle İlgili İşlemlerde (Kayıt-Kabul, Sınıf Geçme vb.) Ailelere Yönelik Rehberlik Yapılması Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	128	76,2	76,2
Hayır	40	23,8	23,8
Toplam	168	100,0	100,0

Tablo 4.46'ya bakıldığında velilerin % 76,2'si HADZEÇ'in eğitimi ile ilgili çeşitli konularda, çocuğun devam ettiği okul çalışanları (okul yönetimi ve öğretmenleri) tarafından gerekli rehberlik çalışmalarının yapıldığını, % 23,8'i de gerekli rehberlik çalışmalarının yapılmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 4.47. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okul Yönetiminin Zaman Zaman Ailelere Yönelik Çeşitli Etkinlikler Düzenleme Durumu

4.47.1. Veli Toplantısı Yapılması

	Sayı	%	Toplam
Evet	140	83,3	83,3
Hayır	28	16,7	16,7
Toplam	168	100,0	100,0

Tablo 4.47.1'de örnekleme dahil olan velilere özel gereksinimli çocuklarının öğrenim gördüğü okulda herhangi bir etkinlik yapılıp yapılmadığı ve yapılmışsa ne türden bir etkinlik olduğu sorulmuştur. Velilerin % 83,3'ü okulda veli toplantılarının yapıldığını, % 16,7'si veli toplantılarının yapılmadığını belirtmişlerdir.

4.47.2. Velilere Yönelik Bilgilendirici (Konferans) Toplantılarının Yapılması

	Sayı	%	Toplam
Evet	45	26,8	26,8
Hayır	123	73,2	73,2
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin % 26,8'i okulda velilere yönelik bilgilendirici (konferans) toplantılarını yapıldığını, % 73,2'si ise bu tarz toplantıların yapılmadığını belirtmişlerdir. Aileler bu tip toplantıların kendilerinin bilgilerini artıracığına inanmakta olup böyle etkinliklerin okul yönetimi tarafından yapılmasını istemektedirler.

4.47.3. Sosyal Faaliyetlerle (Gezi vb.) İlgili Etkinliklerin Yapılması

	Sayı	%	Toplam
Evet	54	32,1	32,1
Hayır	114	67,9	67,9
Toplam	168	100,0	100,0

Sosyal faaliyetlerle (gezi vb.) ilgili etkinlik yapılmaktadır yanıtını veren velilerin örneklem grubundaki oranı % 32,1'dir. Velilerin % 67,9'u da sosyal faaliyetlerin yapılmadığını belirtmişlerdir. Aileler çocuklarıyla birlikte kendilerinin de katılacağı piknik, gezi vb. etkinliklerin okul yönetimi veya öğretmenleri tarafından organize edilmesini istemektedirler.

4.47.4. Öğrenci Çalışmalarını Sergilemeye Yönelik Etkinliklerin Yapılması Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	32	19,0	19,0
Hayır	136	81,0	81,0
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin % 19,0'ı okulda öğrenci çalışmalarını sergilemeye yönelik etkinliklerin (resim sergisi vb.) olduğunu, % 81,0'ı da bu tip etkinliklerin okulda yapılmadığını belirtmişlerdir. Olumsuz görüş belirten veliler, özel gereksinimli çocukların çalışmalarının sergilenmesinin onların kendilerine güven duygusu kazandıracağına ve çocuklarının gelişimine katkı sağlayacağına inandıklarını ve bu tip etkinlikleri desteklediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 4.48. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Yeterli Sayıda Personelin Bulunması Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	139	82,7	82,7
Hayır	29	17,3	17,3
Toplam	168	100,0	100,0

Tablo 4.48'e bakıldığında araştırma kapsamındaki velilerin % 82,7'si HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda personel sayısının yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Okullarda çalışan personel sayısının yeterli olmadığını düşünen velilerin oranı ise % 15,5'dir.

Tablo 4.49. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Görev Yapan Eğitimcilerin Sürekli Değişip Değişmemesi Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	30	17,9	17,9
Hayır	138	82,1	82,1
Toplam	168	100,0	100,0

Velilere HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda görevli öğretmenlerin (görevlendirme, tayin, izin, vb.) çeşitli nedenlerle değişip değişmediği sorulmuştur. Velilerin verdiği yanıtlara bakıldığında (Tablo 4.49) velilerin % 82,1'i çocuklarının öğretmenlerinin değişmediğini, % 17,9'u değiştiğini belirtmişlerdir.

Tablo 4.50. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Görev Yapan Eğitimciler İle Onların Dışında Çalışanların Çocukların Gereksinimleri Hakkında Yeterli Bilgi Sahibi Olup Olmama Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	137	81,5	81,5
Hayır	31	18,5	18,5
Toplam	168	100,0	100,0

Velilere yöneltilen bir diğer soru da HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda çalışan bütün personelin (okul yönetimi, öğretmen, hizmetli, teknik personel vb.) çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yeterli bilgi sahibi olup olmadığıdır. Elde edilen veriler Tablo 4.50'de verilmiştir. Veriler incelendiğinde velilerin % 81,5'i okulda çalışan personelin özel gereksinimli çocuklarının gereksinimleriyle

ilgili yeterli bilgi sahibi olduğunu, % 18,5'i de yeterli bilgi sahibi olmadıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 4.51. Ailelerin HADZEÇ'in Eğitiminde Görevli Okul Yönetimi, Öğretmen ve Diğer Okul Personeli İle İletişim Kurabilme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	159	94,6	94,6
Hayır	9	5,4	5,4
Toplam	168	100,0	100,0

HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda çalışan personellerle iletişim kurup kuramalarına dair sorulan soruya velilerin % 94,6'sı evet ve % 5,4'ü hayır yanıtını vermişlerdir. Hayır, yanıtını veren veliler genelde çocuklarının dersine giren öğretmen ile görüştiklerini öğretmenin çözemediği bir sorun olduğunda ise okul yönetimi ile görüştiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 4.52. HADZEÇ'in Eğitiminde Görevli Okul Yönetimi, Öğretmen ve Diğer Okul Personelinin Ailelerle ve Engelli Çocukla Yeteri Kadar İlgilenip İlgilenmeme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	157	93,5	93,5
Hayır	11	6,5	6,5
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki velilerin büyük bir kesimi (% 93,5) HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda çalışan personelin çocuklarıyla yeteri kadar ilgilendiğini, % 6,5'i ise yeterli ilginin gösterilmediğini belirtmişlerdir. Veriler incelendiğinde velilerin büyük bir kesiminin okul çalışanlarının çocuklarına yaklaşımından memnun olduğu görülmektedir.

Tablo 4.53. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulun, Ailelere Özel Gereksinimli Çocuklarının Bakım ve Eğitimine Katkıda Bulunabilmesi İçin Gerekli Olan Bilgi ve Beceriye Sağlama Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	141	83,9	83,9
Hayır	27	16,1	16,1
Toplam	168	100,0	100,0

Tablo 4.53'de velilerin % 83,9'unun okul tarafından HADZEÇ'in bakım ve eğitimine katkıda bulunması için gerekli bilgi ve beceriyi sağladığı, % 16,1'inin de bu konuda gerekli bilgi ve beceriyi sağlamadığı düşüncesinde oldukları görülmektedir.

Tablo 4.54. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okul Çalışanlarının (Okul Yöneticilerinin/Öğretmenlerinin) Ailelere Çocuklarının Gereksinimleri İle İlgili Ayrıntılı Bilgi Verme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	156	92,9	92,9
Hayır	12	7,1	7,1
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin büyük bir kesimi (% 92,9), HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulun yöneticilerinin/öğretmenlerinin çocuklarının gereksinimleri ile ilgili kendilerine ayrıntılı bilgi verdiğini belirtmişlerdir. Çocuklarıyla ilgili detaylı bilgi almadığını belirten velilerin oranı ise % 7,1'dir. Bulgulara göre okul çalışanlarının büyük bir kısmı ailelerle iletişime geçmekte ve onlara çocuklarının durumları hakkında bilgi vermektedirler.

Tablo 4.55. Çocuklarındaki Engel Durumunun Aileler Tarafından Kabul edilmesinde Okul Çalışanlarının (Okul Yönetimi/Öğretmen) Ailelere Destek Olma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Öğretmenler destek oldu	97	57,7	57,7
Okul yönetimi destek oldu	4	2,4	2,4
Daha önceden kabullendim	65	38,7	38,7
Hala kabullenemedim	2	1,2	1,2
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki velilere çocuklarındaki engel durumunu kabullenmelerinde okul çalışanlarından destek görüp görmedikleri sorulmuştur. Elde edilen veriler incelendiğinde (Tablo 4.55), velilerin % 60,1'i evet ve % 39,9'u hayır yanıtını vermişlerdir. Evet, yanıtını veren velilerin % 57,7'si özel gereksinimli çocuklarının “engel durumunu kabullenmesinde öğretmenlerden destek gördüğünü”, % 2,4'ü de “okul yönetiminden destek gördüğünü” açıklamıştır.

Velilerin % 38,7'si okul çalışanlarından destek görmediğini, kendisinin çocuğunun engel durumunu daha önceden kabullendiğini belirtirken, % 1,2'si de çocuğunun engel durumunu hala kabullenmediğini belirtmiştir.

Tablo 4.56. HADZEÇ'in Özel Eğitime Başlamasından Sonra Çocukta Meydana Gelen Değişiklikler

4.56.1. HADZEÇ'in Okuma Yazmasının Gelişme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	111	66,1	66,1
Hayır	57	33,9	33,9
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin % 66,1'i HADZEÇ'in özel eğitim aldıktan sonra okuma yazmasının geliştiğini belirtirken, % 33,9'u çocuğunun okuma yazmasında bir gelişme olmadığını belirtmişlerdir.

4.56.2. HADZEÇ'in Matematik Becerisinin Gelişme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	44	26,2	26,2
Hayır	124	73,8	73,8
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin % 26,2'si HADZEÇ'in özel eğitim aldıktan sonra matematik dersine ilişkin becerilerinin geliştiğini belirtirken, % 73,8'i çocuğunun matematik becerilerinin gelişmediğini belirtmişlerdir. HADZEÇ'lerin büyük kısmının matematik becerisinin gelişmediği görülmektedir.

4.56.3. HADZEÇ'in Konuşmasında Meydana Gelen Değişiklikler (Daha Kibar Olması, İzin İsteme, Rica Etme Gibi Davranışları Kazanması vb.)

	Sayı	%	Toplam
Evet	42	25,0	25,0
Hayır	126	75,0	75,0
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin % 25,0'ı HADZEÇ'in özel eğitim aldıktan sonra konuşmasının değiştiğini ve isteklerini belirtirken daha kibar olduğunu belirtmişlerdir. % 75,0'ı çocuğunun konuşmasında herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir.

4.56.4. HADZEÇ'in Saldırgan Davranışlarında Meydana Gelen Değişiklikler

	Sayı	%	Toplam
Evet	35	20,8	20,8
Hayır	133	79,2	79,2
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin % 20,8'i HADZEÇ'in özel eğitim aldıktan sonra sakinleştiğini belirtirken, % 79,2'si davranışlarında herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir.

4.56.5. HADZEÇ'in Kendine Olan Güvenin (Özgüvenin) Artıp Artmama Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	66	39,3	39,3
Hayır	102	60,7	60,7
Toplam	168	100,0	100,0

HADZEÇ'in aldığı özel eğitimden dolayı kendine güveninin arttığını belirten velilerin oranı % 39,3 iken, güven artışı olmadığını belirten velilerin oranı % 60,7'dir.

4.56.6. HADZEÇ'in Sosyalleşme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	84	50,0	50,0
Hayır	84	50,0	50,0
Toplam	168	100,0	100,0

Çocuğunun aldığı özel eğitimden dolayı sosyalleştiğini belirten velilerle, sosyalleşme durumunun olmadığını belirten velilerin oranı aynı olup bu oran % 50,0'dır.

4.56.7. HADZEÇ'in El Becerisinin Gelişme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	9	5,4	100,0
Hayır	159	94,6	94,6
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin büyük çoğunluğu (% 94,6), HADZEÇ'in almış olduğu özel eğitim sonucunda el becerilerinin gelişmediğini belirtirken, % 5,4'ü çocuklarının el becerilerinin geliştiğini ifade etmişlerdir.

4.56.8. HADZEÇ'in Öz Bakım Becerisinin Gelişme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	7	4,2	4,2
Hayır	161	95,8	95,8
Toplam	168	100,0	100,0

HADZEÇ'in aldığı özel eğitimden dolayı öz bakım becerilerinin geliştiğini belirten velilerin oranı % 4,2'dir. Öz bakım becerilerinde herhangi bir gelişmenin olmadığını belirten velilerin oranı ise çoğunlukta olup bu oranı % 95,8'dir.

Genel anlamda HADZEÇ'lerin matematik becerileri, konuşma becerileri, saldırgan davranışların düzelme durumu, el becerileri ve öz bakım becerilerinin gelişimi ile özgüvenin sağlanması noktasında istenilen düzeyde gelişim göstermediği bilgisine ulaşılmıştır. HADZEÇ'in bu alanlarda gelişim gösterememesinde sahip oldukları zihinsel yetersizlik durumun veya okulda uygulanan eğitsel programın işleyişinin, okulun fiziksel mekan özelliklerinin etkisi bulunabilir.

Tablo 4.57. Ailelerin Okulda Verilen Eğitim Etkinliklerinin Gün Boyu Sürmesini İsteme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	59	35,1	35,1
Hayır	109	64,9	64,9
Toplam	168	100,0	100,0

Tablo 4.57'ye bakıldığında velilerin % 64,9'unun okuldaki eğitim etkinliklerinin yeterli olduğunu ve gün boyu sürmesine gerek olmadığını belirtmişlerdir. Bu düşüncüyü savunan veliler, okulda verilen eğitim süresinin daha uzun olması durumunda çocuklarının sıkılabileceğini de belirtmişlerdir. Velilerin % 35,1'i de HADZEÇ'in daha fazla şey öğrenmesi, daha iyi beceriler kazanması için okuldaki eğitim süresinin uzatılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Tablo 4.58. Ailelerin HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Almış Olduğu Eğitim Süresince Öğrenciyle İlgili Sık Sık Şikâyet Alma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Yaramazlık Yapması Yüzünden Şikâyet Alıyorum	11	6,5	6,5
Derslerini Yapmaması Yüzünden Şikâyet Alıyorum	8	4,8	4,8
Arkadaşları İle Kavga Etmesi Yüzünden Şikâyet Alıyorum	15	8,9	8,9
Sigara İçmesi Yüzünden Şikâyet Alıyorum	2	1,2	1,2
Şikâyet Almıyorum	132	78,6	78,6
Toplam	168	100,0	100,0

Velilere öğrenim gören özel gereksinimli çocuklarıyla ilgili okul yönetimi/öğretmen tarafından şikâyet alıp almadığı sorulmuştur. Velilerin verdiği cevaplar incelendiğinde (Tablo 4.58), velilerin % 78,6'sı HADZEÇ'le ilgili şikâyet almadıklarını, % 21,4'ü de çocuklarıyla ilgili şikâyet aldıklarını belirtmiştir. Şikâyet alan velilerin % 8,9'u çocuğunun kavga etmesinden dolayı, % 6,5'i çocuğunun yaramazlık yapmasından dolayı, % 4,8'i çocuğunun derslerini yapmamasından dolayı şikâyet aldığını belirtmişlerdir. HADZEÇ'in sigara içmesinden dolayı şikâyet aldığını belirten velilerin oranı ise % 1,2'dir.

Tablo 4.59. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Şikâyet Kutusunun Bulunma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	85	50,6	50,6
Hayır	63	49,4	49,4
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki velilerin % 50,6'sı HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda şikâyet kutusunun bulunduğunu, % 49,4'ü şikâyet kutusunun bulunmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 4.60. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Velilerin Düşüncelerine Başvurulma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	119	70,8	70,8
Hayır	49	29,2	29,2
Toplam	168	100,0	100,0

HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda bir veli olarak düşüncelerine başvurulduğunu belirtenlerin oranı % 70,8'dir. Başvurulmadığını belirtenler veliler ise % 29,2 oranındadır. Okulda velilerin görüşlerine başvurulması onların beklentilerinin karşılanması olasığını artırabilir ve velilerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumları üzerinde etkili olabilir.

Tablo 4.61. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Görülen Eksiklikler

	Sayı	%	Toplam
Okul Çalışanları Açısından Görülen Eksiklikler	15	8,9	8,9
Fiziksel Mekân Açısından Görülen Eksiklikler	39	23,2	23,2
Okul Temizliği Açısından Görülen Eksiklikler	6	3,6	3,6
Okul Güvenliği Açısından Görülen Eksiklikler	10	6,0	6,0
Okulda Hiçbir Eksiklik Görmüyorum	80	47,6	47,6
Başka	18	10,7	10,7
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki velilere HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda herhangi bir eksiklik olup olmadığı sorulmuş ve verilen yanıtlar Tablo 4.66'da verilmiştir. Tablo 4.61'e bakıldığında, velilerin % 47,6'sı okulda herhangi bir eksiklik bulunmadığını belirtmiştir.

Örnekleme kapsamındaki velilerden % 8,9'u okul yönetiminin ve öğretmenlerin HADZEÇ'e karşı ilgisiz olduklarını ve okulda öğretmen eksikliği bulunduğunu ifade etmişlerdir. 1 veli okul yönetiminin ilgisizliğinden, 9 veli öğretmenlerin ilgisizliğinden ve 5 veli de öğretmen eksikliğinden şikâyetçi olmaktadır.

Okuldaki temizliğin yetersiz olmasından rahatsız olan velilerin oranı düşük bir oran olup, bu oran % 3,6'dır. Okullardaki güvenlik önlemlerinin yetersiz

olmasından ve güvenlik görevlisi bulunmamasından şikâyetçi olan velilerin oranı da % 6,0'dır.

Yukarıda belirtilen durumların dışında başka başlığı ile verilen grupta yer alan 1 veli yemekhanedeki yemeklerin iyi olmamasını eksiklik olarak görürken, 2 veli de okulda yukarıda sayılan her şeyin eksik olduğunu belirtmiştir. 15 veli ise okulda eksiklik olup olmamasıyla ilgili yeterli bilgisinin olmadığını belirtmiştir.

Tablo 4.62. HADZEÇ'in Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezlerinden Eğitim Alma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	80	47,6	47,6
Hiç gitmedi	47	28,0	28,0
Önceden gitti şu anda gitmiyor	41	24,4	24,4
Toplam	168	100,0	100,0

Tablo 4.62'de velilerin % 47,6'sı HADZEÇ'in Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezlerinden eğitim aldığını, % 52,4'ü bu araştırmanın yapıldığı dönemde özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinden eğitim almadığını belirtmişlerdir.

Hayır, yanıtını veren velilerin % 28,0'ı çocuklarının rehabilitasyon merkezine hiç gitmediğini, % 24,4'ü de çocuklarının önceden rehabilitasyon merkezine gittiğini ancak araştırmanın yapıldığı dönemde gitmediğini belirtmişlerdir.

Tablo 4.63. Ailelerin Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Yeterli Bilgi Sahibi Olma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	92	54,8	54,8
Hayır	76	45,2	45,2
Toplam	168	100,0	100,0

Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezleri hakkında yeterli bilgi sahibi olduğunu düşünen veliler % 54,8 oranında iken, yeterli bilgiye sahip olmayan veliler % 45,2 oranındadır.

Tablo 4.64. Ailelerin HADZEÇ'in Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezlerinden Aldığı Eğitim Giderlerini Karşılama Durumu

	Sayı	%	Toplam
Kendim karşılıyorum	5	3,0	3,0
Devlet desteği ile karşılıyorum	116	69,0	69,0
Hiç gitmedi	47	28,0	28,0
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki velilere özel eğitim rehabilitasyon merkezine giden özel gereksinimli çocuğunun eğitim giderlerini nasıl karşıladığı sorulmuştur. Elde edilen veriler incelendiğinde (Tablo 4.64), velilerin büyük bir kesimi (% 69,0) özel gereksinimli çocuklarının özel eğitim rehabilitasyon merkezlerindeki eğitim masraflarının devlet tarafından karşılandığını belirtmiştir. Velilerin % 3,0'ı çocuğunun eğitim masraflarını kendinin karşıladığını ifade etmiştir. 1 veli ise hayırsever kişilerden destek aldığını dile getirmiştir.

Velilerin % 28,0'ı da özel gereksinimli çocuğunun özel eğitim rehabilitasyon merkezlerine gitmediğini belirtmiştir.

Tablo 4.65. Ailelerin, Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Bilgiyi Öğrenme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Araştırarak	26	15,5	15,5
Engelli Çocuğu Bulunan Yakınlarımdan/Komşularımdan	21	12,5	12,5
MEB Çalışanlarımdan	88	52,4	52,4
Doktorlardan	9	5,4	5,4
Özel Rehabilitasyon Merkezi Çalışanlarımdan	7	4,2	4,2
Öğrenemiyorum	17	10,1	10,1
Toplam	168	100,0	100,0

Özel eğitim rehabilitasyon merkezleri hakkındaki bilgiyi velilerin % 52,4'ü Milli Eğitim Bakanlığı çalışanlarından öğrendiğini belirtmiştir. 80 veli okul yöneticileri ve öğretmenlerden, 8 veli de rehberlik araştırma merkezi çalışanlarından bilgi aldığını ifade etmişlerdir.

Velilerin % 15,5'i özel eğitim rehabilitasyon merkezleriyle ilgili bilgilere gazete, dergi okuyarak, internette araştırma yaparak kendi çabalarıyla ulaştığını

belirtmiştir. Örneklem grubuna dahil olan velilerin % 12,5'i de özel eğitim rehabilitasyon merkezleri hakkındaki bilgiyi özel gereksinimli çocuğu bulunan yakın akrabalarından veya komşularından öğrendiğini belirtirken, velilerin % 5,4'ü de doktorlardan öğrendiğini ifade etmiştir.

Özel eğitim rehabilitasyon merkezinde çalışan personeller de velilere ulaşarak onları bilgilendirmektedir. Bu yolla bilgilendirilen velilerin oranı % 4,2'dir. Örneklem grubundaki velilerin % 10,1'i ise hiçbir kimseden veya kurumdan bilgi almadığını belirtmiştir.

Tablo 4.66. Ailelerin, HADZEÇ'le İlgili Hizmetlerden Yararlanmak İstediginde Herhangi Bir Zorluk Yaşama Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	38	22,6	22,6
Hayır	130	77,4	77,4
Toplam	168	100,0	100,0

Tablo 4.66'ya bakıldığında velilerin % 77,4'ü HADZEÇ'le ilgili bir hizmet alacağı zaman zorluk yaşamadığını belirtirken, % 22,6'sı hizmet alırken sıkıntı yaşadığını belirtmiştir.

Tablo 4.67. Ailelerin HADZEÇ'le İlgili Hizmetlerden Yararlanması Engelleyen Kişiler/Kurumlar

	Sayı	%	Toplam
MEB çalışanları	7	4,2	4,2
Yardım kuruluşlarında çalışanlar	15	8,9	8,9
Sağlık kurumlarında çalışanlar	13	7,7	7,7
Başka	3	1,8	1,8
Zorluk yaşatan olmadı	130	77,4	77,4
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin HADZEÇ'e yönelik hizmet alırken zorluk yaşatan kişi veya kurumlara ait verilerin bulunduğu Tablo 4.67'de, velilerin büyük bir kesiminin (% 77,4) hizmet aldığı kurumlarda zorluk yaşamadığı görülmektedir.

Velilerin % 8,9'u HADZEÇ'e yönelik yardım hizmetlerini yürüten kurumlarda sıkıntı yaşamaktadırlar. Aileler genellikle bu kurumlardan engelli maaşı,

bakım parası vb. adlar altında verilen maddi desteklerden yararlanmaktadır. Bu kurumlarda çalışan personelin ilgisizliği, ailelerin sordukları sorulara tatmin edici yanıt alamamaları aileler tarafından şikâyetçi olunan konular arasındadır.

Zorluk yaşadığını belirten velilerin % 7,7'si sağlık kurumlarında zorluk yaşadığını belirtmiştir. Bu gruptaki veliler, HADZEÇ'e rapor alırken hemşire, doktor gibi çalışanların ilgisizliğinden dolayı zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Velilerin zorluk yaşadıklarını belirttikleri bir diğer kurum personeli MEB çalışanlarıdır. Velilerin % 4,2'si HADZEÇ'in devam ettiği okul yönetimi ve öğretmenleri ile rehberlik ve araştırma merkezi çalışanlarının zorluk yaşattıklarını belirtmişlerdir. Veliler özellikle rehberlik ve araştırma merkezi çalışanlarının HADZEÇ'e rapor verirken zorluk yaşattıklarını belirtmişlerdir.

Velilerin çok az bir kesimi de toplu taşıma araçlarında görevli şoförlerin kendilerine zorluk çıkarttıklarını belirtmişlerdir. Birçok ilde belediyelerin aldığı kararla özel gereksinimli bireyler toplu taşıma araçlarından indirimli veya ücretsiz yararlanabilmektedirler; ancak bazı şoförlerin bu uygulamada gerek özel gereksinimli bireylere gerekse ailelerine zorluk çıkarttıkları aileler tarafından şikâyetçi olunan durumlar arasındadır.

4.1.7. Ailelerin Engelli Çocuklarıyla İlgili Haklarını Bilme ve Kullanma Durumu

Bu bölümde, ailelerin özel gereksinimli çocuklarının sahip olduğu yasal haklarını bilip bilmemelerine, çocuklarına yönelik verilen hizmetler hakkında bilgi alıp almamalarına ve hizmetlerle ilgili bilgiyi kimlerden aldığına, ailelerin verilen hizmetlerden ne düzeyde yararlanabildiğine ve özel gereksinimli çocuklarına bakım parası vb. adlarla herhangi bir yardım alıp almadığına dair bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 4.68. Ailelerin HADZEÇ'in Sahip Olduğu Yasal Hakları Bilme Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	38	22,6	22,6
Hayır	130	77,4	77,4
Toplam	168	100,0	100,0

HADZEÇ'in sahip olduğu yasal hakları bilmediğini belirten velilerin oranı çok yüksek olup bu oran % 77,4'tür. Yasal haklarını bildiğini belirten veliler % 22,6 oranındadır. Yasal haklarını bilmeyen velilerin oranının yüksek olması ailelerin bilgilendirilmesiyle ilgili bir eksiklik olduğunun en önemli göstergesidir.

Tablo 4.69. Ailelerin HADZEÇ'e Yönelik Hizmetler Hakkında Bilgi Alma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	117	69,6	69,6
Hayır	51	30,4	30,4
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki velilerden, özel gereksinimli bireylere yönelik verilen hizmetlerden bilgisi olduğunu belirtenlerin oranı % 69,6 iken bilgisi olmayanların oranı % 30,4'tür.

Tablo 4.70. Ailelerin HADZEÇ'e Yönelik Hizmetler Hakkında Bilgi Aldığı Kaynaklar

	Sayı	%	Toplam
Araştırarak	35	20,8	20,8
MEB Çalışanlarından	112	66,7	66,7
Başka	21	12,5	12,5
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin HADZEÇ'e yönelik hizmetlerden nereden bilgi aldığına dair soruya, velilerin % 66,7'si Milli Eğitim Bakanlığı çalışanlarından (okul yöneticileri, öğretmenler ve RAM Çalışanlarından) bilgi aldığını belirtmiştir. Velilerin % 20,8'i de gazetelerden, televizyon programlarından, internetten aldığı haberleri araştırarak bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir.

Bunların dışında başka grubunda yer alan velilerden 2'si özel gereksinimli çocuğu bulunan yakınlarından veya komşularından bilgi sahibi olduğunu, 1 veli de özel rehabilitasyon merkezi çalışanlarından bilgi aldığını belirtmiştir. Bu grupta yer alan 18 veli (% 10,7) ise hiçbir kişi veya kurumdan bilgi alamadığını ifade etmiştir.

Tablo 4.71. Ailelerin HADZEÇ’le İlgili Verilen Hizmetlerden Yararlanma Düzeyi

	Sayı	%	Toplam
Az	28	16,7	16,7
Orta	111	66,1	66,1
Çok	29	17,3	17,3
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin % 66,1’i özel gereksinimli çocuğuna sunulan hizmetlerden orta derecede yararlandığını belirtirken % 17,3’ü çok üst derecede yararlandığını belirtmiştir. Az derecede yararlandığını belirten velilerin oranı % 16,7’dir.

Tablo 4.72. Ailelerin HADZEÇ’e Bakım Parası vb. Adlarla Herhangi Bir Yardım Alma Durumu

	Sayı	%	Toplam
Engelli Maaşı Alıyorum	18	10,7	10,7
Bakım Parası Alıyorum	37	22,0	22,0
Her İkisini Alıyorum (Engelli Maaşı ve Bakım Parası)	5	3,0	3,0
Engelli Maaşı ve SYDV Eğitim Yardımı alıyorum	1	0,6	0,6
Hiçbir Yardım Almıyorum	107	63,7	63,7
Toplam	168	100,0	100,0

Velilere HADZEÇ’e herhangi bir adla maddi yardım alıp almadıkları sorulmuştur. Elde edilen veriler incelendiğinde, velilerin büyük bir kesimi (% 63,7) herhangi bir yardım almadığını belirtmiştir.

Yardım alan velilerin oranı ise 36,3’tür. Bu gruptaki velilerden Bakım Parası adıyla yardım alan velilerin oranı % 22,0 iken Engelli Maaşı adıyla devletten maddi yardım alan velilerin oranı % 10,7’dir. Hem bakım parası hem de engelli maaşını birlikte alan velilerin oranı da % 3,0’dır. Örneklem grubunda yer alan velilerden 1’i engelli maaşı ile birlikte Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından verilen (Şartlı Nakit Transferi adıyla verilen eğitim yardımı) eğitim yardımı aldığını belirtmiştir.

4.1.8. Ailelerin Beklenti Durumu

Bu bölümde, HADZEÇ sahibi ailelerin özel gereksinimli çocuklarından, onların öğrenim gördüğü okulda almış olduğu eğitimden beklentilerine, bu beklentilerin ne düzeyde karşıladığına yönelik düşüncelerine ve devletin özel gereksinimli çocuklarına sunduğu haklar konusundaki görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 4.73. Ailelerin HADZEÇ'ten Beklentileri

	Sayı	%	Toplam
Okuma yazma bilsin	19	11,3	11,3
Kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılasın	51	30,4	30,4
Bir meslek sahibi olsun	49	29,2	29,2
Okuma yazma bilsin ve bir meslek sahibi olsun	5	3,0	3,0
Okuma yazma bilsin ve kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılasın	11	6,5	6,5
Kendi ihtiyaçlarını karşılasın ve bir meslek sahibi olsun	16	9,5	9,5
Okuma yazma bilsin ve kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılasın, bir meslek sahibi olsun	17	10,1	10,1
Toplam	168	100,0	100,0

Araştırma kapsamındaki velilere HADZEÇ'e dair beklentileri sorulmuştur. Velilerin verdiği yanıtlar okuma yazma bilsin, kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılasın ve bir meslek sahibi olsun şeklinde üç başlık altında toplanmıştır. HADZEÇ'ten okuma yazma bilsin beklentisinde olanlar % 11,3, kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılasın beklentisinde olanlar % 30,4 ve bir meslek sahibi olsun beklentisinde olanlar % 29,2 oranındadır.

Hem okuma yazma bilsin hem de bir meslek sahibi olsun beklentisinde olanlar % 3,0, hem okuma yazma bilsin hem de kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılasın beklentisinde olanlar % 6,5 ve hem kendi ihtiyaçlarını karşılasın hem de bir meslek sahibi olsun beklentisinde olanlar % 9,5 oranındadır.

Her üçünü de özel gereksinimli çocuğundan bekleyen veliler de % 10,1 oranındadır.

Tablo 4.74. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Almış Olduğu Eğitimin, Ailelerin Beklentilerini Karşılama Durumu

	Sayı	%	Toplam
Evet	149	88,7	88,7
Hayır	19	11,3	11,3
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin, HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda almış olduğu eğitimin beklentilerini karşılayıp karşılamasına ilişkin verdikleri yanıtlarına bakıldığında (Tablo 4.74), velilerin % 88,7'si beklentilerinin karşılandığını, % 11,3'ü beklentilerinin karşılanmadığını belirttikleri görülmektedir. Velilerin HADZEÇ'e yönelik okulların vermiş olduğu eğitimden memnun oldukları Tablo 4.74'de görülmektedir.

Tablo 4.75. Ailelerin Devletin, Özel Gereksinimli Bireylere Sunduğu Haklar Konusundaki Düşünceleri

	Sayı	%	Toplam
Yeterli Buluyorum	68	40,5	40,5
Yeterli Bulmuyorum	100	59,5	59,5
Toplam	168	100,0	100,0

Velilerin % 40,5'i devletin özel gereksinimli bireylere yönelik sunduğu hizmetleri yeterli bulduğunu ve % 59,5'i de devletin sunulan haklar konusunda yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 4.75.1. Devletin Sunduğu Hizmetleri Yetersiz Bulan Velilerin Önerileri

	Sayı	%	Toplam
Engelli Çocuğu Bulunan Ailelere Maddi Destek Verilmeli	44	26,2	44,0
Engelli Çocukların Okullarında Gerekli Düzenlemeler Yapılmalı	7	4,2	7,0
Başka	49	29,2	49,0
Toplam	100	59,5	100,0

Velilere araştırma kapsamında devletin zihinsel yetersizliği olan çocuklarına sunduğu hizmetlerin yeterli olup olmadığı ve varsa yetersiz görenlere önerileri sorulmuştur. Velilerin verdiği yanıtlar incelendiğinde (Tablo 4.75.1), velilerin %

40,5'i devletin özel gereksinimli vatandaşlarına sunduğu hizmetleri yeterli bulduğunu belirttikleri görülmektedir.

Velilerin % 59,5'i ise sunulan hizmetleri yeterli bulmamaktadırlar. Yeterli bulmayanların % 26,2'si özel gereksinimli çocuğu bulunan ailelere maddi destek sağlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu düşünce içinde yer alan velilerden 29'u özel gereksinimli çocuğu bulunan ailelerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla devletin özel gereksinimli çocuğu olan her aileye maaş vermesi gerektiğini savunmaktadır. 15 veli ise engelli maaşı veya bakım parası vb. farklı adlarla devlet tarafından verilen maaşların yetersiz olduğunu ve artırılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Özel gereksinimli çocukların öğrenim gördükleri okullarda gerekli düzenlemelerin devlet tarafından yapılması gerektiğini belirten velilerin oranı ise % 4,2'dir. Bu grupta yer alan velilerden 1'i sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olduğunu ve azaltılması gerektiğini, bir diğer veli okullardaki eğitim süresinin uzatılması gerektiğini önermiştir. Yine 3 veli özellikle özel eğitim sınıflarında öğrenim gören özel gereksinimli çocuklara öğle yemeği verilmesi gerektiğini ve 2 veli de okullarda sosyal etkinliklere daha fazla önem verilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Başka grubu içinde yer alan velilerden 47'si devletin sunduğu hizmetlerin yeterli olmadığını; ancak herhangi bir önerisinin de bulunmadığını belirtmiştir.

4.2.Varsayımlarla İlgili Ki-Kare Analizi Sonuçları ve Tablo Yorumları

Bu bölümde, HADZEÇ sahibi ailelerin kurumsal hizmetlerden memnuniyet durumları ile bu durumlar üzerinde etkisi olan değişkenleri saptamak ve bu değişkenlerin açıklayıcılık paylarını belirlemek amacıyla belirtilen hipotezlerden hareketle oluşturulan ki kare analizi sonuçlarına ve tablo yorumlarına yer verilmiştir. Ki kare analizi sonuçları ile değişkenler arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunup bulunmadığı incelenmiş ve elde edilen tablolar yoluyla da iki veya daha fazla değişkenin birbiri üzerindeki yüzdesel (%) dağılımları belirlenmiştir.

4.2.1. Ki-Kare Analizi Tablo Sonuçları

Tablo 4.76. Anne ve Babanın Cinsiyeti İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Annenin Cinsiyeti					
	Kadın					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	53	40,2	15	41,7	68	40,5
Hayır	79	59,8	21	58,3	100	59,5
Toplam	132	100,0	36	100,0	168	100,0

$$X^2=0,027; p=0,870 \geq 0,05$$

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Babanın Cinsiyeti					
	Erkek					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	15	41,7	53	40,2	68	40,5
Hayır	21	58,3	79	59,8	100	59,5
Toplam	36	100,0	132	100,0	168	100,0

$$X^2=0,027; p=0,870 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₁: Anne ve babanın cinsiyeti ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.76) annenin ($X^2=0,027$; $p=0,870 \geq 0,05$) ve babanın ($X^2=0,027$; $p=0,870 \geq 0,05$) cinsiyeti ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 4.76'ya bakıldığında HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden kadınların % 40,2'sinin memnun olduğu, % 59,8'inin ise memnun olmadığı görülmektedir. Erkeklerin de HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma düzeyi % 41,7 iken memnun olmama düzeyi % 58,3'tür.

Elde edilen veriler incelendiğinde anne ve babaların HADZEÇ'e yönelik alınan hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin birbirine yakın oranlarda ve düşük düzeyde olduğu buna karşın anne ve babaların yarısından fazlasının ise sunulan hizmetlerden memnun olmadıkları göze çarpmaktadır. Sunulan kurumsal

hizmetlerden yararlanan anne ve babalarda memnuniyet durumu söz konusu iken yeterince yararlanamayan ve beklentileri tam anlamıyla karşılanmayan anne ve babalarda memnuniyetsizlik durumu söz konusudur.

Genel toplam içerisinde (cinsiyete bakmaksızın) memnun olmama durumu % 59,5 ile çoğunluktadır. Bu sonuçlar da bize anne ve babaların genel anlamda HADZEÇ'in aldıkları kurumsal hizmetlerden memnun olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 4.77. Anne ve Babanın Yaşı İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Annenin Yaşı							
	26-35 Arası		36-45 Arası		46 ve Üstü		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	19	35,8	34	40,5	15	48,4	68	40,5
Hayır	34	64,2	50	59,5	16	51,6	100	59,5
Toplam	53	100,0	84	100,0	31	100,0	168	100,0

$$X^2=1,276; p=0,528 \geq 0,05$$

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Babanın Yaşı							
	26-35 Arası		36-45 Arası		46 ve Üstü		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	6	28,6	37	38,9	25	48,1	68	40,5
Hayır	15	71,4	58	61,1	27	51,9	100	59,5
Toplam	21	100,0	95	100,0	52	100,0	168	100,0

$$X^2=2,574; p=0,276 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₂: Anne ve babanın yaşı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.77) annenin ($X^2=1,276; p=0,528 \geq 0,05$) ve babanın yaşı ile ($X^2=2,574; p=0,276 \geq 0,05$) HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır.

HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olduğunu belirten annelerin büyük çoğunluğunu 46 yaş ve üzeri yaş grubundaki anneler (% 48,4) oluştururken bunu 36-45 yaş grubundaki anneler (% 40,5 ile) takip etmektedir.

Memnuniyet düzeyinin en düşük olduğu grupta ise % 35,8 ile 26-35 yaş grubundaki genç anneler yer almaktadır.

Tablo 4.77'deki veriler incelendiğinde 26-35 yaş aralığındaki annelerin (% 64,2), 36-45 yaş aralığındaki annelerin (% 59,5) ve 46 yaş ve üzeri yaş grubunda yer alan annelerin yarısından fazlasının (% 51,6) HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir.

Babaların alınan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumuna bakıldığında 46 yaş ve üzeri yaş grubundaki babaların memnuniyet düzeyinin yüksek olduğu (% 48,1) görülmektedir. 36-45 yaş grubundaki babaların memnuniyet düzeyi ise % 38,9'dur. Bunu % 28,6 ile 26-35 yaş grubundaki babalar izlemektedir.

Babaların HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumuna bakıldığında (Tablo 4.77) memnuniyetsizlik düzeyinin en fazla 26-35 yaş arası genç babalarda (% 71,4) olduğu ve bunu 36-45 yaş arasında yer alan babaların (% 61,1) izlediği görülmektedir.

Tablo 4.77'de sunulan veriler incelendiğinde hem annelerde hem de babalarda yaş arttıkça HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeyinin düştüğü görülmektedir. Bir başka deyişle anne ve babaların yaşı arttıkça alınan kurumsal hizmetlerden memnun olma düzeyinde artış meydana gelmektedir. Buna göre hem annelerde hem de babalarda alınan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeyinin en yüksek olduğu grupta 26-35 yaş aralığındaki genç anne ve babalar yer alırken, memnuniyet düzeyinin en yüksek olduğu grupta 46 ve üzeri yaş aralığında bulunan anne ve babalar bulunmaktadır. Anne ve babanın yaşının artmasına paralel olarak alınan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyinin artması, ebeveynlerin özel gereksinimli çocuklarına sunulan hizmetlerden nereden ve nasıl faydalanacakları konusunda bilgi sahibi olmaları ve onların sunulan hizmetlerden daha fazla yararlanmaları ile açıklanabilmektedir. Yani anne ve babalar yaşlarının artmasıyla birlikte HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanma noktasında daha fazla deneyim sahibi olmaktadır. Genç anne ve babalarda ise aksi durum söz konusudur. Genç yaşta anne ve baba olan velilerde gerek HADZEÇ'le ilgili gerekse onlara sunulan kurumsal hizmetler hakkında yaşanan bilgi eksikliği ve

deneyimsizlik onların memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasında etkili olabilmektedir.

Genel toplamda ise elde edilen verilere bakıldığında farklı yaş gruplarında yer alan anne (% 59,5) ve babaların (% 59,5) büyük çoğunluğu HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun değildir.

Tablo 4.78. Anne ve Babanın Medeni Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Medeni Durum							
	Evlili		Boşanmış		Eşi Ölmüş		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	61	39,6	5	62,5	2	33,3	68	40,5
Hayır	93	60,4	3	37,5	4	66,7	100	59,5
Toplam	154	100,0	8	100,0	6	100,0	168	100,0

$$X^2=1,786; p=0,410 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₃: Anne ve babanın medeni durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.78) anne ve babanın medeni durumu ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir ($X^2=1,786; p=0,410 \geq 0,05$).

Araştırma kapsamındaki velilerin büyük çoğunluğu (% 91,7) evlidir. Tek ebeveynli (boşanmış veya eşi vefat etmiş) aileler ise azınlıktadır. Tablo 4.78'deki veriler incelendiğinde HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olduğunu dile getiren velilerin en çok boşanmış veliler grubunda yer aldığı görülmektedir. Bu gruptaki velilerin % 62,5'i yararlandıkları kurumsal hizmetlerden memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Bu gruptaki velilerin memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında onların sunulan kurumsal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarının etkisi olabilir. Çünkü boşanmış anneler çocuklarının bakımı, ihtiyaçlarının karşılanması noktasında daha fazla zorluk çekmekte ve bu zorlukları aldıkları destekle daha kolay aşabilmektedirler. Evli olan velilerde ise memnuniyet düzeyi % 39,6'dır. Bunu % 33,3 ile eşi vefat etmiş veliler izlemektedir.

HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumuna bakıldığında evli olan velilerin % 60,4'ünün ve eşi vefat etmiş olanların da % 66,7'sinin HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir. Evli olanların sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmamalarında beklentilerini karşılamaya yönelik hizmet alamamalarının etkisi olabilir. Eşi vefat etmiş olan tek ebeveynli ailelerde eşlerden birinin vefatı diğer eşin sorumluluklarını artırmakta ve onların daha fazla sıkıntıyla yüz yüze gelmesine neden olmaktadır. Eşi vefat etmiş olanlarda ise HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama noktasında sunulan kurumsal hizmetlerden aradıkları veya bekledikleri desteği bulamamalarından dolayı memnuniyetsizlik durumu söz konusu olabilir.

Genel toplamda velilerin (medeni durumlarına bakılmaksızın) büyük bir kesiminde (% 59,5) HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu söz konusudur.

Tablo 4.79. Ailenin Yaşadığı Yerleşim Birimi İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Ailenin Yaşadığı Yerleşim Birimi					
	İlçe		Şehir		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	4	44,4	64	40,3	68	40,5
Hayır	5	55,6	95	59,7	100	59,5
Toplam	9	100,0	159	100,0	168	100,0

$X^2=0,062$; $p=0,803 \geq 0,05$

Araştırmada “H₄: Ailenin yaşadığı yerleşim birimi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.79) ailenin yaşadığı yerleşim birimi ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı görülmektedir ($X^2=0,062$; $p=0,803 \geq 0,05$).

HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olduklarını belirten velilerin oranı ilçede yaşayanların % 44,4'ü iken şehir merkezinde yaşayanların % 40,3'ü oranındadır. İlçe merkezinde yaşayan ailelerdeki memnuniyet düzeyi beklenenin aksine şehir merkezinde yaşayanlara nazaran daha yüksektir. Bu sonuç

oldukça ilginçtir. Çünkü ilçe merkezinde yaşayan aileler şehir merkezinde yaşayan ailelere nazaran HADZEÇ'e yönelik sağlık, eğitim ya da diğer kurumlar tarafından sunulan hizmetlerden yararlanma noktasında daha kısıtlı imkânlarla sahiptirler. Şehir merkezinde yaşayan aileler sunulan hizmetler bakımından daha farklı eğitim kurumlarından (özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden), farklı özellikteki hastanelerden (aile toplum merkezleri, devlet hastanesi, üniversite hastanesi veya özel hastanelerden) yararlanma açısından ilçede yaşayanlara nazaran daha avantajlıdırlar. Elde edilen veriler incelendiğinde sunulan kurumsal hizmetlerden ilçede yaşayanlardaki memnuniyet düzeyinin, il merkezinde yaşayanlara nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden ilçede yaşayan velilerin daha fazla yararlanmaları ile açıklanabilir. İl merkezinde yaşayan özel gereksinimli birey sayısının ilçede yaşayanlara nazaran daha fazla sayıda olması ilçede ikamet eden HADZEÇ'in ve ailelerinin sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmaları açısından şanslarını artırmaktadır. Bu durum velilerin memnuniyet düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir.

Tablo 4.79'da verilen bilgilere bakıldığında hem ilçede yaşayan ailelerin (% 55,6) hem de şehir merkezinde yaşayan ailelerin (% 59,7) çoğunluğunun HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir. Bu sonuç aynı zamanda hem ilçede yaşayan hem de il merkezinde yaşayan ailelerin HADZEÇ'le ilgili sunulan kurumsal hizmetlerin beklentilerini tam anlamıyla karşılamadığının da bir göstergesidir. Şehir merkezinde yaşayan ailelerde alınan kurumsal hizmetlerden ilçede yaşayanlara nazaran daha fazla memnuniyetsizlik durumu söz konusudur. Bunda ailelerin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamada aradığı desteği bulamamasının, sunulan kurumsal hizmetleri yeterli görmemelerinin ve beklentilerinin yüksek olmasının etkisi bulunabilir.

Genel toplam içerisinde ise velilerde (yaşadıkları yerleşim birimi dikkate alınmaksızın) HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu % 59,5 ile çoğunluktadır.

Tablo 4.80. Ailedeki Toplam Çocuk Sayısı İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Toplam Çocuk Sayısı							
	1-2 Çocuk		3-4 Çocuk		5 ve Yukarısı		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	19	42,2	35	38,0	14	45,2	68	40,5
Hayır	26	57,8	57	62,0	17	54,8	100	59,5
Toplam	45	100,0	92	100,0	31	100,0	168	100,0

$$X^2=0,535; p=0,754 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₅: Ailedeki toplam çocuk sayısı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.80) ailenin toplam çocuk sayısı ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı görülmektedir ($X^2=0,535$; $p=0,754 \geq 0,05$).

Ailedeki toplam çocuk sayısı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasındaki ilişkiye bakıldığında (Tablo 4.80) memnuniyet düzeyinin en yüksek 5 ve daha fazla çocuk sahibi ailelere ait olduğu görülmektedir. Bu sonuç oldukça dikkat çekicidir. Çünkü ailede yaşayan birey sayısının artması anne ve babanın sorumluluklarını artırmakta ve aile fertlerinin ihtiyaçlarının karşılanması noktasında onları sıkıntıya sokan bir duruma dönüşmektedir. Özellikle araştırmanın örneklemini oluşturan ailelerin ekonomik durumunun düşük seviyelerde olması (Tablo 4.25) bu sonucu desteklemektedir. Bu sıkıntıların giderilmesi noktasında ise aileler daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. 5 ve daha fazla çocuk sahibi ailelerin alınan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyi (% 45,2) oldukça yüksektir. Bunu % 42,2 ile 1-2 çocuk sahibi aileler ve % 38,0 ile de 3-4 çocuk sahibi aileler izlemektedir. Ailelerin memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanma düzeyleri etkili olabilmektedir.

HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumuna bakıldığında farklı sayılarda çocuk sahibi ailelerin çoğunluğunun alınan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları ve sunulan hizmetlerin ailelerin beklentilerini tam

anlamıyla karşılamadığı söylenebilir. Tablo 4.80 incelendiğinde ailelerin memnuniyetsizlik düzeyinin en yüksek olduğu grupta 3-4 çocuk sahibi ailelerin (% 62,0) yer aldığı görülmektedir. 1-2 çocuk sahibi ailelerde memnuniyetsizlik düzeyi % 57,8 iken 5 ve daha fazla çocuk sahibi ailelerde bu oran % 54,8'dir. Ailelerin memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasında sunulan kurumsal hizmetlerden yeterince yararlanamamalarının ya da hiç faydalanamamalarının etkisi olabilir. Bu gruptaki ailelerin beklentilerinin büyük oranda gerçekleşmemiş olması memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasını etkileyen bir faktör olabilir.

Elde edilen veriler incelendiğinde genel anlamda (çocuk sayısına bakılmaksızın) ailelerin büyük bir kesiminin (% 59,5) HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları göze çarpmaktadır. Memnun olduğunu bildiren veliler ise (% 40,5) azınlıktadır.

Tablo 4.81. Ailedeki Özel Gereksinimli Çocuk Sayısı İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Özel Gereksinimli Çocuk Sayısı					
	1-2 Çocuk		3 ve Daha Fazlası		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	65	40,1	3	50,0	68	40,5
Hayır	97	59,9	3	50,0	100	59,5
Toplam	162	100,0	6	100,0	168	100,0

$$X^2=0,234; p=0,628 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₆: Ailedeki özel gereksinimli çocuk sayısı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.81) ailedeki özel gereksinimli çocuk sayısı ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=0,234; p=0,628 \geq 0,05$).

Tablo 4.81'deki veriler incelendiğinde 1-2 özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin % 40,1'inin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun oldukları buna karşın aynı gruptaki ailelerin büyük bir kesiminin memnun olmadıkları (% 59,9) görülmektedir. 3 ve daha fazla çocuk sahibi ailelerde ise sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olup olmama düzeyi eşittir (% 50,0). Özellikle bu gruptaki

ailelerde memnuniyet düzeyinin yüksek olması dikkat çekici bir durumdur. Çünkü özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesi anne ve babanın sorumluluklarını artırmaktadır. Aynı zamanda özel gereksinimli bir çocuk ve ailesi sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik açıdan birçok sıkıntıyla da karşı karşıya kalmaktadırlar. Aileler özel gereksinimli çocuklarına yaklaşımlarından dolayı akrabalarından dahi uzaklaşmakta ve kendilerini yalnızlığa mahkûm etmektedirler. Aynı zamanda HADZEÇ'in ve diğer aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılama noktasında da ekonomik açıdan sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bununla birlikte çocuklarındaki engel durumunu öğrenmelerinden itibaren bu durumu kabullenme, çeşitli psikolojik sorunlar yaşama vb. gibi durumlarla da karşı karşıya kalmaktadırlar. Araştırma kapsamında elde edilen veriler de bu düşünceyi desteklemektedir. Tablo 4.29 incelendiğinde ailelerin büyük bir kesiminin (% 91,1) çocuklarının özel durumundan dolayı sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik açıdan olmak üzere birçok alanda sıkıntı yaşadıkları görülmektedir. Tablo 4.30'da da ailelerin yarısından fazlasında (% 56,5) HADZEÇ'in sosyalleşme sorunu yaşayabileceğine dair düşünceler yer almaktadır. Bununla birlikte Tablo 4.32'de ailelerin büyük bir kesimi (% 78,6) zihinsel yetersizliği bulunan bireylerin sürekli kontrol altında tutulması gerektiğine inandıklarını belirtmişlerdir. Elde edilen veriler HADZEÇ sahibi ailelerin birçok yönden sıkıntı yaşadıklarını bize göstermektedir. Ailelerin yaşadıkları bu sıkıntılar, ailedeki özel gereksinimli birey sayısının artması ile daha da artacaktır. Bu nedenle 3 ve daha fazla sayıda özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin daha fazla sorunla karşı karşıya kalacakları kaçınılmaz bir gerçektir. Bu grupta yer alan ailelerin yaşayabilecekleri bu sıkıntılara rağmen memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında sunulan kurumsal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarının etkisi bulunabilir.

Genel toplamda (ailenin özel gereksinimli çocuk sayısına bakılmaksızın) ailelerin küçük bir kesiminin (% 40,5 ile) HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olduklarını buna karşın ailelerin büyük bir kesiminin ise (% 59,5 ile) memnun olmadıklarını söyleyebiliriz.

Tablo 4.82. HADZEÇ'in Cinsiyeti İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	HADZEÇ'in Cinsiyeti					
	Kız		Erkek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	26	39,4	42	41,2	68	40,5
Hayır	40	60,6	60	58,8	100	59,5
Toplam	66	100,0	102	100,0	168	100,0

$X^2=0,053$; $p=0,818 \geq 0,05$

Araştırmada “H₇: HADZEÇ'in cinsiyeti ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.82) HADZEÇ'in cinsiyeti ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=0,053$; $p=0,818 \geq 0,05$).

Tablo 4.82'deki verilere bakıldığında kız çocuğu olan ailelerin % 39,4'ünün ve erkek çocuğu olan ailelerin de % 41,2'sinin HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun oldukları buna karşın kız olan ailelerin % 60,6'sının, oğlu olan ailelerinse % 58,8'inin memnun olmadıkları görülmektedir. Cinsiyeti erkek olan HADZEÇ sahibi ailelerin alınan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyi kız olanlara nazaran az da olsa yüksek iken memnuniyetsizlik düzeyinin daha düşük olduğu görülmektedir. Erkek çocuğu olan ailelerdeki memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında sunulan kurumsal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarının etkisi olabilir.

Genel toplam içerisinde (cinsiyet ayrımı yapılmaksızın) ailelerde HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu söz konusudur. Bu grupta yer alan ailelerin memnuniyetsizlik düzeyi % 59,5 olup bu sonuç bize ailelerin HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerin beklentilerini tam anlamıyla karşılamadığını ve memnun olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 4.83. HADZEÇ'in Yaşı İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	HADZEÇ'in Yaşı											
	7-9 Yaş		10-12 Yaş		13-15 Yaş		16-18 Yaş		19-22 yaş		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	5	22,7	22	39,3	20	50,0	17	43,6	4	36,4	68	40,5
Hayır	17	77,3	34	60,7	20	50,0	22	56,4	7	63,6	100	59,5
Toplam	22	100,0	56	100,0	40	100,0	39	100,0	11	100,0	168	100,0

$X^2=4,650$; $p=0,325 \geq 0,05$

Araştırmada “ H_8 : HADZEÇ'in yaşı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.83) HADZEÇ'in yaşı ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmamıştır ($X^2=4,650$; $p=0,325 \geq 0,05$).

HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olduğunu belirten velilerin oranının en yüksek olduğu grupta HADZEÇ'i 13-15 yaş aralığında olanlar bulunmaktadır. Bu gruptaki bireylerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyi % 50,0'dır. Bu grubu 16-18 yaş aralığında HADZEÇ'i bulunanlar (% 43,6 ile) takip etmektedir. Bu gruplardaki memnuniyet düzeyinin diğer gruplara göre daha yüksek olması sunulan kurumsal hizmetlerden diğer yaş gruplarına nazaran daha üst seviyelerde yararlanmaları ile açıklanabilir. Diğer yaş gruplarında HADZEÇ'i bulunan ailelerde ise memnuniyet düzeyi % 40,0'ın altındadır.

Farklı yaş gruplarında yer alan HADZEÇ sahibi ailelerin yarısından fazlasında sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu söz konusudur. Tablo 4.83'deki veriler incelendiğinde memnuniyetsizlik düzeyinin (% 77,3 ile) en yüksek olduğu grupta 7-9 yaş aralığındaki HADZEÇ sahibi ailelerin yer aldığı ve bunu % 63,6 memnuniyetsizlik düzeyi ile 19-22 yaş aralığında HADZEÇ sahibi ailelerin takip ettiği görülmektedir. 10-12 yaş aralığında HADZEÇ'i bulunanlarda memnuniyetsizlik düzeyi % 60,7'dir. 16-18 yaş grubundakilerde ise memnuniyetsizlik düzeyi % 56,4'tür. Ailelerin memnuniyetsizlikleri üzerinde sunulan kurumsal hizmetlerin yetersiz olmasının, ailelerin bu hizmetlerden yeterli

düzeyde yararlanamamalarının ve beklentilerinin karşılanmamasının etkisi bulunabilir.

Genel toplamda da (yaş ayrımı yapılmaksızın) velilerin büyük bir çoğunluğunun HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir. Bu gruptaki velilerin oranı toplamda % 59,5'tir.

Tablo 4.84. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okul Seviyesi İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	HADZEÇ Öğrenim Gördüğü Okul Seviyesi							
	İlkokul		Ortaokul		Lise (Uygulama Merkezi)		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	10	24,4	36	49,3	22	40,7	68	40,5
Hayır	31	75,6	37	50,7	32	59,3	100	59,5
Toplam	41	100,0	73	100,0	54	100,0	168	100,0

$$X^2=6,772; p=0,034\leq 0,05$$

Araştırmada “H₉: HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okul seviyesi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.84) HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okul seviyesi ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir ($X^2=6,772; p=0,034\leq 0,05$).

Tablo 4.84'deki verilere bakıldığında HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olduğunu belirtenler içerisinde en yüksek memnuniyet düzeyinin ortaokul düzeyinde öğrencisi bulunan velilere (% 49,3) ait olduğu görülmektedir. Bunu % 40,7 ile uygulama merkezinde öğrencisi bulunan veliler takip etmektedir. Velilerin memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında ortaokulda öğrencisi bulunan ailelerin sunulan hizmetlerden daha fazla yararlanmalarının etkisi bulunabilir. Çünkü aileler ne kadar çok hizmetten yararlanırlarsa memnuniyet düzeyleri de o kadar yükselmektedir.

Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeylerine bakıldığında ise farklı kademelerde öğrenim görmekte olan HADZEÇ sahibi ailelerin yarısından fazlasının memnun olmadıkları göze çarpmaktadır. Bu memnuniyetsizlik durumu ilkokula devam eden HADZEÇ sahibi ailelerde % 75,6 oranındadır. Bu

gruptaki ailelerde memnuniyetsizlik düzeyinin bu kadar yüksek olmasında ailelerin (çocuklarındaki engel ile onlara sunulan kurumsal hizmetler veya yapılan etkinlikler hakkında) yeterli bilgi sahibi olmamalarının, sunulan kurumsal hizmetlerden düşük seviyelerde yararlanmalarının etkisi olabilir. Uygulama merkezinde öğrencisi bulunan ailelerde memnuniyetsizlik düzeyi % 59,3 iken bunu % 50,7 ile ortaokul düzeyinde öğrenim gören HADZEÇ sahibi aileler izlemektedir.

HADZEÇ'in öğrenim seviyesine bakılmaksızın genel anlamda da velilerin çoğunluğunda (% 59,5) HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu söz konusudur.

Tablo 4.85. Anne ve Babanın Eğitim Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerde n Memnun Olma Durumu	Annenin Eğitim Durumu													
	Okuryazar Değil		Okuryaza r		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Üniversit e Mezunu		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	9	37,5	5	62,5	39	36,4	8	50,0	7	58,3	0	0,0	68	40,5
Hayır	15	62,5	3	37,5	68	63,6	8	50,0	5	41,7	1	100,0	10	59,5
Toplam	24	100,0	8	100,0	107	100,0	16	100,0	12	100,0	1	100,0	168	100,0

$$X^2=5,290; p=0,382 \geq 0,05$$

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Babanın Eğitim Durumu													
	Okuryazar Değil		Okuryazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Üniversite Mezunu		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	2	28,6	3	50,0	31	43,7	15	41,7	11	30,6	4	66,7	68	40,5
Hayır	5	71,4	3	50,0	40	56,3	21	58,3	25	69,4	2	33,3	100	59,5
Toplam	7	100,0	6	100,0	71	100,0	36	100,0	36	100,0	6	100,0	168	100,0

$$X^2=4,124; p=0,532 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₁₀: Anne ve babanın eğitim durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.85) annenin (X²=5,290; p=0,382≥0,05) ve babanın eğitim durumu (X²=4,124; p=0,532≥0,05) ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır.

Tablo 4.85 incelendiğinde okuryazar olan annelerin % 62,5'inin ve lise mezunu annelerin de % 58,3'ünün alınan kurumsal hizmetlerden daha memnun oldukları göze çarpmaktadır. Ortaokul mezunu annelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma ve olmama düzeyi ise aynıdır (% 50,0). Okuryazar olmayan annelerin % 37,5'i ile ilkokul mezunu annelerin de % 36,4'ü HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnunsunlardır.

Babaların alınan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumuna bakıldığında memnuniyet düzeyinin en yüksek olduğu grupta üniversite mezunu olanlar babalar yer almaktadır. Bu gruptaki babaların % 66,7'si HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bunu % 50,0 ile okuryazar olan babalar ve % 43,7 ile ilkokul mezunu babalar izlemektedir.

HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumlarına bakıldığında (Tablo 4.85) üniversite mezunu annelerin tamamının (% 100,0) memnun olmadıkları görülmektedir. Bunu % 63,6 ile ilkokul mezunu annelerin ve % 62,5 ile okuryazar olmayan annelerin izlediği görülmektedir. Annelerin eğitim düzeyinin yüksek olması, onların HADZEÇ'le ilgili hizmetler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarında etkili olmaktadır. Üniversite mezunu annelerde memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasında bu gruptaki annelerin beklentilerinin yüksek olmasının ve bu beklentilerin tam anlamıyla karşılanamamasının etkisi olabilmektedir. İlkokul mezunu olan anneler ile okuryazar olmayan anneler eğitim seviyelerinin düşük olması, HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerle ilgili bilgiye ulaşmada sorun yaşamaları nedeniyle memnuniyetsizlik düzeyleri yüksek olabilir.

Babaların memnuniyetsizlik düzeyine bakıldığında da (Tablo 4.85) okuryazar olmayan babaların (% 71,4), lise mezunu babaların (% 69,4), ortaokul mezunu babaların (% 58,3) ve ilkokul mezunu babaların (% 56,3) çoğunluğunun HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir. Bu durum üzerinde babaların beklentilerini karşılayacak hizmeti almamalarının etkisi bulunabilir.

Tablo 4.85'deki veriler genel toplamda (eğitim durumu ayrımı yapılmaksızın) anne ve babaların yarısından fazlasının (% 59,5) sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 4.86. Anne ve Babanın Çalışma Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Annenin Çalışma Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	0	0,0	68	42,2	68	40,5
Hayır	7	100,0	93	57,8	100	59,5
Toplam	7	100,0	161	100,0	168	100,0

$$X^2=4,967; p=0,026\leq 0,05$$

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Babanın Çalışma Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	53	40,2	15	41,7	68	40,5
Hayır	79	59,8	21	58,3	100	59,5
Toplam	132	100,0	36	100,0	168	100,0

$$X^2=0,027; p=0,870\geq 0,05$$

Araştırmada “H₁₁: Anne ve babanın çalışma durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.86) annenin çalışma durumu ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki ($X^2=4,967$; $p=0,026\leq 0,05$) bulunduğu buna karşın babaların çalışma durumu ile anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı saptanmıştır ($X^2=0,027$; $p=0,870\geq 0,05$).

Annelerin çalışma durumu ile HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet durumu arasındaki ilişki incelendiğinde (Tablo 4.86) yalnızca çalışmayan annelerin % 42,2'sinin alınan kurumsal hizmetlerden memnun olduğu buna karşın çalışan annelerin tamamının (% 100,0) ve çalışmayan annelerin de % 57,8'inin memnun olmadıkları görülmektedir.

Çalışan anneler sayı bakımından (7 anne) azınlıktadır. Bu gruptaki anneler bir işte çalışmaları ve farklı insanlarla görüşmeleri sebebiyle HADZEÇ'e ilişkin daha fazla bilgi sahibi olmakta ve beklentilerini yüksek tutmaktadırlar. Çalışan annelerin beklentilerinin yüksek olması ve bunun da tam anlamıyla karşılanmaması onlardaki memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasının nedenleri arasındadır. Bu gruptaki

ailelerin memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasının bir diğer nedeni annelerin bir işte çalışmalarından dolayı HADZEÇ'e veya ailelere sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanamamalarıdır. Maddi yardım alamama vb. gibi.

Annelerin büyük bir kesimi sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir. Memnun olduğunu belirtenler ise çalışmayan annelerdir. Çalışmayan annelerin memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmalarının etkisi bulunabilmektedir.

Babaların çalışma durumları ile HADZEÇ'e verilen kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasındaki ilişkiye bakıldığında (Tablo 4.86) çalışan babaların % 40,2'sinin, çalışmayan babaların da % 41,7'sinin HADZEÇ'e yönelik alınan kurumsal hizmetlerden memnun olduklarını söyleyebiliriz. Çalışan babaların % 59,8'inin, çalışmayan babaların da % 58,3'ünün sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir. Çalışan ve çalışmayan babaların sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet ve memnuniyetsizlik düzeyleri birbirine yakın oranlardadır.

Anne ve babaların çalışma durumuna dair veriler karşılaştırıldığında, çalışan annelerin (% 100,0) tamamının, çalışan babaların da (% 59,8) büyük bir kesiminin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları göze çarpmaktadır.

Anne ve babaların çalışma durumlarına bakılmaksızın genel toplamda katılımcıların çoğunluğunun (% 59,5) sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir.

Tablo 4.87. Ailenin Sağlık Güvencesi İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Ailenin Sağlık Güvencesi											
	Emekli Sandığı		SSK		BAĞKUR		Yeşil Kart		Güvencesi Olmayanlar		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	11	68,8	33	33,3	4	26,7	20	55,6	0	0,0	68	40,5
Hayır	5	31,2	66	66,7	11	73,3	16	44,4	2	100,0	100	59,5
Toplam	16	100,0	99	100,0	15	100,0	36	100,0	2	100,0	168	100,0

$$X^2=13,350; p=0,010 \leq 0,05$$

Araştırmada “H₁₂: Ailenin sağlık güvencesi ile HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.87) ailenin sağlık güvencesi ile HADZEÇ’e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($X^2=13,350$; $p=0,010\leq 0,05$).

Katılımcıların sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumlarına bakıldığında (Tablo 4.87) sağlık güvencesi Emekli Sandığı olan ailelerin % 68,8’i ile Yeşil Kart olan ailelerin de % 55,6’sının HADZEÇ’e yönelik verilen kurumsal hizmetlerden memnun oldukları görülmektedir. Ailelerin memnuniyet düzeylerinin yüksek olması aldıkları hizmetlerle ilişkilidir. Örneğin sağlık güvencesi Emekli Sandığı olan ailelerin daha iyi maddi ve sosyal haklara sahip olduklarını söyleyebiliriz. Özellikle bu gruptaki aileler istedikleri sağlık kuruluşuna başvurma noktasında diğer sağlık güvence şekillerine (SSK, BAĞKUR, Yeşil Kart) göre herhangi bir kısıtlama bulunmadan yararlanabilmekteydiler. Bu aileler özel gereksinimli çocuklarına yönelik sağlık hizmetlerinden yararlanırken herhangi bir kurumdan sevk almadan, doğrudan istedikleri hastanelere gidebilmekteydiler. Sağlık güvencesi SSK, BAĞKUR ve Yeşil Kart olanların ise istedikleri hastaneye doğrudan gitme gibi bir hakları yoktu. Bu gruptakiler belli hastanelere giderek sağlık hizmetlerinden yararlanmaktaydılar. Bundan dolayı sağlık güvencesi Emekli Sandığı olan ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyi daha yüksek olabilir. 1 Ekim 2008 tarihinde Sosyal Güvenlik Kurumu’nun (SGK) kurulmasıyla farklı sağlık güvence şekillerine (Emekli Sandığı, SSK, BAĞKUR, Yeşil Kart) sahip olan bireylerin özellikle sağlık hizmetlerinden yararlanma düzeyleri eşit hale getirilmiştir. Araştırma evrenini oluşturan ailelere bakıldığında sağlık güvencesi Emekli Sandığı olanların yukarıda belirtilen tarihten önce diğer sağlık güvencesi şekillerine göre (SSK, BAĞKUR, Yeşil Kart) sağlık hizmetlerinden yararlanma noktasında daha fazla hakka sahip olduğu, bu durumun ailelerin memnuniyet düzeyinde etkisinin bulunduğu ve bundan dolayı da alınan kurumsal hizmetlerden memnun oldukları söylenebilir.

Yeşil Kart uygulaması ise ekonomik durumu iyi olmayan ve herhangi bir sosyal güvencesi bulunmayan ailelerin tedavi ve ilaç giderlerinin devlet tarafından karşılanması amacıyla yürürlükte olan bir uygulamadır. Yeşil kart uygulaması geliri,

asgari ücretin 1/3'ünden az olan vatandaşlara verilmektedir. 2018 yılında AGİ hariç net asgari ücret 1.450 TL olarak belirlenmiştir. Hane halkı aylık ortalama gelirinin 483 TL'nin altında olması halinde ilgili vatandaşa yeşil kart verilmektedir. Bu durumda tüm hane halkı ücretsiz bir biçimde sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir (www.sgkrehberim.com). Bir ailenin Yeşil Kart alabilmesi için aylık gelir düzeyinin düşük seviyede olması gerekmektedir. Bu gruptaki ailelerin ekonomik durumlarının düşük düzeyde olması ve devletten maddi yardım alma şanslarının daha yüksek olması onların verilen kurumsal hizmetlerden memnun olma düzeyini etkileyebilmektedir.

Sağlık güvencesi ile HADZEÇ'e verilen kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu arasındaki ilişkiye bakıldığında (Tablo 4.87) herhangi bir sağlık güvencesi bulunmayan ailelerin tamamı (% 100,0) beklenildiği gibi sunulan kurumsal hizmetlerden memnun değillerdir. Çünkü HADZEÇ sahibi aileler çocuklarına sağlık hizmeti almak için hastanelere gitmekte ve sağlık güvencesi kapsamında tedavi olmaktadır. Bazı ailelerin HADZEÇ'lerinde zihinsel yetersizliğinin yanında sıra farklı rahatsızlıklar da bulunabilmektedir. Ailelerin ekonomik durumlarının düşük düzeyde olması, sağlık güvencelerinin bulunmaması sağlık hizmetlerinden yararlanma noktasında onları başta zora sokmaktadır. Bu gruptaki aileler beklentilerini karşılayacak sağlık vb. alanlardaki hizmetlerden yeterli düzeyde yararlanamadıkları için memnuniyetsizlik düzeyleri yüksek olabilmektedir.

Alınan kurumsal hizmetlerden memnun olmayan diğer bir grup ise sağlık güvencesi BAĞKUR olanlardır. BAĞKUR'luların alınan kurumsal hizmetlerden memnun olmama düzeyi % 73,3'tür. Bunu % 66,7 memnuniyetsizlik düzeyi ile SSK'lılar takip etmektedir. Bu gruplardaki ailelerin memnuniyetsizlikleri üzerinde ailelerin sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamalarının etkisi olabilir.

Genel toplam içerisinde (sağlık güvencesi durumlarına bakmaksızın) ailelerin HADZEÇ'e yönelik alınan kurumsal hizmetlerden memnuniyet duymadıkları görülmektedir. Bu grupta yer alan ailelerin memnuniyetsizlik düzeyi % 59,5'tir.

Tablo 4.88. Ailenin Aylık Geliri İle HADZEÇ’in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ’in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Ailenin Aylık Geliri											
	500-750 TL		751-1000 TL		1001-1500 TL		1501-2000 TL		2001 TL ve Üstü		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	11	45,8	30	35,3	14	48,3	8	38,1	5	55,6	68	40,5
Hayır	13	54,2	55	64,7	15	51,7	13	61,9	4	44,4	100	59,5
Toplam	24	100,0	85	100,0	29	100,0	21	100,0	9	100,0	168	100,0

$$X^2=2,864; p=0,581 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₁₃: Ailenin aylık geliri ile HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.88) ailenin aylık geliri ile HADZEÇ’e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=2,864; p=0,581 \geq 0,05$).

Tablo 4.88’deki verilerde ailelerin gelir düzeyinin genel anlamda düşük olduğu görülmektedir. Ailelerin % 64,6’sının aylık geliri 1000 TL’nin altındadır (Tablo 4.25). Elde edilen bilgiler ailelerin ekonomik durumlarının iyi olmadığını göstermektedir. Hatta ailelerin çoğunluğu açlık ve yoksulluk sınırının altında yaşamlarını sürdürmektedir. TÜRKİŞ (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) tarafından farklı yıllarda yapılan Açlık ve Yoksulluk Sınırı başlıklı araştırma sonuçlarına göre;

2014 (Kasım) yılında açlık sınırı 1225 TL ve yoksulluk sınırı 3990 TL;

2015 (Kasım) yılında açlık sınırı 1391 TL ve yoksulluk sınırı 4530 TL;

2016 (Aralık) yılında açlık sınırı 1432 TL ve yoksulluk sınırı 4665 TL;

2017 (Aralık) yılında açlık sınırı 1608 TL ve yoksulluk sınırı 5238 TL;

2018 (Mart) yılında açlık sınırı 1662,70 TL ve yoksulluk sınırı 5415,96 TL olarak hesaplanmıştır (www.turkis.org.tr). Bu verilerde araştırma kapsamında elde edilen verileri desteklemekte ve ailelerin büyük bir kesiminin açlık ve yoksulluk sınırının altında bir gelire yaşamlarını sürdürmeye çalıştığını göstermektedir.

Araştırma kapsamında çalışan velilerin (Tablo 4.23) 38,1’i serbest meslek grubunda yer almakta ve yaklaşık asgari ücret düzeyinde gelir elde etmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan istatistiki bilgilere dayanılarak son birkaç yılın asgari ücret tutarları aşağıda belirtilmiştir.

16 yaşını doldurmuş, bekar ve çocuksuz bir kişi hesaplanan net asgari ücret;

2014 yılı Temmuz-Aralık döneminde aldığı asgari ücret 891,03 TL;

2015 yılı Temmuz-Aralık döneminde aldığı asgari ücret 1000,54 TL;

2016 yılı Ocak-Aralık döneminde aldığı asgari ücret 1300,99 TL;

2017 yılı Ocak-Aralık döneminde aldığı asgari ücret 1404,06 TL

2018 yılı Ocak-Aralık döneminde aldığı asgari ücret 1603,12 TL olarak uygulanmıştır (www.csgb.gov.tr).

İstatistiki veriler bize ailelerin ekonomik durumlarının iyi olmadığını hatta birçok ailenin açlık ve yoksulluk sınırı altında yaşamlarını sürdürdüklerini de göstermektedir. Ailelerin ekonomik durumlarının düşük seviyelerde olması onları birçok sıkıntıyla karşı karşıya getirmektedir. Ailede özel gereksinimli birey ya da bireylerin olması karşılaşılan sıkıntıların boyutunu artırmaktadır. Aileler bu sıkıntıları gidermek veya en aza indirmek için HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden yararlanmak istemektedir. Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanıp yararlanamamaları onların memnuniyet düzeyleri üzerinde etkili olmaktadır.

Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet durumuna bakıldığında (Tablo 4.88) aylık geliri 2001 TL ve üzerinde olanların % 55,6'sında HADZEÇ'e yönelik sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu söz konusudur. Ailelerin aylık gelirlerinin yüksek olması HADZEÇ'in ihtiyaçlarının daha kolay karşılanmasına imkân sunmaktadır. Bu nedenle ailelerin herhangi bir destek almadan HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamaları buna karşın ihtiyaçların karşılanamaması durumunda faydalanabilecekleri hizmetlerin bulunduğu farkında olmaları onlardaki memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında etkili olabilir. Memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasını etkileyen bir diğer durum ise ailelerin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamada almış oldukları kurumsal hizmetlerdir. Aileler bu hizmetlerden ne kadar çok yararlanırlarsa memnuniyet düzeyleri de bu hizmetlere bağlı olarak yüksek seviyelerde olabilmektedir. Aylık geliri 1001-1500 TL arasında

olanlarda ise memnuniyet düzeyi % 48,3'tür. Bunu % 45,8 ile aylık geliri 500-750 TL arasında geliri olan aileler takip etmektedir. Aylık gelir düzeyi düşük olan (500-750 TL gibi) ailelerde sunulan hizmetlerden memnun olma düzeyinin yüksek olması ilginç bir durumdur. Çünkü bu gruptaki aileler araştırmanın yapıldığı 2014 yılı itibariyle hem belirlenen asgari ücretin (891,03 TL) altında bir gelire sahiptirler hem de açlık ve yoksulluk sınırının altında yaşamlarını sürdürmektedirler. Aylık gelir durumunun düşük olması, ailelerde farklı sıkıntıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çünkü özel gereksinimli çocuk sahibi bir ailenin geçimini sağlaması, ebeveynlerin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılaması özellikle de 500-750 TL gibi düşük bir gelire mümkün değildir. Ailelerin memnuniyet durumunun yüksek olmasında, bu grupta yer alanların farklı alanlarda aldıkları kurumsal hizmetler etkili olabilir. Ailelerin çocuklarına yönelik aldıkları bu hizmetler eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, maddi yardım alma vb... şeklinde sıralanabilir.

Aylık gelir durumu ile HADZEÇ'e verilen kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu arasındaki ilişkiye bakıldığında (Tablo 4.88) aylık geliri 2001 TL'nin altında olan ailelerde HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu göze çarpmaktadır. Bu grupta yer alan ailelerde memnuniyetsizlik düzeyinin en yüksek olduğu grup % 64,7 ile aylık geliri 751-1000 TL arasında olanlardan oluşmaktadır. Bunu % 61,9 ile 1501-2000 TL arasında geliri olanlar izlemektedir. 500-750 TL arasında geliri olan ailelerin % 54,2'si ile 1001-1500 TL arasında geliri olanların % 51,7'sinin HADZEÇ'e yönelik verilen kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir. 2001 TL ve üzerinde aylık geliri olanlarda alınan kurumsal hizmetlerden memnun olmama düzeyi % 44,4'tür. Ailelerin memnuniyetsizlikleri üzerinde sunulan kurumsal hizmetlerden yeterince yararlanmamaları veya yararlanamamalarının, yararlanıyorlarsa beklentilerinin tam anlamıyla karşılanıp karşılanmamasının etkisi olabilmektedir. Çünkü ailelerin aylık gelir düzeyinin çok yüksek olmadığı görülmektedir. Katılımcıların % 64,6'sı 1000 TL ve altında gelir elde etmektedir. Bu durum aileleri ihtiyaçlarını karşılarken sıkıntıya sokmakta ve onların bu sıkıntıları aşmak için bir beklenti içine girmelerine neden olmaktadır. Bu beklentilerin karşılanıp karşılanmadığının, karşılanmışsa da ne düzeyde karşılandığının velilerin memnuniyetsizlik düzeyleri üzerinde etkisi bulunabilmektedir.

Elde edilen veriler incelendiğinde (aylık gelir miktarına bakılmaksızın) ailelerin büyük çoğunluğunda (% 59,5) HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu söz konusudur.

Tablo 4.89. Anne ve Babanın HADZEÇ’e Yaklaşım Biçimi İle HADZEÇ’in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ’in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	HADZEÇ’e Yaklaşım Biçimi						Toplam	
	Sevecen (Sevgi Dolu)		Aşırı Koruyucu		Bazen İyi Bazen Kötü		N	%
	N	%	N	%	N	%		
Evet	52	45,6	11	26,2	5	41,7	68	40,5
Hayır	62	54,4	31	73,8	7	58,3	100	59,5
Toplam	114	100,0	42	100,0	12	100,0	168	100,0

$$X^2=4,814; p=0,090 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₁₄: Anne ve babanın HADZEÇ’e yaklaşım biçimi ile HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.89) anne ve babanın HADZEÇ’e yaklaşım biçimi ile HADZEÇ’e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmamıştır ($X^2=4,814; p=0,090 \geq 0,05$).

Tablo 4.89’a bakıldığında HADZEÇ’e sevecen (sevgi dolu) yaklaşan ailelerin % 45,6’sının, aşırı koruyucu yaklaşan ailelerin % 26,2’sinin ve bazen iyi bazen kötü şeklinde yaklaşan ailelerin de % 41,7’sinin HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun oldukları görülmektedir. Ailelerin memnun olmalarında sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmalarının etkisi bulunabilmektedir.

HADZEÇ’e sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeyinin en yüksek olduğu grupta (% 73,8) çocuğuna aşırı koruyucu yaklaşan aileler yer almaktadır. Memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olduğu diğer grupta ise çocuğuna bazen iyi bazen kötü şeklinde yaklaştığını belirten aileler (% 58,3) bulunmaktadır. Çocuğuna karşı sevecen (sevgi dolu) yaklaşan ailelerin memnuniyetsizlik düzeyi ise % 54,4’tür.

Aşırı koruyucu aileler çocuklarının üzerine titreyen ve onun her ihtiyacını ebeveyn olarak karşılamaya çalışan aile tutumudur. Bu gruptaki aileler özel

gereksinimli bir birey olmasından dolayı HADZEÇ'in üzerine daha fazla düşmekte ve onun her ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır. Aileler bu ihtiyaçları karşılayamadıklarında ise destek aramakta ve çocuklarına yönelik kurumsal hizmetlerden yararlanmak istemektedirler. Bu isteklerinin karşılanmamasından dolayı ailelerde memnuniyetsizlik durumu söz konusu olmaktadır. Gerek aşırı koruyucu aile tutumunda gerekse diğer aile tutumlarında bulunan HADZEÇ sahibi ailelerin memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasında sunulan bulunan ailelerin hizmetlerden yeterince yararlanamamalarının ve buna bağlı olarak da beklentilerinin tam anlamıyla karşılanamamasının etkisi bulunabilmektedir.

Katılımcıların HADZEÇ'e yaklaşım tarzı açısından Tablo 4.89 incelendiğinde genel toplamda da ailelerin büyük çoğunluğunun (% 59,5 ile) HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir.

Tablo 4.90. HADZEÇ’e Sahip Olmanın Anne ve Babanın Hayatını Etkileme Durumu İle HADZEÇ’in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ’in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	HADZEÇ’in Aileye Etkisi																	
	Maddi Sıkıntı Yaşayanlar		Sosyokültürel Sıkıntı Yaşayanlar		Psikolojik Sıkıntı Yaşayanlar		Maddi ve Sosyokültürel Sıkıntı Yaşayanlar		Maddi ve Psikolojik Sıkıntı Yaşayanlar		Psikolojik ve Sosyokültürel Sıkıntı Yaşayanlar		Maddi, Psikolojik ve Sosyokültürel Sıkıntı Yaşayanlar		Hiç Sıkıntı Yaşamayanlar		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	6	46,2	5	100,0	13	35,1	0	0,0	16	37,2	8	47,1	15	42,9	5	33,3	68	40,5
Hayır	7	53,8	0	0,0	24	64,9	3	100,0	27	62,8	9	52,9	20	57,1	10	66,7	100	59,5
Toplam	13	100,0	5	100,0	37	100,0	3	100,0	43	100,0	17	100,0	35	100,0	15	100,0	168	100,0

$$X^2=10,901; p=0,143 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₁₅: HADZEÇ’e sahip olmanın anne ve babanın hayatını etkileme durumu ile HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.90) HADZEÇ’e sahip olmanın anne ve babanın hayatını etkileme durumu ile HADZEÇ’e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=10,901; p=0,143 \geq 0,05$).

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak aile üyelerinin hayatlarını farklı şekillerde etkilemektedir. Araştırma kapsamında bu etkilenme durumları maddi sıkıntı yaşama, sosyo-kültürel sıkıntı yaşama ve psikolojik sıkıntı yaşama şeklinde gruplandırılmıştır. Bazı aileler tek bir alanda sıkıntı yaşarken bazı aileler ise iki veya üç alanda sıkıntı yaşayabilmektedirler. Bu verilere ait bilgiler Tablo 4.29’da verilmiştir.

Ailelerin HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumlarına bakıldığında, yalnızca sosyo-kültürel sıkıntı yaşadığını belirten ailelerin tamamının (% 100,0) memnun oldukları görülmektedir. Tablo 4.29'da ailelerin % 3,0'lık bir kesimi yalnızca sosyo-kültürel sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu alanda sıkıntı yaşayan aile sayısının az olması önemlidir. Çünkü az sayıda ailenin yaşamış oldukları sıkıntıların çözümü daha kolay halledilebilir. Bu gruptaki aileler de diğer sorun yaşadığını belirten ailelerde olduğu gibi yaşadıkları bir sıkıntının çözümünde beklenti içine girmekte ve destek aramaktadırlar. Ailelerin yaşadıkları sıkıntıları çözüme kavuşturmalarında almış oldukları destek onların sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmalarında etkili olabilmektedir. Bu gruptaki aileler aldıkları destekten dolayı sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olabilirler. Aynı zamanda ailenin çocuğundaki engel durumunu kabullenmesi onu toplumsal yaşamda daha güçlü kılmaktadır. Böylelikle aileler yaşadıkları sosyo-kültürel sıkıntılarını en aza indirmekte ve alacakları hizmetlerle sorunlarını daha kolay çözebilmektedirler. Bu durum haliyle ailelerin memnuniyet düzeylerini de olumlu yönde etkilemektedir.

Hem psikolojik hem de sosyo-kültürel sıkıntı yaşayanlarda ise sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet oranı % 47,1'dir. Bunu % 46,2 ile de maddi sıkıntı yaşayanlar takip etmektedir. Hem maddi hem de psikolojik sıkıntı yaşayan ailelerin % 37,2'si de alınan hizmetlerden memnun görünmektedirler. Her üç sıkıntı alanında da sorun yaşadığını belirten ailelerin de % 42,9'unda alınan kurumsal hizmetlerden memnuniyet durumu söz konusudur. Ailelerin yaşadıkları sıkıntıların çözümüne ilişkin almış oldukları destekler sıkıntıların üstesinden gelmelerinde onlara güç vermekte ve onların memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında etkili olabilmektedir. Tablo 4.29'da ailelerin (hem psikolojik hem de sosyo-kültürel sıkıntı yaşayan aileler % 10,1; hem maddi hem de psikolojik sıkıntı yaşayan aileler % 25,6; hem maddi, hem sosyo-kültürel, hem de psikolojik sıkıntı yaşadığını belirten aileler % 20,8) yaşadıkları sıkıntılara yer verilmiştir. Bu verilere göre aileler yaşadıkları sıkıntıları aşarken almış oldukları destekle daha güçlü olmaktadır. Onların almış oldukları destekler onlara sunulan kurumsal hizmetlerdir. Bu nedenle alınan hizmetler ailelerin memnuniyet düzeylerinde etkili olmaktadır.

Tablo 4.90’da sunulan verilere bakıldığında psikolojik sıkıntı yaşadığını belirten ailelerin % 64,9’unun, maddi sıkıntı yaşadığını ifade eden ailelerin de % 53,8’inin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir. Araştırmamızda ailelerin yarısından fazlasında psikolojik sıkıntı veya maddi sıkıntı yaşandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ailelerin yaşamış oldukları bu sıkıntıların çözümünde kurumsal bir hizmetten yararlanmalarını bir başka ifadeyle ailenin destek görmemesi onlardaki memnuniyetsizlik düzeyini artırabilmektedir. Ailelere psikolojik destek verilmemesi, maddi yardım hizmetlerinden yararlanamamaları da memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasında etkisi bulunan nedenler arasında sayılabilir.

Tablo 4.37’de ailelerin büyük bir kesimi (% 64,3) HADZEÇ sahibi olmadan dolayı uzun süreli üzüntü yaşadıklarını ve % 16,7’si de bu durumdan ötürü sağlık problemleri ile karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ailelerin yaşadıkları bu sorunlar onların psikolojik sıkıntı yaşamalarının bir nedenidir. Bunun dışında ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük seviyelerde olması da ailelerin psikolojik açıdan sıkıntı yaşamalarında etkili olmaktadır. Araştırma kapsamındaki ailelerin büyük bir kesiminin aylık gelirinin düşük seviyelerde olduğu hatta aylık gelirlerinin açlık ve yoksulluk sınırının altında bulunduğu dair araştırma sonuçları bu görüşü desteklemektedir. Ailelerin aylık gelir durumuna ait veriler Tablo 4.25’de verilmiştir.

Ailelerin yaşadıkları sıkıntılar ikişerli gruplandığında hem maddi hem de sosyo-kültürel sıkıntı yaşayan ailelerin tamamının (% 100,0), hem maddi hem de psikolojik sıkıntı yaşayan ailelerin % 62,8’inin ve hem psikolojik hem de sosyo-kültürel sıkıntı yaşayanların da % 52,9’unun alınan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıklarını söyleyebiliriz. Her üç sıkıntı alanında problem yaşadığını belirten ailelerin % 57,1’i kurumsal hizmetlerden memnun değillerdir. Ailelerin yaşamış oldukları sıkıntılar farklılaştıkça sorunların çözümüne dair beklentileri de farklılaşmakta ve aradıkları destek de artmaktadır. Bu beklentilerin karşılanması haliyle zorlaşmaktadır. Ailelerin yeterli destek görüp görmemeleri haliyle sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olup olmamalarında etkili olabilmektedir.

Hiç sıkıntı yaşamadığını belirten ailelerin büyük bir kesiminde de (% 66,7) memnuniyetsizlik durumu söz konusudur. Elde edilen bu sonuç oldukça ilginçtir. Çünkü özel gereksinimli bireyler ve aileleri birçok sıkıntıyla karşılaşmaktadırlar. Sonuçta özel gereksinimli bir çocuğu olan hangi aile sıkıntı yaşamaz ki? Sorun yaşamadıklarını belirten ailelerin alınan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeylerinin daha alt seviyelerde olması beklenirken aksine oldukça yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Bu grupta yer alan ailelerin memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasında aldıkları kurumsal hizmetlerin beklentilerini tam anlamıyla karşılamamasının, HADZEÇ'in özel durumunu kabullenememelerinin ya da bu durumu belirtmek istememelerinin etkisi olabilir.

Sonuç olarak Tablo 4.29'da veriler incelendiğinde ailelerin çok az bir kesiminin (% 8,9) sıkıntı yaşamadığı buna karşın % 91,1 gibi oldukça yüksek bir kesiminin farklı başlıklar altında toplanabilen (maddi, sosyo-kültürel, psikolojik) sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir. Genel toplamda da ailelerin büyük bir kesiminde (% 59,5) (ailelerin yaşadıkları sorun gruplarına bakılmaksızın) alınan kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu söz konusudur.

Tablo 4.91. Toplumun HADZEÇ'e Bakış Açısı İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Toplumun Bakış Açısı					
	Olumlu		Olumsuz		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	29	45,3	39	37,5	68	40,5
Hayır	35	54,7	65	62,5	100	59,5
Toplam	64	100,0	104	100,0	168	100,0

$X^2=1,004$; $p=0,316 \geq 0,05$

Araştırmada “H₁₆: Toplumun HADZEÇ'e bakış açısı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.91) toplumun HADZEÇ'e bakış açısı ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmamıştır ($X^2=1,004$; $p=0,316 \geq 0,05$).

HADZEÇ'ler ve aileleri çevrelerindeki insanlarla iletişim ve etkileşim halindedirler. Bazı insanlar HADZEÇ'in özel durumundan dolayı aileye destek olurken bazı insanlar ise gerek sorularıyla gerek rahatsız edici bakışlarıyla aileyi üzmemekte ve onların acılarının tekrar depresmesine neden olmaktadır.

Tablo 4.91'de sunulan verilere bakıldığında çevresindeki insanlardan olumlu bir yaklaşım gördüğünü belirten ailelerin % 45,3'ü sunulan kurumsal hizmetlerden memnun iken aynı gruptaki ailelerin yarısından fazlası (% 54,7) memnun görünmemektedirler. Çevresindeki insanlardan olumsuz yaklaşım gördüğünü belirtenlerin % 37,5'i HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olup aynı gruptaki ailelerin büyük bir kesimi (% 62,5) ise memnun değildir. Ailelerin memnuniyet düzeylerinin yüksek veya düşük olmasında çevrelerinde bulunan insanların etkisi olmaktadır. Çünkü çevresinden olumlu yaklaşım görenler karşılaştıkları sorunları daha kolay aşabilme şansına sahiplerken olumsuz yaklaşım görenler ise yaşadıkları sorunları aşmakta zorlanabilmektedirler. Ailelerin karşılaştıkları zorluklar onları maddi ve manevi anlamda bir destek arayışına itmektedir. Çevresindeki insanlardan olumsuz yaklaşım gören aileler aradıkları desteği bulamadıkları için sorunları aşmakta zorlanmakta ve sunulan hizmetlerden memnun olmamaktadırlar.

Aileler HADZEÇ'in durumundan dolayı sosyalleşme sorunu yaşayacaklarına inandıklarını belirtmişlerdir. Buna dair veriler Tablo 4.30'da verilmiştir. HADZEÇ'in yaşadığı bu sorun üzerinde ailenin çevresindeki insanların etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle çevresinden olumsuz yaklaşım gören aileler ve HADZEÇ toplumdaki uzaklaşmakta ve sosyalleşme sorunu yaşamaktadırlar.

Araştırma kapsamında elde edilen bir diğer bilgi ise (Tablo 4.32) zihinsel yetersizliği olan bireylerin kontrol altında tutulması gerektiğini kabul eden ailelerin oranının oldukça yüksek (% 78,6) olduğudur. Aileler çocuklarının (Tablo 4.32.1) kandırılabilirliği (% 41,7) ve kendisine ya da başkalarına zarar vereceği düşüncesiyle (% 36,9) onları kontrol altında tutmak istemektedirler. Ailelerin bu düşüncelerinde de aile bireyleri dışındaki insanlar etkili olmaktadır. Bu durum ailelerin ve HADZEÇ'in toplumsal yaşamdan uzak kalmasında etkili olabilmektedir. Buna karşın ailelerin az bir kesimi (% 21,4) zihinsel yetersizliği olan bireylerin kontrol altında

tutulmaması gerektiğine inanmaktadırlar (Tablo 4.32.2). Bu aileler ise çocuklarının diğer insanlarla birlikte yaşamayı öğrenmesini ve kendi başına bir şey yapabilme becerisi kazanmaları gerektiğini savunmaktadırlar.

Tablo 4.35’te ailelerin büyük bir kesimi (% 61,9) HADZEÇ’e sahip olmaları nedeniyle çevresinden olumsuz bir yaklaşım gördüklerini belirtmişlerdir. Buna karşın olumlu yaklaşım gördüğünü belirten ailelerin oranı ise azınlıktadır (% 30,1).

Yukarıda belirtilen olumsuz düşüncelere karşın Tablo 4.31’de ailelerin büyük bir kesiminin (% 92,3) HADZEÇ’i misafirlik, düğün, gezi gibi etkinliklere götürdüğü görülmektedir. Bu ailelerin çocuklarındaki özel gereksinim durumunu kabullenmelerinin ve çocuklarını toplumsal yaşamdan koparmak istememelerinin bir sonucudur. Ailelerin bu tarz olumlu davranışları onların çevreleriyle olumlu bir iletişime girmelerinde etkili olabilmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen yukarıdaki veriler ailelerin özel gereksinimli çocuklarıyla ilgili çevrelerinde bulunan insanlardan kaynaklı olarak sıkıntılar yaşadıklarını ve bundan dolayı da olumsuz düşüncelere sahip olduklarını göstermektedir. Bu olumsuz düşünceler onları çevrelerinden uzaklaştırmakta ve ailelerin diğer insanlarla olan dayanışma becerisini engellemektedir. Karşılaşılan sorunların üstesinden gelebilmeleri içinde çalışmalarını gerekmektedir.

Genel toplamda ise ailelerin büyük bir çoğunluğunda HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu söz konusudur. Memnun olmayan veliler, toplam velilerin % 59,5’ine denk gelmektedir.

Tablo 4.92. HADZEÇ’in Yaşayabileceği Sorunlar İle HADZEÇ’in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ’in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	HADZEÇ’in Yaşayabileceği Sorunlar							
	Kendi İhtiyaçlarını Karşılayamayacak Olma		Toplumda Kendini İfade Edememe/Koruyamama		Diğer		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	29	41,4	24	42,9	15	35,7	68	40,5
Hayır	41	58,6	32	57,1	27	64,3	100	59,5
Toplam	70	100,0	56	100,0	42	100,0	168	100,0

$$X^2=0,553; p=0,758 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₁₇: HADZEÇ’in yaşayabileceği sorunlar ile HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.92) HADZEÇ’in yaşayabileceği sorunlar ile HADZEÇ’e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=0,553$; $p=0,758 \geq 0,05$).

Katılımcıların HADZEÇ’e sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet durumuna bakıldığında (Tablo 4.92) çocuklarının toplumda kendini ifade edemeyeceğini, kendisini koruyup kollayamayacağını düşünen velilerin % 42,9’u ile kendi ihtiyaçlarını karşılayamayacağını düşünen velilerin % 41,4’ünün sunulan kurumsal hizmetlerden memnun oldukları görülmektedir.

Sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu incelendiğinde (Tablo 4.92) farklı sorunları dile getiren katılımcıların yarısından fazlasında memnuniyetsizlik durumu göze çarpmaktadır. HADZEÇ’in ihtiyaçlarını kendinin karşılayamayacak durumda olduğunu düşünen velilerin % 58,6’sı ile kendini ifade edemeyeceğini ve koruyup kollayamayacağını belirten velilerin % 57,1’i sunulan kurumsal hizmetlerden memnun değildir. Diğer grubunda yer alan ailelerin de (okuma yazma öğrenemeyeceğini, iş sahibi olamayacağını belirten aileler) % 64,3’ü sunulan kurumsal hizmetlerden memnun görünmemektedir.

Araştırmamızda HADZEÇ ve ailelerinin sosyo-kültürel sıkıntı yaşadıklarına dair verilere ulaşılmıştır. Bu veriler Tablo 4.30, Tablo 4.31 ve Tablo 4.32’de verilmiştir. Aileler toplumsal yaşamda diğer insanların rahatsız edici bakışlarından da olumsuz yönde etkilenmektedirler. Tablo 4.35’deki verilere bakıldığında ailelerin büyük bir kesiminin (% 61,9) özel gereksinimli çocuklarına rahatsız edici şekilde baktıklarını belirtmişlerdir. Bu durum hem HADZEÇ’in hem de ailelerin sosyo-kültürel açıdan sıkıntı yaşamalarında etkili olabilmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler ailelerin HADZEÇ’in sorun yaşayacağına inandıklarını göstermektedir. Bu sorunların aşılmasında da aileler yetersiz kalabilmekte ve destek aramaktadırlar. Bu destek ailelerin beklentilerini karşılamaya yönelik kurumsal hizmetlerdir. Bu beklentilerin karşılanması ailelerin

memnuniyet düzeylerini; karşılanmaması da memnuniyetsizlik düzeylerini etkilemektedir.

Genel toplamda da (HADZEÇ'in yaşayacağı düşünülen sorunlara bakılmaksızın) velilerin HADZEÇ'in aldığı hizmetlerden memnuniyet yüzdesinin % 40,5 gibi düşük bir oranda olduğu görülmektedir. Bu sonuca dayanarak ailelerin beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmadığını ve buna bağlı olarak da HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmadıklarını söyleyebiliriz.

Tablo 4.93. Anne ve Babanın HADZEÇ'e Sahip Olmalarından Dolayı Kendilerini Suçlamaları İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Kendini Suçlama Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	10	29,4	58	43,3	68	40,5
Hayır	24	70,6	76	56,7	100	59,5
Toplam	34	100,0	134	100,0	168	100,0

$X^2=2,166; p=0,141 \geq 0,05$

Araştırmada “H₁₈: Anne ve babanın HADZEÇ'e sahip olmalarından dolayı kendilerini suçlamaları ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.93) anne ve babanın HADZEÇ'e sahip olmalarından dolayı kendilerini suçlamaları ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmektedir ($X^2=2,166; p=0,141 \geq 0,05$).

Anne ve babalar HADZEÇ'in özel gereksinimli bir birey olmasından dolayı kendilerini suçlayabilmektedirler. Hatta ebeveynler bu suçluluk hissini HADZEÇ'in ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayamadıklarında da yaşayabilmektedirler. Bu nedenle anne ve babalar çocuklarının ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılamak istemekte ve eksik kaldıkları noktalarda destek aramaktadırlar. Ailelerin aradıkları destek onlara sunulan hizmetlerdir. O nedenle ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden üst seviyelerde yararlanmaları önem arz etmekte ve onların memnuniyet düzeyleri üzerinde etkili olmaktadır.

HADZEÇ'in durumundan dolayı kendini suçlayan velilerin % 29,4'ü sunulan kurumsal hizmetlerden memnun iken aynı grupta yer alan velilerin % 70,6'sı memnun değildir. Buna karşın kendisini suçlamayan velilerin % 43,3'ü HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olduklarını belirtirken bu grupta bulunan katılımcıların % 56,7'si ise memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. HADZEÇ'in durumundan dolayı kendisini suçlayan ve suçlamayan velilerin yarısından fazlasında memnuniyetsizlik durumu göze çarpmaktadır. Kendisinde suçluluk duygusu hisseden velilerdeki memnuniyetsizlik düzeyi oldukça yüksek buna karşın memnuniyet düzeyi ise düşüktür.

Tablo 4.38'de ailelerin % 20,2'sinin çocuklarının engelli olmasından dolayı kendilerini suçladıkları ve büyük bir kesiminin (% 79,8) ise kendilerini suçlamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. O zaman bu sonuca dayanarak velilerin sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanma düzeylerinin onların memnuniyet düzeyleri üzerinde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 4.38.1'de ailelerin kendilerini neden suçladıklarına dair bilgilere yer verilmiştir. Buna göre ailelerin % 9,5'i sağlık kurumlarına gidememelerinden dolayı sıkıntı yaşadıkları için, % 3,6'sı da özel gereksinimli bir çocukla ilgili yeterli bilgi sahibi olmadıklarından dolayı kendilerini suçlamaktadırlar. Aileler çocuklarını sağlık kuruluşlarına zamanında götürmemekten veya yaşadıkları bölgede yeterli sağlık hizmeti alamamaktan ve HADZEÇ'le ilgili bilgi eksikliğine bağlı olarak sunulan hizmetlerden yararlanamamalarından dolayı kendilerini suçlamaktadırlar. Katılımcıların kendilerini suçlu hissettikleri hususlar göz önünde bulundurulduğunda, HADZEÇ sahibi ailelere sunulabilecek kurumsal hizmetlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu nedenle aileler yeterli düzeyde hizmet alamamakta ve bu durum sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasına etki etmektedir.

Kendini suçlamayan velilerde sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyi (% 43,3) daha yüksektir. Bu gruptaki velilerin sunulan kurumsal hizmetlerden daha fazla yararlanmaları memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında önemli bir etkidir.

Genel toplamda da velilerin büyük bir kesiminin (% 59,5) HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir.

Tablo 4.94. Anne ve Babanın HADZEÇ'in İhtiyaçlarını Karşılama Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	HADZEÇ'in İhtiyaçlarını Karşılama Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	54	50,5	14	23,0	68	40,5
Hayır	53	49,5	47	77,0	100	59,5
Toplam	107	100,0	61	100,0	168	100,0

$$X^2=12,210; p=0,000\leq 0,05$$

Araştırmada “H₁₉: Anne ve babanın HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.94) anne ve babanın HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama durumu ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğu saptanmıştır ($X^2=12,210$; $p=0,000\leq 0,05$).

Özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin sorumlulukları, sağlıklı çocuğu olan ailelere nazaran daha fazladır. Özellikle özel gereksinimli çocuğun barınma, beslenme, giyinme, eğlenme, sağlık ve özel eğitim hizmetlerinden yararlanma gibi geniş bir yelpazeye yayılan birçok ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanması anne ve baba açısından büyük önem arz etmektedir. İhtiyaçların karşılanmaması ise beraberinde aileleri sıkıntılar karşı karşıya getirmektedir. Bu sıkıntıların çözümünde ise sunulan kurumsal hizmetler etkili olmakta ve aileye büyük destek sağlamaktadır.

Anne ve babanın HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılaması ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasındaki ilişkiye bakıldığında (Tablo 4.94) HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşıladığını düşünen velilerin % 50,5'i sunulan kurumsal hizmetlerden memnun iken % 49,5'i memnun görünmemektedir. HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünen velilerde ise sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet oranı düşük (% 23,0) buna karşın memnuniyetsizlik oranı

oldukça yüksektir (% 77,0). Verilere bakıldığında HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşıladığını düşünen velilerde memnuniyet düzeyinin; ihtiyaçları karşıladığına inanmayan velilerde de memnuniyetsizlik düzeyinin daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılayabilen ebeveynlerin kurumsal hizmetlerden daha fazla memnun olmaları, ailenin ekonomik seviyesi ve yararlandıkları kurumsal hizmetlerle yakından ilişkilidir. Ailelerin memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasında da ekonomik durumlarının etkisinin olduğu bir gerçektir. HADZEÇ sahibi ailelerin aylık gelir durumunun düşük seviyelerde olduğu bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular arasında yer almaktadır (Tablo 4.25). Ailelerin ekonomik durumunun kötü olması HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama noktasında ebeveynleri zora sokmaktadır. Tablo 4.39'da ailelerin % 36,3'ü HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama noktasında yeterli olmadıklarına inanmaktadırlar. Bu düşünceye sahip ailelerin tamamı maddi sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç Tablo 4.25'de elde edilen verileri desteklemektedir. Çünkü ailelerin büyük bir kesiminin (% 64,9) 1000 TL altında aylık geliri bulunmaktadır. Ailenin aylık gelirinin düşük olması, aile üyelerinin ve HADZEÇ'in ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ebeveynlerin sıkıntı yaşayacağına da bir göstergesidir. Aileler bu sıkıntıları çözmek ve ihtiyaçları karşılamak amacıyla kurumsal hizmetlerden yararlanmak istemektedirler. Tablo 4.72'ye bakıldığında ailelerin düşük bir kesiminin engelli maaşı (% 13,1) ve bakım maaşı (23,2) gibi farklı adlar altında maddi yardım aldıkları görülmektedir. Buna karşın ailelere maddi destek sağlamak amacıyla verilen maddi yardımlardan yararlanamayan ailelerin çoğunlukta olduğu da (% 63,7) göze çarpmaktadır. Ailelerin almış oldukları bu hizmetlerin onların memnuniyet düzeyleri üzerinde etkisi bulunmaktadır. Hizmetlerden yararlanma düzeyinin düşük seviyelerde olması onlardaki memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasının bir nedeni olmaktadır.

Elde edilen verilere göre HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünen velilerde memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasında sunulan kurumsal hizmetlerden yeterince yararlanamamalarının ve beklentilerinin de tam anlamıyla karşılanmamasının buna karşın HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşıladığını düşünen velilerde ise memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında ailelerin HADZEÇ'in

ihtiyaçlarını karşılama noktasında destek almasının (maddi destek alma vb.) etkisi bulunabilmektedir.

Tablo 4.94'deki veriler bize genel toplamda (HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadıklarına bakılmaksızın) ailelerin büyük bir kesiminin (% 59,5) HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 4.95. Okulda Verilen Eğitimin HADZEÇ'in İhtiyaçlarını Karşılama Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Verilen Eğitimin İhtiyaçları Karşılama Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	61	45,2	7	21,2	68	40,5
Hayır	74	54,8	26	78,8	100	59,5
Toplam	135	100,0	33	100,0	168	100,0

$X^2=6,326$; $p=0,012 \leq 0,05$

Araştırmada “H₂₄: Okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılması ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.99) okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılması ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir ($X^2=6,326$; $p=0,012 \leq 0,05$).

Araştırmada okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşıladığına inanan velilerde memnuniyet düzeyinin, inanmayan velilerde de memnuniyetsizlik düzeyinin daha üst seviyelerde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 4.99'a bakıldığında okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğunu düşünen velilerin % 45,2'si sunulan kurumsal hizmetlerden memnun iken % 54,8'i memnun değildir. Olumlu görüş bildiren velilerde, olumsuz görüş bildiren velilere nazaran memnuniyet düzeyi daha yüksektir. Bunda okulda verilen eğitimin velilerin beklentilerini karşılama etkisi olabilir.

Okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olmadığını düşünen velilerin % 21,2'si sunulan kurumsal hizmetlerden memnun iken

% 78,8'i ise HADZEÇ'in aldığı hizmetlerden memnun görünmemektedir. Aileler, HADZEÇ'in bilgi ve beceri kazanarak kendi ayakları üzerinde durmasını istemektedirler. Bu ancak okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olmasıyla ve gerekli bilgi ve beceriyi HADZEÇ'e kazandırmasıyla mümkündür. Memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olduğu grupta okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olmadığını düşünenler yer almaktadır. HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda yeni bilgi ve beceriler kazanması ailelerin beklentilerinden bazılarıdır. Bu grupta yer alan velilerin okulda verilen eğitimle ilgili beklentilerinin tam anlamıyla gerçekleşmediği de bir gerçektir. Bu durum velilerin memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasında etkili olabilir. Ayrıca ailelerin memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasında ebeveynlerin eğitim düzeylerinin düşük seviyelerde olması ve okulda verilen eğitimle ilgili yeterli düzeyde bilgi sahibi olmamalarından dolayı düşüncelerini doğru ifade edememelerinin de etkisi bulunabilir.

Tablo 4.41'de velilerin büyük bir kesimi (% 80,4) okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olduğuna inanırken 19,6'sı ise okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olmadığına inanmaktadır. Tablo 4.74'de ise ailelerin çoğunluğu (% 88,7) okulda verilen eğitimin kendilerinin beklentilerini karşıladığını belirtmişlerdir. Bu sonuç okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğunu düşünen velilerde memnuniyet düzeyinin yüksek olmasını açıklamaktadır.

Genel toplamda ise velilerin HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyinin düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Bu grupta yer alan velilerde memnuniyet oranı % 40,5'tir.

Tablo 4.96. HADZEÇ’in Öğrenim Gördüğü Okulun Yeterli Donanıma Sahip Olması İle HADZEÇ’in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ’in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Yeterli Donanıma Sahip Olma Durumu													
	Eksiklik Yok		Personelle İlgili Eksiklikler		Fiziksel Mekân İle İlgili Eksiklikler		Temizlik Sorunları		Güvenlik Sorunları		Diğer		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	42	52,5	7	46,7	8	20,5	2	33,3	3	30,0	6	33,3	68	40,5
Hayır	38	47,5	8	53,3	31	79,5	4	66,7	7	70,0	12	66,7	100	59,5
Toplam	80	100,0	15	100,0	39	100,0	6	100,0	10	100,0	18	100,0	168	100,0

$$X^2=12,454; p=0,029\leq 0,05$$

Araştırmada “H₂₁: HADZEÇ’in öğrenim gördüğü okulun yeterli donanıma sahip olması ile HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.96) HADZEÇ’in öğrenim gördüğü okulun yeterli donanıma sahip olması ile HADZEÇ’e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğu saptanmıştır ($X^2=12,454$; $p=0,029\leq 0,05$).

HADZEÇ’in belirlenen hedef davranışları kazanabilmesi için okulun yeterli donanıma sahip olması gerekmektedir. Bu, HADZEÇ’in öğrenim gördüğü okulda bulunan eksikliklerin giderilmesi ve okulun HADZEÇ’in ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeye getirilmesi ile sağlanabilir. Araştırma kapsamında okulda HADZEÇ için etkili bir eğitim verilmesi için gerekli olan öğeler; personel durumu, fiziksel mekân, temizlik ve güvenlik durumu olarak gruplandırılarak ele alınmıştır.

Tablo 4.96’ya bakıldığında personelle ilgili eksiklik bulunduğunu ifade eden velilerin % 46,7’sinin HADZEÇ’e sunulan kurumsal hizmetlerden memnun oldukları ve % 53,3’ünün ise memnun olmadıkları görülmektedir. Ailelerin HADZEÇ’in öğrenim gördüğü okulda görevli personelle kurdukları ilişki, aldıkları kurumsal hizmetler onların memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında etkili olabilmektedir.

Tablo 4.46’da velilerin büyük bir kesimi (% 76,2) öğretmenlerin ve okul yönetiminin kendilerine HADZEÇ’in eğitimi ile ilgili çeşitli konularda rehberlik ettiğini, Tablo 4.47’de velilerin % 83,3’ü okul yönetimi ve öğretmenler tarafından

ailelere yönelik etkinliklerin yapıldığını belirtmişlerdir. Okulda yeterli sayıda personel bulunup bulunmamasına dair veriler ise Tablo 4.48’de verilmiştir. Tablo 4.48’e göre velilerin % 82,7’si HADZEÇ’in öğrenim gördüğü okulda yeterli sayıda personelin (okul yöneticileri, öğretmen, hizmetli gibi) bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 4.49’da velilerin % 82,1’i HADZEÇ’in öğretmenlerinin (sık sık) değişmediğini, Tablo 4.50’de velilerin % 81,5’i okuldaki bütün personelin (okul yöneticileri, öğretmen, hizmetli...) özel gereksinimli çocuklar ve gereksinimleri hakkında yeterli bilgi sahibi olduklarını dile getirmişlerdir. Tablo 4.51’de ise velilerin büyük çoğunluğu (% 94,6) okul çalışanları (okul yöneticileri, öğretmen, hizmetli...) ile rahatlıkla iletişim kurabildiklerini ve Tablo 4.52’de de velilerin % 93,5’i okul çalışanlarının (okul yöneticileri, öğretmen, hizmetli) kendileriyle ve HADZEÇ’le yeteri kadar ilgilendiklerini açıklamışlardır.

Velilerin okulda verilen eğitimden en büyük beklentisi çocuklarının ihtiyacı olan bilgi ve beceriyi kazanmalarınıdır. Tablo 4.53’de velilerin % 83,9’u okul çalışanlarının (okul yöneticileri, öğretmen) özel gereksinimli çocuklarıyla ilgili gerekli olan bilgi ve beceriyi sağladığını, Tablo 4.54’de velilerin % 92,9’u okul çalışanlarının (okul yöneticileri, öğretmen) özel gereksinimli çocuklarıyla ilgili ayrıntılı bilgi verdiklerini belirtmişlerdir. Ailelerin okul çalışanlarına ilişkin olumlu düşüncelerinin yüksek düzeyde olması aldıkları kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin de yüksek olmasını açıklamaktadır.

Tablo 4.55’de ise velilerin çoğunluğu (% 60,1) çocuklarının engel durumunu kabullenmelerinde okul çalışanlarından (öğretmenler ve okul yönetiminden) destek gördükleri belirtmişlerdir. HADZEÇ sahibi ailelerin bu olumlu düşüncelerine karşın Tablo 4.61’de velilerin % 8,9’u okulda personelle ilgili eksiklikler bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Verilen örneklerde de görüldüğü gibi aileler HADZEÇ’in öğrenimine devam ettiği okulda çalışan personelle ilgili sunulan hizmetlerden memnundurlar. Bu durum velilerin memnuniyet düzeyinin yüksek olmasını açıklamaktadır. Memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olması ise velilerinin beklentilerinin yüksek olması ve bu beklentilerin tam anlamıyla karşılanmamasıyla açıklanabilir.

Velilerin memnuniyet düzeyleri üzerinde etkili olduğu düşünölen bir diğer alan okulun sahip olduğu fiziksel mekân özellikleridir. Tablo 4.96 incelendiğinde okulun sahip olduğu fiziksel mekân özelliklerinin de velilerin memnuniyet düzeyleri üzerinde etkili olduğu görölmektedir. Velilerin % 20,5'lik bir kesimi okulun fiziksel mekan özelliklerini yeterli bulurken, % 79,5 gibi büyük bir kesimi ise fiziksel mekan özelliklerini yeterli bulmamakta ve sunulan kurumsal hizmetlerden memnun görünmemektedirler.

Tablo 4.42'de velilerin büyük bir kesimi (% 81,5) okulun yeterli donanıma sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Tablo 4.43'de ise velilerin % 79,8'i okulda özel gereksinimli bireylere yönelik gerekli düzenlemelerin yapıldığını belirtmişlerdir. Okulda HADZEÇ'in oyun oynayabileceği uygun oyun alanlarının bulunduğunu belirten velilerin oranı da % 61,3'tür (Tablo 4.44). Elde edilen veriler velilerin HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okula ait fiziksel mekanla ilgili olumlu düşünceleri olduğunu bize göstermektedir. Fiziksel mekanla ilgili velilerin olumlu düşünceleri onların memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında etkili olmaktadır.

Tablo 4.61'de ise velilerin % 23,2'si okulun fiziksel mekan açısından eksiklikleri olduğunu düşünmektedir. Veliler HADZEÇ'in fiziksel koşulları iyi olan bir okulda öğrenim görmesini istemektedirler. HADZEÇ'in daha büyük, daha ferah sınıflarda eğitim görmesi, sosyal aktiviteleri yapmaya yönelik salonların, spor salonlarının bulunması ailelerin beklentilerinden bazılarıdır. Ailelerin okulda gözlemledikleri fiziksel mekanla ilgili eksiklikler onların beklentilerin karşılanması engellemekte ve onların sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmamaları üzerinde etkili olabilmektedir.

Ailelerin HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda eksiklik olarak belirttikleri diğer bir sorun alanı da okulun temizliğidir. Bu sorun alanını belirten velilerin % 33,3'ü sunulan kurumsal hizmetleri yeterli bulduklarını ve hizmetlerden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Temizlikle ilgili eksiklik olduğunu ve aldıkları kurumsal hizmetlerden memnun olmadıklarını belirten velilerin oranı ise % 66,7'dir. Tablo 4.61'de velilerin % 3,6'sı okulda temizlikle ilgili sorun olduğunu dile getirmişlerdir. Okulda temizlikle ilgili sorun olduğunu düşönen velilerin oranını oldukça düşük düzeydedir. Okulda temizlikle ilgili sorun olduğunu belirten velilerin oranının düşük

düzeyde olmasına karşın memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Bu sonuç velilerin beklentilerinin karşılanmadığının da bir göstergesidir. Velilerin memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasında HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda veliler tarafından gözlemlenemeyen fiziksel mekanların (sınıf, atölye, lavabolar...) temizliğine dair endişelerinin bulunmasının etkisi olabilir. Çünkü HADZEÇ sahibi aileler çocuklarının her yönden iyi bir eğitim almasını istemektedir. Velilerin okulun temizliğine dair düşünceleri okula geldikleri zaman gözlemledikleriyle sınırlıdır. Velilerde görmedikleri yerlerin temizliğinin yapıp yapılmamasına dair olumsuz düşüncelerinin olması, okulda çalışan temizlik personeli sayısının az olması, temizlik malzemelerinin temininde sorunlar yaşanması velilerin memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasında etkili olabilir.

HADZEÇ'in öğrenimine devam ettiği okulda güvenlikle ilgili sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıklarını belirten velilerin oranının (% 70,0) yüksek olduğu görülmektedir. Aynı gruptaki velilerin ise % 30,0'ı sunulan hizmetlerden memnundurlar. Tablo 4.61'de velilerin az bir kesimi (% 6,0) okulda güvenlikle ilgili sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. Bu oranın düşük düzeyde olması velilerin memnuniyet düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir. Ancak HADZEÇ'lerin kolaylıkla kandırılabilceği ve suistimale uğrayabileceği unutulmamalıdır. Bu tarz bir sorunla karşılaşmamak için HADZEÇ'lerle ilgili gerekli güvenlik önlemlerin en üst düzeyde alınması büyük önem arz etmektedir.

Diğer başlığı altında düşüncelerini belirten velilerin % 33,3'ü sunulan kurumsal hizmetlerden memnun iken % 66,7'si ise memnun görünmemektedir. Bu grupta yer ailelerin daha çok HADZEÇ'in alacağı eğitimle ilgili düşünceye sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Okulda herhangi bir eksiklik olmadığını düşünen velilerin % 52,5'i HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnundurlar. Bu gruptaki veliler her ne kadar eksiklik yok yanıtını verselerde beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmadığı da bir gerçektir. Çünkü bu gruptaki velilerin % 47,5'i sunulan hizmetlerden memnun görünmemektedir. Bunda ailelerin beklentilerinin yüksek olmasının ve alınan hizmetlerin bu beklentileri karşılamada yetersiz kalmasının etkisi bulunabilir.

Genel toplamda da HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda herhangi bir sorun olup olmadığına bakılmaksızın velilerin büyük bir kesimi (% 59,5) HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun değillerdir.

Tablo 4.97. HADZEÇ'in Öğrenim Gördüğü Okulda Velilere Yönelik Etkinliklerin Yapılması İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Velilere Yönelik Etkinlik Yapılması Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	64	41,6	4	28,6	68	40,5
Hayır	90	58,4	10	71,4	100	59,5
Toplam	154	100,0	14	100,0	168	100,0

$X^2=0,898$; $p=0,343 \geq 0,05$

Araştırmada “H₂₂: HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda velilere yönelik etkinliklerin yapılması ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.97) HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda velilere yönelik etkinliklerin yapılması ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır ($X^2=0,898$; $p=0,343 \geq 0,05$).

HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda velilere yönelik yapılan etkinlikler Tablo 4.47'de (veli toplantısı yapılması, velilere yönelik bilgilendirici seminer, konferans tarzı toplantıların yapılması, sosyal faaliyetlerin yapılması, HADZEÇ'in çalışmalarını sergilemeye yönelik resim sergisi, tiyatro vb. etkinliklerin yapılması olarak) belirtilmiştir.

Katılımcıların alınan kurumsal hizmetlerden memnuniyet durumuna bakıldığında (Tablo 4.97) velilere yönelik etkinlik yapıldığını belirtenlerin % 41,6'sı sunulan kurumsal hizmetlerden memnun iken % 58,4'ü memnun görünmemektedir. Etkinlik yapıldığını belirten velilerin ise % 28,6'sı alınan kurumsal hizmetlerden memnun olduklarını, % 71,4'ü de memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Tablo 4.97'deki veriler kendilerine yönelik etkinlik yapıldığını belirten velilerin memnuniyet düzeyinin, yapıldığını belirten velilere nazaran daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle velilere yönelik etkinlik yapıldığını

belirten katılımcılarda memnuniyetsizlik daha yüksektir. Elde edilen bu sonuç bize velilerin memnuniyet düzeyinde okulda yapılan etkinliklerin etkisinin olduğunu göstermektedir. Çünkü okulda yapılan bu etkinlikler velilere sunulan kurumsal bir hizmettir. Bu hizmetlerin velilerin beklentilerini karşılayıp karşılamaması onlardaki memnuniyet düzeyinin yüksek veya düşük olmasında etkili olmaktadır.

HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda yapılan etkinlikler Tablo 4.47'de verilmiştir. Tablo 4.47.1'de velilerin büyük bir kesimi (% 83,3) veli toplantısı yapıldığını ifade etmişlerdir. Tablo 4.47.2'de ise velilere yönelik bilgilendirici toplantılar yapıldığını belirten velilerin azınlıkta (% 26,8) olduğu görülmektedir. Bu tarz etkinliklerin yapılmadığını ifade eden velilerin oranı ise oldukça yüksektir (% 73,2). Tablo 4.47.3'de de velilerin % 32,1'i gezi, tiyatro vb. türden sosyal etkinliklerin yapıldığını belirtirken aynı gruptaki velilerin çoğunluğu (% 67,9) aksi görüş belirtmişlerdir. Tablo 4.47.4'de ise HADZEÇ'in yaptığı çalışmalarını sergilemeye yönelik etkinlik yapıldığını belirten velilerin oranının (% 19,0) düşük olduğu görülmektedir. Olumsuz görüş bildiren velilerin ise çoğunlukta (% 81,0) olduğu görülmektedir.

Verilen istatistiki bilgiler okulda velilere yönelik çalışmaların veli toplantısından öteye geçmediğini ve velilerin beklentilerini karşılayacak düzeyde olmadığını göstermektedir. Bu durum ailelerin HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek oranda olmasında etkilidir. Ailelerin okulda yapılmasını istedikleri bazı etkinliklerin (konferans, bilgilendirici toplantı, HADZEÇ'in çalışmalarını sergilemeye yönelik etkinlikler...) istenilen düzeyde veya hiç yapılmaması onların sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasını açıklamaktadır.

Genel toplamda ise (HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda herhangi bir etkinlik yapıp yapılmadığına bakılmaksızın) ailelerin büyük bir kesiminin (% 59,5) HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir.

Tablo 4.98. HADZEÇ’in Öğrenim Gördüğü Okulda Çalışanların Yeterli Bilgi Sahibi Olmaları İle HADZEÇ’in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ’in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Okul Çalışanlarının Yeterli Bilgiye Sahip Olma Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	59	43,1	9	29,0	68	40,5
Hayır	78	56,9	22	71,0	100	59,5
Toplam	137	100,0	31	100,0	168	100,0

$$X^2=2,066; p=0,151 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₂₃: HADZEÇ’in öğrenim gördüğü okulda çalışanların yeterli bilgi sahibi olmaları ile HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.98) HADZEÇ’in öğrenim gördüğü okulda çalışanların yeterli bilgi sahibi olmaları ile HADZEÇ’e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır ($X^2=2,066$; $p=0,151 \geq 0,05$).

HADZEÇ’in öğrenim gördüğü okulda çalışanların özel gereksinimli bireyler hakkında yeterli bilgi sahibi olduğunu düşünen velilerin % 43,1’inin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olduğu buna karşın % 56,9’unun da memnun olmadığı görülmektedir. Olumsuz yanıt veren velilerin de % 29,0’ı HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun iken % 71,0’ı memnun değildir. Okul çalışanlarının yeterli bilgiye sahip olmadığını düşünen velilerde memnuniyetsizlik düzeyinin daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum velilerin beklentilerini karşılayacak düzeyde hizmet alamadıklarını da ortaya koymaktadır. Veliler alanında bilgi sahibi olan çalışanlardan daha iyi hizmet alacaklarına inanmaktadırlar. Çalışanlarda görülen bilgi eksikliği velilerin sunulan hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasının bir nedeni olabilmektedir.

Tablo 4.50’de velilerin büyük bir kesimi (% 81,5) okul çalışanlarının yeterli bilgi sahibi olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum velilerin memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında etkili olabilmektedir. Buna karşın aynı gruptakilerin % 18,5’i çalışanların yeterli bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuç her ne kadar düşük gibi görünse de velilerin beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmadığının dolayısıyla da

memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasında etkisinin bulunduğunun bir göstergesidir.

Tablo 4.98'deki veriler genel toplamda da örnekleme dâhil olan velilerin HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyinin (% 40,5) düşük seviyede olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.99. Ailenin, HADZEÇ'in Engel Durumunu Kabullenmelerinde Okul Çalışanlarının Onlara Yardımcı Olmaları İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Okul Çalışanlarının Yardımcı Olma Durumu									
	Öğretmenler		Okul Yönetimi		Önceden Kabullendim		Hala Kabullenemedim		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	44	45,4	0	0,0	22	33,8	2	100,0	68	40,5
Hayır	53	54,5	4	100,0	43	66,2	0	0,0	100	59,5
Toplam	97	100,0	4	100,0	65	100,0	2	100,0	168	100,0

$$X^2=7,808; p=0,050 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₂₅: Ailenin, HADZEÇ'in engel durumunu kabullenmelerinde okul çalışanlarının onlara yardımcı olmaları ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.99) ailenin HADZEÇ'in engel durumunu kabullenmelerinde okul çalışanlarının onlara yardımcı olmaları ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğu saptanmıştır ($X^2=7,808$; $p=0,050 \geq 0,05$).

Ailelerin çocuklarındaki engel durumunu kabullenmelerinde kendilerine yardımcı olan okul çalışanlarına ait bilgiler Tablo 4.55'de verilmiştir. Bu tabloya göre ailelerin yarısından fazlası HADZEÇ'in yetersizlik durumunu kabullenmede okul çalışanlarından (öğretmenlerden ve okul yönetiminden) destek gördüklerini belirtmişlerdir.

Araştırma kapsamında öğretmenlerin okul yöneticilerine nazaran ailelere daha fazla destek oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Ailelerin % 57,7'si öğretmenlerden destek gördüklerini belirtmişlerdir. Bu gruptaki ailelerin % 45,4'ü

sunulan hizmetlerden memnun olduklarını, % 54,5'i ise memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir. HADZEÇ sahibi ailelerin çocuklarıyla ilgili olarak ilk iletişime geçtikleri, onlarla ilgili her konuyu ilk olarak görüştükleri kişiler genellikle öğretmenlerdir. Veliler, öğretmenlerden ilgi ve destek görmektedirler. Bundan dolayı öğretmenlerle ilgili hizmetlerden ailelerin memnuniyeti diğer gruplara nazaran daha fazladır.

Çocuklarındaki engel durumunu kabullenmelerinde velilerin tamamı (% 100,0) okul yönetiminden destek görmediklerini ve onların sundukları kurumsal hizmetlerden memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Tablo 4.55'de okul yöneticilerinden destek gördüklerini belirten velilerin oranı oldukça düşüktür (% 2,4). Aileler genellikle öğretmenlerle görüşmekte, öğretmenlerin çözemediği bir sorun olması durumunda okul yönetimi ile iletişime geçmektedirler. Yani okul yöneticileri bu anlamda ikinci planda kalmaktadırlar. Okul yöneticilerinin iş yoğunluğunun olması onların ailelere destek olmalarını engelleyen veya verilecek desteği geciktiren bir etken olabilmektedir.

Araştırma kapsamında yer alan bazı veliler ise çocuklarındaki engel durumunu kendilerinin kabullendiklerini belirtmişlerdir. Bu gruptaki velilerin büyük çoğunluğu (% 66,2) ile çocuklarındaki engel durumunu hala kabul etmediklerini belirten velilerin tamamının (% 100,0) HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir. Anne ve babanın HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanabilmesi için öncelikle HADZEÇ'teki özel gereksinim durumunu kabul etmeleri gerekmektedir. HADZEÇ'in durumunu kabullenen aileler sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmak isteyeceklerdir. HADZEÇ'in durumunu kabullenmemiş aileler ise çocuklarının engelli olmadığı düşüncesiyle sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmak istemeyebilirler. Bu durum onların sunulan hizmetlerden yararlanma düzeyleriyle hizmetlerden memnuniyet düzeylerini etkilemektedir.

Tablo 4.99'daki veriler incelendiğinde genel toplamda velilerin büyük bir kesiminde (% 59,5) HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu söz konusudur.

Tablo 4.100. Okula Başladıktan Sonra HADZEÇ’te Davranış Değişikliklerinin Görülmesi İle HADZEÇ’in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ’in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Davranış Değişikliklerinin Görülmesi Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	64	40,5	4	40,0	68	40,5
Hayır	94	59,5	6	60,0	100	59,5
Toplam	158	100,0	10	100,0	168	100,0

$$X^2=0,001; p=0,975 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₂₆: Okula başladıktan sonra HADZEÇ’te davranış değişikliklerinin görülmesi ile HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.100) okula başladıktan sonra HADZEÇ’te davranış değişikliklerinin görülmesi ile HADZEÇ’e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=0,001$; $p=0,975 \geq 0,05$).

Tablo 4.100’e bakıldığında HADZEÇ’te davranış değişikliği olduğunu ifade eden velilerin % 40,5’inin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olduğu buna karşın % 59,5’inin ise memnun olmadığı görülmektedir. HADZEÇ’te davranış değişikliği olmadığını dile getirenlerin % 40,0’ı sunulan kurumsal hizmetlerden memnun iken % 60,0’ı memnun değildir. Katılımcıların beklentilerinin karşılanması onların memnuniyet düzeyinde etkili olmaktadır. Olumlu yanıt veren velilerin beklentileri belli bir düzeyde gerçekleştiğinden memnuniyet düzeyi daha yüksek iken beklediği düzeyde davranış değişikliği olmadığını belirten velilerde memnuniyetsizlik düzeyi daha yüksektir.

HADZEÇ sahibi aileler, diğer özel gereksinimli çocuk sahibi aileler gibi çocuklarının kimseye muhtaç olmadan yaşamaları düşüncesiyle özel eğitim kurumlarına devam etmelerini, bilgi ve beceri sahibi olmalarını istemektedirler. HADZEÇ’in aldığı eğitim onda bir takım davranış değişiklikleri meydana getirmektedir. Bu davranış değişiklikleri Tablo 4.56’da (okuma yazma gelişimi, matematik becerisinin gelişimi, konuşmasında (kibar olma, izin isteme, rica etme gibi) meydana gelen değişiklikler, saldırganlık davranışının sona ermesi, özgüvenin

artması, sosyalleşmenin gerçekleşmesi ve el becerilerinde meydana gelen değişiklikler olarak) verilmiştir.

Tablo 4.56.1’de velilerin büyük bir kesimi (% 66,1) HADZEÇ’in okulda verilen eğitimle okuma yazma becerisinin geliştiğini ifade etmiştir. Tablo 4.56.6’da ise ailelerin yarısı (% 50,0) çocuklarının aldığı eğitimle sosyalleştiğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar velilerin memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasını açıklamaktadır.

Okuma ve yazma becerisi ile sosyalleşme becerisi dışındaki diğer gelişim alanlarında ise velilerin beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmadığı görülmektedir. Buna göre Tablo 4.56.2’de velilerin büyük bir kesimi (% 73,8) matematik becerisinin gelişmediğini; Tablo 4.56.3’te velilerin % 75,0’ı HADZEÇ’te konuşma becerisinin gelişmediğini; Tablo 4.56.4’te velilerin % 79,2’si HADZEÇ’te saldırgan davranışların düzelmediğini; Tablo 4.56.5’te velilerin % 60,7’si aldığı eğitimle HADZEÇ’in özgüveninin artmadığını; Tablo 4.56.7’de velilerin % 94,6’si HADZEÇ’in el becerisinin gelişmediğini ve Tablo 4.56.8’de de velilerin % 95,8’i HADZEÇ’in özbakım becerilerinin gelişmediğini ifade etmişlerdir. Verilen istatistiki bilgiler HADZEÇ’in okula başladıktan sonra birçok davranışta velilerin istediği düzeyde davranış değişikliklerinin gerçekleşmediğini göstermektedir. Okullar HADZEÇ’e ve ailelerine yönelik hizmet veren kurumlardır. Bu kurumlarda sunulan hizmetler HADZEÇ’in ihtiyaçlarını karşılamalı ve velilerin beklentilerini karşılayacak düzeyde olmalıdır. Ulaşılan veriler HADZEÇ’in kısıtlı birkaç alanda gelişim gösterdiğini buna karşın daha fazla alanda gelişim göstermediğini ortaya koymuştur. Elde edilen bu sonuç velilerinin beklentilerinin de tam anlamıyla karşılanmadığının bir göstergesidir. Bu nedenle beklentileri karşılanmayan velilerde memnuniyetsizlik düzeyi daha yüksek seviyede olmaktadır.

Genel toplamda ise (HADZEÇ’te davranış değişikliği olup olmadığına bakılmaksızın) velilerin büyük bir kısmı HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun değillerdir. Bu gruptaki velilerin oranı da % 59,5’tir.

Tablo 4.101. Okulda HADZEÇ İçin Gerekli Düzenlemelerin Yapılması İle HADZEÇ’in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ’in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Gerekli Düzenlemelerin Yapılması Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	60	44,8	8	23,5	68	40,5
Hayır	74	55,2	26	76,5	100	59,5
Toplam	134	100,0	34	100,0	168	100,0

$$X^2=5,081; p=0,024\leq 0,05$$

Araştırmada “H₂₇: Okulda HADZEÇ için gerekli düzenlemelerin yapılması ile HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.101) okulda HADZEÇ için gerekli düzenlemelerin yapılması HADZEÇ’e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($X^2=5,081; p=0,024\leq 0,05$).

Katılımcıların HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnuniyet durumuna bakıldığında öğrenim gördüğü okulda gerekli düzenlemelerin yapıldığını belirten velilerin % 44,8’i sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olduklarını ve aynı gruptakilerin % 55,2’si ise memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.101’deki verilere bakıldığında HADZEÇ’in öğrenim gördüğü okulda gerekli düzenlemelerin yapılmadığını belirten velilerin % 23,5’inin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun oldukları buna karşın % 76,5’inin memnun olmadıkları görülmektedir. Okulda HADZEÇ’e yönelik yapılan çalışmalar onlara sunulan hizmetlerdendir. Bu hizmetler ailelerin beklentilerini karşılayacak düzeyde olduğunda ailelerde sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu söz konusu olmaktadır. Tablo 4.43’te ailelerin büyük bir kesimi (% 79,8) HADZEÇ’in öğrenim gördüğü okulda gerekli düzenlemelerin yapıldığını buna karşın velilerin az bir kesimi (% 20,8) ise yapılmadığını ifade etmişlerdir. Olumu görüş bildiren veli sayısının fazla olması veya olumsuz görüş bildiren veli sayısının az olması velilerin sunulan hizmetlerden memnun olduklarını ve buna bağlı olarak da memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasını açıklamaktadır.

Araştırmada da gerek olumlu gerekse olumsuz görüş bildiren velilerin yarısından fazlasında sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu söz konusudur. HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda gerekli düzenlemelerin yapılmadığını belirten velilerde sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu daha üst düzeydedir. Velilerin memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasında aldıkları hizmetlerin yeterli olmamasının veya sunulan kurumsal hizmetlerden yeterli düzeyde yararlanamamalarının etkisi bulunabilir.

Genel toplamda da (okulda gerekli düzenlemelerin yapılıp yapılmamasına bakılmaksızın) velilerin % 59,5'inin HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir.

Tablo 4.102. HADZEÇ'in Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine Gitmesi İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine Gitme Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	32	40,0	36	40,9	68	40,5
Hayır	48	60,0	52	59,1	100	59,5
Toplam	80	100,0	88	100,0	168	100,0

$X^2=0,014$; $p=0,905 \geq 0,05$

Araştırmada “ H_{28} : HADZEÇ'in özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine gitmesi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.102) HADZEÇ'in özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine gitmesi ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmamıştır ($X^2=0,014$; $p=0,905 \geq 0,05$).

Tablo 4.102'e bakıldığında HADZEÇ'i özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine giden velilerin % 40,0'ı sunulan kurumsal hizmetlerden memnun iken % 60,0'ının memnun olmadıkları buna karşın özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine gitmeyenlerde ise katılımcıların % 40,9'u sunulan kurumsal hizmetlerden memnun iken % 59,1'inin memnun olmadıkları görülmektedir. HADZEÇ'in özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sundukları hizmetlerden yararlanmalarının ailelerin memnuniyet düzeyleri üzerinde etkisi bulunabilmektedir.

Araştırmanın yapıldığı dönemde katılımcıların (Tablo 4.62) % 47,6'sının HADZEÇ'i özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine giderken, % 52,4'ünün HADZEÇ'i bu eğitim kurumlarına gitmemektedir. Elde edilen veriler özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine giden HADZEÇ sayısının çok yüksek olmadığı göstermektedir. Bu eğitim kurumlarından az sayıdaki HADZEÇ'in yararlanması ailelerinin memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasının bir nedeni olabilir. Bu kurumlara devam eden HADZEÇ sahibi ailelerin de memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olduğu Tablo 4.102'de görülmektedir. Bu gruptaki veliler özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde verilen eğitim süresinin kısa olmasından şikâyet etmektedirler. Bundan kaynaklı olarak daha fazla hizmet almak istemektedirler. Bu isteklerinin karşılanmaması onların memnuniyetsizlik düzeylerini etkileyebilmektedir.

Ailelerin bu kurumlarla ilgili olarak aldıkları bir diğer hizmet ise özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden alınan eğitim masraflarının devlet tarafından (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) karşılanmasıdır. Tablo 4.64'e bakıldığında HADZEÇ'in aldığı özel eğitim masraflarının devlet tarafından karşılandığını belirten velilerin oranının % 69,0 olduğu görülmektedir. HADZEÇ'in eğitim masraflarının devlet tarafından ödenmesi ailelerin memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında etkili olabilmektedir. Bazı aileler ise bu kurumlardan aldıkları eğitim masraflarının kendileri tarafından karşıladığını belirtmişlerdir. Bu gruptaki velilerin oranı (% 3,0) oldukça düşük olup veliler HADZEÇ'in daha fazla eğitim alması amacıyla bazı eğitim programlarının ücretlerini kendileri ödemektedirler. Velilerin ekonomik durumlarının düşük düzeyde olması (Tablo 4.25) HADZEÇ'in bu hizmetten yararlanmalarını engelleyebilmekte ya da HADZEÇ'in iyi bir eğitim almasını isteyen bazı ailelerde ise ekonomik sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. HADZEÇ'in özel eğitim alması noktasında bekledikleri desteği göremeyen velilerde sunulan hizmetlerden memnuniyetsiz durumu söz konusu olmaktadır.

Genel toplamda ise (HADZEÇ'in özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine gidip gitmemesine bakılmaksızın) velilerin % 59,5'inin HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir.

Tablo 4.103. Anne ve Babanın HADZEÇ'in Yasal Haklarını Bilme Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Yasal Haklarını Bilme Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	15	39,5	53	40,8	68	40,5
Hayır	23	60,5	77	59,2	100	59,5
Toplam	38	100,0	130	100,0	168	100,0

$X^2=0,020$; $p=0,886 \geq 0,05$

Araştırmada “ H_{29} : Anne ve babanın HADZEÇ'in yasal haklarını bilme durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.103) anne ve babanın HADZEÇ'in yasal haklarını bilme durumu ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=0,020$; $p=0,886 \geq 0,05$).

Tablo 4.103'deki veriler incelendiğinde HADZEÇ'in yasal haklarını bildiğini belirten ailelerin % 39,5'i sunulan kurumsal hizmetlerden memnun iken aynı gruptaki ailelerin % 60,5'i memnun görünmemektedirler. HADZEÇ'in yasal haklarını bilmediğini belirten ailelerde sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyi % 40,8'dir. Bu gruptaki velilerde memnuniyetsizlik düzeyi ise % 59,2'dir. Elde edilen veriler ailelerin sunulan hizmetlerden memnuniyet/memnuniyetsizlik düzeylerinin birbirine yakın oranlarda olduğunu göstermektedir.

Ailelerin HADZEÇ'in yasal haklarını bilmesi onların sunulacak kurumsal hizmetlerden yararlanmaları anlamına da gelmektedir. Aileler sunulan hizmetlerle ilgili bilgi eksikliği yaşadıkları için kendilerine sunulan hizmetlerden haberdar olamamakta ve dolayısıyla da bu hizmetlerden yararlanamamaktadırlar. Örneğin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim alma hakkı HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden biridir. Tablo 4.63'te velilerin % 45,2'si ise bu kurumlar hakkında yeterli bilgisinin bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu eğitim kurumları hakkında bilgi eksikliği yaşayan velilerin oranının az olmadığı görülmektedir. Yasal haklarını bilmeyen bu gruptaki velilerin birçoğu HADZEÇ'e sunulan özel eğitim hizmetinden yararlanamayacaktır. HADZEÇ'e sunulan bu hizmetten ailelerin

yararlanamaması onlarda sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmama düzeyinin yüksek olmasında etkisi bulunacaktır.

Tablo 4.68’de velilerin % 22,6’sı HADZEÇ’in sahip olduğu yasal hakları bildiklerini dile getirmişlerdir. HADZEÇ’in sahip olduğu yasal hakları bilmediğini ifade eden velilerin oranının ise oldukça yüksek olduğu (% 77,4) göze çarpmaktadır. Bu durum haliyle velilerin sunulan hizmetlerden yararlanamamalarına dolayısıyla da beklentilerinin karşılanmamasına neden olmaktadır. Beklentileri karşılanmayan velilerde de sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeyi artmaktadır.

Tablo 4.103’deki veriler incelendiğinde (HADZEÇ’in yasal haklarını bilip bilmediğine bakılmaksızın) velilerin % 59,5’inin HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları göze çarpmaktadır.

Tablo 4.104. Anne ve Babanın HADZEÇ’e Sunulan Hizmetlerle İlgili Bilgi Alma Durumu İle HADZEÇ’in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ’in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Sunulan Hizmetler Hakkında Bilgi Alma Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Evet	51	43,6	17	33,3	68	40,5
Hayır	66	56,4	34	66,7	100	59,5
Toplam	117	100,0	51	100,0	168	100,0

$$X^2=1,551; p=0,213 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₃₀: Anne ve babanın HADZEÇ’e sunulan hizmetlerle ilgili bilgi alma durumu ile HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.10) anne ve babanın HADZEÇ’e sunulan hizmetlerle ilgili bilgi alma durumu ile HADZEÇ’e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=1,551; p=0,213 \geq 0,05$).

HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olduğunu belirten veliler içerisinde memnuniyet düzeyinin en yüksek olduğu grupta HADZEÇ’le ilgili hizmetler hakkında bilgi aldığını belirten veliler bulunmaktadır. Bu grupta yer alan velilerin % 43,6’sı verilen kurumsal hizmetlerden memnun olduklarını dile

getirmişlerdir. Tablo 4.104'deki veriler incelendiğinde HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetler hakkında bilgi aldığını belirten velilerin % 56,4'ü ile bilgi almadığını ifade edenlerin % 66,7'sinde HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu söz konusudur. Sunulan kurumsal hizmetler hakkında bilgi almadığını belirten velilerde memnuniyetsizlik düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Veliler hizmetler hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıklarından kurumsal hizmetlerden de yararlanamamaktadırlar. Bu durum sunulan hizmetler hakkında bilgi sahibi olmayan velilerin memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasını açıklamaktadır.

Veliler, HADZEÇ'e yönelik sunulan hizmetler hakkındaki bilgileri farklı kaynaklardan alabilmektedirler. Velilerin bir kısmı HADZEÇ'e hizmet veren kurumlardan biri olan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri hakkında bilgiyi başkalarından öğrenmektedir. Tablo 4.65'e bakıldığında veliler bu kurumlar hakkındaki bilgiyi MEB çalışanlarından (okul yöneticileri, öğretmenler) (% 52,4), araştırarak (%15,5), özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerden (% 12,5) öğrendiklerini belirtmişlerdir. Velilerin % 10,1'i ise hiçbir yerden veya kişiden bilgi almadıklarını ifade etmişlerdir. Bu gruptaki veliler hizmetlerle ilgili bilgi alamadıkları için sunulan kurumsal hizmetlerden de yararlanamamaktadırlar. Bu durum onlardaki memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasını etkilemektedir.

Tablo 4.70'de ailelerin HADZEÇ'e yönelik hizmetler hakkındaki bilgiyi en çok (% 66,7) MEB çalışanlarından (okul yöneticileri, öğretmenler) aldıkları görülmektedir. Bunu % 20,8 ile araştırma yaparak öğrenenler izlemektedir. Verilen bilgilere bakıldığında öğretmenler kurumsal hizmetler hakkında velilerin rehberi konumundadır. Bunların dışında veliler yakınlarından, komşularından ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi çalışanlarından da bilgi almaktadır. Velilerin HADZEÇ'e sunulan hizmetler hakkında bilgi sahibi olması onlara sunulacak hizmetlerden yararlanması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle bu haklarını kullanan velilerde memnuniyet düzeyi daha üst seviyelerde olmaktadır.

Genel toplamda ise (hizmetlerle ilgili bilgi alıp almadıklarına bakılmaksızın) ailelerin büyük bir çoğunluğunda (% 59,5) HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu söz konusudur.

Tablo 4.105. Ailenin HADZEÇ’e Sunulan Kurumsal Hizmetlerden Ne Kadar Yararlandığı İle HADZEÇ’in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ’in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Hizmetlerden Yararlanabilme Düzeyi							
	Az		Orta		Çok		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	5	17,9	48	43,2	15	51,7	68	40,5
Hayır	23	82,1	63	56,8	14	48,3	100	59,5
Toplam	28	100,0	111	100,0	29	100,0	168	100,0

$$X^2=7,821; p=0,020\leq 0,05$$

Araştırmada “H₃₁: Ailenin HADZEÇ’e sunulan kurumsal hizmetlerden ne kadar yararlandığı ile HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.105) ailenin HADZEÇ’e sunulan hizmetlerden ne kadar yararlandığı ile HADZEÇ’e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğu saptanmıştır ($X^2=7,821$; $p=0,020\leq 0,05$).

HADZEÇ’e sunulan kurumsal hizmetlerden “az düzeyinde” yararlandığını belirten ailelerin büyük çoğunluğu (% 82,1) ile “orta düzeyde” yararlandığını belirten ailelerin % 56,8’i HADZEÇ’e sunulan kurumsal hizmetlerden memnun görünmemektedirler. HADZEÇ’e sunulan hizmetlerden “çok düzeyinde” yararlandığını ifade eden ailelerde ise HADZEÇ’in aldığı hizmetlerden memnuniyet düzeyinin az da olsa yüksek olduğu görülmektedir. Bu gruptaki ailelerde memnuniyet düzeyi % 51,7 iken memnuniyetsizlik düzeyi % 48,3’tür. Elde edilen verilere bakıldığında sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanma düzeyi ile alınan hizmetlerden memnun olma durumu arasında doğru orantı bulunmaktadır. Bir başka deyişle de kurumsal hizmetlerden yararlanma düzeyi ile alınan hizmetlerden memnun olmama durumu arasında ters orantı vardır. Sunulan hizmetlerden az düzeyinde yararlananlarda alt düzeyde memnuniyet durumu buna karşın daha üst düzeyde memnuniyetsizlik durumu söz konusudur. En fazla memnuniyet düzeyi sunulan kurumsal hizmetlerden çok düzeyinde yararlananlarda, en fazla memnuniyetsizlik düzeyi ise hizmetlerden az düzeyinde yararlananlarda görülmektedir.

Tablo 4.71'deki veriler incelendiğinde ailelerin sunulan hizmetlerden en çok orta düzeyde (% 66,1) yararlandıkları görülmektedir. Bunu % 17,3 ile çok düzeyinde yararlananlar ve % 16,7 ile de az düzeyinde yararlananlar takip etmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen bu sonuç bize sunulan hizmetlerden üst düzeyde yararlanan ailelerin azınlıkta olduğunu göstermektedir. Ailelerin büyük bir kesimi sunulan hizmetlerden orta ve alt düzeyde yararlanmaktadırlar. Bu durum onların sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasında etkili olabilmektedir.

Genel toplamda da aileler HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnun değillerdir (% 59,5). Ailelerin memnuniyet düzeyleri ise düşük seviyede olup bu durum oransal olarak % 40,5 ile ifade edilmektedir.

Tablo 4.106. Ailenin HADZEÇ'e Yönelik Maddi Yardım Alma Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Maddi Yardım Alma Durumu							
	Engelli Maaşı		Bakım Maaşı		Yardım Almıyorum		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	11	50,0	18	46,2	39	36,4	68	40,5
Hayır	11	50,0	21	53,8	68	63,6	100	59,5
Toplam	22	100,0	39	100,0	107	100,0	168	100,0

$X^2=2,070$; $p=0,355 \geq 0,05$

Araştırmada “H₃₂: Ailenin HADZEÇ'e yönelik maddi yardım alma (engelli maaşı, bakım maaşı) durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.106) ailenin HADZEÇ'e yönelik maddi yardım alma durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır ($X^2=2,070$; $p=0,355 \geq 0,05$).

Gerek HADZEÇ sahibi ailelerin gerekse farklı bir yetersizliği bulunan ailelerin özel gereksinimli çocuklarının beslenme, barınma, giyinme, sağlık hizmetleri, eğitim gibi birçok alanda karşılanması gereken ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların aileler tarafından karşılanması aileye ek maddi sorumluluklar getirmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen verilere bakıldığında (Tablo 4.25)

velilerin büyük bir kesiminin aylık gelir durumunun düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Aileler bu düşük gelire rağmen çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak istemekte ve maddi açıdan desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Ailelerin almış oldukları bu destek onların yükünü hafifletecek aynı zamanda sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma düzeyine de olumlu yönde etki edecek bir hizmettir. O nedenle maddi yardım alan ailelerin memnuniyet düzeyi almayanlara nazaran daha yüksek olabilmektedir. Tablo 4.72'ye bakıldığında maddi yardım alan ailelerin oranının toplamda düşük olduğu (% 36,3) görülmektedir. Engelli maaşı alan ailelerin oranı % 13,1 iken bakım maaşı ailelerin oranı ise % 23,2'dir. Maddi yardım alan aile sayısının az olması onları HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama noktasında zor durumda bırakmaktadır.

Tablo 4.106'ya bakıldığında HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olduğunu dile getiren ailelerin büyük çoğunluğunu engelli maaşı alan ailelerin oluşturduğu görülmektedir. Bu gruptaki ailelerin memnuniyet düzeyi % 50,0'dır. Bunu % 46,2 ile bakım maaşı alan aileler izlemektedir. Maddi yardım almayan ailelerde ise alınan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyi % 36,4'tür. HADZEÇ'e maddi yardım alan ailelerde memnuniyet düzeyi, maddi yardım almayanlara nazaran daha yüksektir. Maddi yardım (engelli maaşı, bakım parası) ailelere yönelik sunulan kurumsal bir hizmettir. Bu hizmetten ailelerin yararlanması onların memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında etkili olabilmektedir.

Yardım almayan ailelerde, yardım alan ailelere nazaran alınan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir. HADZEÇ'e yönelik verilen maddi yardımlardan (engelli maaşı, bakım maaşı) yararlanmadığını belirten ailelerin % 63,6'lık bir kesiminde alınan hizmetlerden memnun olmama durumu söz konusudur (Tablo 4.106). Bunu bakım maaşı alanlar ve engelli maaşı alanlar takip etmektedir. HADZEÇ için bakım maaşı alan ailelerin % 53,8'i ve engelli maaşı alan ailelerin de % 50,0'ı HADZEÇ'in aldığı hizmetlerden memnun görünmemektedirler.

Herhangi bir maddi yardım almayan aileler HADZEÇ'in ve diğer aile üyelerin ihtiyaçlarını karşılarken ekonomik sorunlar yaşamaktadırlar. Ailelerin ekonomik durumlarının düşük düzeyde olması, yaşanan sıkıntıların üstesinden

gelmelerinde onları maddi destek arayışına itmektir. Bu desteği alamayan ailelerde memnuniyetsizlik düzeyi daha yüksektir. Maddi yardım alan ailelerde de memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olduğu görölmektedir. Onlarda memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasında aldıkları maddi yardım miktarının yetersiz olmasının etkisi bulunabilir.

Genel anlamda da ailelerde (HADZEÇ'in engelli maaşı alıp almadıklarına bakılmaksızın) HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu söz konusudur. Bu gruptaki ailelerin oranı oldukça yüksek bir oran olup bu oran % 59,5'tir.

Tablo 4.107. Ailenin HADZEÇ'ten Beklenti Durumu İle HADZEÇ'in Aldığı Kurumsal Hizmetlerden Memnun Olma Durumu Arasındaki İlişki

HADZEÇ'in Aldığı Hizmetlerden Memnun Olma Durumu	Ailenin HADZEÇ'ten Beklenti Durumu															
	Okuma Yazma Bilsin		Kendi İhtiyaçlarını Karşılansın		Meslek Sahibi Olsun		Okuma Yazma Bilsin ve Meslek Sahibi Olsun		Okuma Yazma Bilsin ve Kendi İhtiyaçlarını Karşılansın		Kendi İhtiyaçlarını Karşılansın ve Meslek Sahibi Olsun		Okuma Yazma Bilsin, Kendi İhtiyaçlarını Karşılansın, Meslek Sahibi Olsun		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	8	42,1	25	49,0	19	38,8	1	20,0	8	72,7	3	18,8	4	23,5	68	100
Hayır	11	57,9	26	51,0	30	61,2	4	80,0	3	27,3	13	81,2	13	76,5	100	59,5
Toplam	19	100,0	51	100,0	49	100,0	5	100,0	11	100,0	16	100,0	17	100,0	168	100,0

$$X^2=12,405; p=0,05 \geq 0,05$$

Araştırmada “H₃₃: Ailenin HADZEÇ'ten beklenti durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 4.107) ailenin HADZEÇ'ten beklenti durumu ile HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($X^2=12,405; p=0,05 \geq 0,05$).

Araştırma kapsamında ailelerin HADZEÇ'ten beklentileri verdikleri yanıtlar doğrultusunda Tablo 4.73'te üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar; okuma yazma bilsin, kendi ihtiyaçlarını kendi karşılansın ve meslek sahibi olsun şeklindedir. Bazı aileler çoklu seçenek belirterek düşüncelerini ifade etmişlerdir. Ailelerin birden fazla seçenek belirmelerinde HADZEÇ'ler arasındaki farklılıkların ve anne ve babanın beklentileri etkili olmaktadır.

Tablo 4.107'ye bakıldığında HADZEÇ'in bir meslek sahibi olmasını isteyen velilerin çoğunluğunun (% 61,2) sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları görülmektedir. Bunu HADZEÇ'in okuma yazma bilmesini isteyen veliler (% 57,9) ile kendi ihtiyaçlarını kendi karşılama beklentisinde olan veliler (% 51,0) izlemektedir. Buna karşın ihtiyaçlarını karşılama becerisine sahip olmasını isteyen velilerin % 49,0'ı, okuma yazma bilmesini isteyen velilerin % 42,1'i ve bir meslek sahibi olmasını isteyen velilerin % 38,8'i de sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olduklarını ifade etmişlerdir.

Bununla birlikte ailelerin HADZEÇ'ten beklentileri ikişerli gruplandırıldığında hem okuma yazma bilsin hem de meslek sahibi olsun beklentisindeki velilerin büyük bir kesimi (% 80,0) ile hem kendi ihtiyaçlarını kendi karşılama ve hem de bir meslek sahibi olsun yanıtını veren velilerin büyük bir kesimi (% 81,2) sunulan kurumsal hizmetlerden memnun değildirler. Hem okuma yazma bilsin hem de kendi ihtiyaçlarını karşılama yanıtını veren velilerin büyük bir kesiminin (% 72,7) alınan hizmetlerden memnun oldukları göze çarpmaktadır. Bu beklenti durumu özel gereksinimli çocuk sahibi her ailenin beklentisidir. Çocuklarının kendi ayakları üzerinde durması ve kimseye muhtaç olmadan yaşaması ailelerin en önemli istekleridir. Bu ancak özel eğitim faaliyetleri ile gerçekleşebilmektedir. Bu alanda alınan hizmetlerin velilerin beklentilerini karşılama düzeyi aynı şekilde onların memnuniyet düzeylerine de yansımaktadır.

Hem okuma yazma bilsin hem kendi ihtiyaçlarını kendi karşılama hem de bir iş sahibi olsun beklentisi içinde olan velilerin de büyük çoğunluğu (% 76,5) HADZEÇ'in aldığı hizmetlerden memnun görünmemektedir. Bu grupta yer alan velilerin % 23,5'i ise alınan hizmetlerden memnundurlar.

Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin yüksek olması HADZEÇ'ten beklentilerini karşılayacak düzeyde hizmet almalarına bağlanabilir. Memnuniyet düzeylerinin yüksek olmaması ise sunulan kurumsal hizmetlerden yeterince yararlanamamalarıyla açıklanabilir.

Genel toplamda da (ailelerin HADZEÇ'ten beklentilerine bakılmaksızın) velilerin büyük bir kesiminin (% 59,5) sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıklarını söyleyebiliriz.

V. BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1.Genel Değerlendirme ve Sonuç

Özel Eğitim Sınıflarında/Okullarında Öğrenim Gören Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliğe Sahip Öğrencisi Bulunan Ailelerin Özel Eğitimden Beklenti Düzeyleri (Sivas İli Örneği) başlıklı bu araştırmanın konusu hafif düzeyde zihinsel engelli çocuk (HADZEÇ) sahibi ailelerin çocuklarına yönelik almış oldukları kurumsal hizmetlerden yararlanabilme ve bu hizmetlerden memnun olma durumlarının tespitidir.

Bu çalışmanın evrenini, 2013-2014 eğitim öğretim yılında Sivas merkez ilçede özel eğitim sınıflarında veya okullarında öğrenim gören HADZEÇ'ler ve aileleri oluşturmaktadır. Bu doğrultuda gerekli hesaplamalar yapılarak araştırmanın örnekleme belirlenmiş ve Sivas merkez ilçede HADZEÇ'lere yönelik eğitim verilen toplam 15 devlet okulunda öğrenim gören HADZEÇ sahibi 132'si kadın ve 36'sı erkek olmak üzere toplamda 168 kişi ile görüşülmüştür.

Araştırmanın amacı HADZEÇ'lerin ve ailelerinin sosyo-kültürel, psikolojik, ekonomik bazlı yaşamış oldukları sıkıntıları tespit etmek ve bu sıkıntılarla kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında ilişki olup olmadığını belirlemektir.

HADZEÇ sahibi ailelerin almış oldukları hizmetlerle ilgili beklentilerinin ne olduğunun tespit edilmesi, bu beklentilerin karşılanıp karşılanmadığının, karşılanmışsa ne düzeyde karşılandığının belirlenmesi ile ailelerin yaşadıkları sıkıntılar ve bu sıkıntılarının çözümüne yönelik fikirlerin ortaya konması açısından bu araştırma önem taşımaktadır.

HADZEÇ sahibi ailelerin aldıkları kurumsal hizmetlerden memnun olma durumları ile bu durumu etkilediği düşünülerek geliştirilen temel ve alt varsayımlarımızı test etmek amacıyla gerçekleştirilen uygulamadan elde edilen veriler, istatistiksel analize tabi tutularak belirlenmiştir. Yüzde dağılımları ve ki-kare

analizi sonuçlarından elde edilen verilerle aşağıda görüleceği üzere birbirini tamamlayan ve birbirini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.

Örnekleme oluşturan ailelerin sosyo-demografik profillerini belirlemek amacıyla düzenlenen yüzde dağılımlarına göre; velilerin büyük bir çoğunluğu (% 78,6) kadınlardan ve daha az bir kesimi de erkeklerden (% 21,4) oluşmaktadır. Kadınların (% 50,0) ve erkeklerin (% 56,5) büyük bir çoğunluğunu 36-45 yaş aralığındakiler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında velilerin % 91,7'si evli, % 4,8'i eşinden ayrılmış ve % 3,6'sının da eşi vefat etmiştir.

Ailelerin büyük bir çoğunluğu (% 81,0) çekirdek aile yapısındadır. Geniş aile yapısı ise oldukça düşük seviyededir (% 11,9). Boşanmış anne babalar ise % 7,1 oranındadır. Ailelerin çoğunluğu (% 72,0) akraba evliliği yapmamıştır. Akraba evliliği yapanlar düşük seviyededir (% 28,0).

Şehir merkezinde yaşayan ailelerin oranı oldukça yüksektir (% 94,6). Azınlıktaki bir kesim ise ilçe merkezinde ikamet etmektedir. Köyde ikamet eden aile bulunmamaktadır. Ailelerin büyük bir kesimi (% 69,0) 11 yıldan daha fazla süre ile şehir merkezinde yaşamını sürdürmektedir. Katılımcılar orta düzey bir evde (% 83,3) ve kira ödemedi (% 53,0) kendilerine veya aile üyelerinden birine ait olan bir evde yaşamaktadırlar.

Annelerin (% 63,7'si) ve babaların büyük çoğunluğu (% 42,3'ü) ilköğretim mezunudur. Üniversite mezunu olan anne (% 0,6) ve babaların (% 3,7) oranı oldukça düşüktür. Babaların eğitim seviyesi annelere nazaran genel anlamda daha yüksektir.

Annelerin büyük bir kesimi (% 94,6)'sı herhangi bir işte çalışmamaktadır. Babaların ise büyük bir kesimi çalışmakta (% 78,6) ve çoğunlukla serbest meslekle (% 38,1) uğraşmaktadırlar. Babaların % 29,2'si işçi ve az bir kesimi de (% 8,9'u) memurdur.

Ailelerin büyük çoğunluğu (% 82,1'i) 1500 TL ve altı gelir düzeyine sahiptir. 1501 TL ve üzeri geliri olan ailelerin oranı (% 12,5) oldukça düşüktür. 2001 TL ve üzeri gelire sahip olan aileler ise azınlıktadır (% 5,4).

Ailelerin % 58,9'unun sağlık güvencesi SSK iken % 21,4'ünün sağlık güvencesi Yeşil Karttır. Sağlık güvencesi olmayan aileler ise oldukça düşük seviyededir (% 1,2).

Araştırma kapsamında en fazla üç çocuğu bulunan aileler çoğunluktur (% 38,7). En fazla 5 çocuğu olan aileler azınlıktadır (% 9,5). 1 çocuğa sahip ailelerin oranı ise % 3,0'tür.

Ailelerin % 79,8'inin 1 çocuğu, % 20,2'sinin de birden fazla çocuğu özel gereksinimlidir. Ailelerin büyük bir kesiminde (% 76,2) HADZEÇ dışında başka özel gereksinimli aile yesi bulunmamaktadır. HADZEÇ'lerin büyük bir kesimi (% 60,7) erkeklerden, daha az bir kesimi de (% 39,3) kızlardan oluşmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen velilerinin % 75,6'sını anneler, % 20,2'sini babalar oluşurmaktadır. Küçük bir kesimde de (% 4,2) diğer aile yeleri (kardeşler, nine, dede) yer almaktadır.

HADZEÇ sahibi ailelerin büyük bir kesimi tekrar ocuk sahibi olmayı düşünmektedirler (% 60,7). HADZEÇ dünyaya geldikten sonra ocuk sahibi olmayı düşünmeyen ailelerin oranı % 39,3'tür.

HADZEÇ'lerin büyük çoğunluğu ortaokulda (% 43,5), daha az bir kesimi (% 32,1) mesleki eğitim merkezinde ve ilkokulda (% 24,4) ğrenim görmektedir.

HADZEÇ'in ihtiyaçlarını yeteri kadar karşıladığını belirten ailelerin oranı % 63,7 iken çocuklarının ihtiyaçlarını yeteri kadar karşıladığına inanmayan velilerin oranı ise % 36,3'tür. Ailelerde HADZEÇ'in ihtiyaçları anne ve baba dayanışması sağlanarak birlikte karşılanmaktadır (% 54,8). HADZEÇ'in ihtiyaçlarını yalnızca anne tarafından karşılayanlar ise % 39,9 oranındadır.

Araştırmada varsayımları test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi, ailelerin HADZEÇ'e sunulan hizmetlerden memnun olma durumlarında etkili olan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda anne ve babanın cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, çalışma durumu, aylık gelir düzeyi, sosyal güvence durumu, yaşadığı yerleşim birimi, ailedeki toplam ocuk sayısı ve özel gereksinimli toplam ocuk sayısı, HADZEÇ'in cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, ailenin yaşadıkları

sosyo-kültürel sıkıntılar, anne ve babanın kendini suçlama durumu, HADZEÇ'in ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmama durumu, HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulla ilgili durumlar, HADZEÇ'in rehabilitasyon merkezine gitme durumu, anne ve babanın yasal haklarını bilme durumu, ailenin bilgi alma durumu gibi değişkenler göz önünde bulundurularak ki-kare analizi yapılmış ve araştırmanın sayısal verilerine ulaşılmıştır.

Analizlerden elde edilen sonuçlar HADZEÇ sahibi ailelerin alınan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu ile annenin çalışma durumu, ailenin sağlık güvencesi, HADZEÇ'in öğrenim düzeyi, ailenin HADZEÇ'e yaklaşım biçimi ve HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşıladıklarına inanma durumu, okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılaması, okulun yeterli donanıma sahip olması, ebeveynlerin çocuklarındaki yetersizlik durumunu kabullenme sürecinde okul çalışanlarından destek görmesi, okulda HADZEÇ'e yönelik gerekli düzenlemelerin yapılması, ailelerin HADZEÇ'e sunulan hizmetlerden ne düzeyde yararlandıkları ile anne ve babanın HADZEÇ'ten beklenti durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğunu buna karşın ebeveynlerin cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, eğitim durumu, babanın çalışma durumu, yaşadıkları yerleşim birimi, ailenin ekonomik durumu, ailedeki toplam çocuk sayısı ve toplam özel gereksinimli çocuk sayısı, HADZEÇ'in cinsiyeti, yaşı, HADZEÇ'in anne ve babanın yaşamını etkileme durumu, toplumun HADZEÇ'e bakış açısı, HADZEÇ'in ileriki dönemlerde yaşayabileceği düşünülen sorunlar, anne ve babanın HADZEÇ'in durumundan dolayı kendilerini suçlamaları, okulda velilere yönelik etkinlik yapılması, okul çalışanlarının özel gereksinimli bireylerle ilgili yeterli bilgi birikimine sahip olması, okula başladıktan sonra HADZEÇ'te davranış değişikliklerinin gözlenmesi, HADZEÇ'in özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine gitmesi, ebeveynlerin HADZEÇ'in yasal haklarını bilmeleri, anne ve babaların HADZEÇ'e sunulan hizmetler hakkında bilgi almaları ve ailenin maddi yardım alması ile HADZEÇ sahibi ailelerin alınan hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Araştırmada HADZEÇ sahibi ailelerin alınan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumlarını etkileyen faktörler incelenmiş ve alınan kurumsal

hizmetlerden memnun olma durumları üzerinde etkisi bulunduğu tespit edilen faktörler aşağıda belirtilmiştir;

HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okul seviyesi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

HADZEÇ'ler rehberlik ve araştırma merkezlerinde (RAM) zekâ bölümü puanlarına (IQ) göre eğitsel tanılamaları yapılarak farklı seviyelerde eğitim veren okullarda öğrenim görebilmektedirler. HADZEÇ'lerin öğrenim görebildikleri bu okullar ilkokul, ortaokul ve uygulama merkezleri olarak üç grupta ele alınmıştır. Araştırmamızda farklı okul düzeylerinde öğrenim görmekte olan HADZEÇ sahibi ailelerin yarısından fazlasının sunulan hizmetlerden memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç farklı okul seviyelerinde öğrenim gören HADZEÇ sahibi ailelerin beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmadığının da bir göstergesidir.

Sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olduğunu belirtenlerin daha çok ortaokul düzeyinde öğrenim görmekte olan HADZEÇ sahibi aileler olduğu görülmektedir. Bu gruptaki ailelerin HADZEÇ'e veya kendilerine sunulan kurumsal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarının memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında etkisi bulunabilmektedir. Araştırmamızda ortaokulda öğrencisi bulunan ailelerin büyük bir kesiminin (ilkokul ve uygulama merkezinde HADZEÇ'i bulunan ailelere nazaran) Devlet tarafından sunulan maddi yardımlardan daha fazla yararlandığı ve yine bu gruptaki ailelerin HADZEÇ'lerinin yarısına yakınının özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ortaokul düzeyinde HADZEÇ'i bulunan velilerin okul çalışanlarının yaklaşımlarından daha memnun oldukları ve yarısından fazlasının okul yönetimi ve öğretmenler tarafından düşüncelerine başvurulduğunu belirttikleri görülmüştür. Ulaşılan bir diğer bilgi ise ortaokul düzeyinde öğrenim gören HADZEÇ'lerde daha fazla davranış değişikliğinin görülmesidir. Araştırma kapsamında ulaşılan bu veriler ortaokul düzeyinde öğrenim gören HADZEÇ sahibi ailelerdeki memnuniyet düzeyinin neden yüksek olduğunu açıklamaktadır.

İlkokul ve uygulama merkezinde öğrenim görmekte olan HADZEÇ sahibi ailelerde sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyi ortaokulda HADZEÇ'i bulunan ailelere nazaran daha düşüktür. Bu durum ilkokul ve uygulama merkezinde

öğrenim gören HADZEÇ sahibi ailelerin yukarıda örneklendirilen hizmetlerden daha alt düzeyde yararlanmaları ve buna bağlı olarak da beklentilerinin istenilen düzeyde karşılanmamasıyla açıklanabilir. İlkokul ve uygulama merkezinde öğrenim gören HADZEÇ sahibi ailelerin azınlıktaki bir kesimi maddi yardım almaktadır. Bu gruptaki ailelerin HADZEÇ'leri özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden yeterince yararlanamamaktadır. Buna karşın bu eğitim kurumlarında öğrenim gören HADZEÇ sahibi ailelerin azınlıktaki bir kesimi okul yöneticileri ve öğretmenler tarafından düşüncelerine başvurulduğunu belirtmişlerdir. Ulaşılan bilgiler bize ilkokul ve uygulama merkezinde HADZEÇ'i bulunan velilerin düşük düzeyde hizmet aldıklarını ve beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmadığını göstermektedir. Bu sonuç haliyle ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumları üzerinde etkili olabilmektedir.

Annenin çalışma durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında annelerin büyük bir kesimi ev hanımı olup herhangi bir işte çalışmamaktadır. Çalışan annelerin oranı ise oldukça düşüktür. Çalışan annelerin tamamı, çalışmayan annelerin de büyük bir kesimi sunulan kurumsal hizmetlerden memnun değildir. Bu durum sunulan kurumsal hizmetlerin annelerin beklentilerini karşılamada yeterli olmadığını da ortaya koymaktadır. Çalışan annelerin beklentilerini karşılayacak kurumsal hizmetlerden tam anlamıyla yararlanamamaları da onlardaki memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasını açıklamaktadır.

HADZEÇ sahibi anneler çocuklarının eğitim alarak yaşamlarını kolaylaştıracak bilgi ve beceriyi kazanmalarını istemektedirler. Çalışan annelerin neredeyse tamamına yakınının HADZEÇ'i özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine gitmemektedir. Bu gruptaki annelerin tamamına yakını HADZEÇ'in beklentilerini karşılayacak düzeyde eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç çalışan annelerin sunulan kurumsal hizmetlerden beklentilerini karşılayacak düzeyde yararlanamadıklarının bir göstergesidir. Bu durum çalışan annelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmamalarında etkili olabilmektedir.

Sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olduğunu belirtenler ise yalnızca çalışmayan annelerdir. Bu gruptaki annelerin memnuniyet düzeylerinin yüksek

olmasında yararlandıkları hizmetlerin (eğitim, sağlık, maddi yardım alma vb.) etkisi bulunabilmektedir. Araştırmamızda alışmayan annelerin tamamına yakınının engelli maaşı ve tamamının da bakım maaşı aldığı tespit edilmiştir. Yine alışmayan annelerin buyk bir kesimi HADZEÇ'in aldığı eğitimin beklentilerini karşıladığını belirtmişlerdir. Ulaşılan bu veriler çalışmayan annelerin memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında etkili olabilmektedir. Çalışmayan annelerden bu hizmetlerden hiç yararlanamayan veya yararlasa bile sunulan hizmetlerin yetersiz olduğunu düşünenlerde de memnuniyetsizlik durumu söz konusu olabilmektedir.

Ailenin sağlık güvencesi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

Sağlık güvencesi ailelerin sağlıkla ilgili sunulan kurumsal hizmetlerden (tedavi, ilaç alma vb.) cretsiz veya daha az ücret ödeyerek yararlanmaları açısından büyük önem arz etmektedir. HADZEÇ sahibi aileler çocuklarının engel durumundan ve varsa bu engel durumuna bağlı ek rahatsızlıklardan dolayı tedavi ve ilaç alımı gibi sağlık hizmetlerinden sağlık güvenceleri sayesinde yararlanabilmektedirler. Ailelerin yararlandıkları sağlık hizmetleri, onların memnuniyet düzeyleri üzerinde etkili olabilmektedir.

Araştırmamızda ailelerin sosyal güvence durumlarının SSK ve Yeşil Kartta yoğunlaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal güvencesi SSK olanlar özel sektörde çalışmaktadırlar. Sosyal güvencesi SSK olanları Yeşil Kartlılar takip etmektedir. Yeşil Kart uygulaması ekonomik durumu iyi olmayan ve 2018 yılı için hane halkı ortalama geliri 483 TL'nin altında olan ailelerin sağlık giderlerinin devlet tarafından karşılanmasına yönelik bir uygulamadır. Sosyal güvencesi emekli sandığı olanlar ise sayı bakımından azınlıktadır. Bu gruptakiler ise memur olarak çalışmaktadırlar. Alanda yapılmış araştırmalar incelendiğinde ailelerin sosyal güvence durumlarının çoğunlukla SSK ve Yeşil Kartta yoğunlaştığı görülmektedir. Lle'nin yaptığı araştırmada (2008: 58) ailelerin büyük bir kesiminin sağlık güvencesi (% 36,8 ile) Yeşil Kart ve (% 27,6 ile) SSK olarak tespit edilmiştir. Albayrak (2015: 76) tarafından bir diğer araştırmada katılımcıların % 66,7'sinin SSK'sı bulunmakta iken, % 6,8'inin Yeşil Kartı bulunmaktadır. Elde edilen veriler özel gereksinimli ocuk sahibi ailelerin büyük kesiminin daha çok sigortalı çalışanlardan ve ekonomik

durumu iyi olmayıp devlet desteği ile sağlık hizmeti alanlardan oluştuğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal güvenceleri SSK ve BAĞKUR olanların büyük bir kesiminin ve herhangi bir sosyal güvencesi olmayanların da tamamının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları buna karşın sosyal güvencesi Emekli Sandığı olanlarla Yeşil Kart olanlarda ise alınan hizmetlerden memnun olma düzeyinin üst seviyelerde olduğu görülmüştür. Ailelerin memnuniyet düzeylerinde sağlık hizmetlerinden yararlanıp yararlanamamalarının etkisi bulunabilmektedir. 1 Ekim 2018 tarihi ülkemizde sosyal güvence durumu aından önemli bir tarihtir. Bu tarihten önceki dönemde farklı sağlık güvence (Emekli Sandığı, SSK, BAĞKUR, Yeşil Kart) Őekilleri kendilerine özgü farklı uygulamalarla hizmet sunmaktaydılar. Örneğin sağlık güvencesi Emekli Sandığı olanlar bir sağlık kuruluşuna gitmek istediğinde herhangi bir sevk zincirine tabi olmadan istediği hastanelere gidebilmekte ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilmekteydiler. SSK, BAĞKUR'lu olanlar ise öncelikle belli hastanelere gitmek zorundaydılar. Bu gruptakiler gerekli görülmesi halinde diğer sağlık kuruluşlarına sevk yoluyla ynlendirilmekteydiler. 1 Ekim 2008'den önceki dönemde yürürlükte olan uygulama sağlık güvencesi Emekli Sandığı olanların daha ayrıcalıklı haklara sahip olduğunu göstermektedir. Araştırmamız kapsamındaki HADZEÇ'lerin yaşları göz önünde tutulduğunda sağlık güvencesi emekli sandığı olanlar belirtilen tarihten önce sunulan sağlık hizmetlerinden yararlanmışlardır. Bu durum haliyle bu gruptaki ebeveynlerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmalarında etkili olmaktadır. SSK ve BAĞKUR'lular ise daha kısıtlı Őartlarda sağlık hizmetlerinden yararlandıkları için sunulan kurumsal hizmetlerden memnun değillerdir. 1 Ekim 2008 tarihinden sonra Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kurulmuş ve Emekli Sandığı, SSK ve BAĞKUR'lu aileler sağlık hizmetlerinden yararlanmaları noktasında aynı haklara sahip olmuşlardır.

Yeşil Kart sahibi aileler ekonomik aından gelir düzeyi düşük olan ailelerdir. HADZEÇ'in tedavi ve ilaç alımı gibi sağlık giderlerinin bu gruptaki aileler tarafından karşılanması aileleri maddi anlamda zora sokmaktadır. Bu durum aileleri bir destek arayışına yönlendirmektedir. Bu destek ise Devlet tarafından sunulan Yeşil Kart uygulamasıyla sağlanmaktadır. Hem tedavi hem de ilaç masraflarının Devlet tarafından karşılanması aylık geliri oldukça düşük düzeyde olan aileleri hem

ekonomik anlamda hem de çocuklarının tedavi hizmetlerini yaptırmadan dolayı psikolojik anlamda rahatlatmaktadır. Bu durum haliyle onların yararlandıkları kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında etkili olabilmektedir.

Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ailelerin sayısı oldukça düşüktür (2 aile). Bu gruptaki ailelerin tamamı sunulan sağlık hizmetlerinden ücretsiz veya daha az ücret ödeyerek yararlanma şansına sahip değildir. HADZEÇ’le ilgili bir sağlık probleminin görülmesi durumunda ebeveynler çocuklarını para harcayarak tedavi ettirmek zorundadırlar ancak ailelerin bunu yapacak maddi gücü olmayabilir. Bu gruptaki aileler maddi zorlukla karşılaşabileceği için sunulan kurumsal hizmetleri yetersiz bulabilirler ve bu hizmetlerden memnun olmayabilirler.

Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumlarını etkilediği düşünülen bir diğer etmen ise farklı sosyal güvence şekillerine sahip ebeveynlerin gerek çalışırken gerekse emeklilik durumunda elde ettikleri gelir düzeyinin farklılığıdır. Bu noktada da sağlık güvencesi Emekli Sandığı olanların daha avantajlı durumda olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu gruptaki ebeveynler memur olarak çalışmakta ve araştırmamızın örneklemini oluşturan SSK ve BAĞKUR’lu ebeveynlere nazaran daha fazla maaş almaktadırlar. SSK ve BAĞKUR’lular da ise alınan maaş tutarı daha düşüktür. Ailenin aylık gelirinin düşük düzeyde olması hem HADZEÇ’in hem de diğer aile üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması noktasında anne ve babayı zorda bırakmaktadır. Yaptığımız bu çalışmada ailelerin büyük bir kesiminin aylık gelirinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç savunduğumuz bu düşünceyi doğrular niteliktedir. Yeşil Kartı olan ailelerle herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ailelerin de aylık gelirleri düşük düzeydedir.

Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmalarında etkili olan bir başka faktör ise HADZEÇ’in özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden hizmet almalarıdır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler bize özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden en fazla yararlananların sağlık güvencesinin SSK olduğunu göstermektedir. Bazı aileler bu eğitim kurumlarına fazladan ücret ödeyerek HADZEÇ’in ihtiyacı olan bilgi ve becerileri kazanması için daha fazla ders görmesini istemektedirler. Bu düşünceye sahip olan ailelerin de büyük bir kesiminin

sağlık güvencesi de SSK'dır. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden ve sosyal güvencesi Yeşil Kart olan HADZEÇ'lerin sayısının az olduğu görülmektedir. Aynı zamanda herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ailelerin HADZEÇ'lerinden bu eğitim kurumlarına devam eden sayısı yok denecek kadar azdır. Verilen örnekler ailelerin almış oldukları hizmetlerin onların sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumları üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Sunulan hizmetlerden yararlanamayanlar veya beklentilerini karşılayacak düzeyde destek alamayanlarda sunulan kurumsal hizmetlere dair memnuniyetsizlik durumu söz konusu iken yeterince yararlanan ailelerde memnuniyet düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Anne ve babanın HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

Her özel gereksinimli bireyin olduğu gibi HADZEÇ'lerin de birçok ihtiyacı bulunmaktadır. Ebeveynler HADZEÇ'in her türlü ihtiyacını en iyi şekilde karşılamak istemektedirler. Araştırmamızda HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşıladığını belirten ailelerin yaklaşık yarısı sunulan kurumsal hizmetlerden memnun iken geri kalan kesimi memnun değildir. HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünen anne ve babalarda ise memnuniyetsizlik düzeyi daha yüksektir. Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olup olmamalarında yararlandıkları hizmetler etkili olmaktadır. Çünkü aileler aldıkları hizmetlerle HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamakta ve onunla ilgili yaşadıkları sıkıntıları daha kolay çözebilmektedirler.

HADZEÇ'lerin ihtiyaçlarının karşılanmasında ailenin ekonomik durumu önemli bir faktördür. Çünkü bu ihtiyaçların karşılanması maddiyata dayanmaktadır. Araştırma kapsamında ailelerin ekonomik durumlarının düşük seviyelerde olduğu hatta birçoğunun aylık gelirin açlık ve yoksulluk sınırının altında kaldığı tespit edilmiştir. Ailenin gelir düzeyinin düşük olması HADZEÇ'in ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ebeveynleri sıkıntıya sokmaktadır. Aileler bu durumda maddi yardım almak başta olmak üzere sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmak istemektedirler. Ailelerin yararlandıkları kurumsal hizmetler ve almış oldukları destek onların memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında etkili olmaktadır. Sunulan

kurumsal hizmetlerden yararlanamayan veya düşük düzeyde yararlanan ekonomik durumu kötü olan ailelerde ise memnuniyetsizlik durumu söz konusu olmaktadır.

HADZEÇ sahibi ailelerin sorumlulukları sağlıklı çocuk sahibi ailelere nazaran daha fazladır. Bu sorumlulukların karşılanmasında öncelikle anne ve babanın dayanışma içinde olması gerekmektedir. Araştırma kapsamında ailelerin yarısından biraz fazlasının bu dayanışmayı sağladığını görüyoruz. Bazı ailelerde ise HADZEÇ'le ilgili sorumluluğun sadece annede olduğu da ulaşılan sonuçlar arasındadır. Sorumluluğun yalnızca annede olması annenin psikolojik ve sosyal yönden sıkıntı yaşamasına neden olmaktadır. Hatta bazı annelerde tükenmişlik duygusunun yaşanması da söz konusudur. Oğultürk (2012: 166) yaptığı araştırma buna işaret etmektedir. Araştırma sonuçlarına göre özel gereksinimli çocuğun bakım ve sorumluluğu genellikle anneler (% 68,7) tarafından yapılmaktadır. Sorumlulukları paylaştığını belirten ebeveynlerin oranı (% 17,6) düşük düzeydedir. Bununla birlikte boşanmış olan veya eşi vefat etmiş olan annelerin de sorumluluklarının arttığını ve sıkıntı yaşadıklarını söyleyebiliriz. Bayraktar (2015: 53) yaptığı çalışmasında bu düşünceleri destekleyen sonuçlar elde etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocuğun bakımı ve günlük yaşamda gerçekleştirilmesi gereken tüm aktivitelerin tek bir ebeveyn tarafından yapılmak zorunda olması, yalnız yaşayan annelerin bunlara ek olarak evin geçimini de üstlenmesi, eşin sağlayacağı manevî destekten mahrum kalınması stres, anksiyete ve depresyona maruz kalma durumunu artırmaktadır. Sonuç olarak HADZEÇ'in ihtiyaçlarının karşılanması noktasında eşler arasındaki dayanışmanın sağlanması onların karşılaştıkları sıkıntıların çözümünde yol göstericidir.

HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulun yeterli donanıma sahip olması ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

Özel gereksinimli bireylerin kendi ayakları üzerinde durmasında özel eğitim faaliyetlerinden yararlanmaları büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle öğrenim görülen okul imkânlarının da iyi seviyelerde olması gerekmektedir. Araştırmamızda HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulun imkanları verilen yanıtlar doğrultusunda personel durumu, fiziksel mekân durumu, temizlik işleri ve güvenlik durumu olmak

üzere gruplandırılarak ele alınmıştır. Elde edilen veriler ailelerin beklentilerinin farklı olduğunu ve bu durumda onların HADZEÇ'e yönelik aldıkları kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyleri üzerinde etkisinin bulunduğunu bize göstermektedir.

Araştırma kapsamında velilerin büyük bir kesimi okulun yeterli donanıma sahip olduğuna inanmaktadır. Katılımcılar HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda personelle ilgili sunulan hizmetlerden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Ailelerin bu düşüncesi onların sunulan hizmetlerden memnuniyet düzeyine olumlu yönde etki etmiştir. Çünkü aileler okul yönetiminin ve öğretmenlerin kendilerine karşı olumlu yaklaşım gösterdiklerini, HADZEÇ'le ilgili gerekli rehberlik ve yönlendirme hizmetlerini yerine getirdiklerini, okulda yeterli sayıda personel bulunduğunu ve öğretmenlerin sık sık değişmediğini ifade etmişlerdir. Elde edilen bilgiler bize ailelerin personelle ilgili sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasını açıklamaktadır.

Ailelerin memnuniyet düzeylerinin düşük olduğu başlıklar daha çok fiziksel mekân, temizlik işleri ve güvenlikle ilgilidir. Aileler HADZEÇ'in iyi bir eğitim alması için çocuklarının daha büyük sınıflarda öğrenim görmesini, sosyal aktivitelerle sportif faaliyetleri gerçekleştirebileceği salonlardan yararlanmasını istemektedirler. Ancak okullarda bu tür fiziksel mekanlarla ilgili eksiklikler bulunmakta ve ailelerin beklentileri tam anlamıyla karşılanamamaktadır. Bu durum ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin düşük olmasında etkili olmaktadır.

Ailelerin çoğunluğu okulda yürütülen temizlik işleriyle ilgili sunulan kurumsal hizmetlerden memnun değildir. Araştırma kapsamında velilerin büyük bir kesimi okuldaki temizlik işlerinin yeterli düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Temizlikle ilgili sorun yaşandığını belirten velilerin sayısı azınlıktadır. Bu gruptaki velilerin okulda temizlik yapılıp yapılmadığına dair endişeleri, okulda yeterli temizlik personelinin bulunmadığına dair düşünceleri onların memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasında etkili olabilir.

Ailelerin memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olduğu bir diğer alanda güvenlik işleri yer almaktadır. Velilerin büyük bir kesimi güvenlikle ilgili sunulan

kurumsal hizmetlerden memnun değillerdir. Bunda ailelerin beklentilerinin karşılanmamasının rolü bulunmaktadır çünkü bu alanda velilerin önemli beklentileri bulunmaktadır. HADZEÇ'ler saf olmaları, kolay kandırılabilmeleri ve suistimal edilme tehlikesine karşı güvenlik önlemleri alınmış bir okulda eğitim görmelidirler. Ailelerin beklentileri de bu yöndedir. Aileler güvenlik görevlilerin bulunduğu, okul içi ve dışında güvenlik kameralarının olduğu ve gerekli önlemlerin alındığı bir okulda HADZEÇ'lerin öğrenim görmesini istemektedirler. Araştırmanın yapıldığı dönemde birçok okulda güvenlik görevlisi bulunmamaktaydı. Ailelerin bu beklentileri tam anlamıyla karşılanmadığından sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyleri düşüktür. Elde edilen sonuçlar velilerin HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okula dair beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmadığını ve okulda donanımsal anlamda eksikliklerin bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Ailenin HADZEÇ'in engel durumunu kabullenmelerinde okul çalışanlarının onlara yardımcı olmaları ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olan aileler çocuklarının engel durumunu kabullenme sürecinde çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Ailelerin bu sıkıntıları aşmasında çevrelerinde bulunan kişilerin onlara sunacağı destek büyük önem arz etmektedir. Ailelere bu süreçte destek olan kişiler eşi, akrabası, doktorlar veya özel gereksinimli çocuklarının öğrenim gördüğü okulda çalışan öğretmenler ve okul yöneticileri olabilir.

Araştırmamızda HADZEÇ sahibi ailelerin çocuklarındaki özel gereksinim durumunu kabullenme sürecinde çocuklarının öğrenim gördüğü okul çalışanlarından destek aldıklarına dair bulgulara ulaşılmıştır. Ailelerin büyük bir kesimi HADZEÇ'in öğretmeninden destek gördüklerini açıklamışlardır. Bu gruptaki ebeveynler sunulan kurumsal hizmetlerden memnundurlar. Ancak öğretmenlerden yeterli destek görmediklerini belirten veliler de bulunmaktadır ve bu gruptakilerde de memnuniyetsizlik durumu söz konusudur. HADZEÇ'in durumunu kabullenme sürecinde okul yöneticilerinden destek gördüklerini açıklayan veli sayısı oldukça düşüktür. Bu gruptaki velilerin tamamı aldıkları hizmetten memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir. Bunun çeşitli nedenleri olabilir. Bu nedenleri velilerin ilk olarak

HADZEÇ'in öğretmeniyle görüşmesi ve birçok sorununu onlarla çözmesi, okul yöneticilerinin iş yükü yoğunluğunun bulunması ve okul yöneticilerinin bu konulara olan ilgisizliği şeklinde sıralayabiliriz. Bu sonuç bizi okul yöneticilerinin velilere destek olma noktasında eksiklikleri olduğu düşüncesine götürmektedir.

Okulda HADZEÇ için gerekli düzenlemelerin yapılması ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

Aileler HADZEÇ'in ayakları üzerinde duran bir birey olması için iyi bir eğitim almasını istemektedir. Okullarda etkili bir eğitim verilmesi için okulun sahip olduğu imkanların iyileştirilmesi ve okulda gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler velilerin okulda gerekli düzenlemelerin yapıldığına inandıklarını ortaya koymaktadır. Bu düşünceye sahip velilerde memnuniyet düzeyi daha yüksektir.

HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda gerekli düzenlemelerin yapıldığını belirten velilerin bir kısmıyla aksini belirten velilerde sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik söz konusudur. Gerekli düzenlemelerin yapılmadığını dile getiren velilerde memnuniyetsizlik düzeyi daha fazladır.

Velilerin memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasında onların beklentilerini karşılayacak çalışmaların yapılmamasının etkisi bulunmaktadır. Veliler HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda fiziksel mekâna ilişkin gerekli düzenlemelerin yapılmasını istemektedirler. Sınıfların büyük olması, sosyal ve sportif aktivitelerin yapılabileceği salonların bulunması, HADZEÇ'e el becerisi kazandırmaya yönelik atölye imkanlarının iyileştirilmesi ve uygun oyun alanlarının yapılması velilerin beklentilerinden bazılarıdır. Bu beklentilerin karşılanması velilerdeki memnuniyet düzeyinin yükselmesinde etkili olacaktır. Araştırmamızda aileler HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okula dair fiziksel mekân sorunlarının bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu durum ebeveynlerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmamalarında etkili olmaktadır.

Ailenin HADZEÇ'e sunulan hizmetlerden ne kadar yararlandığı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

HADZEÇ'ler ve aileleri kendilerine sunulan birçok hizmetten farklı düzeylerde yararlanabilmektedirler. Araştırma kapsamında ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanma düzeyleri az, orta ve çok olarak üç grupta ele alınmıştır.

Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanma düzeyleri onlardaki memnuniyet düzeylerini etkilemektedir. Araştırmamızda da bunu doğrulayacak bir sonuç elde edilmiştir. Buna göre ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanma düzeyleri ile memnuniyet durumları arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Sunulan kurumsal hizmetlerden az düzeyinde yararlananlarda memnuniyet düzeyi düşük iken, çok düzeyinde yararlananlarda ise memnuniyet düzeyi daha yüksektir.

Araştırmamızda katılımcıların yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden orta düzeyde yararlandığına dair verilere ulaşılmıştır. Bunu sunulan hizmetlerden çok düzeyinde yararlananlar izlemektedir. Az düzeyinde yararlananların oranı çok düzeyinde yararlananlara yakındır.

Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet durumuna bakıldığında çok düzeyinde yararlananların yarısından biraz fazlasının memnun olduğu görülmektedir. Diğer gruptaki ailelerde ise memnuniyet düzeyinin düşük olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Memnuniyet düzeyinin en düşük olduğu grupta sunulan kurumsal hizmetlerden az düzeyinde yararlananlar yer almaktadır. Bu gruptaki ailelerin sayısı oldukça yüksektir.

Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmalarında sunulan hizmetler hakkında bilgi sahibi olmalarının etkisi bulunabilmektedir. Çünkü sunulan kurumsal hizmetler hakkında bilgi sahibi olan HADZEÇ sahibi aileler yaşadıkları sorunları en aza indirmek için bu hizmetlerden yararlanmak isteyeceklerdir. HADZEÇ'e sunulan hizmetler arasında maddi yardım verilmesi önemli bir kurumsal hizmettir. Çünkü HADZEÇ sahibi birçok ailenin aylık gelir durumu düşük seviyededir. Ulaşılan veriler sunulan kurumsal hizmetlerden az, orta ve çok düzeyinde yararlanan ailelerin büyük bir kesiminin 2000 TL'nin altında aylık gelirinin olduğunu ortaya koymaktadır. Ailelerin ekonomik durumlarının düşük seviyelerde olması onların

başta ekonomik sıkıntılar olmak üzere birçok sıkıntıyla karşı karşıya kalacaklarının habercisidir. Onların alacakları maddi yardım yaşadıkları ekonomik sıkıntılarının üstesinden gelmede veya bu sıkıntıları en aza indirmede onlara büyük bir destek olmaktadır. Bu hizmetten nereden ve nasıl yararlanacağını bilen aileler bu hizmetten yararlanırken bazı aileler ise bilgi eksikliğinden kaynaklı olarak maddi yardım hizmetinden yararlanamamakta ve bu durum haliyle ailelerin memnuniyet düzeyleri üzerinde olumsuz etki etmektedir. O nedenle sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanma noktasında ailelerin bilgi sahibi olmasının önemli bir yeri bulunmaktadır. Araştırmamızda sunulan kurumsal hizmetlerden farklı düzeylerde yararlanan anne ve babaların daha çok ilkokul mezunu oldukları görülmüştür. Elde edilen sonuçlar bize ebeveynlerin eğitim düzeylerinin düşük olduğunu buna karşın sunulan kurumsal hizmetlerden diğer gruplara nazaran daha fazla yararlandıklarını göstermektedir. Bunda anne ve babanın çocuklarına sunulan kurumsal hizmetler hakkında bilgi sahibi olmalarının etkisi bulunabilir. Bu gruptaki anne ve babalar sunulan kurumsal hizmetler hakkında HADZEÇ'in öğretmeni ile görüşebilir, araştırma yapabilir veya çevresinde bulunan insanlardan bilgi alabilir. Böylelikle sunulan hizmetlerden daha fazla yararlanıp sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olabilirler.

Ailenin HADZEÇ'ten beklenti durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

HADZEÇ sahibi aileler HADZEÇ'in kimseye muhtaç olmadan yaşamını sürdürmesini istemekte ve bundan dolayı da beklenti içine girmektedirler. Bu beklentinin altında yatan temel düşünce ise "ebeveynler öldükten sonra HADZEÇ'e kimin bakacağına dair duyulan endişedir." Anne ve babanın bu endişesi haklı bir endişe olarak kabul edilebilir. Çünkü özel gereksinimli bir bireyin bakıma muhtaç olması, ayakları üzerinde duramayarak başkalarına bağımlı olması anne ve babalarda endişeye neden olmaktadır. Bayraktar'ın (2015: 49) yaptığı bir çalışmada annelerin ve babaların özel gereksinimli çocuklarıyla ilgili yaşayabileceği sorunlara değinilmiştir. Buna göre anneler (% 69,9) çocuklarının diğer insanlarla olan ilişkilerinin kısıtlanmasını; babalar ise (% 64,4) kendisine bir şey olursa çocuğunun geleceği ile ilgili bir şey yapamama kaygısını en büyük sorun olarak görmektedir. Bu çalışmada HADZEÇ sahibi ailelerin HADZEÇ'ten beklentileri verdikleri yanıtlar

doğrultusunda okuma yazma bilsin, kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılasın ve meslek sahibi olsun şeklinde üç başlıkta ele alınmıştır. Bazı aileler tek bir seçenek belirtirken bazı aileler iki veya üç seçeneği HADZEÇ için beklenti olarak ifade etmişlerdir. Araştırmamızda HADZEÇ'ten farklı beklenti içinde bulunan ailelerin genel anlamda büyük bir kesiminin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Bu gruptaki HADZEÇ sahibi ebeveynler çocuklarının okuma, yazma öğrenmesini istemektedirler. Ailelerde HADZEÇ'in okuma, yazma öğrenmesiyle kimseye bağımlı olmadan işlerini yapabileceği, bir yerden bir başka yere gidebileceği ve hatta iş bulabileceği düşüncesi hakimdir. Araştırmamızda ebeveynlerin yarısından fazlası HADZEÇ'in aldığı eğitimle okuma ve yazma becerilerinin geliştiğini belirtmişlerdir. Bu sonuç ailelerin aldıkları kurumsal hizmetlerden memnun olmalarında etkili olabilmektedir. Ancak aileler HADZEÇ'in okuma ve yazma becerisini kazanmasına paralel olarak daha farklı ve ulaşılması daha zor olan beklentiler içerisine de girebilmektedirler. Çocuklarının sınavlara girmesi, kazanması, iş bulması gibi. Ailelerdeki HADZEÇ'e dair bu üst düzey beklentilerini karşılayacak eğitimin sunulmaması ve ebeveynlerin beklentilerinin karşılanmaması onların sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik yaşamalarında etkili olmaktadır.

Ailelerin bir diğer beklentisi HADZEÇ'in öz bakım becerilerini kazanması ve kimseye ihtiyacı olmadan yaşamını sürdürebilmesidir. Bu gruptaki ailelerin beklentilerinin karşılanmasında HADZEÇ'in alacağı eğitim önemli bir yere sahiptir. Araştırmamızda ailelerin büyük bir kesimi HADZEÇ'in aldığı eğitimle öz bakım becerilerinin gelişmediğini ifade etmişlerdir. HADZEÇ'ler devlet okulları dışında özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden de eğitim alabilmektedirler. Örneklem grubuna dahil olan birçok ebeveyn HADZEÇ'lerinin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine gitmediğini ve eğitim almadığını belirtmişlerdir. Bu durum haliyle HADZEÇ'lerin eğitim almalarını ve öz bakım becerilerini kazanmalarını engellemektedir. Ulaştığımız sonuçlar ebeveynlerin sunulan kurumsal hizmetlerden beklentilerini karşılayacak düzeyde yararlanamadıklarını ve buna bağlı olarak memnuniyet düzeylerinin düşük seviyelerde olduğunu ortaya koymaktadır.

Ailelerin HADZEÇ'ten bir diğer beklentisi ise onların bir meslek sahibi olmasıdır. HADZEÇ'in bir meslek sahibi olması, onların ekonomik ihtiyaçlarını karşılayacak bir işte çalışması anne ve babaların HADZEÇ'e ilişkin kaygılarını en aza indirecektir. HADZEÇ'in bir meslek sahibi olması onların iyi bir eğitim almasıyla yakından ilgilidir. Ailelerin büyük bir kesimi HADZEÇ'in aldığı eğitimin beklentilerini karşılayacak düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Ancak ebeveynler çocuklarının bir meslek sahibi olacağına dair karamsardırlar çünkü çocuklarının özel gereksinimli olmasından kaynaklı olarak iş bulamayacağı korkusuna sahiptirler. O nedenle aileler çocuklarının el becerilerini geliştirmelerine yönelik uygulamalı çalışmalara önem vermektedirler. Ebeveynlerin büyük bir kesimi HADZEÇ'in aldığı eğitim sonunda el becerilerinin gelişmediğini ifade etmişlerdir. Bu durum ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik duymasında etkili olmaktadır.

Okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Aileler HADZEÇ'in kimseye muhtaç olmadan yaşamını sürdürebilmesi için eğitim almasını istemekte ve çocuklarını bu amaçla okula göndermektedirler. Ailelerin en büyük beklentisi HADZEÇ'in yaşamını sürdüreceği bilgi ve beceriyi kazanabileceği nitelikli bir eğitimidir. Bu eğitimi aldığını düşünen ebeveynlerde sunulan hizmetlerden memnun olma durumu söz konusudur.

Araştırmamızda okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olup olmadığına dair olumlu ve olumsuz görüş bildiren velilerin yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Olumsuz yanıt veren velilerde memnuniyetsizlik düzeyi olumlu yanıt verenlere nazaran oldukça yüksek düzeydedir. Elde edilen veriler anne ve babaların HADZEÇ'in aldığı eğitime dair beklentilerinin karşılanmadığını ortaya koymaktadır. Velilerin memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasında HADZEÇ'in aldığı eğitiminin beklentilerini karşılayacak düzeyde olmamasının, çocuklarının herhangi bir bilgi veya beceri kazanmamasının, okulun personel, fiziksel mekân, temizlik veya güvenliğine dair eksikliklerinin bulunmasının etkisi bulunabilir. HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulun özellikleri incelendiğinde velilerin yarısından fazlası okulda çalışan personelle ilgili hizmetlerden, okulun fiziksel mekân özelliklerinin

yetersizliğinden, temizlik ve güvenlik sorunlarının olduğundan şikayetçi olmuşlardır. Velilerin şikayetleri aldıkları kurumsal hizmetlerle azaltılabilir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda anne ve babaların HADZEÇ'in okulda aldığı eğitime dair beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmamıştır. Bu sonuca bağlı olarak velilerde sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu görülmektedir.

HADZEÇ'in aldığı eğitimin ihtiyaçlarını karşıladığını ve sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olduğunu belirten velilerin oranı olumlu yanıt veren velilerde daha yüksektir. Bu gruptaki velilerin memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında tam anlamıyla olmasa da ailelerin beklentilerini karşılayacak düzeyde sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmalarının etkisi bulunmaktadır.

Araştırmamızda değişkenler arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmayan hipotezler ise şunlardır;

Anne ve babanın cinsiyeti ile HADZEÇ'in aldığı hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Araştırmamızda örneklem grubuna dahil olan annelerin büyük bir kesimi ev hanımı olup herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bu gruptaki anneler HADZEÇ'in bakımı üstlenmekte ve bu süreçte de ekonomik, psikolojik ve sosyo-kültürel açıdan birçok sıkıntıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Babaların büyük bir kesimi çalışmaktadır. Çalışan babalar ise çoğunlukla özel sektörde görev yapmaktadırlar. Çalışmamızda ulaşılan veriler annelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin babalarinkine nazaran az da olsa yüksek olduğunu göstermektedir. Bunda annelerin yararlandıkları kurumsal hizmetlerin etkisi bulunabilmektedir. Elde ettiğimiz veriler birçok ailenin aylık gelirinin düşük seviyede olduğunu ve hatta açlık ve yoksulluk sınırının altında maaş aldıklarını ortaya koymaktadır. Bu durum aynı zamanda birçok ailede ekonomik açıdan sıkıntı yaşanacağını da bir habercisidir. Aylık geliri düşük düzeyde olan ailelerin maddi destek alması onların ekonomik anlamda yükünü hafifletmektedir. Araştırmamızda kadınların maddi yardım hizmetlerinden erkeklere oranla daha fazla yararlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum haliyle kadınların sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin erkeklere nazaran daha yüksek olmasını etkilemektedir. Maddi yardım hizmetlerinden yararlanan ailelerde erkeklerinde alınan bu kurumsal hizmetten memnun olacakları bir gerçektir.

Sunulan kurumsal hizmetlerden anne ve babaların memnuniyetsizlik durumlarına bakıldığında hem annelerin hem de babaların yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları göze çarpmaktadır. Bunda ebeveynlerin beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmamasının etkisi bulunabilmektedir. Ebeveynlerin HADZEÇ'e ve kendilerine sunulacak hizmetlere dair birçok beklentileri olabilmektedir. HADZEÇ'le ilgilenen kişi olarak başta anneler olmak üzere, babalar da özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmalarından dolayı yaşamlarını kısıtlamak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum ebeveynlerin psikolojik ve sosyo-kültürel sıkıntılar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu sıkıntıların giderilmesine yönelik (aile danışmanlık hizmeti, terapi, psikolojik destek, sosyal etkinliklere katılım sağlama vb. gibi) sunulan hizmetlerden anne ve babaların yeterince veya hiç yararlanamamaları onların sıkıntılarının büyümesinin de bir nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanda yeterli kurumsal hizmet alamayan anne ve babalarda sunulan kurumsal hizmetlere karşı memnuniyetsizlik durumu görülebilmektedir.

Anne ve babanın yaşı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Farklı yaşlardaki anne ve babaların HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden beklentilerinde farklılık görülebilir. Özellikle genç yaştaki anne, babalar HADZEÇ sahibi olduktan sonra çocuklarındaki bu durumla alakalı olarak öncelikle sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyeceklerdir. Onların temel düşüncesi çocuklarındaki engel durumunun tedavi edilip edilemeyeceğidir. Hatta bazı aileler çocuklarını doktor doktor gezdirerek çocuklarındaki engel durumunu ortadan kaldırmayı bile düşünmektedirler. Aileler çocuklarındaki yetersizlik durumunun değişmediğini gördüklerinde ekonomik ve psikolojik açıdan çeşitli sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Bu süreçte ailenin daha çok psikolojik desteğe ihtiyacı bulunmaktadır. Ailelerin bu dönemde yaşadıkları onlar için maddi ve manevi anlamda yorucu ve yıpratıcı bir süreçtir. Ailelerin ekonomik durumlarının düşük düzeyde olduğu göz önünde bulundurulduğunda da yaşayacakları sıkıntıların gün geçtikçe artacağı ve maddi yardıma ihtiyaç duyacakları da kaçınılmaz bir gerçektir. Daha üst yaşlardaki birçok anne ve baba ise çocuklarının durumuyla ilgili bu süreçleri geride bırakmışlardır. Bundan sonraki süreç çocuklarındaki engel durumunu

kabullenme süreci olup ebeveynler HADZEÇ için Ne yapabilirim? sorusunun yanıtını aramaktadırlar. Durum böyle olunca HADZEÇ'e daha iyi imkanlar sunmak ve iyi bir eğitim alarak toplumda kendi ayakları üzerinde duran bir birey olarak yetişmesini istemektedirler. Aileler bu ana ulaşıncaya kadar birçok kişiden veya kurumdan bilgi almakta ve deneyim kazanmaktadırlar. Bu süreçte de ailelerin hem maddi hem de eğitsel anlamda desteğe ihtiyaç duyacakları bir gerçektir. Ancak şu unutulmamalıdır ki her anne ve baba çocuklarındaki engel durumunu aynı sürede kabullenmezler. Ailelerin yapısal özellikleri, eğitim durumu, dini inanışları, ekonomik durumları vb. özellikler bu süreçte etkili olabilmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler incelendiğinde farklı yaşlardaki anne ve babaların yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları tespit edilmiştir. Elde edilen bir diğer bilgi ise genç anne ve babaların sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyinin daha büyük yaşlardaki ebeveynlerin memnuniyet düzeyine nazaran daha düşük düzeyde olduğu bilgisidir. Bir başka deyişle genç anne babalar sunulan kurumsal hizmetlerden daha az memnun iken daha büyük yaşlardaki anne ve babalar daha fazla memnundur. Bu sonuç bize anne ve babanın yaşı ile sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet durumu arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Genç anne ve babalar, yaşları daha büyük olan ebeveynlere nazaran HADZEÇ'ler ve onlara sunulan kurumsal hizmetler hakkında daha az bilgi ve deneyim sahibidirler. Özellikle HADZEÇ'le ilgili birçok konuda (engel, zihinsel engel, hafif düzeyde zihinsel engel, çocuğa yaklaşım tarzı ve bir şey öğretme becerisi, etkinlikler, yasal haklar...gibi) genç anne ve babalar bilgi eksikliği yaşamakta ve sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanma noktasında yetersiz kalabilmektedirler. Bu durum onların sunulan kurumsal hizmetlerden daha az yararlanmalarına neden olmakta ve onların memnuniyet düzeylerinin düşük olmasını etkilemektedir. Daha ileri yaşlardaki ebeveynler ise farklı zamanlarda (yaşlarda) almış oldukları hizmetlere bağlı olarak kazandıkları deneyim sonucunda sunulan kurumsal hizmetlerden daha fazla yararlanmakta ve daha üst seviyelerde memnuniyet durumu ortaya koymaktadırlar.

Anne ve babanın medeni durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Yaptığımız bu çalışmada örneklem grubuna dahil olanların büyük bir kesimi evlidir. Bekar olanlar ise azınlıkta olup bu gruptakiler eşinden boşanmış veya eşi vefat etmiş kişilerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler bize medeni durumu bekar olanların evli olanlara nazaran sunulan kurumsal hizmetlerden daha fazla memnun olduklarını göstermektedir. Bu gruptakiler (eşinden ayrılmış veya eşi vefat etmiş olması sebebiyle) bekar olmalarından dolayı toplumsal yaşamda birçok sıkıntıyla karşı karşıya kalabilmekte ve bu sıkıntılarla mücadele etmek zorundadırlar. Bekar olan anne veya babalar özel gereksinimli çocuklarıyla ilgili de çeşitli sıkıntılar yaşamaktadırlar. Ebeveynlerin çocuklarının barınmasından beslenmesine, giyinmesinden eğitimine vb. birçok alanda sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumlulukların üstesinden gelmek yalnız olan bir anne veya baba için daha zordur. Bekar olan anne veya babalar yaşadıkları sıkıntıların üstesinden gelmek amacıyla destek aramaktadırlar. Bu destek arayışı onların kurumsal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarını sağlamakta ve memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında etkili olmaktadır. Evli olanlarda memnuniyet düzeyi bekar olanlara nazaran daha düşüktür. Evli olanların memnuniyet düzeylerinin düşük olmasında sunulan kurumsal hizmetlerden beklentilerini karşılayacak düzeyde yararlanamamalarının etkisi bulunmaktadır. Örneğin evli olan ebeveynlerin yarısından azı maddi yardım (engelli maaşı veya bakım maaşı) alırken bekar olanların yarısından fazlası maddi yardım almaktadır. Elde edilen bir diğer veriye göre bekar olan anne veya babaların yarından fazlası sunulan kurumsal hizmetlerden çok düzeyinde yararlanırken evli olanların ise yarısından fazlası orta düzeyde yararlanmaktadır. Bu veriler bekar olan anne veya babaların sunulan kurumsal hizmetlerden evli olanlara nazaran daha fazla yararlandıklarını göstermektedir. Haliyle bu durum bekar olan anne ve babaların memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında evli olanlarda ise memnuniyet düzeyinin düşük olmasında etkili olmaktadır.

Ailenin yaşadığı yerleşim birimi ile HADZEÇ'in aldığı hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Araştırmamıza katılan ailelerin büyük bir kesimi şehir merkezinde yaşamaktadır. İlçede yaşayan aile sayısı oldukça azdır. Köyde ikamet eden aile bulunmamaktadır. Yaşanılan yerleşim birimi ailelerin kurumsal hizmetlerden yararlanmalarında etkili olan faktörlerden biridir. Çünkü il merkezinde yaşayan aileler sahip olunan imkanlar açısından daha avantajlı durumdadırlar. Gerek eğitim kurumlarının gerekse sağlık kurumlarının sayısı ve çeşitliliği buna bir örnektir. HADZEÇ'lere yönelik eğitim veren ilkokul, ortaokul ve uygulama merkezlerinin veya özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri gibi eğitim kurumlarının il merkezinde daha fazla sayıda olması ya da devlet hastaneleri, üniversite hastaneleri veya özel hastanelerin il merkezlerinde hizmet vermesi bu yerleşim birimlerini daha avantajlı hale getirmektedir. İlçede yaşayan aileler ise bazı kurumsal hizmetlerden yararlanma noktasında şehir merkezinde yaşayan ailelere nazaran daha kısıtlı imkanlara sahiptirler. Eğitim kurumlarının veya sağlık kurumlarının sayısının sınırlı olması ya da alanında uzman öğretmen veya doktor bulmada yaşanan sınırlılıklar gibi. İlçede yaşayıp ihtiyaçlarını gidermeyen aileler ister istemez şehir merkezlerine giderek bu ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar. Ancak özel gereksinimli bireylere yönelik bazı kurumsal hizmetlerden yararlanma şartları hangi yerleşim biriminde yaşanırsa yaşansın yasallarla belirlenmiş ve şehir veya ilçe diye herhangi bir ayrıma gidilmemiştir. Engelli maaşı alabilmek için en az % 40 engelinin olması, RAM'da eğitsel tanınması yapılan özel gereksinimli bireyin özel eğitim alma hakkının bulunması gibi.

Araştırmamızda farklı yerleşim birimlerinde ikamet eden ailelerin yarısından fazlasının HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda il merkezinde yaşayan HADZEÇ sahibi ailelerin memnuniyet düzeyinin, ilçe merkezinde yaşayan ailelerin memnuniyet düzeyinden daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç dikkat çekicidir. Çünkü daha kısıtlı imkanlara sahip olunan bir yerleşim yerinde yaşayan aileler kurumsal hizmetlerden daha fazla memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bunda ilçede yaşayan HADZEÇ'lerin ve ailelerinin sunulan kurumsal hizmetlerden daha fazla yararlanmasının payı bulunabilmektedir. İl merkezinde yaşayanların sunulan

kurumsal hizmetlerden yeterli düzeyde veya hiç yararlanamamalarından kaynaklı olarak da memnuniyetsizlik düzeyi daha yüksek olabilir. Araştırmamızda ulaştığımız bir bilgiye göre ilçede yaşayanların yarısından fazlası özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim almakta iken il merkezinde yaşayanların yarısından azı bu eğitim kurumlarından yararlanmaktadır. Bu durum haliyle ilçede yaşayan ailelerin memnuniyet düzeylerinin daha yüksek olmasında etkili olmaktadır. Elde edilen bir diğer bilgiye göre de hem il merkezinde hem de ilçede yaşayanların yarısından fazlası sunulan kurumsal hizmetlerden orta düzeyde yararlanmaktadır. Sunulan kurumsal hizmetlerden çok düzeyinde yararlandıklarını belirtenlerin sayısı ilçede yaşayanlarda daha fazladır. Bu durum ilçede yaşayan ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin il merkezinde yaşayanlara nazaran yüksek olmasında etkili olabilmektedir.

Ailedeki toplam çocuk sayısı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Ailedeki toplam çocuk sayısının artması ailenin görev ve sorumluluklarının da artması anlamına gelmektedir. Özel gereksinimli bir çocuğun böyle bir ailede dünyaya gelmesi anne ve babanın yükünü daha da artırmakta ve aileyi birçok sıkıntıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Gerek özel gereksinimli bir çocuğun gerekse sağlıklı bir çocuğun barınmadan beslenmeye, eğitimden eğlenmeye vb. birçok alanda çeşitli ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanması için ailelerin ekonomik durumlarının iyi olması gerekmektedir. Araştırmamızda birçok ailenin aylık gelir düzeyinin düşük seviyelerde olduğu hatta açlık ve yoksulluk sınırının altında gelirlerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum ailelerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamada zorlanmaları anlamına da gelmektedir. Ailedeki çocuk sayısının artması ailenin yükünün de artması demektir. Ebeveynler bu yükü kaldırabilmek aynı zamanda yaşadıkları sıkıntıları en aza indirmek için destek aramaktadırlar. Ailelerin aradıkları destek onlara sunulan kurumsal hizmetlerdir. Bu nedenle anne ve babalar çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sunulan (maddi yardım alma, eğitim ve sağlık hizmetleri vb.) hizmetlerden yararlanmak istemektedirler.

Araştırmamızda farklı sayılarda çocuk sahibi olan ailelerin yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları tespit edilmiştir. Bu

durum ailelerin aradıkları destek ihtiyacının yeterince karşılanmadığının bir başka deyişle sunulan kurumsal hizmetlerden beklentilerini karşılayacak düzeyde yararlanamadıklarının da bir göstergesidir. Sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerine ait veriler incelendiğinde memnuniyet düzeyinin en yüksek olduğu grupta beklenilenin aksine 5 ve daha fazla çocuğu olan ailelerin bulunduğu görülmüştür. Bu sonuç oldukça ilginçtir. Çünkü bu grupta yer alan ailelerin sorumlulukları ve yaşayabilecekleri sıkıntılar daha fazladır. Bu ailelerin memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında sunulan kurumsal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarının etkisi bulunabilmektedir. Bu gruptaki ailelerin büyük bir kesimi HADZEÇ'in aldığı eğitimin beklentilerini ve HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda bu gruptaki velilerin büyük bir kesimi okulun yeterli donanımına sahip olduğuna inanmaktadırlar. Yine aynı gruptaki velilerin yarısından fazlası öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin HADZEÇ'le ilgili konularda kendilerine rehberlik ettiklerini ifade etmişlerdir. Elde edilen veriler 5 ve daha fazla sayıda çocuk sahibi ailelerin memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında etkili olmaktadır. Sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyleri açısından 5 ve daha fazla çocuk sahibi aileleri 1-2 çocuk sahibi aileler izlemektedir. Bu gruptaki aileleri de 3-4 çocuk sahibi aileler takip etmektedir. Bu gruptaki ailelerin memnuniyet düzeyleri üzerinde de yukarıda örnek verilen kurumsal hizmetlerden yararlanma düzeylerinin etkisi bulunabilmektedir.

Elde edilen sonuçlar genel anlamda incelendiğinde ise 3 ve daha fazla sayıda çocuk sahibi ailelerin engelli maaşı ve bakım maaşı adıyla sunulan maddi yardım hizmetinden daha fazla yararlandıkları görülmüştür. 3 ve daha fazla çocuk sahibi aileler, maddi yardım alanların 2/3'üne denk gelmektedir. Ulaşılan bir diğer veriye göre de 3 ve daha fazla sayıda çocuk sahibi ailelerin yarısından fazlasının özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim almasıdır. Bu veriler çocuk sayısı (3 ve daha fazla sayıda) fazla olup daha çok sorun yaşayan ailelerin aldıkları kurumsal hizmetlerle sorunlarını bir nebze olsun azalttıkları ve bu durumun da sunulan kurumsal hizmetlerden bu gruptaki ailelerin memnuniyet derecelerine etki ettiğini göstermektedir.

Ailedeki özel gereksinimli çocuk sayısı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Bir ailedeki özel gereksinimli çocuk sayısı o ailede yaşayan kişilerin yaşamları üzerinde etkili olmaktadır. Ailedeki özel gereksinimli çocuk sayısının birden fazla olması bu etki düzeyini daha da artırmaktadır. Özel gereksinimli bir birey özellikle onların bakımından sorumlu olan anne ve babalarının görev ve sorumluluklarını artırmaktadır. Bu sorumlulukların artması ebeveynlerin farklı sıkıntılarla karşı karşıya kalmalarının da bir nedenidir. Bu aileler, kendilerine sunulan kurumsal hizmetlerden faydalanarak yaşadıkları sıkıntıların üstesinden gelmek istemektedirler. O nedenle ailelerin bu hizmetlerden yararlanmaları büyük önem arz etmektedir. Ailelerin sunulan hizmetlerden yararlanmaları onların memnuniyet düzeylerinin daha yüksek olmasında etkili olmaktadır.

Araştırmamızda farklı sayılarda özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin en az yarısının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanma düzeyleri ne kadar yüksekse memnuniyet düzeylerinin de buna paralel olarak yüksek olacağı bir gerçektir. Ebeveynlerin sunulan kurumsal hizmetleri yeterli bulmamaları, bu hizmetlerden yeterince ya da hiç yararlanamamaları onların memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasını etkilemektedir.

Ebeveynler HADZEÇ'in gelişimi ve kimseye muhtaç olmadan yaşayabilmesi için eğitime önem vermekte ve HADZEÇ'e yönelik eğitim veren kurumlardan hizmet almaktadırlar. Ailelerin HADZEÇ'e dair eğitim beklentilerinin karşılanması onlardaki memnuniyet düzeyini etkilerken bu beklentilere ulaşılamaması onlarda memnuniyetsizliğe neden olmaktadır. Araştırmamızda 3 ve daha fazla sayıda özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin büyük bir kesimi çocuklarının almış olduğu eğitimin beklentilerini karşılamadığını belirtmişlerdir. Beklentileri karşılanmayan ailelerde sunulan kurumsal hizmetlere dair memnuniyetsizlik durumu söz konusudur.

Araştırmamızda 3 ve daha fazla sayıda özel gereksinimli çocuğu bulunan ailelerin 1-2 özel gereksinimli çocuğu bulunan ailelere nazaran sunulan kurumsal hizmetlerden daha fazla memnun oldukları belirlenmiştir. Ailedeki özel gereksinimli

çocuk sayısının artması onlara sunulacak hizmetlerden yararlandırılmaları noktasında onları daha öncelikli kılabilmektedir. Elde edilen veriler 3 ve daha fazla sayıda özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin 1-2 özel gereksinimli çocuk sahibi ailelere nazaran daha fazla maddi yardım aldıklarını göstermektedir. Ailelerin almış oldukları maddi destek onların yaşadıkları sorunların üstesinden gelmede ve buna bağlı olarak sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma noktasında etkili olabilecek önemli bir kurumsal hizmettir.

HADZEÇ'in cinsiyeti ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Araştırmada HADZEÇ'in cinsiyetiyle ilgili ayrım yapılmaksızın katılımcıların yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç HADZEÇ sahibi ailelerin beklentilerini karşılayacak düzeyde kurumsal hizmet alamadıklarının da bir göstergesidir. Araştırmamızda elde edilen bir diğer bilgi ise HADZEÇ'i erkek olan ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyinin kız olanlara nazaran az da olsa daha yüksek olduğudur. Bunda HADZEÇ'i erkek olan ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarının etkisi bulunmaktadır. Elde ettiğimiz bilgilere göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden HADZEÇ'i erkek olan aileler daha fazla yararlanmaktadırlar. Bununla birlikte engelli maaşı ve bakım maaşı alanların da büyük çoğunluğunu cinsiyeti erkek olan HADZEÇ sahibi aileler oluşturmaktadır. Elde edilen bu bilgiler savunduğumuz düşünceleri destekler nitelikte olup HADZEÇ'i erkek olan ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden daha fazla yararlandıklarını ortaya koymaktadır.

HADZEÇ'in yaşı ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Araştırmamızda HADZEÇ'in yaşı ile sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür. Çalışmamızda yer alan HADZEÇ'ler 7-22 yaş aralığında bulunan kişilerden oluşmaktadır. 7-22 yaş aralığında (farklı yaş gruplarında) bulunan HADZEÇ'lerin ailelerinde genel anlamda sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu söz konusudur. Bu memnuniyetsizlik düzeyi katılımcıların yarısından fazlasında

görülmektedir. Bu sonuç aynı zamanda sunulan kurumsal hizmetlerden ailelerin yeterli düzeyde yararlanamadıklarının ve beklentilerinin de karşılanmadığının bir göstergesidir. Bunda farklı alanlarda sunulan kurumsal hizmetlerden (eğitim, sağlık, maddi yardım vb.) ailelerin yeterince yararlanamamalarının etkisi bulunabilmektedir.

Ailelerin HADZEÇ'e dair beklentileri onların yaşından ziyade eğitim aldığı okul veya sınıf düzeyiyle ilişkilidir. Çünkü HADZEÇ'ler gerçek yaşı büyük olmasına karşın zekâ yaşı daha düşük olan özel gereksinimli bireylerdir. HADZEÇ'lerin IQ dereceleri onların alacağı eğitim durumunu etkilemektedir. Gerekli tanılamalar yapıldıktan sonra HADZEÇ'ler yaşları ne kadar büyük olursa olsun kendilerinden daha küçük yaştaki çocuklarla eğitim görmek durumundadırlar. Durum böyle olunca ailelerin eğitimden beklentileri çocuğunun yaşından ziyade öğrenim gördüğü okul veya sınıf seviyesine göre değişmektedir.

HADZEÇ'ler eğitsel zekâ sınıflamasına göre eğitilebilir zihinsel engelliler grubunda yer almaktadırlar. Bu nedenle bu gruptaki bireyler sağlıklı olan bireylere nazaran daha yavaş olsa da okuma ve yazma öğrenebilir, matematiksel işlem becerisi kazanabilir veya el becerilerini geliştirebilirler. HADZEÇ'lerin öğrenim gördüğü okullar araştırma kapsamında ilkokul, ortaokul ve uygulama merkezi olmak üzere üç grupta ele alınmıştır. Aileler ilkokul ve ortaokul düzeyinde çocuklarının öz bakım becerilerini kazanmasını, okuma ve yazma becerisi ile matematiksel bilgileri öğrenmesini, iletişim becerisi kazanmasını istemektedirler. İlerleyen sınıf düzeylerinde ailelerin beklentileri artmakta ve daha farklı istekler ailelerin beklentileri haline dönüşmektedir. Uygulama merkezine devam eden HADZEÇ sahibi aileler çocuklarının el becerilerini geliştirmesini ve kimseye muhtaç olmadan yaşamını sürdüreceği akademik bilgi ve becerileri kazanmalarını istemektedir. Ailelerin beklentilerinin karşılanması onlardaki memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında etkili olabilmektedir. Araştırmamızda HADZEÇ sahibi ailelerin yarısından fazlası çocuklarının aldığı eğitim sonucunda okuma ve yazma öğrendiklerini bununla birlikte ailelerin yarısı da çocuklarının sosyalleşme becerisini kazandıklarını dile getirmişlerdir. Bu durum haliyle velilerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumunu etkilemektedir. Bunun dışında ailelerin büyük bir kesimi çocuklarının matematik becerileri kazanamadıklarını ve nerdeyse tamamına yakını da çocuklarının el becerilerinin ve öz bakım becerilerinin

gelişmediğini ifade etmişlerdir. Elde edilen bu veriler HADZEÇ sahibi ailelerin beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum da ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeyini etkilemektedir.

Anne ve babanın eğitim durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Araştırmamızda anne ve babaların eğitim düzeyinin oldukça düşük seviyede (büyük çoğunluğunun ilkokul mezunu) olduğu görülmüştür. HADZEÇ sahibi babaların eğitim seviyesi annelere nazaran daha üst seviyelerdedir.

Okuryazar olmayan annelerin, ilkokul mezunu annelerin ve üniversite mezunu annelerin yarısından fazlası sunulan kurumsal hizmetlerden memnun değillerken okuryazar annelerin ve lise mezunu annelerin yarısından fazlası sunulan kurumsal hizmetlerden memnundurlar. Ortaokul mezunu olan annelerde ise sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma ve olmama düzeyi aynıdır. Babaların sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyine bakıldığında üniversite mezunu olan babalar dışında farklı öğrenim seviyelerinden mezun olmuş babaların yarısından fazlasının memnun olmadıkları tespit edilmiştir. Genel anlamda ise farklı eğitim seviyelerinden mezun olmuş hem annelerin hem de babaların yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar bize anne ve babaların sunulan kurumsal hizmetlerden yararlansalar bile tam anlamıyla beklentilerinin karşılanmadığını da göstermektedir. Bu nedenle anne ve babalardaki memnuniyet düzeyi düşük seviyelerdedir. Annelerin ve babaların sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olup olmamalarında beklenti düzeylerinin ve bu beklentilerin sunulan kurumsal hizmetlerle karşılanma seviyesinin etkisi bulunmaktadır. Aileler HADZEÇ'e yönelik kurumsal hizmetlerden farklı şekillerde yararlanmaktadırlar. Bazı aileler engelli maaşı veya bakım parası gibi adlarla verilen maddi yardım hizmeti alabilir bazı aileler ise HADZEÇ'i özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine göndererek eğitim alanında hizmet alabilir. Bazı aileler ise zihinsel yetersizlik dışında rahatsızlığı olan HADZEÇ'in tedavi, ilaç vb. sağlık hizmetlerinden üst düzeyde yararlanabilmektedir. Bunların dışında aileler HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okuldan çeşitli hizmetler almaktadırlar. Bu örnekleri

daha da artırmamız mümkündür. Aileler bu hizmetlerden ne düzeyde yararlanırlar ve ihtiyaçlarını karşılarılarsa sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyleri o derece yüksek olmaktadır. Elde edilen veriler anne ve babaların büyük bir kesiminin beklentilerinin de tam anlamıyla karşılanmadığını ve buna bağlı olarak da sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin düşük olduğunu bize göstermektedir.

Babanın çalışma durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Araştırma kapsamında babaların büyük bir kesimi çalışmaktadır. Çalışmayan babalar ise azınlıktadır. Babaların çalışmama nedenlerinin başında emekli olmaları gelmektedir. Araştırmamızda hem çalışan hem de çalışmayan babaların yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışan babalardaki memnuniyetsizlik düzeyi çalışmayanlara nazaran az da olsa yüksektir. Ulaşılan veriler babaların beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmadığını da ortaya koymaktadır.

Babaların sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerine bakıldığında ise çalışan ve çalışmayan babaların memnuniyet düzeyinin birbirine yakın oranlarda ve düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Çalışmayan babalardaki memnuniyet düzeyi çalışan babalara nazaran az da olsa yüksektir. Bu gruptaki babaların sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında yararlandıkları kurumsal hizmetlerin etkisi bulunmaktadır. Çünkü aldıkları hizmetler babaların karşılaştığı sorunların üstesinden gelmelerinde onlara büyük destek sağlamaktadır. Araştırmamızda çalışmayan babaların büyük bir kesimi emeklidir. Onların emekli olmaları aylık gelir düzeylerinin düşük olması anlamına gelmektedir. Ailelerin gelir düzeylerinin düşük olmasına bağlı olarak çalışmayan babalar daha fazla hizmetten (maddi yardım alma gibi) yararlanabilirler. Bu durum da onların sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmalarında etkili olabilmektedir.

Babaların bir işte çalışması ailenin ekonomik durumuyla doğrudan ilişkilidir. Örneklem grubumuzu oluşturan babalar daha çok özel sektörde (sigortalı olarak) çalışmakta olup genelde asgari ücret düzeyinde maaş almaktadırlar. Çalışmayan babalar ise çoğunlukla emekli oldukları için çalışmamaktadırlar. Genelde de düşük

emekli maaşı almaktadırlar. Araştırmamızda ailelerin çoğunluğunun ekonomik durumlarının düşük seviyelerde olduğu, yoksulluk ve açlık sınırının altında gelir elde ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum haliyle aile üyelerinin ve özellikle de HADZEÇ'in ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ebeveynlerin sıkıntı yaşamalarının bir nedeni olmaktadır. Bu sıkıntıların giderilmesinde aile destek aramakta ve HADZEÇ'e sunulacak kurumsal hizmetlerden yararlanmak istemektedirler. Ailenin ekonomik durumuyla ilgili verilebilecek en önemli kurumsal hizmet aileye maddi destek sağlamaktır. Maddi destek engelli maaşı, bakım maaşı, muhtaçlık aylığı olmak üzere farklı adlarla verilmektedir. Bazı aileler bu yardımlardan yararlanırlarken bazı aileler ise yararlanamamaktadırlar. Bu durum maddi destek alamayan babaların yükünü artırmakta ve onların sorun yaşamasına neden olmaktadır. Maddi yardım alan bazı babalar aldıkları desteği yeterli bulurken bazıları ise HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz bulabilmektedirler. Araştırma sonucunda görülmüştürki babalar ister çalışsın ister çalışmasın HADZEÇ'in ve diğer aile bireylerinin ihtiyaçlarını karşılamada özellikle maddi desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. O nedenle HADZEÇ sahibi her aileye maddi destek sağlamak onların ihtiyaçlarının karşılanmasında ve sıkıntıların en aza indirilmesinde büyük önem arz etmektedir. Ailelerin almış oldukları bu hizmet sıkıntılarla mücadele noktasında onları güçlendirecek ve sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma düzeylerini etkileyecektir.

Ailenin aylık geliri ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Ailenin ekonomik durumu hane halkının ve özellikle HADZEÇ'in barınma, beslenme, giyinme, eğlenme, eğitim alma, sağlık hizmetlerinden yararlanma vb. gibi ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük önem arz etmektedir. Araştırmada anne ve babaların aylık gelir durumlarının düşük seviyelerde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin büyük bir kesiminin aylık gelir durumunun düşük seviyelerde olduğu ve aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldıkları bilgisi göze çarpmaktadır (Lüle 2008: 59; Yaralılar 2010: 66; Tunç 2011: 96; Şanlı 2012: 92; Durukan 2015: 53; Mutlu 2015: 50; Albayrak 2015: 76; Aydın 2016, 24). Alanda yapılmış

araştırmalarda elde edilen sonuçlar mevcut araştırma sonucuyula uyumluluk göstermektedir.

2014 yılı Temmuz-Aralık döneminde 16 yaşını doldurmuş, bekar ve çocuksuz biri için net asgari ücret 891,03 TL olarak uygulanmıştır (www.csqb.gov.tr). Araştırmamızda ulaştığımız bir veriye göre (araştırmanın yapıldığı dönemde) aylık geliri 2001 TL'nin üzerinde olan ailelerin yarısından fazlası sunulan kurumsal hizmetlerden memnundurlar. Bu grupta yer alan ailelerin sayısı azınlıkta olup elde ettikleri aylık gelir asgari ücret tutarının 2 katından fazladır. Aylık geliri 2001 TL ve üzerinde olan ailelerin araştırmanın yapıldığı dönemde elde ettikleri gelir HADZEÇ'in ve diğer aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamada ve onların yaşayacakları birçok sıkıntıyı gidermede yeterli olabilir. Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumuna bakıldığında 2001 TL'nin altında geliri olan ailelerin yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları göze çarpmaktadır. Hatta bu grupta yer alan ailelerin birçoğu açlık ve yoksulluk sınırının altında bir gelire sahiptirler. Bu durum ailelerin başta HADZEÇ'in ve diğer aile bireylerinin ihtiyaçlarının karşılanması noktasında anne ve babaları sıkıntıya sokmaktadır. Bu sıkıntılarının giderilmesinde anne ve babalar kendilerine uzanacak bir el aramakta ve sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmak istemektedirler. Ebeveynlerin bu hizmetlerden yararlanma seviyeleri onlardaki memnuniyet düzeyini etkilemektedir. Araştırmamızda ailelerin yarısından fazlası maddi yardım almamaktadır. Maddi yardım alanlar ise azınlıkta olup engelli maaşı ya da bakım maaşı adıyla sunulan maddi yardım hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Sunulan kurumsal hizmetlerden üst düzeyde yararlanan, sorunlarını aşmada destek gören ailelerde memnuniyet düzeyi daha yüksektir. Bu durumun aksi de söz konusu olup sunulan kurumsal hizmetlerden yeterince yararlanamayan ve ihtiyaçlarını karşılamada veya sorunları çözümede hiç/yeterli düzeyde destek bulamayan ailelerde ise memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

Anne ve babanın HADZEÇ'e yaklaşım biçimi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Anne ve babaların çocuklarına yaklaşım biçimini ve çocuk yetiştirme tarzını aile tutumu olarak adlandırabiliriz. Farklı aile tutumları çocukların hayata

hazırlanmalarında farklı yaklaşımlar demektir. Araştırmamızda ailelerin genel anlamda anlayışlı/hoşgörülü ve aşırı koruyucu aile tutumlarına dahil oldukları görülmüştür. Bunların dışında çocuklarına bazen iyi bazen kötü davrandıklarını belirten ailelerde bulunmaktadır. HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeyinin en yüksek olduğu grupta aşırı koruyucu yaklaşım içinde bulunan aileler yer almaktadır. Bunu HADZEÇ'e bazen iyi bazen de kötü davrandığını belirten aileler izlemektedir. Memnuniyetsizlik düzeyinin en düşük düzeyde olduğu grupta ise anlayışlı/hoşgörülü yaklaşım içinde olan aileler yer almaktadır. Genel anlamda ise farklı aile tutumlarına sahip ailelerin yarısından fazlasında HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu söz konusudur. Bu durum bizi katılımcıların büyük çoğunluğunun beklentilerinin yeterli düzeyde karşılanmadığı sonucuna da götürmektedir.

Aşırı koruyucu aile tutumu, ebeveynlerin çocuklarının üzerine titrediği ve çocuk için her şeyin anne ve baba tarafından yapılmaya çalışıldığı aile tutumudur. Ebeveynler çocukları için yapılması gereken bir şey varsa onu çocukları adına kendileri yaparlar. Çocuğun ihtiyaçları daha çok ebeveynler tarafından karşılandığı için bu tip ailelerde yetişen çocuklar bağımlı çocuklar olarak yetişirler. Bu aile tutumunun özelliklerini taşıyan HADZEÇ sahibi aileler çocuklarının özel gereksinim durumundan dolayı onun her türlü ihtiyacını kendileri karşılamak istemektedirler. HADZEÇ'lerin birçok ihtiyacı bulunmakta olup bu ihtiyaçların karşılanması ailelerin en önemli istekleridir. HADZEÇ'in barınması, beslenmesi, giyinmesi, eğlenmesi, iyi bir eğitim alması, sağlık hizmetlerinden en üst düzeyde yararlanması veya sunulan diğer kurumsal hizmetlerden beklentilerini tam anlamıyla karşılayacak şekilde faydalanması bu ailelerin temel istekleri arasında yer alabilir. Ancak aileler HADZEÇ'in bu ihtiyaçlarını karşılama noktasında yetersiz kalabilirler ve bu durumda sunulan hizmetlerden yararlanmayı ve HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama noktasında destek görmeyi beklemektedirler. Başta ailenin ekonomik durumu olmak üzere birçok faktör aileyi destek arayışına itmekte ve sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmaya yönlendirebilmektedir. Araştırmamızda ailelerin büyük bir kesiminin aylık gelirinin düşük düzeyde olması HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama noktasında onların sıkıntı yaşamalarına neden olacağı bir gerçektir. Ulaştığımız veriler çocuklarına aşırı koruyucu bir yaklaşım içinde olan ailelerin yaklaşık 1/3'ünün

maddi yardım aldığını göstermektedir. Bu oranın düşük olduğu göze çarpmaktadır. Bu gruptaki ailelerin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik isteklerinin gerçekleşmesi düşük gelir düzeyi ile mümkün değildir. Aldıkları kurumsal hizmetlerin yeterli düzeyde olmaması bu gruptaki ailelerin sunulan kurumsal hizmetlere ilişkin memnuniyetsizlik düzeylerinde etkili olabilmektedir.

HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olduğu bir diğer grupta ise HADZEÇ'e bazen iyi bazen kötü davrandıklarını belirten aileler yer almaktadır. Burada belirtilen "bazen iyi bazen kötü" ifadesi akla bu ailelerde çocuklarına karşı tutarsız bir yaklaşım içinde olduklarını getirmektedir. Tutarsız aileler çocuklarına nasıl yaklaşacakları konusunda net bir tavır sergileyemeyen aile yapısıdır. Bu tip ailelerde yetişen çocuklarda sonraki dönemde kendisiyle ilgili karar verme noktasında yetersizlik görülebilir. Araştırmamızda HADZEÇ'e karşı nasıl davranacağı noktasında net bir tavır sergilemediğini belirten ailelerin büyük ihtimalle bilgi eksikliği sorunu yaşadıkları da akla gelmektedir. Özel gereksinimli bir çocuk sahibi ailelerin en önemli ihtiyaçlarından biri bilgi ihtiyacıdır. Ancak özel gereksinimli bir çocuk sahibi ailelerde bilgi eksikliği önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. HADZEÇ sahibi ailelerde görülen bilgi eksikliği HADZEÇ'in engel durumuyla, bakımıyla, onun nasıl yetiştireceğiyle, ona nasıl eğitim vereceğiyle, onun sunulan hizmetlerden nereden ve nasıl yararlanacağıyla vb. konularla ilgili olabilir. Ailelerin yaşadıkları bilgi eksikliği onların sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmalarını etkileyen bir durumdur. O nedenle ailelerdeki bilgi eksikliğinin giderilmesi onların daha iyi hizmet alması ve HADZEÇ'e daha iyi hizmet vermesi demektir. Bu nedenle bu gruptaki aileler yaşadıkları bilgi eksikliğinden dolayı sunulan kurumsal hizmetlerden yeterince veya hiç yararlanamamış olabilirler. Araştırmamızda bu aile tutumu özelliklerini taşıdığını belirten ailelerin yaklaşık 1/4'ü maddi yardım almaktadır. Bu sonuç ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden alt düzeyde yararlandığını da bize göstermektedir. Bu durum haliyle onların sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik duymalarında da etkili olabilir.

Sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeyinin daha az yaşandığı grupta HADZEÇ'e karşı sevecen yaklaşan anlayışlı/hoşgörülü aileler yer

almaktadır. Bu gruptaki aileler ve HADZEÇ'lerin sorun yaşayacakları ve bu sorunları çözmek veya en aza indirmek için de sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmak isteyecekleri bir gerçektir. Ailelerin bu kurumsal hizmetlerden yararlanma düzeyi onların memnuniyetsizlik düzeyleri üzerinde etkili olacağı bir gerçektir. Araştırmamızda bu gruptaki ailelerin yarısından biraz fazlası maddi yardım almaktadır. Bu gruptaki maddi yardım alan aile sayısının diğer gruplara nazaran daha fazla olması ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmalarında etkili olmaktadır.

HADZEÇ sahibi ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyleri incelendiğinde çocuklarına anlayışlı/hoşgörülü yaklaşan ailelerin diğer aile tutumlarına nazaran daha memnun oldukları göze çarpmaktadır. Bunu HADZEÇ'e bazen iyi bazen kötü şeklinde yaklaşım gösteren aileler izlemektedir. Ailelerin memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında sunulan kurumsal hizmetlerden beklentilerini karşılayacak düzeyde yararlanmalarının etkisi bulunabilmektedir.

HADZEÇ'e sahip olmanın anne ve babanın hayatını etkileme durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Özel gereksinimli bir çocuk anne ve babanın hayatını farklı şekillerde etkilemekte ve onların birçok sorunla karşı karşıya gelmelerine neden olmaktadır. Katılımcılar HADZEÇ'e sahip olduktan sonra sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik açıdan sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmamızda ailelerin tamamına yakını bu alanlarda sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ulaştığımız sonuçlar alanda yapılmış araştırma sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. Lüle'nin (2008; 65) yaptığı araştırmaya göre ailelerin % 68,4'ünde aile üyelerinden bazıları ruhsal sorunlar yaşamakta, % 46,1'i aile içi ilişkilerde sorun yaşamakta, % 42,1 borçlanmaya başlamakta ve ekonomik sıkıntılar yaşamakta, % 27,6'sı komşularıyla, % 22,4'ü akrabalarıyla ve % 11,8'i arkadaşlarıyla sorun yaşamaktadırlar. Yaralılar (2010: 71) ise çalışmasında engelli çocuk sahibi ailelerin yarısından biraz fazlasının (% 52,9) her zaman psikolojik tedavi görmeleri gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Sevim (2011:59) yaptığı araştırmada ailelerin stres, kaygı durumu yaşadıklarına, çevrenin olumsuz tepkilerine maruz kaldıklarına ve yalnızlaştıklarına, kardeşlerin özel gereksinimli bireyden utandıklarına dair bulguları

ortaya koymuştur. Oğultürk (2012: 143) annelerin (% 84,7) ve babaların (% 45,9) psikolojik sıkıntı yaşadıklarını ve ailelerin tamamına yakınının (% 98,5) desteğe gereksinim duyduklarını araştırmada vurgulamıştır. Lafçı, Öztunç, Alparslan (2014: 730) tarafından yapılan bir başka araştırmada zihinsel yetersizliği olan çocuk sahibi ailelerin % 94,5'inin çocuğunun tedavi sürecinde zorluklar yaşadığı, % 94,5'inin çocuğunun olumsuz davranışlarını kontrol etmede zorluk çektiği, % 92,7'sinin çocuğuna bazı becerileri öğretmede bilgiye ihtiyacı olduğu, % 90,9'unun diğer çocuklarına yeterli ilgi gösteremediği, % 90,9'unun çocuğunun durumunun aileye ek masraf getirdiği, % 50,9'unun yaşadığı bu sorunlar karşısında sosyal çevreden destek görmediği ve zihinsel yetersizliği olan çocuğun % 87,3'ünün kardeşiyle uyum sorunu yaşadığı sonuçlarına ulaşmışlardır. Aydın (2016: 40) ise çocuğu fiziksel ve zihinsel engelli olan annelerin hafif düzeyde depresyonlu olduğunu ve psikolojik sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir. Alanda yapılmış araştırma sonuçları ile elde ettiğimiz sonuçlarla örtüşmekte olup “zihinsel yetersizliği olan çocuk sahibi aileler sosyo-kültürel, psikolojik ve ekonomik açıdan sorun yaşamaktadırlar.” düşüncesini doğrulamaktadır.

Araştırmamızda HADZEÇ sahibi ailelerin büyük bir kesimi çocuklarının durumundan dolayı çeşitli sorunlar yaşadıklarını ve bu durumun hayatlarını etkilediklerini belirtmişlerdir. Aileler yaşadıkları sıkıntılar sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik sıkıntılar olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. Bazı aileler bir alanda sıkıntı yaşarken bazı aileler ise iki veya üç alanda da sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Herhangi bir sıkıntı yaşamadığını belirten aileler ise azınlıktadır. Elde ettiğimiz bu sonuçlar bize HADZEÇ sahibi ailelerin çoğunluğunun çocuklarının durumundan kaynaklı olarak sorun yaşadıklarını da göstermektedir.

HADZEÇ sahibi ailelerden bir veya birden fazla alanda (maddi, sosyo-kültürel, psikolojik alanda) sıkıntı yaşadıklarını belirtenlerin (sosyo-kültürel alanda sıkıntı yaşayanlar hariç olmak üzere) yarısından fazlasında sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu söz konusudur. Yalnızca sosyo-kültürel sıkıntı yaşadıklarını belirten ailelerin tamamı sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu gruptaki ailelerin dışında kalanlarda ise sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyi düşük oranlardadır.

Ailelerin sıkıntı yaşaması, bu sıkıntıların üstesinden gelebilmelerinde onları destek arayışına ve kurumsal hizmetlerden yararlanma isteğine yönlendirmektedir. Bu durum onların sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olup olmamalarında etkili olabilmektedir. Araştırmamızda sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyinin en yüksek olduğu grupta sosyo-kültürel sıkıntı yaşadıklarını belirten aileler yer almaktadır. Bu gruptaki ailelerin tamamında sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu söz konusudur. Sosyo-kültürel sıkıntı yaşayan ailelerdeki memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında ailenin HADZEÇ'in engel durumunu kabullenmesinin ve buna bağlı olarak yaşadıkları sıkıntıları en asgari düzeye indirgemesinin etkisi olabilir. Aileler çocuklarının durumunu kabul ettikten sonra ondaki güzelliklerin farkına varırlar ve yaşamlarını çocuklarıyla birlikte geçirecek şekilde yönlendirilirler, HADZEÇ'le daha etkili ve daha verimli zaman geçirmek isterler. Çevrelerinde bulunan insanların olumsuz düşüncelerine rağmen çocuklarına zaman ayırırlar. Bu gruptaki aileler HADZEÇ'le birlikte özel gereksinimli bireylere yönelik etkinliklere (gezi, piknik, sanatsal aktiviteler...) katılabilirler. Bu etkinlikler onların faydalanabileceği kurumsal hizmetlerdir ve onların memnuniyet düzeyleri üzerinde etkili olabilir.

HADZEÇ sahibi aileler ekonomik açıdan da sıkıntı yaşamaktadırlar. Araştırmamızda ulaştığımız sonuçlar ailelerin aylık gelirlerinin düşük düzeyde olduğunu hatta açlık ve yoksulluk sınırının altında kaldığını göstermektedir. Bu durum haliyle hem HADZEÇ'in hem de diğer aile üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ebeveynleri sıkıntıya sokmaktadır. Bu gruptaki ailelerin bu sıkıntılardan kurtulabilmesinde onlara sağlanacak destek önem kazanmaktadır. Bu destek öncelikle maddi yardımlardır. Maddi yardımlar engelli maaşı, bakım maaşı ve Vakıflar Müdürlüğü tarafından verilen muhtaçlık aylığı olarak sunulmaktadır. Ailelerin bu yardımlardan yararlanmaları onların sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmalarında etkili olmaktadır. Araştırmamızda ailelerin yaklaşık 1/3'ü maddi yardım almaktadır. Bu oran oldukça düşük bir oran olup HADZEÇ sahibi ailelerin tamamının maddi yardım hizmetinden yararlanamadıklarının da bir göstergesidir. Bu durum haliyle bu hizmetten yararlanamayan ailelerde memnuniyetsizliğe neden olabilmektedir.

HADZEÇ sahibi aileler psikolojik açıdan da sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu gruptaki ebeveynlerde HADZEÇ'in bakımını üstlenmesi sebebiyle özellikle annede uzun süren üzüntü ve ağlama durumu, ileri boyutta depresyon hali ve buna bağlı olarak uzun süre ilaç tedavisi görülebilmektedir. Aynı zamanda aile içi ilişkilerde yaşanan tartışmalar, HADZEÇ'le sağlıklı kardeşleri arasında yaşanan sorunlar ailelerin psikolojik sorunlar yaşamalarında da etkili olmaktadır. Ailelerin bu sıkıntıların üstesinden gelebilmeleri için desteğe ihtiyaçları bulunmaktadır. Psikolojik sıkıntı yaşayan ebeveynlerim özellikle eşleriyle birlikte katılım sağlamak suretiyle alanında uzman kişiler tarafından görüşmeye, eğitim almaya ihtiyaçları bulunmaktadır. Aileler uzmanlardan almış oldukları eğitim veya terapiyle HADZEÇ'in durumunu daha kolay kabullenebilecek ve aile içi ilişkilerde de iyileşmeler yaşanacaktır. O nedenle ailelere danışmanlık hizmetinin sunulması önem arz etmektedir. Araştırmamızda katılımcıların hiçbiri bu tarz bir destek aldığını belirtmemişlerdir. Bu durum haliyle ebeveynlerin beklentilerinin karşılanmadığının bir göstergesi olup sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumlarını da etkileyebilmektedir.

Bazı ailelerde ise yukarıda belirtilen sıkıntı alanlarından iki veya üçü bir arada yaşanabilmektedir. Bu durum haliyle aileleri HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama noktasında daha da sıkıntıya sokacaktır. Çünkü ailelerin yaşayacakları sıkıntıların boyutu ve derecesi artmaktadır. Bu sıkıntılarında çözüme kavuşturulması ancak alınacak kurumsal hizmetlerle olacaktır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar bu özellikteki ailelerin sorunlarını ortadan kaldıracak desteği tam anlamıyla alamadıklarını göstermektedir. Böyle olunca ailelerdeki kurumsal hizmetlere ilişkin memnuniyetsizlik düzeyi daha yüksektir.

Araştırmamızda ulaştığımız bir diğer sonuç ise hiç sıkıntı yaşamadığını belirten ailelerle ilgilidir. Bu gruptaki ailelerin 2/3'ü sunulan hizmetlerden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu düşünceye sahip ailelerin ekonomik durumlarının iyi olması, yaşadıkları çevrede olumsuz bir yaklaşım görmemeleri ve aile içinde HADZEÇ'in durumunu kabullenmeleri onların daha az sıkıntı yaşamalarında etkili olabilir veya karşılaştıkları sıkıntıları ortadan kaldırmada onları güçlü kılabilir. Aileler herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını dile getirebilirler ancak bu aileler de

HADZEÇ’le ilgili sunulan hizmetlerden yararlanmak isteyeceklerdir. Çünkü anne ve baba olarak HADZEÇ’e sunacakları imkanlar ister istemez sınırlı olacaktır. Bu ailelerde birtakım beklentiler içine girecekler ve bu beklentilerin karşılanmasını isteyeceklerdir. Bu beklentilerin karşılanmasında aldıkları kurumsal hizmetler onların için büyük bir destek olacaktır. Ailelerin beklentilerinin karşılanmasında alacakları bu destek onlardaki memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında etkili olacaktır. Bu gruptaki ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasında beklentilerini karşılayacak düzeyde hizmet alamamalarının etkisi bulunabilir.

Toplumun HADZEÇ’e bakış açısı ile HADZEÇ’in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Toplumun bakış açısı HADZEÇ sahibi aileler üzerinde etkili olmaktadır. Araştırma kapsamında ailelerin büyük bir kesimi insanların bakışlarının rahatsız edici boyutta olduğunu ve bu durumun hem kendilerini hem de HADZEÇ’i olumsuz yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Aileler çevrelerindeki insanlardan kaynaklı olarak sosyo-kültürel ve psikolojik anlamda sıkıntılar yaşamaktadırlar. Ailelerin yaşamış oldukları bu sıkıntılar onları toplumdan uzaklaştırmakta ve onları yalnızlığa itmektedir. Alanda yapılan araştırmalar incelendiğinde de ulaştığımız sonuçlarla örtüşen veriler bulunduğu görülmüştür. Yaralılar (2010: 72) yaptığı araştırmasında ailelerin (% 63,8) çoğunluğunun çevrelerindeki olumsuz tutumdan etkilendiklerini belirtmiştir. Tunç (2011: 106) ise çalışmasında ailelerin büyük çoğunluğunda çocuklarıyla birlikte dışarı çıkmama düşüncesinin hâkim olduğunu ve ailelerin (% 27,6) hastaneye, okula gitme gibi mecbur durumlardan dolayı dışarı çıktıklarını dile getirmiştir. Sevim’in (2011: 59) ortaya koyduğu sonuçlara göre aileler çevrenin olumsuz tepkilerine maruz kalmakta ve bundan dolayı da yalnızlaşmaktadırlar. Aynı araştırmada ailelerin diğer insanları rahatsız edeceği düşüncesiyle misafir gezmelerine özel gereksinimli çocuklarıyla birlikte gitmek istemedikleri sonucuna da ulaşılmıştır. Meşe’nin (2013: 854) yaptığı çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmada annelerin, zihinsel yetersizliği olan bir çocuğa sahip olmalarından kaynaklı olarak, ilk önce yakın çevrelerinden (kendi anne-babası ve kardeşleri ile eşinin akrabalarının) sonra da komşularından ve sokaktaki insanlardan,

hatta doktorların “zor, çekilmez, katlanılmaz” bir durum olduğu yönündeki sözlerinden, davranışlarından, bakışlarından, mimiklerinden veya tutumlarından etkilendikleri belirtilmiştir. Lafçı, Öztunç, Alparıslan (2014: 730) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise zihinsel yetersizliği olan ocuk sahibi ebeveynlerin % 87,3'ünün toplumun bakış açısından rahatsız olduğu, % 72,7'sinin arkadaşlarıyla ve sosyal çevresiyle iletişim kurmada sorun yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmalar ailelerin toplumdaki kaynaklı olarak sosyo-kültürel sorunlar yaşadıklarını göstermektedir. Bu sorunların üstesinden gelinmesinde ailelere kurumsal hizmetler sunarak destek olunması onların memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasını etkileyecektir.

Araştırmamızda HADZEÇ sahibi ailelere çevrelerindeki insanların yaklaşımları olumlu ve olumsuz olarak iki başlıkta ele alınmıştır. Olumlu yaklaşım gördüğünü belirten HADZEÇ sahibi aileler destek gördüklerini, kendilerini ve çocuklarını üzecek herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Olumsuz yaklaşım gördüğünü belirten aileler ise insanların bakışlarından, sorularından, acı veren veya acısını tekrar akla getiren teselli cümlelerinden rahatsızlık duyduklarını hatta bazı HADZEÇ sahibi aileler de çevrelerindeki insanların kendilerine acıyarak baktıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum ebeveynler ve HADZEÇ için kötü bir durumdur. Ebeveynler HADZEÇ'in toplumla kaynaşmasını ve onun sosyalleşmesini istemektedirler. Ailelerin yaşamış oldukları sosyo-kültürel sıkıntılar onlarda beklentilerinin gerçekleşmesinin çok zor olduğu algısını oluşturmaktadır. Araştırmamızda ulaşılan bir bilgiye göre aileler çevresinden ister olumlu isterse olumsuz yaklaşım görsün HADZEÇ'in sosyalleşme sorunu yaşayacaklarına inanmaktadırlar. Bu düşünceyi savunanlar olumlu yaklaşım gösterenlerin yarısından azında görülmekte iken, olumsuz yaklaşım gördüğünü ifade edilen velilerin ise yarısından fazlasında kendisine karşılık bulmaktadır. Anne ve baba tam kendini toplayıp HADZEÇ'teki yetersizlik durumunu kabullenerek çocuğu için bir şey yapmaya alışacakken insanların bu tarz olumsuz yaklaşımları onların moralini bozmakta ve HADZEÇ'e ilişkin yapmak istediklerini ertelemelerine neden olmaktadır. Yaptığımız görüşmelerde topu komşusunun balkonuna kaçan HADZEÇ'in babasına “şu delinize sahip çıkın.” cümlesini kuran komşu veya “Annenin ve babanın günahını çocukları çekiyor.” diyen bir komşu ailenin

motivasyonunu bozmakta ve aileyi belki de uzun süre çıkamayacağı karanlık bir çukura itmektir. Aile bu süreci atlatıp başladığı noktaya dönmesi haliyle zaman almakta ve onların çevrelerindeki insanlardan uzak durmalarına sebep olmaktadır. İleriki aşamalarda da aile üyelerinde psikolojik sorunların görülmesi muhtemel bir durumdur. Elde edilen sonuçlar bize çevrelerinden olumsuz yaklaşım gören HADZEÇ'in ve ailelerinin sosyo-kültürel ve psikolojik anlamda sıkıntı yaşayabildiklerini göstermektedir. Ailelerin bu sıkıntıları aşabilmeleri onlara sunulacak kurumsal hizmetlerle sağlanabilir. Hatta ailelerin bu tarz bir sorun yaşamamaları için sunulacak kurumsal hizmetler genişletilerek, özel gereksinimli bir komşusu, yakını olan kişilerde toplumsal bilinç oluşturulabilir. Böylelikle ebeveynler ve HADZEÇ'leri daha rahat hareket edebilirler.

Araştırmamızda ulaştığımız sonuçlar bize çevresinde kendilerine karşı olumlu veya olumsuz bakış açısına sahip insanların bulunduğunu belirten HADZEÇ sahibi ailelerin yarısından fazlasının sunulan hizmetlerden memnun olmadıklarını göstermektedir. Memnuniyetsizlik düzeyi olumsuz yaklaşım gördüğünü belirtenler ailelerde daha fazladır. Elde edilen sonuçlar sunulan kurumsal hizmetlerle ilgili eksikliklerin bulunduğunun da bir işaretidir. Ailelerin toplumsal yaşamla kaynaşmasını sağlayacak etkinliklerin yapılması onlar için önemli bir kurumsal hizmettir. Ancak ailelerin büyük bir kesimi toplumla kaynaşmalarını sağlayacak etkinliklerin yapılmadığını belirtmişlerdir. Ailelere yönelik yapılan etkinliklerin daha çok HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okul tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Ancak yapılan bu etkinlikler de beklentileri karşılayacak düzeyde değildir. Bu durum HADZEÇ sahibi ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyinin düşük olmasında etkili olmaktadır.

HADZEÇ'in yaşayabileceği sorunlar ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

HADZEÇ sahibi aileler özel gereksinimli çocuklarının yaşamlarının ileriki dönemlerinde çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalacaklarını düşünmektedirler. Araştırmamızda HADZEÇ'in yaşayabileceği düşünülen bu sorunlar üç başlık altında toplanmıştır. Bunlardan ilki HADZEÇ'in kendi ihtiyaçlarını karşılamada sorun

yaşayacağı düşüncesidir. HADZEÇ'in yaşayacağı ikinci sorun alanı toplumda kendini ifade edemeyecek ve iletişim kuramayacak olmasıdır. Üçüncü ve son sorun başlığı ise HADZEÇ'in okuma-yazma öğrenemeyecek olmasıdır. Araştırma kapsamında ailelerin tamamına yakını HADZEÇ'in bu üç sorun alanının bir veya birkaçında sorun yaşayacaklarına inandıklarını belirtmişlerdir.

HADZEÇ'in farklı alanlarda sorun yaşayabileceklerini belirten ailelerin yarısından fazlası sunulan kurumsal hizmetlerden memnun değillerdir. Aileler HADZEÇ'in kimseye muhtaç olmadan yaşamasını yani kendi ayakları üzerinde durmalarını istemektedirler. Bu gruptaki ailelerin temel düşüncesi HADZEÇ'in özbakım becerilerini kazanması ve kimseye ihtiyaç duymadan yaşamını sürdürmesidir. Bu düşünceye sahip anne ve babalarda kendileri öldükten sonra HADZEÇ'e kimin bakacağı ve onun nasıl yaşamını devam ettireceği korkusunun etkisi de bulunmaktadır. Ebeveynler HADZEÇ'in, kendileri öldükten sonra, kardeşleri bile olsa kimseye muhtaç olmadan yaşamlarını sürdürmesini istemektedirler. HADZEÇ'in bu beceriyi kazanabilmesinde eğitimin önemli bir yeri vardır. Araştırmamızda HADZEÇ sahibi ailelerin tamamına yakını alınan eğitimin çocuklarındaki özbakım becerilerini geliştirmediğini ortaya koymuştur. Bu sonuç haliyle ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumunu olumsuz yönde etkilemektedir.

HADZEÇ sahibi ailelerin, çocuklarının yaşayabileceğine inandıkları bir diğer sorun ise onların toplumda kendilerini ifade edememesi ve iletişim sorunu yaşamalarıdır. HADZEÇ'lerin ve ailelerinin sosyo-kültürel anlamda sıkıntı yaşadıkları araştırmamızda ulaşılan sonuçlarla tespit edilmiştir. Bu gruptaki aileler HADZEÇ'lerin çevresindeki insanlardan olumsuz yaklaşım gördüklerini ve bundan dolayı da toplumdan uzaklaştıklarını belirtmişlerdir. Bu durum onların kendi içlerine kapanmalarına ve yalnızlaşmalarına neden olmaktadır. O nedenle HADZEÇ'lerin ve ailelerinin toplumla bütünleşmelerini sağlamaya yönelik hizmetlerin sunulması büyük önem arz etmektedir. Bu tarz etkinliklerin ailelerin beklentilerini karşılayacak düzeyde yapılmadığı araştırmamızda ulaşılan veriler arasında yer almaktadır. Bu durum haliyle ebeveynlerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmamalarında etkili olmaktadır.

Ailelerin HADZEÇ'in yaşayabileceklerine inandıkları bir diğer sorunsal onların okuma ve yazma öğrenemeyecek olmalarıdır. Aileler HADZEÇ'lerinin okuma yazma öğrenmesini, hatta bir iş bulmalarını istemektedirler. HADZEÇ'ler eğitsel sınıflamada eğitilebilir zihinsel engelliler grubunda yer almaktadır. Bu gruptaki bireyler akranlarına nazaran daha yavaş öğrenmelerine rağmen okuma ve yazma öğrenebilirler. Bundan dolayıdır ki aileler HADZEÇ'e verilen eğitimden büyük beklentiler içine girmektedirler. Ancak HADZEÇ'lerin tamamı bu kurumlardan okuma ve yazma öğrenip iş bulamamaktadır. Okuma ve yazma öğrenip, iş imkânı olan HADZEÇ'lerin sayısı azınlıktadır. Durum böyle olunca ailelerin beklentileri tam anlamıyla karşılanmamakta ve sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyi düşük seviye olmaktadır.

Anne ve babanın HADZEÇ'e sahip olmalarından dolayı kendilerini suçlamaları ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Araştırma kapsamında HADZEÇ sahibi bazı ailelerin (sayı bakımından az olsa da) çocuklarındaki yetersizlik durumundan dolayı kendilerini suçladıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Aileler, yaşadıkları suçluluk duygusunun nedenlerini en çok HADZEÇ'in ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayamamalarına, bilgi eksikliğine bağlı olarak kurumsal hizmetlerden yeterince yararlanamamalarına veya geç yararlanmalarına ve HADZEÇ'i sağlık kurumlarına zamanında götürememelerine bağlamaktadırlar. Lafçı, Öztunç, Alparslan (2014: 730) tarafından yapılan araştırmada zihinsel yetersizliği olan çocuk sahibi ebeveynlerin % 83,6'sının suçlama ve suçlanma duygusu yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Bayraktar'ın (2015: 49) yaptığı çalışmada bu sonuçtan farklı bir bilgi elde edilmiştir. Araştırmaya göre ebeveynlerin büyük bir kısmı çocuğunun özel gereksinim durumundan dolayı kendilerini suçlamamaktadırlar. Suçlananlar içerisinde çocuklarındaki engel durumunu fark edememelerinden dolayı en çok doktorlar bulunmaktadır.

Araştırmamızda ister kendisini suçlasın ister suçlamasın ebeveynlerin yarısından fazlasının HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kendilerinde suçluluk duygusu hisseden ailelerde sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik düzeyi daha yüksektir. Araştırmamızda

katılımcılar HADZEÇ'in ihtiyaçlarının karşılanmasında ekonomik durumlarından dolayı kendilerini suçlu hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum ailenin ekonomik sorunlar yaşayabileceğinin de habercisidir. Çünkü HADZEÇ'in ihtiyaçlarının karşılanması ailenin ekonomik durumuyla yakından ilişkilidir. Ekonomik sorunlar ailede başka sorunların ortaya çıkmasında etkili olabilmektedir. Ebeveynlerin yaşamış oldukları suçluluk duygusu onlara sunulacak kurumsal hizmetlerle azaltılabilir. Bu hizmetler başta maddi yardımlar olmak üzere, sosyal etkinlikler, psikolojik destekler şeklinde geniş bir yelpazeye yayılabilir. Araştırmamızda maddi yardım alan, HADZEÇ'e ve kendilerine yönelik sosyal etkinlik yapıldığını belirten ve psikolojik destek alan ailelerin sayısının azınlıkta olduğu belirlenmiştir. Aileler kendilerine yönelik gerek sosyal gerek psikolojik gerekse maddi destek sağlayacak hizmetlerin bulunmamasından veya bulunuyorsa da bu hizmetlerden yeterli düzeyde yararlanamamalarından dolayı sorun yaşamakta, yaşadıkları sorunların üstesinden gelememekte ve sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmamaktadırlar. Memnun olduğunu belirten ebeveynler ise hizmetlerden daha fazla yararlananlardır.

Ailelerin HADZEÇ'le ilgili olarak kendilerini suçladıkları bir diğer başlık ise bilgi eksikliği konusudur. Ebeveynler çocuklarının engeliyle, HADZEÇ'e nasıl yaklaşacakları ve bir bilgi ve beceriyi nasıl öğretecekleri konusunda ne yapacaklarını bilememelerinden dolayı kendilerini suçlamaktadır. Bu gruptaki ebeveynlere yönelik aile eğitim programları uygulanarak ailelerin çocuklarıyla ilgili bilgi sahibi olmaları sağlanabilir. Araştırmamızda ailelere yönelik bilgilendirici toplantıların HADZEÇ'in devam ettiği okulların büyük bir kesiminde yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu durum ebeveynlerin memnuniyet düzeylerinin düşük olmasında etkili olmaktadır. Ailelerde görülen bilgi eksikliği sorunu onların sunulan kurumsal hizmetlerden haberdar olmalarında ve bu hizmetlerden yararlanmalarında da yaşanmaktadır. HADZEÇ sahibi aileler çocuklarına sunulan hizmetlerden bilgileri oldukları sürece yararlanabilirler. Aksi durumda bu hizmetlerden yararlanma noktasında sorun yaşamaktadırlar. Aileler sunulan kurumsal hizmetlerden ne derece yararlanırlarsa memnuniyet düzeylerinde de buna paralel olarak bir artış veya azalma görülmektedir. O nedenle sunulan kurumsal hizmetlerden az veya hiç yararlanamayan ailelerin memnuniyet düzeyi düşük iken üst düzeyde yararlananlarda memnuniyet düzeyi daha yüksek olmaktadır.

Bazı ebeveynler ise HADZEÇ'i rahatsızlandığı dönemde zamanında bir sağlık kuruluşuna götüremediği için kendisini suçlamaktadır. Bu gruptaki özellikle anneler eşinin anne ve babasının sözünün üstüne bir söz söyleyemediği için çocuğu rahatsızlandığında onu zamanında hastaneye götüremediğini ve bundan dolayı kendisinde suçluluk duygusu hissettiğini dile getirmişlerdir. Bazı aileler de ekonomik durumlarının iyi olmamasından dolayı hastaneye gidemediklerini dile getirmişlerdir.

Sonuç olarak HADZEÇ sahibi aileler HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamada yaşadıkları maddi zorluklar, bilgi eksikliği ve sağlık kuruluşlarına zamanında gidememekten dolayı kendilerini suçlamaktadırlar. Ebeveynlerdeki suçluluk duygusunun ortadan kalkmasında onlara sunulacak kurumsal hizmetler büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle ailelere gerekli kurumsal hizmetlerin verilmesi onların memnuniyet düzeyleri üzerinde etkili olacaktır.

HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda velilere yönelik etkinliklerin yapılması ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Eğitim öğretim etkinliklerinde okul-aile iş birliğinin güçlü bir şekilde kurulması belirlenen hedeflere ulaşılması noktasında faydalı bir çalışmadır. Okullarda okul-aile iş birliği aile katılım çalışmalarıyla sağlanabilmektedir. Aile katılımı özel gereksinimli çocukların eğitiminde daha fazla önem arz etmektedir. Çünkü okulda verilen eğitimin evde, evde verilen eğitimin de okulda devamlılığı ancak bu şekilde sağlanabilmektedir.

HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda ailelere yönelik aile katılım çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir. Ailelere yönelik farklı etkinliklerin yapılması ailelerin sunulan hizmetlerden memnun olma düzeylerini olumlu yönde etkilerken aksi durumda ise ailelerde sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu söz konusu olmaktadır. Araştırmamızda okulda ailelere yönelik etkinlik yapıldığını belirten katılımcılarla aksini belirtenlerin yarısından fazlasında sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu söz konusudur. Olumsuz görüş belirten velilerdeki memnuniyetsizlik düzeyi daha yüksektir. Bu durumun en temel nedeni ise velilerin yapılmasını istedikleri ancak yapılmayan etkinliklerdir. Elde edilen sonuçlar ailelere sunulan kurumsal hizmetlerde eksiklik

olduğunu ve ailelerin beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmadığını göstermektedir. Araştırmamızda HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda velilere yönelik yapılan etkinlikler; veli toplantıları, velilere yönelik bilgilendirici seminer, konferans tarzı toplantılar, sosyal faaliyetler, HADZEÇ'in çalışmalarını sergilemeye yönelik etkinlikler olarak belirlenmiştir. Elde edilen veriler bize velileri okula getirmek için yapılan çalışmaların veli toplantılarının ötesine geçmediğini göstermektedir. Oysaki katılımcılar veli toplantılarının ötesinde seminer, konferans tarzı bilgilendirici toplantılar; sergi, tiyatro gibi sanatsal etkinlikler yapılmasını beklemektedirler. Bu beklentileri karşılanmayan velilerde sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu söz konusu olmaktadır.

HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda çalışanların yeterli bilgi sahibi olmaları ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Okul çalışanlarının özel gereksinimli çocuklar hakkında bilgi sahibi olmaları onlara daha iyi hizmet vermeleri açısından önemlidir. Çünkü bu çocukların özelliklerini bilmek, onlarla nasıl iletişime geçileceği noktasında bilgi sahibi olmak onlara sunulacak hizmetler açısından da işleri kolaylaştıracaktır. Özel gereksinimli bireylerle ilgili yeterli bilgi sahibi olmayan okul çalışanları ise gerek çocuklara gerekse ailelerine karşı hizmet sunumu noktasında yetersiz kalabilecek ve beklenen hizmeti sunamayacaklardır. Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanma düzeyinin onların memnuniyet seviyesinde etkili olacağı unutulmamalıdır.

Araştırmamızda elde edilen veriler ebeveynlerin büyük bir kesiminin okul çalışanlarının özel gereksinimli bireylerle ilgili yeterli bilgi sahibi olduklarına inandıklarını göstermektedir. Ulaştığımız bir diğer veri de okul çalışanlarının özel gereksinimli bireylerle ilgili yeterli bilgi sahibi olsun veya olmasın ebeveynlerin yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıklarıdır. Olumsuz görüş bildiren velilerdeki memnuniyetsizlik düzeyi olumlu görüş bildirenlere nazaran oldukça yüksektir. Ulaşılan veriler bizi velilerin, okul çalışanlarının özel gereksinimli bireyler hakkında yeterli bilgi sahibi olmalarına dayanarak sunulan hizmetler noktasında beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmadığı sonucuna götürmektedir. Ebeveynlerin okul çalışanlarının sundukları hizmetlerden beklentilerini karşılayacak düzeyde yararlanamamaları onların

memnuniyet düzeylerinin düşük olmasında etkili olmaktadır. HADZEÇ sahibi ebeveynler çocuklarının iyi bir eğitim almasını istemektedirler. O nedenle okul çalışanlarıyla, ebeveynler ve HADZEÇ arasındaki iletişimin güçlü olması gereklidir. Okul çalışanlarının HADZEÇ'e yaklaşımı anne ve babanın beklentilerini karşılayacak düzeyde olmalıdır. Çocuklarına saygı duyulması, değer verilmesi, onların kendilerini ifade etmelerine imkân sunulması ebeveynlerin beklentilerinden bazılarıdır. Bu beklentilerin tam anlamıyla karşılanmasında okul çalışanlarına önemli görevler düşmektedir. Bu görevlerin tam anlamıyla yerine getirilmesi ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir. Aksi durumda ise yeterli bilgi sahibi olmayan personel hizmet sunma noktasında yetersiz veya eksik kalabilecektir. Bu durum da ebeveynlerin memnuniyet düzeylerinin düşük olmasında etkili olacaktır.

Okula başladıktan sonra HADZEÇ'te davranış değişikliklerinin görülmesi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Aileler HADZEÇ'in okula devam etmesini ve ileride hayatını kolaylaştıracak bilgi ve becerileri kazanmasını istemektedirler. Bu bilgi ve becerilerin HADZEÇ'e kazandırılması ebeveynlerin beklentilerinin karşılanması anlamına da gelmektedir. Ailelerin beklentilerinin istenilen düzeyde karşılanması sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin üst seviyelerde olmasını açıklamaktadır. Araştırmamızda okulda aldığı eğitimle HADZEÇ'e kazandırılacak bilgi ve beceriler/davranışlar okuma ve yazma öğrenimi, sosyalleşme becerisi, matematik becerisi, konuşmaya ilişkin beceriler, saldırgan davranışları ortadan kaldırma, özgüven becerisini kazandırma ve el becerilerinin gelişimi olarak gruplandırılmıştır. HADZEÇ'in eğitim aldığı okulda kazanabileceği okuma yazma öğrenimi ile sosyalleşme becerilerinde ilerleme gösterdiği buna karşın matematik becerileri, konuşma becerileri, saldırgan davranışların sona ermesi, özgüven artışı, el becerisinin gelişimi gibi alanlarda ise beklenen davranış değişikliklerinin meydana gelmediği sonucuna ulaşılmıştır. Sevim (2011: 61) tarafından yapılan bir araştırmada özel gereksinimli bireylerde alınan eğitim sonucunda el becerilerinde gelişme sağlanmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu sonuç araştırmamızda ulaştığımız sonuçla örtüşmektedir.

HADZEÇ'e kazandırılmayan davranışlar onlara sunulacak hizmetler noktasında yol gösterici olmaktadır. Elde ettiğimiz sonuçlar HADZEÇ'te davranış değişikliklerinin meydana gelmesi noktasında ailelerin beklentilerinin karşılanmadığını göstermektedir. Ulaşılan veriler incelendiğinde velilerin yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. HADZEÇ'e kazandırılması istenilen davranışların kazandırılmaması ailelerdeki memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasını açıklamaktadır. Bazı bilgi ve becerilerin de HADZEÇ'e -her ne kadar beklenen düzeyde olmasa da- az da olsa kazandırılması ailelerdeki memnuniyet düzeyinin yüksek olmasında etkili olabilmektedir. HADZEÇ'in öğrenmesi üzerinde okul personelinin, okulun fiziksel şartlarının, HADZEÇ'in yetersizlik durumunun ve ailenin etkisi bulunabilmektedir. HADZEÇ'e ders vermekle yükümlü olan öğretmenin kadrolu olmayıp geçici süreli çalışması, HADZEÇ'e ders veren öğretmenlerin sıkça değişmesi, özel gereksinimli bireylere ders verme konusunda eğitim almamış olan kişilerin ders vermesi, sınıfların küçük olması ve öğrencilerin rahat hareket edememesi, öğrencilerin kendilerini ifade etmeye yönelik tiyatro ve spor salonlarıyla el becerilerini geliştirmeye yönelik atölyelerin bulunmaması varsa da imkanların kısıtlı olması HADZEÇ'in öğrenmesi üzerinde etkili olabilir. Bununla birlikte HADZEÇ sahip olduğu yetersizlik durumundan dolayı kolay unutulmakta ve öğrenmesi için sık sık tekrar yapması gerekmektedir. Bu nedenle HADZEÇ'le aile ortamında da ilgilenilmelidir. Ancak ailelerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda bir bilgi ve beceriyi nasıl öğretebilecekleri konusunda yaşadıkları bilgi eksikliği HADZEÇ'in bir şeyler öğrenmesini etkileyebilmektedir.

HADZEÇ'in özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine gitmesi ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Aileler HADZEÇ'in gerek resmi okullardan gerekse özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden kimseye muhtaç olmadan yaşamlarını sürdürmelerine katkı sağlayacak bilgi ve becerileri kazanmaları için eğitim almalarını istemektedirler. HADZEÇ'ler okul dışı saatlerde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden de (haftada 2 saat, ayda toplam 8 saat olmak üzere) eğitim alabilmektedirler. HADZEÇ'in bu kurumlardan eğitim alabilmesi için rehberlik ve

araştırma merkezinden -öğrenci için uygun görülmesi halinde- rapor alınması gerekmektedir. Özel eğitim alması uygun görülen HADZEÇ'ler RAM'dan aldıkları belgeyle bu kurumlardan yararlanabilirlerken eğitim alması gerekli görülmeyen HADZEÇ'ler ise bu eğitim kurumlarından hizmet alamamaktadırlar. Yani RAM'a gidip, eğitsel tanılması yapılan bütün HADZEÇ'ler bu kurumlardan eğitim alamayabilirler. Araştırmanın yapıldığı dönemde HADZEÇ'lerin yaklaşık yarısı bu kurumlardan eğitim alırken diğer yarısı eğitim almamaktadır. Eğitim almadıklarını belirtenlerin de hemen hemen yarısı araştırmanın yapıldığı dönemden önce bu eğitim kurumlarından hizmet almıştır. HADZEÇ'lerinin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden hiç eğitim almadıklarını belirten aileler ise katılımcıların 1/4'ü kadardır. Elde edilen veriler ailelerin büyük bir kesiminin HADZEÇ'inin bu kurumlardan eğitim aldığını ancak araştırmanın yapıldığı dönemde ise hizmet alan aile sayısında azalma olduğunu bize göstermektedir. Ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden yeterli düzeyde yararlanıp yararlanmamaları onların memnuniyet düzeylerini etkilemektedir. O nedenle bu kurumsal hizmetten yeterli düzeyde yararlanamayan ailelerde memnuniyetsizlik düzeyi üst seviyelerdedir. Yani araştırmanın yapıldığı dönemde bu hizmetten yararlanamayan aile sayısının yüksek olması onlardaki memnuniyetsizlik düzeyini etkilemektedir.

Araştırmada elde ettiğimiz bir diğer veri ise özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine giden ve gitmeyen HADZEÇ sahibi ailelerin yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadığıdır. Memnuniyetsizlik düzeyinin yüksek olmasında HADZEÇ'in bu kurumlardan eğitim almamasının/alamamasının, alanlarda da verilen eğitimin ailenin beklentilerini tam anlamıyla karşılamamasının etkisi bulunabilmektedir. HADZEÇ'in özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim alması velilerin memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında etkili olmaktadır. Çünkü veliler HADZEÇ'in özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim alarak yaşamlarını kolaylaştıracak bilgi ve beceriyi kazanmalarını istemektedirler. Tunç (2011: 110) yaptığı araştırmada ailelerin büyük bir kesiminde (% 68,0) aldıkları eğitimin özel gereksinimli çocuklarına olumlu etki yapacağına inandıkları düşüncesinin hakim olduğunu ortaya koymuştur. Ailelerin eğitime dair olumlu

düşünceleri onların bu hizmetten yararlanmaları halinde onlardaki memnuniyet düzeyinin yükseleceğinin de bir işaretidir.

Velilerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmalarında etkili olan bir diğer başlık ise özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde öğrenim gören HADZEÇ'lerin eğitim masraflarının devlet tarafından karşılanmasıdır. Özel gereksinimli bir birey rehberlik ve araştırma merkezince (RAM) verilen rapor doğrultusunda bu eğitim kurumlarından hizmet almakta ve eğitim masrafları Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca karşılanmaktadır. Özel eğitim pahalı ve uzun süren bir eğitimidir. Eğitim masraflarının aile tarafından karşılanması çok mümkün değildir. Çünkü ailelerin ekonomik durumları göz önünde bulundurulduğunda birçok ailenin HADZEÇ'in eğitim masrafını karşılaması çok zor görünmektedir. Bu nedenle bu hizmetten yararlanan ailelerde memnuniyet düzeyi daha üst seviyelerdedir. HADZEÇ'leri bu kurumlardan yararlanmayan veya eğitim masraflarını kendisini karşılayan velilerde ise sunulan hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu söz konusudur. Araştırmamızda velilerin büyük bir kesiminin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden aldığı eğitimin masrafı devlet tarafından ödenirken azınlıktaki bir kesimin eğitim masrafları kendileri tarafından karşılanmaktadır. Bu sonuç ebeveynlerdeki memnuniyet düzeyinin yüksek veya düşük olmasında etkili olmaktadır.

Anne ve babanın HADZEÇ'in yasal haklarını bilme durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

HADZEÇ sahibi aileler çocuklarının özel durumundan dolayı birtakım yasal haklara sahiplerdir ancak birçok aile sahip oldukları haklarla ilgili bilgi sahibi değildir. Araştırmamızda ebeveynlerin $\frac{3}{4}$ 'ü gibi büyük bir kesiminin HADZEÇ'in sahip olduğu yasal haklar hakkında bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Alanda yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlarla karşılaşmıştır. Doğan'ın (2010: 71) yaptığı araştırmada ailelerin çoğunluğu (% 39,7'si Bilmeyen ve % 10,5'i Hiç Bilmeyen) sahip oldukları yasal hakları bilmemekte ve ailelerin yarısından fazlası ise (% 50,6'sı İsterim ve % 35,2'si Çok İsterim) yasal haklarla ilgili bilgi sahibi olmayı istemektedirler.

Araştırmamızda HADZEÇ'in sahip olduğu yasal hakları bilen ve bilmeyen ebeveynlerin yarısından fazlasının sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerin memnuniyetsizlik düzeylerinin yüksek olmasında sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanamamalarının etkisi bulunmaktadır. Yasal haklarını bilmeyen aileler sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanamamakta veya yararlanma noktasında da birçok sıkıntıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Aileler bilgi eksikliğinden dolayı günlük yaşamda sahip oldukları hakları tam anlamıyla kullanamamaktadırlar. Özel gereksinimli bireylere ve onların ailelerine tanınan haklar onların ihtiyaçlarını karşılamak, sıkıntılarını en aza indirmek amacıyla sunulan hizmetlerdir. HADZEÇ'in ve ailesinin yasal haklarını bilmesi, onların bu hizmetlerden daha üst düzeylerde yararlanmasına imkân sunacak ve dolayısıyla yararlanılan hizmetlerden memnuniyet düzeyinin yükselmesine katkı sağlayacaktır.

Anne ve babanın HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerle ilgili bilgi alma durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Ailelerin HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetler hakkında bilgi sahibi olmaları hem HADZEÇ'in etkinliklere katılarak gelişim sağlaması hem de ailelerin çocuklarıyla birlikte bir şeyler yapmasına imkân sunması açısından önemlidir. Bu etkinliklere katılmak özellikle özel gereksinimli bireylerin toplumla bütünleşmesine katkı sağlayacak, onların kendilerini rahatça ifade etmelerine imkân sunacaktır. Aynı zamanda bu tür çalışmalar HADZEÇ'te öz güven duygusunun gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Ailelerin bu tür etkinliklere katılabilmesi için etkinlikler hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Bilgi sahibi olmayan aileler bu hizmetlerden yararlanamamaktadırlar.

Araştırmamızda ailelerin büyük bir kesiminin sunulan kurumsal hizmetler hakkında bilgi sahibi oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu gruptaki ailelerin yarısından fazlası sunulan kurumsal hizmetlerden memnun değildir. Ailelerin sunulan kurumsal hizmetler hakkında bilgi sahibi olmaları onların bu hizmetlerden yararlanmalarında önemli bir faktördür. Ancak ailelerde memnuniyetsizlik durumu söz konusudur. Bu sonuç bize bu gruptaki ailelerin bilgi sahibi olduklarını ancak sunulan kurumsal hizmetlerden yararlanmada sıkıntı yaşadıklarını göstermektedir.

Alanda yapılmış araştırma sonuçları elde ettiğimiz sonuçları destekler nitelikte olup ailelerin bilgi eksikliği sorunu yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Doğan (2010: 80-81) yaptığı araştırmada engellilerle ilgili etkinlikler hakkında nereden bilgi alınabileceği noktasında ailelerin büyük bir kesiminde (% 49,1 Bilmiyorum ve % 17,2 Hiç Bilmiyorum) yetersizlik tespit etmiştir. Ailelerin büyük bir kesimi ise (% 49,4 İsterim ve % 35,2 Çok İsterim) bu konuyla ilgili bilgi sahibi olmak istediğini ifade etmişlerdir. Öztürk'ün (2011: 70) yaptığı araştırma sonuçları da bunu desteklemektedir. Bu araştırmada annelerin Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı puan ortalamalarına göre, bilgi gereksinimi puan ortalamasının en yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Şanlı (2012: 87) tarafından yapılan araştırmada da anne ve babaların en fazla bilgi gereksinimleri oldukları tespit edilmiştir. Bu sonuç araştırma sonuçlarıyla örtüşmekte ve ailelerin bilgi eksikliği noktasında sorun yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

HADZEÇ sahibi aileler sunulan kurumsal hizmetler hakkında bilgi eksikliği yaşamaktadırlar. Araştırmamızda ailelerin büyük çoğunluğunda (bilgi sahibi olsun veya olmasın) sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyetsizlik durumu söz konusudur. Olumsuz görüş bildiren velilerde memnuniyetsizlik düzeyi daha yüksektir. Bu bize sunulan kurumsal hizmetler hakkında bilgi sahibi olmayan ailelerin memnuniyetsizlik düzeyinin neden yüksek olduğunu açıklamaktadır. Katılımcılar sunulan kurumsal hizmetler hakkında bilgiyi en çok öğretmenler olmak üzere MEB çalışanlarından daha az bir kesimi ise kendi çabasıyla araştırma yaparak öğrenmektedir. Ailelerin çok az bir kesimi ise hiçbir kişi veya kurumdan bilgi alamadığını belirtmişlerdir. Haliyle bu grupta yer alan aileler kendilerine ve HADZEÇ'e sunulan hizmetler hakkında bilgi alamadıkları için sunulan hizmetlerden memnun değildir.

Araştırma sonuçları bize göstermektedir ki ailelerin sunulan hizmetler hakkında bilgi sahibi olmaları, onların kurumsal hizmetlerden yararlanmalarına imkân sunmakta ve memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında etkili olmaktadır.

Ailenin HADZEÇ'e yönelik maddi yardım alma durumu ile HADZEÇ'in aldığı kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Aileler özel gereksinimli çocuklarının barınma, beslenme, giyinme, eğlenme, eğitim, sağlık vb. birçok ihtiyacını imkanları ölçüsünde en iyi şekilde karşılamak istemektedirler. Bu ihtiyaçların karşılanması ailelerin ekonomik durumuyla yakından ilişkilidir. Araştırma kapsamında ailelerin büyük bir kesiminin aylık geliri oldukça düşük düzeydedir. Hatta ailelerin büyük bir kesiminin aylık geliri açlık ve yoksulluk sınırının altındadır. Ailenin ekonomik durumu düşük düzeyde olunca haliyle aileler HADZEÇ'in ve diğer aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılama noktasında zorlanmakta ve sıkıntı yaşamaktadırlar. Aileler bu sıkıntıların üstesinden gelmek için özellikle maddi destek aramaktadırlar. Bu destek ailelere sunulan maddi yardım (engelli maaşı, bakım maaşı) hizmetleriyle sağlanmaktadır. Ailelerin bu hizmetten yararlanmaları sıkıntıların üstesinden gelme noktasında onları rahatlatmakta ve HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama noktasında onlara önemli destek sağlayarak ebeveynlerin yüklerini hafifletmektedir. Bu durum ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeylerine de olumlu yönde etki etmektedir.

Çalışmamızda ailelerin yarısından fazlasının maddi yardım almadığı görülmüştür. Aynı zamanda maddi yardım alsın veya almasın katılımcıların yarısından fazlasında maddi yardım hizmetine dair sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmama durumu söz konusudur. Maddi yardım almayan ailelerdeki memnuniyetsizlik düzeyi daha fazladır. Engelli maaşı, bakım maaşı gibi farklı adlarla verilen maddi yardım hizmetinden yararlanan aile sayısı az olması katılımcıların sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmamalarında etkili olmaktadır. Alanda yapılmış araştırma sonuçları özel gereksinimli çocuk sahibi ailelerin maddi yardım hizmetinden düşük seviyede yararlandıklarını göstermektedir. Kocakaya (2017: 122) tarafından yapılan bir araştırmada ailelerin yarısından biraz fazlası evde bakım maaşı alırken azınlıktaki bir kesimi ise engelli maaşı almaktadır. Bu veriler araştırmamızda elde ettiğimiz sonuçlara yakın düzeydedir.

Alınan maddi yardım miktarı da ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olup olmamalarında etkili olmaktadır. Katılımcılar aldıkları maddi yardım miktarının düşük düzeyde olmasından ve HADZEÇ'in ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmasından şikayetçidirler. Çünkü ailelerin ekonomik durumları düşük düzeydedir. Buna karşın karşılanması gereken birçok ihtiyaç bulunmaktadır. Bu noktada alınan maddi yardımlar yetersiz kalmakta ve ailenin yaşadıkları sıkıntıların

çözümüne katkı sağlamamaktadır. Bu nedenle aileler sunulan kurumsal hizmetleri yetersiz bulmakta ve memnuniyet düzeyleri düşük seviyede olmaktadır.

Araştırmamızda ailelerin yarısından azında sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olma durumu söz konusudur. Engelli maaşı alanlardaki memnuniyet düzeyi daha yüksektir. Bunu bakım maaşı alanlar izlemektedir. Bu grupta yer alan ailelerin memnuniyet düzeylerinin yüksek olmasında ailenin maddi yardım almasının, HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama noktasında sorun yaşamamasının etkisi bulunmaktadır.

5.2. Öneriler

Araştırma kapsamında elde edilen elde edilen veriler HADZEÇ sahibi ailelerin büyük bir kesiminin sosyo-kültürel, psikolojik, ekonomik ve kurumsal bazlı sıkıntılar yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bu sıkıntıların çözüme kavuşturulabilmesi için aileler destek aramaktadırlar. Ailelerin aradıkları destek onlara sunulan kurumsal hizmetlerdir. Ancak ulaşılan veriler ailelerin beklentilerini karşılayacak düzeyde bu hizmetlerden yararlanamadıklarını göstermektedir. Sunulan kurumsal hizmetlerden yeterli düzeyde yararlanamayan ailelerde kurumsal hizmetlere dair memnuniyetsizlik durumu söz konusudur. Genel anlamda araştırmamızın örneklemini oluşturan velilerin yarısından fazlasında sunulan kurumsal hizmetlerden memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sonuç sunulan kurumsal hizmetlerle ilgili birtakım eksikliklerin olduğunun da bir göstergesidir. Bu eksikliklerin giderilmesi HADZEÇ sahibi ailelerin yaşadıkları sıkıntıların üstesinden gelmelerinde onlara büyük destek sağlayacak aynı zamanda sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyinin yükselmesinde etkili olacaktır.

Sunulan kurumsal hizmetlerin etkinliğinin artırılması, HADZEÇ sahibi ailelerin yaşadıkları sosyo-kültürel, psikolojik, ekonomik ve kurumsal bazlı sıkıntıların en aza indirilmesi ve ailelerin sunulan kurumsal hizmetlerden memnuniyet düzeyinin artırılması amacıyla faydalı olacağı düşünülen öneriler aşağıda sunulmuştur;

1. Geniş kapsamlı aile eğitim programları uygulanmalıdır.

✓ Yeni evlenen çiftlere evlilik hayatı ve ileride karşılaşmaları olası bir durum olan özel gereksinimli bireyler hakkında eğitim verilmelidir.

✓ HADZEÇ sahibi ebeveynlerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu göz önünde bulundurularak hafif düzeyde zihinsel engelli bireyler (özel gereksinimli bireyler), onların özellikleri, onlara bilgi ve beceri kazandırma yolları, HADZEÇ'e yaklaşım biçimi vb. konularda ebeveynlere eğitim verilmelidir.

✓ Ailelerin, HADZEÇ'e sunulan kurumsal hizmetlerden üst düzeyde yararlanabilmelerini sağlamak amacıyla HADZEÇ'lere ve ailelerine tanınan yasal hakları tanıtmaya yönelik ebeveynlere eğitim verilmelidir.

2. Aile üyelerine yönelik psikolojik destek hizmetlerinin sunulması gereklidir.

✓ Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan bir çocuk (özel gereksinimli bir çocuk) sahibi olduğunu öğrenen ebeveynlere bu süreçte psikolojik destek sağlanmalıdır.

✓ HADZEÇ'in özel gereksinimli bir birey olmasından dolayı ebeveynlerin kendilerini suçlayabilecekleri ve yaşayabilecekleri (sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve kurumsal) sıkıntılar göz önünde bulundurularak ebeveynlere psikolojik destek sağlanmalıdır.

✓ Ailelerin HADZEÇ'deki yetersizlik durumunu kabullenme sürecinde ve sonrasında ebeveynlere psikolojik destek sağlanmalıdır.

✓ Boşanmış veya eşi vefat etmiş olan aile üyelerinin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılama noktasında karşılaştıkları güçlükler ve yaşayabilecekleri sıkıntılar (sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve kurumsal açıdan) göz önünde bulundurularak ebeveynlere psikolojik destek sağlanmalıdır.

✓ Nüfusu kalabalık olup aynı zamanda özel gereksinimli bir çocuğa sahip olan ebeveynlerle birden fazla özel gereksinimli çocuğu bulunan ebeveynlere psikolojik destek sağlanmalıdır.

3. Ailelere yaşam boyu maddi destek sağlanmalıdır.

✓ HADZEÇ (özel gereksinimli çocuk) sahibi olup ekonomik durumu iyi olmayan ailelere yaşam boyu maddi destek verilmelidir.

✓ Daha fazla ailenin (engelli maaşı, bakım maaşı) maddi yardım almasına yönelik gerekli yasal düzenlemeler yapılarak maddi yardım almak için % 40 engelli olma sınırı düşürülmeli hatta kaldırılmalıdır.

✓ Ailelere verilen maddi destek (engelli maaşı, bakım maaşı) miktarı artırılmalıdır.

4. İlçede yaşayan HADZEÇ sahibi ailelerin ihtiyaç duydukları her alanda hizmet (sağlık hizmeti, resmi ve özel sektör tarafından sunulan özel eğitim...) almalarını sağlayabilmek için yöneticiler tarafından gerekli önlemler alınmalıdır.

5. HADZEÇ'lere (özel gereksinimli bireylere) ve ailelerine yönelik toplumsal duyarlılık oluşturmak için gerekli önlemler alınmalıdır.

✓ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlükleri görev yapmakla sorumlu oldukları bölgede ikamet eden HADZEÇ'lerle (özel gereksinimli çocuklarla) ilgili gerekli her türlü bilgiye sahip olmak amacıyla çalışma başlatmalıdır.

✓ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı/İl Müdürlükleri tarafından HADZEÇ'e (özel gereksinimli çocuğa) sahip ailelerin toplumla bütünleşmelerini sağlayacak etkinliklere ağırlık verilmelidir.

✓ HADZEÇ'ler (özel gereksinimli çocuklar) ve ailelerine yönelik yapılacak etkinliklerle ilgili aileler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında/İl Müdürlüklerinde görevli kişiler tarafından bilgilendirilmelidir.

✓ HADZEÇ'ler (özel gereksinimli çocuklar) ve ailelerine yönelik toplumsal duyarlılık oluşturmak amacıyla kamu spotları ve TV programları hazırlanmalıdır.

6. HADZEÇ'ler (özel gereksinimli çocuklar) ve ailelerine yönelik hizmet veren kurumlarda çalışan personellere HADZEÇ'lerle (özel gereksinimli çocuklar) ilgili eğitim verilmelidir.

✓ Eğitim, sağlık, yardım hizmetleri sunan kurumlar başta olmak üzere HADZEÇ'lere hizmet veren kurumlarda çalışan personellere HADZEÇ'lerle (özel gereksinimli bireylerle) ilgili eğitim verilerek bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır.

7. Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ailelerin sağlık hizmetlerinden yararlanmaları noktasında Valilikler/Kaymakamlıklar bünyesinde görev yapan

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından gerekli destek sağlanmalıdır.

8. HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulun eğitim, fiziki koşullar, temizlik ve güvenlik durumuyla ilgili eksikliklerin giderilmesine ve okulda gerekli iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır.

✓ HADZEÇ'in (özel gereksinimli çocuğun) etkili bir eğitim alması için tanılama işlemlerinin Rehberlik ve Araştırma Merkezleri tarafından sağlıklı bir şekilde yapılmasına, okulda verilen eğitimin HADZEÇ'in ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olmasına ve ihtiyaç duyulan eğitici ders materyallerinin temin edilmesine dikkat edilmelidir.

✓ HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda sınıfların geniş olmasına, spor etkinliklerinin ve sanatsal çalışmaların yapılabileceği salonlarla el becerilerini geliştirmeye yönelik atölyelerin bulunmasına, güvenli oyun alanlarının hazırlanmasına yönelik gerekli fiziksel mekân düzenlemeleri yapılmalıdır.

✓ HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda yeterli sayıda temizlik personelinin bulundurulmasına, gerekli olan temizlik malzemelerinin teminine ilişkin gerekli önlemlerin alınmalıdır.

✓ HADZEÇ'lerin kandırılabilceği, istismara uğrayabileceği ihtimali göz önünde bulundurularak HADZEÇ'in öğrenim gördüğü okulda yeterli sayıda güvenlik personelinin bulunması sağlanmalı aynı zamanda okul binasının iç ve dış kısımlarına güvenlik kameraları takılarak önlem alınmalıdır.

9. Okul aile iş birliği güçlendirilmelidir.

✓ HADZEÇ sahibi ailelere yönelik çocuklarının özel gereksinim durumuyla ilgili olarak seminer, konferans vb. bilgilendirici toplantılar yapılmalıdır.

✓ HADZEÇ sahibi ailelerin özel gereksinimli çocuklarıyla birlikte katılabileceği sergi, tiyatro, gezi vb. sosyal etkinliklere ağırlık verilmelidir.

10. HADZEÇ'lerin tamamının özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim almasına aynı zamanda bu kurumlardan yararlanan HADZEÇ'lere haftada 2 saatten daha fazla süreyle eğitim verilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKÇATEPE A. Gönül, “Özel Gereksinimi Olan Çocuklar”, (Ed. A. Gönül AKÇATEPE), *Özel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, Kök Yayıncılık, Ankara 2015, s. (31-76).
- ALKAN ERSOY Özlem, “Özel Gereksinimi Olan Çocukların Aileleri İle Yapılan Çalışmalar”, (Ed. Z. Fulya TEMEL), *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları*, Anı Yayıncılık, Ankara 2015, s. (406-435).
- ATAMAN Ayşegül, “Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim”, (Ed. Ayşegül ATAMAN), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, Gündüz Yayıncılık, Ankara 2009, s. (13-28).
- ATKIN Nilay, “Kaynaştırma”, (Ed. Hasan AVCIOĞLU), *İlköğretimde Özel Eğitim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2011, s. (19-64).
- BACANLI Hasan, *Eğitim Psikolojisi*, Pegem Akademi, Ankara 2014.
- BARUT Yaşar, “Özel Gereksinimli Çocuk ve Ailelerine Yönelik Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri”, (Ed. Ayşegül ATAMAN), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, Gündüz Yayıncılık, Ankara 2009, s. (87-104).
- BATU Sema, KIRCAALİ İFTAR Gönül, UZUNER Yıldız, “Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5/2: (2004), s. (33-50).
- CANÖZ Şakir, “Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim”, (Ed. Hasan AVCIOĞLU), *İlköğretimde Özel Eğitim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2011, s. (1-18).
- CAVKAYTAR Atilla, “Ailelerle Birlikte Çalışma”, (Ed. Süleyman ERİPEK), *Özel Eğitim*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2004, s. (171-187).

- CAVKAYTAR Atilla, “Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Aileler”, (Ed. Tülin GÜLER), *Anne Baba Eğitimi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2012, s. (73-90).
- CAVKAYTAR Atilla, “Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim”, (Ed. İbrahim H. DİKEN), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2013, s. (3-27).
- CAVKAYTAR Atilla, H. DİKEN İbrahim, *Özel Eğitim ve Özel Eğitim Gerektirenler 1*, Vize Yayıncılık, Ankara 2012.
- CAVKAYTAR Atilla, H. DİKEN İbrahim, *Özel Eğitim ve Özel Eğitim Uygulamaları 2*, Vize Yayıncılık, Ankara 2012.
- ÇIKILI Yahya, “Zihinsel Yetersizliği olan Çocuklar”, (Ed. Sezgin VURAN), *Özel Eğitim*, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2012, s. (175-207).
- ÇİFTÇİ TEKİNARSLAN Arzu, “Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler”, (Ed. İbrahim H. DİKEN), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2013, s. (137-165).
- ÇUHADAR Selmin, “Özel Eğitim Süreci”, (Ed. Sezgin VURAN), *Özel Eğitim*, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2012, s. (3-30).
- DİKİCİ SİĞİRTMAÇ Ayperi, DERETARLA GÜL Ebru, *Okul Öncesinde Özel Eğitim*, Kök Yayıncılık, Ankara 2008.
- DOĞRU YILDIRIM S. Sunay, SALTALI DURMUŞOĞLU Neslihan, *Erken Çocukluk Döneminde Özel Eğitim*, Maya Akademi, Ankara 2013.
- ERİPEK Süleyman, “Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Özel Eğitim”, (Ed. Süleyman ERİPEK), *Özel Eğitim*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2004, s. (1-14).
- ERİPEK Süleyman, “Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar”, (Ed. Ayşegül ATAMAN), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, Gündüz Yayıncılık, Ankara 2009, s. (107-122).
- ERİPEK Süleyman, VURAN Sezgin, “Zihinsel Yetersizliği olan Çocukların Eğitimi”, (Ed. A. Gönül AKÇATEPE), *Özel Eğitim Okullarında Özel*

- Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, Kök Yayıncılık, Ankara 2015, s. (245-282).
- GİRESUNLU Gökçe, AKINCI Vural, *Engellinin El Kitabı*, Destek Yayınevi, İstanbul 2011.
- GÜVEN Yıldız, “Özel Eğitim”, (Ed. Adnan KULAKSIZOĞLU), *Farklı Gelişen Çocuklar*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2015, s. (45-81).
- H. DİKEN İbrahim, BATU Sema “Kaynaştırmaya Giriş”, (Ed. İbrahim H. DİKEN), *İlköğretimde Kaynaştırma*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2015, s. (2-24).
- İLHAN Levent, “Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Anne-Babaların Çocuklarının Özel Eğitimleri Sürecinde Beden Eğitimi ve Spor Etkinliklerine Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi” *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt 3/Sayı 1: (2009), s. (38-48).
- KANER Sema, “Aile Katılımı ve İşbirliği”, (Ed. Bülbin SUCUOĞLU), *Zihin Engelliler ve Eğitimleri*, Kök Yayıncılık, Ankara 2010, s. (354-406).
- KARGIN Tevhide, “Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Hazırlama ve Öğretimin Bireyselleştirilmesi”, (Ed. İbrahim H. DİKEN), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2013, s. (61-87).
- KAYA Özlem, “Özel Eğitimde Roller ve Sorumluluklar”, (Ed. Sezgin VURAN), *Özel Eğitim*, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2012, s. (33-55).
- KIRCAALİ İFTAR Gönül, BATU Sema, *Kaynaştırma*, Kök Yayıncılık, Ankara 2009.
- KIRCAALİ İFTAR Gönül, “Değerlendirme”, (Ed. Bülbin SUCUOĞLU), *Zihin Engelliler ve Eğitimleri*, Kök Yayıncılık, Ankara 2010, s. (178-202).
- KULAKSIZOĞLU Adnan, “Çocuk Psikolojisi ve Gelişimi”, (Ed. Adnan KULAKSIZOĞLU), *Farklı Gelişen Çocuklar*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2015, s. (1-43).
- KUZGUN Yıldız, *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*, ÖSYM Yayınları, Ankara 2002.

- KUZGUN Yıldız, “Zekâ ve Yetenekler”, (Ed. Yıldız KUZGUN, Deniz DERYAKULU), *Eğitimde Bireysel Farklılıklar*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2014, s. (13-71).
- METİN Emine Nilgün, İŞİTAN Sonnur, “Zihinsel Engelli Çocuklar ve Eğitimleri”, (Ed. A. Necate BAYKOÇ), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim*, Eğiten Kitap, Ankara 2015, s. (159-184).
- ÖZEN Arzu, “Aile Eğitimi”, (Ed. İbrahim H. DİKEN), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2013, s. (111-133).
- ÖZDEMİR Özge, “Aile Eğitimi”, (Ed. Hasan AVCIOĞLU), *İlköğretimde Özel Eğitim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2011, s. (191-232).
- ÖZGÜR İskender, *Engelli Çocuklar ve Eğitimi Özel Eğitim*, Karahan Yayınevi, Adana 2013.
- ÖZOKÇU Osman, “Kaynaştırma Uygulamaları”, (Ed. Sezgin VURAN), *Özel Eğitim*, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2012, s. (83-109).
- ÖZOKÇU Osman, “Zihinsel Yetersizlik, Görme Yetersizliği ve İşitme Yetersizliği”, (Ed. İbrahim H. DİKEN), *İlköğretimde Kaynaştırma*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2015, s. (56-87).
- SUCUOĞLU Bülbin, “Zihin Engeli Tanımları Sınıflandırma ve Yaygınlık”, (Ed. Bülbin SUCUOĞLU), *Zihin Engelliler ve Eğitimleri*, Kök Yayıncılık, Ankara 2010, s. (50-86/122-176).
- ŞAHİN Semra, “Özel Eğitimin Tarihçesi”, (Ed. Ayşegül ATAMAN), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, Gündüz Yayıncılık, Ankara 2009, s. (41-57).
- ŞAHİN Baki, “Metodoloji”, (Ed. Tanrıöğen Abdurrahman), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Anı Yayıncılık, Ankara 2012.
- TEKİN-İFTAR Elif, “Zihin Engelinin Nedenleri”, (Ed. Bülbin SUCUOĞLU), *Zihin Engelliler ve Eğitimleri*, Kök Yayıncılık, Ankara 2010, s. (88-120).

TOPTAN Saime, *Engel-siz Bir Hayat*, Bu Yayınevi, İstanbul 2009.

VURAN Sezgin, “Zekâ Geriliği”, (Ed. Süleyman ERİPEK), *Özel Eğitim*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2004, s. (43-56).

YAŞAR Vahdettin, *Azım Varsa Engel Yoktur-Özel Eğitim Gerektiren Özel Çocuklar*, Elit Kültür Yayınları, İstanbul 2010.

YÖRÜKOĞLU Atalay, *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayınları, İstanbul 2002.

Zihinsel Engelli Bireyler, MEB Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, Ankara 2008.

Tezler

ACAR Çimen, *Zihin Özürlü Çocuklarla Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışlarla İlgili Görüş ve Önerileri*, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2000.

ALBAYRAK Hafize, *Zihinsel Engelli Çocuk Sahibi Ailelerin Stresle Başa Çıkma Tutumları*, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.

ANTMEN Nalan, *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Aile Merkezli Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Ankara- Yenimahalle Örneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

AYATA Ruşen, *Zihinsel Engelli Bireylerin Meslek Edindirilmesinde Ailelerin Tutumlarının İncelenmesi*, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova 2016.

AYDIN Şebnem, *Fiziksel ve/veya Zihinsel Engelli Çocuk Annelerinin Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi*, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

- BAYRAKTAR Ceyda, *Bedensel ve/veya Zihinsel Engelli Çocukların Ebeveynlerinde Depresyon ve Kaygı*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.
- ÇIKILI Yahya, *Özel eğitime Muhtaç Çocukların Türk Milli Eğitim Sistemi İçerisindeki Yeri ve Önemi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1996.
- DOĞAN Sultan, *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.
- DURUKAN Hatice Hande, *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine Devam Eden Zihinsel ve/veya Bedensel Engelli Çocukların Annelerinin Benlik Saygısı, Umutsuzluk ve Stresle Başaçaıkma Düzeylerinin Karşılaştırılması*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015.
- EREZ Mesut, *7-11 Yaş Arası Özel Eğitim Gören Zihinsel Engelli Öğrenci Annelerinin Stres Belirtileri ve Sosyal Kaygı Düzeyi Açısından Karşılaştırılması*, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.
- KARACAN Aladdin, *Özel Eğitim Kurumlarında Eğitilebilir ve Öğretilebilir Bireylerle Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişliklerinin İncelenmesi (İstanbul İli Anadolu Yakası Örneği)*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.
- KAYA Aylın, *Isparta İlinde Engellilere Yönelik Hizmet Veren Kamu ve özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Meslek Gruplarında Tükenmişlik Düzeyi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2010.
- KOCAKAYA Ramazan, *Engelli Üyeye Sahip Ailelerdeki Bireylerin Psikolojik Dayanıklılığı İle Algılanan Aile İşlevselliği Arasındaki İlişki*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017.

- LÜLE Fuat, *Engelli Bireye Sahip Yoksul Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlarla Başa Çıkma Tarzları*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.
- MUTLU Hakan, *Engelli Çocuğa Sahip Olan Kadınların Tükenmişlik Duyguları ve Evdeki Çocukla İlgili İş Bölümü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.
- OĞULTÜRK Nilay, *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin, Aile İşlevlerini Etkileyen Etmenler: Çankaya Belediyesinden Hizmet Alan Aileler Üzerine Bir Değerlendirme*, Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi, Ankara 2012.
- ÖZDEMİR Satı, *Türkiye’de Hafif Düzeyde Zihinsel Engelli Bireylere Meslek Edindirme ve İstihdamlarına İlişkin Politikaların Değerlendirilmesine Yönelik Yönetici, İşveren ve Veli Görüşleri*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.
- ÖZTÜRK Yasemin, *Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Gereksinimlerinin ve Aile Yükünün Belirlenmesi*, Haliç üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.
- SAĞIROĞLU Necmi, *Özel Gereksinimli Bireylere Sahip Ailelerin Çocuklarının Devam Ettiği Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentileri*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu 2006.
- SEVİM Zehra, *Aileler ve Özel Eğitimcilerin Zihinsel Özürlülüğe Bakışı (Sakarya Şehit Ali Borinli İlköğretim Okulu ve İş Okulu Örneği)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2011.
- SMAGULOVA Lyazat, *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetleri Yönetimi*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2009.

ŞANLI Esat, *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine Devam Eden Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2012.

ŞENGÜL Hatice, *Özel Eğitim Öğretmenlerinin Zihin Engelli Çocuklara Okuma Yazma Öğretiminde Kullandıkları Yöntemin Belirlenmesi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

TUNÇ Melike, *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşam Kalitesini Etkileyen Etmenler: Yenimahalle İlçesi Örneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.

TÜRK Nefise, *İlköğretim Okullarında Uygulanan Kaynaştırma Eğitimi İle İlgili Sosyolojik Bir Araştırma (Denizli Örneği)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2011.

YARALILAR Tuğba, *Zihinsel Engelli Çocuk Sahibi Ailelerin Psiko-Sosyal Sorunları*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2010.

YILDIZ Cevat, *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyumları ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2015.

YILDIZ Salih, *Özel Eğitim Sınıflarında Çalışan Sınıf Öğretmenlerinin Matematik Öğretiminde Kullanılan Öğretim Yöntemlerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.

İnternet Siteleri

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/60/04/747212/icerikler/ozel-egitim-nedir_61863.html/. (Erişim Tarihi: 02.12.2013).

<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/261840.html>. (Erişim Tarihi: 03.12.2013).

<http://ozegep.meb.gov.tr/index.php/ogretmenler/engelli-haklari>. (Erişim Tarihi: 12.12.2013).

<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html>. (Erişim Tarihi: 01.01.2014).

http://personel.meb.gov.tr/daireler/mevzuat/mevzuatlar/milli_egitim_temel_kanunu_1739.pdf. (Erişim Tarihi: 01.01.2014).

<http://www.psikorehberim.com/ozel-egitim/676-zihinsel-yetersizligi-olan-bireyler-ve-ozellikleri.html>. (Erişim Tarihi: 01.01.2014).

<http://www.sometzihinsel.org/zihinsel-engellilik/123-hafif-derecede-zihinsel-yetersizlik.html>. (Erişim Tarihi: 01.01.2014).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52f9e6b7c8c415.08200093. (Erişim Tarihi: 11.02.2014).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52f9dc562b7981.22380937. (Erişim Tarihi: 11.02.2014).

http://www.cocukhaklari.gov.tr/tr/content/show/25/birlesmis_milletler_cocuk_haklari_bildirisi.html. (Erişim Tarihi: 11.03.2014).

<http://www.ihd.org.tr/index.php/san-haklarylgeleri-mainmenu-96/156-insan-haklari-evrensel-beyannames.html>. (Erişim Tarihi: 11.03.2014).

<http://www.engelliler.biz/forum/ayrimcilikla-mucadele-insan-toplum-siyaset-bugun-yarin/5578-birlesmis-milletler-sakat-haklari-bildirisi.html>. (Erişim Tarihi: 11.03.2014).

<http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.html>. (Erişim Tarihi: 11.03.2014).

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/sosyalsart.pdf>. (Erişim Tarihi: 11.03.2014).

http://engelsiz.cbu.edu.tr/docs/5378_sayili_Kanun.pdf. (Erişim Tarihi: 27.08.2014).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53fdc2221fa680.71297961. (Erişim Tarihi: 27.08.2014).

<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/261840.html>. (Erişim Tarihi: 29.08.2014).

http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8321/files/toplum_ozurlulugu_nasil_anliyor.pdf.
(Erişim Tarihi: 12.09.2014).

<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/132.html>. (Erişim Tarihi: 12.09.2014).

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.09.2014).

<http://www.zihinselengellilervakfi.org/zengeltanimi.html>. (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf. (Erişim Tarihi: 13/12/2014).

<http://www.sosyalyardimlar.net/engelliler-icin-sosyal-hak-rehberi/.html>. (Erişim Tarihi: 13.12.2014).

<http://www.emekliol.org/mevzuatlar/20624.html>. (Erişim Tarihi: 13.12.2014).

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06020711_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2006_2007.pdf. (Erişim Tarihi: 14.12.2014).

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06020810_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2007_2008.pdf. (Erişim Tarihi: 14.12.2014).

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06020906_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2008_2009.pdf. (Erişim Tarihi: 14.12.2014).

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06020939_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2009_2010.pdf. (Erişim Tarihi: 14.12.2014).

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06021014_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2010_2011.pdf. (Erişim Tarihi: 14.12.2014).

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06021046_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2011_2012.pdf. (Erişim Tarihi: 14.12.2014).

http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pdf.
(Erişim Tarihi: 14.12.2014).

http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2013_2014.pdf.
(Erişim Tarihi: 14.12.2014).

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/calisma-saatleri-ve-izinler>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

http://www.ozida.gov.tr/?menu=yenimevzuat&sayfa=engelli_kisilerin_haklari. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/diger-konular>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/egitim>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/emeklilik>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/engelli-ayligi-2022-sayili-kanun-kapsaminda>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/engelli-bakim-hizmetleri>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

<http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=14>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/engelli-kimlik-karti>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/erisilebilirlik>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/indirimler>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/is-istihdam>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015)

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/sosyal-yardimlar>, Erişim Tarihi: 03.09.2015

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/vergi-indirimi-ve-araclar>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

<http://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/yardimci-arac-gerec-ve-cihazlar>. (Erişim Tarihi: 03.09.2015).

http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeli_son.pdf. (Erişim Tarihi: 07.07.2015).

http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf. (Erişim Tarihi: 07.07.2015).

<http://www.engelliler.biz/forum/2022-engelli-ayligi-ile-vakif-ayligi/142965-2015-yili-2022-ayligi-miktarlari-ve-muhtaclik-siniri-belli-oldu.html>. (Erişim Tarihi: 09.07.2015).

<http://www.muhasetr.com/2015-sakatlik-indirimi.html>. (Erişim Tarihi: 09.07.2015).

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.5378&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>. (Erişim Tarihi: 12.07.2015).

<http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/cocukgelisim/moduller/zihinselengelliler.pdf>. (Erişim Tarihi: 15.09.2015).

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_03/30044345_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2015_2016.pdf. (Erişim Tarihi: 14.12.2016).

<https://www.sgkrehberim.com/sgk-yesil-kart-kimlere-verilir/>(Erişim Tarihi: 11.05.2018).

<http://www.turkis.org.tr/KASIM-2014-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d538>. (Erişim Tarihi: 11.05.2018).

<http://www.turkis.org.tr/KASIM-2015-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d878>. (Erişim Tarihi: 11.05.2018).

<http://www.turkis.org.tr/ARALIK-2016-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d1338>. (Erişim Tarihi: 11.05.2018)

<http://www.turkis.org.tr/ARALIK-2017-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d11671>. (Erişim Tarihi: 11.05.2018).

<http://www.tes-is.org.tr/news-detail/35/EYL%C3%9CL-2017-A%C3%87LİK-VE-YOKSULLUK-SINIRI>. (Erişim Tarihi: 11.05.2018).

https://www.cs gb.gov.tr/media/1690/2014_ikincialtiay.pdf. (Erişim Tarihi: 11.05.2018).

https://www.cs gb.gov.tr/media/2984/2015_ikincialtiay.pdf. (Erişim Tarihi: 11.05.2018).

https://www.cs gb.gov.tr/media/1692/2016_onikiay.pdf. (Erişim Tarihi: 11.05.2018).

https://www.csqb.gov.tr/media/4152/2017_onikiay.pdf. (Erişim Tarihi: 11.05.2018)

<https://www.csqb.gov.tr/media/7353/asgarİ-ücret-2018.pdf>. (Erişim Tarihi: 11.05.2018).

EKLER

Ek: 1. İzin Belgesi

T.C.
SİVAS VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 92255297/605.01/1811461
Konu: Araştırma İzni
(Yük.Lis.Öğrc. Yadigar İREM)

07/05/2014

VALİLİK MAKAMINA

İlgi :a)Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğünün 02/05/2014 Tarihli ve 74817733-619-1071-2011 Sayılı Yazısı.
b)Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 Tarihli B.08.0.YET.00.20.00.0-3616 Sayılı 2012/13 No'lu Genelgesi.
c)Valilik Makamının 11/01/2013 Tarihli ve 92255297-605-851 Sayılı Onayı.

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Yadigar İREM, "Özel Eğitim Sınıflarında / Okullarında Öğrenim Gören Hafif Düzeyde Zihinsel Yeterliliğe Sahip Öğrencisi Bulunan Velilerin Beklenti Düzeyi (Sivas İli Örneği)" konulu tez çalışması kapsamında, İlimiz Merkez İlçede bulunan ekli listede isimleri belirtilen özel eğitim okulları, ilkokul ve ortaokulların özel eğitim sınıfında öğrenim gören öğrencilerin velilerine yönelik anket çalışması yapmak istemektedir.

İlgi (a) yazı ekindeki anket soruları, Valilik Makamının İlgi (c) Onayı ile oluşturulan Araştırma Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiş olup anketin, eğitim öğretimin aksatılmaması kaydıyla İlimiz Merkez İlçede bulunan ekli listede isimleri belirtilen özel eğitim okulları, ilkokul ve ortaokulların özel eğitim sınıfında öğrenim gören öğrencilerin velilerine uygulanmasında bir sakınca görülmemektedir.

Makamlarınızca da uygun bulunduğu takdirde onaylarınıza arz ederim.

Sebahattin ERBIYIK
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
07/05/2014

Adem YILDIRIM
Vali a.
Millî Eğitim Müdür V.

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır
07/05/2014
Lütfi KELDAL
Şef

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden a098-1e08-355a-a0ce-e248 kodu ile yapılabilir.

Muhsin Yazıcıoğlu Biv. No:23 SİVAS
Elektronik Ağ: <http://sivas.meb.gov.tr>
e-posta: arge58@meb.gov.tr; istatistik58@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: L.KELDAL / Şef
Tel : (0 346) 228 48 00 - 132
Faks : (0 346) 227 06 39

Ek: 2. Anket Yapılan Okul İsimleri Listesi

Anket Çalışması Yapılması Planlanan Hafif Düzeyde Zihinsel Engelli Olan Öğrencilere Eğitim Veren Özel Eğitim Sınıfı Bulunan Okul ve Özel Eğitim Okul İsim Listesi	
SIRA NO	OKUL ADI
1	Danişment İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)
2	İnönü İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)
3	Vakıfbank İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)
4	Mimar Sinan İlkokulu (Özel Eğitim Sınıfı)
5	Dört Eylül Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)
6	Şh. Üst. Nizamettin Songur Yat. Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)
7	Süleyman Demirel Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)
8	Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)
9	TOKİ Ahmet YEŞEVİ İlk Ortaokulu 75. Yıl Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı) <i>alm</i>
10	Gazi Paşa Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)
11	Celal Bayar Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)
12	Kazım Karabekir Paşa Ortaokulu (Özel Eğitim Sınıfı)
13	Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim İlkokulu
14	Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim Ortaokulu
15	Ahmet Kutsi Tecer Özel Eğitim Lise

H alm

Ek: 3. Aile Görüşme Formu

ÖZEL EĞİTİM SINIFLARINDA/OKULLARINDA ÖĞRENİM GÖREN HAFİF DÜZEYDE ZİHİNSEL YETERSİZLİĞE SAHİP ÖĞRENCİSİ BULUNAN VELİLERİN BEKLENTİ DÜZEYİ VELİ GÖRÜŞLERİ ANKETİ

Bu çalışmanın amacı Özel Eğitim sınıflarında/okullarında öğrenim gören hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip öğrencisi bulunan velilerin yaşamış oldukları sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve kurumsal açıdan yaşadıkları sıkıntılarını tespit etmek ve ailelerin beklentilerinin neler olduğunu ortaya koymak, bu beklentilerin ne düzeyde gerçekleştiğini belirlemektir. Çalışmanın bilimsel bir amaç doğrultusunda yapılmasından dolayı vereceğiniz samimi ve doğru cevaplar çalışmanın sonuçları için önemlidir.

Cevabınızı () kutucuğu içerisine **X** yaparak belirtiniz.

Değerli vaktinizi ayırdığınız için teşekkür ederim.

Yadigâr İREM

Öğretim Görevlisi

(Âşık Veysel MYO. Çocuk Gelişimi Bölümü)

1. Cinsiyetiniz?

Kız () Erkek ()

2. Annenin yaşı?

25 altı () 26 – 35 arası () 36 – 45 arası () 46 ve üstü ()

3. Babanın yaşı?

25 altı () 26 – 35 arası () 36 – 45 arası () 46 ve üstü ()

4. Medeni durumunuz?

Evli () Boşanmış () Ayrı Yaşıyor () Eşi Ölmüş ()
Başka ().....

5. Aileniz nerede yaşamaktadır?

Köy () İlçe () Şehir () Yurt Dışı ()

6. Kaç yıldır bu şehirde oturuyorsunuz?

1 Yıldan az () 2 – 5 Yıl () 6 – 10 Yıl () 11 Yıl ve Üzeri ()

7. Oturduğunuz evin niteliğini belirtiniz?

Gecekondu () Orta () Lüks ()

8. Oturulan evin mülkiyeti kime aittir?

Kendimize ait () Aile üyelerinden biri () Kira ()

9. Çocuğa olan yakınlığınız?

Anne () Baba () Aile Üyesi ()..... Diğer ().....

10. Anne - Baba birlikte mi yaşıyor/ayrı mı yaşıyor?

Evet, Birlikte Yaşıyor () Hayır, Ayrı Yaşıyor ()

11. Aynı hanede kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?

Eşim, Çocuklarım ve Ben () Çocuğum/Çocuklarım ve Ben ()

Geniş Aile Üyeleri () Diğer ().....

12. Kaç çocuğunuz var?

1 () 2 () 3 () 4 () 5 () 6 ()

13. Kaç tane engelli çocuğunuz var?

1 () 2 () 3 () 4 () 5 () 6 ()

14. Engelli çocuğunuzun cinsiyeti nedir?

Kız () Erkek ()

15. Engelli çocuğunuz kaç yaşında?

7 () 8 () 9 () 10 () 11 () Diğer

16. Engelli çocuğunuz okula gidiyorsa kaçınıcı sınıfta öğrenim görmektedir?

İlkokul 1 () 2 () 3 () 4 ()

Ortaokul 5 () 6 () 7 () 8 ()

Lise 9 () 10 () 11 () 12 ()

17. Diğer çocuklarınızda herhangi bir engellilik durumu var mıdır? Varsa engel durumunu belirtiniz.

Evet, Var ()..... Hayır, Yok ()

18. Ailede engelli olan başka bir aile üyesi var mı?

Evet, Var ()..... Hayır, Yok ()

19. Anne ile baba arasında akrabalık bağı var mı?

Evet-Var () Hayır-Yok ()

20. Engelli çocuğunuzun engelli olmasının nedeni nedir?

.....

Doğum Öncesi Nedenler () Doğum Sırası Nedenler ()

Doğum Sonrası Nedenler ()

21. Annenin eğitim durumu nedir?

Okuryazar değil () Okur - Yazar değil () İlköğretim mezunu ()

Lise ve dengi mezunu () Üniversite mezunu ()

22. Babanın eğitim durumu nedir?

Okuryazar değil () Okur - Yazar değil () İlköğretim mezunu ()

Lise ve dengi mezunu () Üniversite mezunu ()

23. Anne çalışıyor mu?

Evet () Hayır ()

24. Baba çalışıyor mu?

Evet () Hayır ()

25. Evet, ise mesleği nedir?

Memur () İşçi () Çiftçi () Serbest Meslek ()
Sağlık personeli () Eğitim Personeli () Diğer().....

26. Ailenizin sağlık güvencesi nedir?

Emekli Sandığı () SSK () BAĞ-KUR ()
Yeşil Kart () Diğer ().....

27. Ailenin toplam geliri ne kadar?

500 - 750 TL () 751 TL - 1000 TL () 1001 TL - 1500 TL ()
1501 - 2000 TL () 2001 TL ve üzeri ()

28. Annenin engelli çocukla olan iletişimi nasıldır?

Kötü () İyi () Çok İyi ()

29. Babanın engelli çocukla iletişimi nasıldır?

Kötü () İyi () Çok İyi ()

30. Çocuğunuza karşı yaklaşımınız nasıldır?

Sevecen (Sevgi dolu) () Aşırı koruyucu () Çok sert () İlgisiz ()
Sevgisiz () Bazen iyi bazen kötü () Diğer

31. Engelli çocuğunuzun disiplin eğitimi nasıl veriyorsunuz? Açıklayınız.

.....
.....
.....

32. Engelli çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmasıyla kim ilgilenmektedir?

Anne () Baba () Anne – Baba birlikte () Diğer ().....

33. Zihinsel engelli bir çocuğa sahip olmak aile hayatınızı ne yönlerden (sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik açıdan) etkiliyor?

.....
.....
.....

34. Sizce engelli çocuğu bulunan aileler sosyalleşme sorunu yaşarlar mı?

Evet () Hayır ()

35. Engelli çocuğunuzu misafirlik, düğün, gezi vb. etkinliklere giderken yanınızda götürür müsünüz?

Evet () Hayır ()

36. Zihinsel engelli çocuklar sürekli kontrol altında tutulmalı mıdır? Siz çocuğunuzu sürekli kontrol altında tutma hissi yaşıyor musunuz, neden?

.....
.....
.....

37. Çocuğunuzla ilgili bir sorunu eşinizle rahatlıkla konuşabiliyor musunuz?

Evet () Hayır ise Nedeni ()

.....

38. Zihinsel engelli bir çocuğa sahip olduktan sonra, eşinizle, çocuklarınızla veya diğer aile bireyleriyle herhangi bir sorun yaşadınız mı?

.....
.....
.....

39. Toplumun zihinsel engelli bireylere yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?

.....
.....
.....

40. Sizce zihinsel engelli bireyler için en büyük problem nedir?

.....
.....
.....

41. Zihinsel engelli bir çocuğa sahip olmak size hangi duyguları yaşıyor?

.....
.....
.....

42. Çocuğunuzun engelli olmasından dolayı kendinizi suçluyor musunuz? Evet, ise nedeni nedir?

Hayır () Evet ().....

43. Engelli çocuğunuzun ihtiyaçlarını yeteri kadar karşıladığınıza inanıyor musunuz?

Evet () Hayır ()

44. Engelli çocuğunuzdan sonra, bir çocuk sahibi daha olmayı düşündünüz mü?

Evet, Düşündüm ()
Hayır, Düşünmedim ()

45. Çocuğunuzun okuldan aldığı eğitim faydalı oluyor mu?

Evet () Hayır ()

46. Okulda verilecek olan eğitim, çocuğunuzun gereksinimlerini karşılamaya yönelik midir?

Evet () Hayır ().....

47. Engelli çocuğunuzun öğrenim gördüğü okul sizce yeterli donanıma sahip midir?

Evet () Hayır ()

48. Engelli çocuğunuzun öğrenim gördüğü okulda, engellilere yönelik gerekli düzenlemeler yapılmış mıdır?

Evet () Hayır ()

49. Çocuğunuzun öğrenim gördüğü okul binasında çocuğunuzun hareket etmesini kolayca sağlayacak uygun oyun alanları bulunmakta mıdır? Sizce bulunması gerekli midir?

Evet, Bulunmaktadır () Hayır, Bulunmamaktadır ()

50. Çocuğunuzun öğrenim gördüğü okulda çocuğunuzun gereksinimleri doğrultusunda özelliklerine uygun eğitim programları oluşturulmakta mıdır?

Evet () Hayır ().....

51. Çocuğunuzun devam ettiği/edeceği okul ile ilgili işlemlerde (kayıt-kabul, sınıf geçme vb) sizlere gerekli rehberlik yapıyor mu?

Evet () Hayır ()

52. Çocuğunuzun öğrenim gördüğü okul yönetimi zaman zaman ailelere yönelik çeşitli etkinlikler düzenliyor mu? Düzenliyse bu etkinlik türlerini belirtiniz?

Evet () Hayır ()

Ailelerle veli toplantısı yapıyor ()

Ailelere yönelik bilgilendirici (konferans) toplantılar yapıyor ()

Sosyal faaliyetlerle (gezi vb.) ilgili etkinlik yapılmaktadır ()

Öğrenci çalışmalarını sergilemeye yönelik etkinlikler (resim sergisi vb.) yapılmaktadır ()

Diğer ().....

53. Engelli çocuğunuzun öğrenim gördüğü okulda yeterli sayıda personel var mıdır?

Evet () Hayır ()

54. Okulda görev yapan eğitimciler sürekli değişmekte midir?

Evet () Hayır ()

55. Çocuğunuzun öğrenim gördüğü okulda görev yapan eğitimciler ile onların dışında çalışanların çocuğunuzun gereksinimleri hakkında yeterli bilgi sahibi olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet () Hayır ()

56. Çocuğunuzun eğitiminde görevli okul yönetimi, öğretmen ve diğer okul personeli ile iletişim kurabiliyor musunuz?

Evet () Hayır ().....

57. Çocuğunuzun eğitiminde görevli okul yönetimi, öğretmen ve diğer okul personeli size ve çocuğunuza yeteri kadar ilgi gösteriyor mu?

Evet () Hayır ()

58. Çocuğunuzun öğrenim gördüğü okul size, çocuğunuzun bakım ve eğitimine katkıda bulunabilmeniz için gerekli olan bilgi ve beceriyi sağlıyor mu?

Evet () Hayır ()

59. Çocuğunuzun öğrenim gördüğü okul yöneticileri/öğretmenleri size çocuğunuzun gereksinimleri ile ilgili ayrıntılı bilgi veriyor mu?

Evet () Hayır ()

60. Çocuğunuzun engel durumunu kabullenmenizde okul çalışanları size yardımcı oldu mu?

Evet () Hayır ()

61. Çocuğunuzun özel eğitime başlamasından sonra, çocuğunuzda ne gibi değişiklikler gördünüz?

.....
.....
.....

62. Okulda verilen eğitim etkinliklerinin gün boyu sürmesi gerekir mi?

Evet () Hayır ()

63. Engelli çocuğunuzun öğrenim gördüğü okulda almış olduğu eğitim süresince öğrencinizle ilgili olarak sık sık şikâyet alıyor musunuz? Evet, ise daha çok hangi konularda şikâyet aldığımızı açıklayınız.

Evet ()

Hayır ()

64. Engelli çocuğunuzun öğrenim gördüğü okulda şikâyet kutusu var mı?

Evet () Hayır ()

65. Engelli çocuğunuzun öğrenim gördüğü okulda düşüncelerinize başvuruyor mu?

Evet () Hayır ()

66. Engelli çocuğunuzun öğrenim gördüğü okulda sizce ne gibi eksiklikler bulunmaktadır?

.....
.....
.....

67. Çocuğunuz Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezlerinden eğitim alıyor mu?

Evet, Alıyor () Hayır, Almıyor ()

68. Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezleri hakkında bilginiz var mı?

Evet, Var () Hayır, Yok ()

69. Çocuğunuz Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezlerinden eğitim alıyorsa, eğitim giderlerini kim karşılamaktadır?

Kendim karşılıyorum () Devlet desteği ile karşılıyorum ()

Hayırsever kişilerin desteğiyle () Diğer ()

70. Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezleri hakkında bilgiyi kimden öğreniyorsunuz?

Aile üyelerinden () Okul Yönetiminden () Öğretmenlerden ()

Araştırma yaparak () Doktor aracılığı ile () Diğer ()

71. Engelli çocuğunuzla ilgili hizmetlerden yararlanmak istediğinizde herhangi bir zorluk yaşıyor musunuz? Açıklayınız.

Evet ()

Hayır ()

72. Engelli çocuğunuzla ilgili hizmetlerden yararlanmak istediğinizde herhangi bir zorluk yaşadığınızda, bu zorluğu kimler yaşatmaktadır?

.....
.....
.....

73. Engelli çocuğunuzun sahip olduğu yasal hakları biliyor musunuz?

Evet () Hayır ()

74. Engelli bireylere yönelik hizmetler hakkında bilginiz var mı?

Evet () Hayır ()

75. Engelli bireylere yönelik hizmetler hakkında kimlerden bilgi alıyorsunuz?

Aile üyelerinden () Okul Yönetiminden () Öğretmenlerden ()

Araştırma yaparak () Doktor aracılığı ile () Diğer ().....

76. Engelli çocuğunuzla ilgili verilen hizmetlerden ne kadar yararlanabiliyorsunuz?

Az () Orta () Çok ()

77. Engelli olan çocuğunuza bakım parası vb. adlarla herhangi bir yardım alıyor musunuz?

Evet ()..... Hayır ()

78. Engelli olan çocuğunuzdan beklentiniz nedir?

Kendi ihtiyaçlarını karşılasın () Bir meslek sahibi olsun ()

Okuma yazma bilsin () Diğer ().....

79. Engelli çocuğunuzun öğrenim gördüğu okulda almış olduğu eğitim, sizin çocuğunuzun eğitimiyle ilgili beklentilerinizi karşılıyor mu?

Evet () Hayır ()

80. Devletin zihinsel engelli bireylere sunduğu haklar konusunda ne düşünöyorsunuz? Varsa düşöncelerinizi belirtiniz.

Yeterli olduğunu düşünöyorum ()

Yeterli olduğunu düşünmüyorum ().....

Ek: 4. Yasal Düzenlemeler

Ek: 4. 1. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİ YÖNETMELİĞİ

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarından yararlanabilmelerini sağlamaya yönelik usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik; özel eğitime ihtiyacı olan bireyler ile onlara doğrudan veya dolaylı olarak sunulacak eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesi ile ilgili hükümleri kapsar.

Dayanak

MADDE 3 – (Değişik:RG-22/6/2010-27619)

(1) Bu Yönetmelik, 14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 62 nci maddesi, 1/7/2005 tarihli ve 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 16 ncı maddesi, 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 99 ve 178 inci maddeleri ve 30/5/1997 tarihli ve 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;

a) Ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki eksiklikleri nedeniyle öz bakım becerilerinin öğretimi de dahil olmak üzere yaşam boyu süren, yaşamın her alanında tutarlı ve yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi,

b) Aile: Özel eğitime ihtiyacı olan bireyin anne, baba ve kardeşleri ya da kanunen bakmakla yükümlü olan kişi veya kurum temsilcisini,

c) Atölye: Okul ve kurumlarda eğitim programlarının gerektirdiği uygulamalı derslerde bilgi, beceri ve davranışların kazandırılması amacıyla gerekli donatımı yapılmış eğitim-öğretim, uygulama ve/veya üretim yapılan ortamı,

ç) Bakanlık: Millî Eğitim Bakanlığını,

d) BEP: Bireyselleştirilmiş eğitim programını,

e) Birden fazla yetersizliği olan birey: Birden fazla alanda görülen yetersizlik nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi,

f) Bireysel gelişim raporu: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine ilişkin değerlendirme sonucunu gösteren raporu,

g) Çocuk bakım elemanı: Özel eğitim okul ve kurumlarında öğrencilerin beslenme, temizlik ve tuvalet ihtiyaçlarının karşılanması, onların fiziksel güvenliğinin sağlanması ve öğretim materyali hazırlanmasında öğretmene yardımcı olan kişiyi,

ğ) Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Bireyin zihinsel yetersizliği yanında başka yetersizlikleri bulunması nedeniyle öz bakım, günlük yaşam ve temel akademik becerileri kazanamaması nedeniyle yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olan bireyi,

h) Destek eğitim hizmeti: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin tıbbî ve eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda belirlenen eğitim ihtiyaçları doğrultusunda kendilerine, ailelerine, öğretmenlerine ve okul personeline uzman personel, araç-gereç, eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlamayı,

ı) Destek eğitim odası: Kaynaştırma uygulamaları yoluyla eğitimlerine devam eden öğrenciler ile üstün yetenekli öğrencilere ihtiyaç duydukları alanlarda destek eğitim hizmetleri verilmesi için düzenlenmiş ortamı,

i) Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan birey: Yaşına ve gelişim seviyesine uygun olmayan dikkat eksikliği, aşırı hareketlilik, hiperaktivite ve dürtüsellik belirtilerini en az iki ortamda ve altı ay süreyle gösteren, bu özellikleri yedi yaşından önce ortaya çıkan, özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi,

j) Dil ve konuşma güçlüğü olan birey: Dili kullanma, konuşmayı edinme ve iletişimdeki güçlük nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi,

k) Duygusal ve davranış bozukluğu olan birey: Yaşına uygun olmayan sosyal ve kültürel normlardan farklı duygusal tepki ve davranışlar göstermesi nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi,

l) En az sınırlandırılmış eğitim ortamı: Özel eğitime ihtiyacı olan bireyin; toplumla bütünleşmesini sağlamaya yönelik sosyal, öz bakım, dil ve iletişim alanlarındaki davranışlar ile düzeyine uygun akademik ve mesleki bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla destek eğitim hizmetlerinin de verildiği ve mümkün olduğunca yetersizliği olmayan akranlarıyla bir arada olmasını sağlayan en uygun eğitim ortamını,

m) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Genel Müdürlük: Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünü,

n) Gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen (gezici öğretmen): Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için evde, hastanede, okul ve kurumlarda eğitim ve destek eğitim hizmetlerini yürütmekle görevlendirilen görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenini,

o) Görme yetersizliği olan birey: Görme gücünün kısmen ya da tamamen kaybindan dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi,

ö) Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyan bireyi,

p) İşitme yetersizliği olan birey: İşitme duyarlılığının kısmen veya tamamen kaybindan dolayı konuşmayı edinmede, dili kullanma ve iletişimde yaşadığı güçlükler nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi,

r) Kurs: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylere, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda beceriler kazandırmak amacıyla belirli süre ve programa dayalı olarak yürütülen, tamamlayan bireylere sertifika veya belge verilen yaygın eğitim faaliyetlerini,

s) Kursiyer: İlgi ve ihtiyaçları doğrultusunda belirli süre ve programa dayalı olarak yürütülen yaygın eğitim faaliyetlerine katılan bireyi,

ş) Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine yoğun şekilde ihtiyaç duyan bireyi,

t) Ortopedik yetersizliği olan birey: Hastalıklar, kazalar ve genetik problemlere bağlı olarak kas, iskelet ve eklemlerin işlevlerini yerine getirememesi sonucunda meydana gelen hareket ile ilgili yetersizlikler nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi,

u) Otistik birey: Sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlılığı erken çocukluk döneminde ortaya çıkan ve bu özellikleri nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi,

ü) Özel eğitim okul ve kurumları: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylere hizmet veren, özel olarak yetiştirilmiş personelin bulunduğu, geliştirilmiş eğitim programları

ve yöntemlerin uygulandığı, Bakanlığa bağlı her tür ve kademedeki yatılı ve gündüzlü resmî ve özel okul ve kurumları,

v) Özel eğitim sınıfı: Okul ve kurumlarda, durumları ayrı bir sınıfta eğitim görmeyi gerektiren öğrenciler için yetersizlik türü, eğitim performansları ve özelliklerine göre açılan sınıfları,

y) Özel eğitim: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitimi,

z) Özel eğitime ihtiyacı olan birey: Çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireyi,

aa) Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için zorunlu öğrenim: Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için okul öncesi eğitim döneminde başlayıp ortaöğretim süresini de kapsayan eğitim ve öğretim sürecini,

bb) Özel öğrenme güçlüğü olan birey: Dili yazılı ya da sözlü anlamak ve kullanabilmek için gerekli olan bilgi alma süreçlerinin birinde veya birkaçında ortaya çıkan ve dinleme, konuşma, okuma, yazma, heceleme, dikkat yoğunlaştırma ya da matematiksel işlemleri yapma güçlüğü nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi,

cc) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** RAM: Rehberlik ve Araştırma Merkezini,

çç) Serebral palsili birey: Doğum öncesi, doğum sırası veya doğum sonrasında meydana gelen beyin hasarının neden olduğu kas ve sinir sistemi bozukluklarına bağlı motor becerilerde yetersizliğinden dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi,

dd) Süreğen hastalığı olan birey: Sürekli ya da uzun süreli bakım ve tedavi gerektiren hastalığı nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi,

ee) Tanılama: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile yeterli ve yetersiz yönlerinin, bireysel özelliklerinin ve ilgilerinin belirlenmesi amacıyla tıbbî, psiko-sosyal ve eğitim alanlarında yapılan değerlendirme sürecini,

ff) Usta öğretici: Ustalık yeterliğini kazanmış; öğrencilerin/kursiyerlerin kurum, okul ve iş yerindeki eğitiminden sorumlu, mesleki eğitim tekniklerini bilen ve uygulayan, usta öğreticilik belgesine sahip kişiyi,

gg) Uzaktan öğretim: Bilişim teknolojileri kullanılarak belirli bir mekândan bağımsız olarak yapılan öğretimi,

ğğ) Üstün yetenekli birey: Zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda akranlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren bireyi,

hh) Veli: Öğrencinin anne/babasını veya kanunî sorumluluğunu üstlenen kişiyi,

ıı) Zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan bireyi, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Özel Eğitimin Amaçları ve Temel İlkeleri

Özel eğitimin amaçları

MADDE 5 – (1) Özel eğitim, Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin;

a) Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetişmelerini,

b) Toplum içinde bağımsız yaşamaları ve kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmelerine yönelik temel yaşam becerilerini geliştirmelerini,

c) Uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç-gereç kullanarak; eğitim ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını amaçlar.

Özel eğitimin temel ilkeleri

MADDE 6 – (1) Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda özel eğitimin temel ilkeleri şunlardır;

a) Özel eğitime ihtiyacı olan tüm bireyler; eğitim ihtiyaçları, ilgi, yetenek ve yeterlilikleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.

b) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimine erken yaşta başlanır.

c) Özel eğitim hizmetleri, özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.

ç) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, eğitim performansları dikkate alınarak, amaç, içerik ve öğretim süreçlerinde ve değerlendirmede uyarlamalar yapılarak, akranları ile birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.

d) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için, rehabilitasyon hizmetlerini sağlayacak kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılır.

e) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin bireysel yeterlilikleri ve tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri dikkate alınarak, bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilir ve eğitim programları bireyselleştirilerek uygulanır.

f) Ailelerin, özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif olarak katılımları ve eğitimleri sağlanır.

g) Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde, üniversitelerin ilgili bölümleri ve özel eğitime ihtiyacı olan bireylere yönelik etkinlik gösteren sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içinde çalışılır.

ğ) Özel eğitim hizmetleri, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır.

İKİNCİ KISIM

Eğitsel Değerlendirme ve Yerleştirme

BİRİNCİ BÖLÜM

Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama, Eğitim Planı

Eğitsel değerlendirme ve tanılama

MADDE 7 – (1) Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde, eğitsel amaçla bireyin tüm gelişim alanındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri ile eğitim ihtiyaçları belirlenerek en az sınırlandırılmış eğitim ortamına ve özel eğitim hizmetine karar verilir.

(2) Bireyin eğitsel değerlendirme ve tanılması rehberlik ve araştırma merkezinde oluşturulan özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından nesnel, standart testler ve bireyin özelliklerine uygun ölçme araçlarıyla yapılır. **(Değişik ikinci cümle: RG-14/3/2009-27169)** Tanılamada; bireyin özürlü sağlık kurulu raporu ile zihinsel, fiziksel, ruhsal, sosyal gelişim özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri, eğitim performansı, ihtiyacı, eğitim hizmetlerinden yararlanma süresi ve bireysel gelişim raporu dikkate alınır.

(3) Eğitsel değerlendirme ve tanılama; eğitimin her tür ve kademesindeki geçişler ile bireylerin eğitim performansı ve eğitim ihtiyaçları dikkate alınarak veli ya da okulun/kurumun isteği üzerine gerektiğinde tekrarlanır.

(4) Eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda özel eğitime ihtiyacı olduğu belirlenen bireyler için Ek-1’de yer alan Özel Eğitim Değerlendirme Kurul Raporu hazırlanır. **(Değişik cümle: RG-31/7/2009-27305)** Bu rapor özel, özel eğitim

kurumlarından destek eğitim hizmeti alan öğrenciler için süresi bitiminde yenilenebilir. Raporunda önerilen destek eğitim süresi en fazla iki yıldır.

(5) Millî eğitim müdürlükleri, örgün ve yaygın eğitim kurumları, sağlık kuruluşları, üniversiteler, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı birimler ve yerel yönetim birimleri özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitsel değerlendirme ve tanınması amacıyla RAM'a yönlendirilmesinde sorumluluğu paylaşırlar.

(6) **(Değişik: RG-14/3/2009-27169)** Eğitsel değerlendirme ve tanılama hizmetlerine ilişkin bilgi işlem hizmetleri, Bakanlıkça geliştirilen RAM Modülü üzerinden yapılır.

Eğitsel değerlendirme ve tanılamamanın ilkeleri

MADDE 8 – (1) Eğitsel değerlendirme ve tanılamamanın ilkeleri şunlardır:

- a) Eğitsel değerlendirme ve tanılama erken yaşta yapılır.
- b) Eğitsel değerlendirme ve tanılama, bireyin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri ile eğitim ihtiyaçları birlikte değerlendirilerek yapılır.
- c) Eğitsel değerlendirme ve tanılama; fiziksel, sosyal ve psikolojik bakımdan birey için en uygun ortamda yapılır.
- ç) Eğitsel değerlendirme ve tanılama, bireyin yetersizliğine göre birden fazla yöntem ve teknik ile uygun ölçme araçları kullanılarak yapılır.
- d) Eğitsel değerlendirme ve tanılama, bireyin eğitim ihtiyacı ve gelişimi dikkate alınarak gerektiğinde tekrarlanır.
- e) Eğitsel değerlendirme ve tanılamada, bireyin öğrenme ortamları ile yeterli ve yetersiz olduğu yönler birlikte değerlendirilir.
- f) Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde veli, okul ve uzmanlar iş birliği içinde çalışırlar.
- g) Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde ailenin ve gerektiğinde bireyin görüşü alınır.
- ğ) Eğitsel değerlendirme ve tanılama süreciyle ilgili olarak birey ile ailenin görüş ve onayları alınmadan hiçbir açıklama yapılamaz. Eğitsel değerlendirme ve tanılama sonuçları sadece yasal ve eğitimle ilgili kararlar almak için kullanılır.

Eğitsel değerlendirme ve tanılama için gerekli belgeler

MADDE 9 – (1) Eğitsel değerlendirme ve tanılamaya alınacak bireyler için aşağıdaki belgeler istenir:

- a) **(Değişik: RG-31/7/2009-27305)** Bireyin, velisinin ya da resmî okul ve kurum yönetiminin yazılı başvurusu.

b) Okula/kuruma kayıtlı öğrenciler için bireysel gelişim raporu.

c) (Mülga: RG-14/3/2009-27169)

ç) (Değişik: RG-31/7/2009-27305) Destek eğitim amaçlı müracaatlarda tıbbi tanılması ile ilgili özürlü sağlık kurulu raporu.

Eğitim planı

MADDE 10 – (1) Özel eğitime ihtiyacı olan her birey için Ek-1/a’da yer alan Eğitim Planı Örneği hazırlanır. Eğitim planında, bireyin tüm gelişim ve akademik disiplin alanlarındaki performansı ile öncelikli eğitim ihtiyaçlarına göre belirlenen yıllık amaçlar yer alır.

(2) Eğitsel değerlendirme ve tanılması ilk kez yapılan her bireyin eğitim planı özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından hazırlanır.

(3) Eğitim planı yeniden hazırlanırken öğrencinin o yıla ait bireysel gelişim raporu ile bir önceki eğitim planı dikkate alınır.

(4) (Değişik: RG-14/3/2009-27169) Her tür ve derecedeki resmî veya özel okul/kurumlara devam eden öğrencilerin eğitim planı her yıl BEP geliştirme birimi tarafından yenilenir.

(5) (Değişik: RG-31/7/2009-27305) Destek eğitim hizmeti verilen özel, özel eğitim okul ve kurumlarındaki bireylerin eğitim planı, özel eğitim değerlendirme kurulu raporu süresi sonunda özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından yenilenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Yönlendirme, Yerleştirme ve İzleme

Yönlendirme

MADDE 11 – (1) Yönlendirme, özel eğitime ihtiyacı olan bireyin eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucuna göre en az sınırlandırılmış eğitim ortamı ve özel eğitim hizmetine karar verilerek eğitim planı ve özel eğitim değerlendirme kurul raporu hazırlanmasını içeren bir süreçtir.

(2) Özel özel eğitim okul ve kurumlarında eğitim ve/veya destek eğitim hizmeti alacak bireyler, eğitim planı ve özel eğitim değerlendirme kurul raporu ile okul ve kurumlara doğrudan başvurabilir.

(3) (Ek: RG-14/3/2009-27169) Özel Eğitim Değerlendirme Kurulunca; destek eğitim alması uygun görülen bireyler için gerektiğinde bir yıllık sürenin altında da destek eğitime yönlendirme kararı alınabilir.

Yerleştirme

MADDE 12 – (1) Özel eğitim hizmetleri kurulu, özel eğitim değerlendirme kurul raporu doğrultusunda özel eğitime ihtiyacı olan bireyi uygun resmî okul veya kuruma yerleştirir. (Ek cümle: RG-14/3/2009-27169) Bu kurul, Özel Eğitim

Değerlendirme Kurulunun yönlendirme raporu ve velinin isteği doğrultusunda özel okullarda öğrenimlerini sürdüren öğrencinin, bulunduğu okulda kaynaştırma yoluyla eğitime devam etmesi için de karar alabilir.

(2) Bireylerin uygun eğitim ortamına yerleştirilmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin öncelikle yetersizliği olmayan akranlarının devam ettiği sınıf olmak üzere, özel eğitim sınıfı, gündüzlü özel eğitim okulu/kurumu, yatılı özel eğitim okulu/kurumu gibi en az sınırlandırılmış ortamdaki en çok sınırlandırılmış ortamda eğitimlerini sürdürmelerini sağlayacak şekilde yerleştirilmelerine dikkat edilir.

b) Yerleştirme, bireylerin yetersizlik türü ve derecesi, tüm gelişim ve akademik disiplin alanlarındaki performansı, eğitim ihtiyaçları ile ilgi ve istekleri doğrultusunda yapılır.

c) Yerleştirmede, bireyin yerleştirileceği okulun veya kurumun personel durumu, öğrenci mevcudu ve eğitim ortamı göz önünde bulundurulur.

ç) Yerleştirme kararında velinin yazılı görüşü dikkate alınır.

d) Birey, ikamet adresine göre mümkün olan en yakın okul veya kuruma yerleştirilir.

e) Yerleştirme kararına; bireyin velisi karar tarihinden itibaren, yerleştirme kararı verilen okul veya kurumdaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu ise kayıt tarihinden itibaren 70 iş günü içinde itiraz edebilir.

f) Eğitimin her aşamasında, bireyin gelişimi ve eğitim performansı doğrultusunda durumuna uygun yeni bir okula veya kuruma yerleştirilmesi kararı alınır.

İzleme

MADDE 13 – (1) Özel eğitim hizmetlerinin planlanması ve eğitimde sürekliliğin sağlanması amacıyla erken çocukluk döneminden itibaren eğitimin her kademesinde özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin gelişimlerinin izlenmesi esastır.

(2) Bireylerin gelişimlerinin izlenmesi; önerilen özel eğitim hizmetlerinin uygunluğunun ve BEP'lerinde yer alan amaçların gerçekleşme düzeyi bakımından değerlendirilerek her yıl eğitim planlarının yenilenmesi yoluyla yürütülür.

(3) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin gelişimlerinin izlenmesine yönelik faaliyetler; özel eğitim hizmetleri kurulu, rehberlik ve araştırma merkezleri, okullar, kurumlar ve ailenin iş birliğiyle yürütülür.

ÜÇÜNCÜ KISIM
Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu ve
Özel Eğitim Değerlendirme Kurulunun
Görevleri, Çalışma Usul ve Esasları
BİRİNCİ BÖLÜM
Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu

Özel eğitim hizmetleri kurulu

MADDE 14 – (1) Eğitim-öğretim kurumlarındaki özel eğitim hizmetlerini düzenlemek, bu hizmetlerin eş güdümünü sağlamak, izlemek ve değerlendirmek üzere il millî ve ilçe millî eğitim müdürlüklerinde özel eğitim hizmetleri kurulu oluşturulur.

(2) Özel eğitim hizmetleri kurulu; millî eğitim müdürünün görevlendireceği müdür yardımcısı veya şube müdürünün başkanlığında;

a) Özel eğitim değerlendirme kurulu başkanı ya da birden fazla kurul başkanı olan illerde bir başkan,

b) Bir özel eğitim okul veya kurum müdürü, özel eğitim okulu veya kurumu bulunmayan yerlerde ise kaynaştırma uygulaması yapılan ilköğretim ya da ortaöğretim kurumlarından bir müdür,

c) Bir rehber öğretmen,

ç) Görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenlerinden bir öğretmen,

d) (**Değişik: RG-31/7/2009-27305**) Bulunması hâlinde gezerek özel eğitim görevi yapan bir öğretmenden, oluşur.

(3) Özel eğitim hizmetleri kuruluna gerektiğinde görüşlerine başvurulmak üzere; bireyin velisi, özel eğitim alanında yetişmiş ilköğretim müfettişi, bireyin eğitsel değerlendirmesi ve tanınmasının yapıldığı RAM temsilcisi, bireyin yerleştirilmesi planlanan okul veya kurum temsilcisi, sınıf öğretmeni ve ilgili sivil toplum kuruluşu temsilcisi, bireyin yetersizlik türü ve özelliğine göre ilgili diğer meslek elemanının katılımı sağlanır.

Özel eğitim hizmetleri kurulu başkanının görevleri

MADDE 15 – (1) Özel eğitim hizmetleri kurulu başkanının görevleri şunlardır:

a) Özel eğitim hizmetleri kurulu üyelerini belirleyerek kurulun oluşumunu sağlamak.

b) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin resmî okul ve kurumlara yerleştirilmesini sağlamak.

c) Özel eğitim değerlendirme kurulu başkanının görüş ve önerileri doğrultusunda bu kurulda yer alacak RAM personeli dışındaki personelin görevlendirilmesini sağlamak.

ç) İl ve ilçe düzeyindeki özel eğitim hizmetlerinin planlanması, değerlendirilmesi ve eş güdümünü sağlamak.

d) Bakanlığa bağlı her tür ve kademedeki kaynaştırma yoluyla eğitim hizmetlerini yürüten resmî ve özel okul ve kurumlarda, destek eğitim odası ve özel eğitim sınıfı açılması için gerekli tedbirleri almak.

e) RAM'ların, özel eğitim okul ve kurumlarının, özel eğitim sınıflarının, destek eğitim odalarının personel ihtiyaçlarını belirleyerek gerekli tedbirleri almak.

f) Özel eğitim okul ve kurumları ile kaynaştırma yoluyla eğitim yapılan okul ve kurumlardaki özel eğitim hizmetlerine yönelik derslik, araç-gereç gibi ihtiyaçların sağlanması için tedbir almak.

g) Bulunduğu ilde bir okula yerleştirilemeyen bireylerden, yatılı ilköğretim okuluna yerleştirilecekleri valiliklere, yatılı ortaöğretim kurumlarına yerleştirilecekleri ise Genel Müdürlüğe bildirmek.

ğ) Özel eğitim değerlendirme kurulunun sekretarya, arşiv hizmetleri için gerekli personel görevlendirmesini, bu hizmetler için veri tabanı oluşturulmasını ve bilgi iletişim desteğini sağlamak.

Özel eğitim hizmetleri kurulunun görevleri

MADDE 16 – (1) Özel eğitim hizmetleri kurulunun görevleri şunlardır:

a) Özel eğitim değerlendirme kurulu raporu doğrultusunda öğrencilerin resmî okul veya kuruma yerleştirilmesine karar vermek ve gerekli özel eğitim tedbirlerini almak.

b) Özel eğitim hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi ve izlenmesi amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak.

c) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin tespitine yönelik tarama çalışmaları ve tespit edilen bireylerle ilgili eğitim hizmetlerini planlamak.

ç) RAM tarafından yapılacak özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri belirlemeye yönelik taramalar ile evde eğitim hizmetleri için gerekli personel, araç-gereç, taşıt gibi ihtiyaçların karşılanması amacıyla millî eğitim müdürlüklerine teklifte bulunmak.

d) Destek eğitim odası ve özel eğitim sınıfları açılması için millî eğitim müdürlüğüne teklifte bulunmak.

e) Kaynaştırma yoluyla eğitim yapılan okulların, destek eğitim odalarının ve özel eğitim sınıflarının ihtiyaçlarını belirlemek.

f) RAM'lar, özel eğitim okul ve kurumları, destek eğitim odası, özel eğitim sınıfları ve evde eğitim hizmetlerinde görevlendirilecek personel için millî eğitim müdürlüklerine teklifte bulunmak.

g) Gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmenlerin görev dağılımını ve görev yerleri ile ilgili düzenlemeleri yapmak.

ğ) Eğitsel değerlendirme ve tanılama ile yerleştirme kararına yapılan itirazları inceleyerek gerekli tedbirleri almak.

h) Özel eğitim hizmetlerine yönelik personel yetiştirilmesi amacıyla hizmet içi eğitim faaliyetleri düzenlenmesi için millî eğitim müdürlüklerine teklifte bulunmak.

ı) Destek eğitim hizmeti alan öğrencilerle ilgili olumlu gelişme olmadığını belirten başvuruları değerlendirmek ve ilgili okulun/kurumun gerekli tedbirleri almasını sağlamak.

i) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Özel eğitim uygulama merkezleri (okulları) ve özel eğitim iş uygulama merkezlerinde (okullarında) grup eğitimine uyum sağlayamayan ve bire bir eğitim alması gereken öğrenciler ile zorunlu öğrenim çağındaki birden fazla yetersizliği olan öğrencilerin eğitimini haftada toplam 10 saatten az olmamak üzere planlamak.

j) Özel eğitim hizmetlerine ilişkin politikaların geliştirilmesinde, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerle ilgili sivil toplum kuruluşlarının görüş ve önerilerini almak.

k) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerini kesintisiz sürdürebilmeleri için rehabilitasyonlarını sağlayacak kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak.

Özel eğitim hizmetleri kurulunun çalışma usul ve esasları

MADDE 17 – (1) Özel eğitim hizmetleri kurulunun çalışma usul ve esasları şunlardır:

a) Kurul üyelerinin süresi bir yıldır.

b) Kurul üyelerinin görevden ayrılması hâlinde en geç 15 gün içinde yerlerine görevlendirme yapılır.

c) Kurul kararları, oy çokluğu ile alınır.

ç) Kurul haftada bir toplanır. Ancak, kurul gündeminin yoğun olması ve kurul başkanının gerekli gördüğü durumlarda süreye bağlı kalınmaksızın kurul toplanır.

d) Özel eğitim değerlendirme kurulu raporları incelenerek en geç 15 gün içinde karara bağlanır. Bu karar, bireyin velisine, ilgili okula/kuruma ve RAM'a yazılı olarak bildirilir.

e) Bireyin ikâmet ettiği ilçede uygun özel eğitim okulu veya kurumu bulunmaması hâlinde yerleştirme kararı il özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından alınır.

Özel eğitim hizmetleri kuruluna yapılacak itirazlar

MADDE 18 – (1) Özel eğitim hizmetleri kuruluna yapılacak itirazlarda aşağıdaki hususlara dikkat edilir:

a) Veli, eğitsel değerlendirme ve tanılama ile yerleştirme kararlarının her birine birer defa olmak üzere, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren 60 gün içinde itiraz edebilir.

b) Okul ve kurumlardaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu, okula/kuruma kayıt tarihinden itibaren en az 70 iş günlük izleme süreci sonucunda öğrenciyle ilgili eğitsel değerlendirme ve tanılama ya da yerleştirme kararının uygun bulunmaması hâlinde yeniden değerlendirilmesi isteğiyle özel eğitim hizmetleri kuruluna itiraz edebilir.

c) Eğitsel değerlendirme ve tanılama ile yerleştirme kararlarıyla ilgili özel eğitim hizmetleri kuruluna yapılacak itirazlar incelenerek en geç 30 gün içerisinde sonuçlandırılır. Sonuç, veliye, okula/kuruma ve RAM'a yazılı olarak bildirilir.

ç) Özel eğitim hizmetleri kuruluna yapılacak itirazların değerlendirilmesinde, gerektiğinde üniversitelerin ilgili bölümleri ile ilgili meslek elemanlarının görüş ve önerileri dikkate alınır.

İKİNCİ BÖLÜM

Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu

Özel eğitim değerlendirme kurulu

MADDE 19 – (1) Eğitsel değerlendirme ve tanılama hizmetlerini yürütmek üzere RAM'ın teklifi ve millî eğitim müdürlüğünün onayı ile RAM'larda özel eğitim değerlendirme kurulu oluşturulur.

(2) (**Değişik: RG-31/7/2009-27305**) Özel eğitim değerlendirme kurulu, RAM müdürünün görevlendireceği müdür yardımcısı ya da bölüm başkanı başkanlığında;

a) Özel eğitim hizmetleri bölüm başkanı,

b) Psikolojik ölçme araçlarını kullanabilen bir rehber öğretmen,

c) Görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenlerinden bir öğretmen,

ç) Bulunması hâlinde gezerek özel eğitim görevi yapan bir öğretmen,

d) Bireyin velisinden oluşur.

(3) Özel eğitim değerlendirme kuruluna üyelerin dışında gerektiğinde; eğitim programcısı, odyolog, psikolog, psikometrist, sosyal çalışmacı, dil ve konuşma terapisti, fizyoterapist, uzman hekim gibi diğer meslek elemanlarından seçilecek

birer kişi, ıracılık ve yaygın eğitime gidecekler için ilgili kurum temsilcisi, özel eğitime ihtiyaçı olan bireyin çalıştığı kurumdaki iş yeri temsilcisi kurula ye olarak katılabilir.

(4) zel eğitim değerlendirme kurulunca, bilgilerine başvurulmak üzere; özel eğitime ihtiyaç duyan bireyin sınıf ve alan ğretmeni, sınıf rehber ğretmeni, kayıtlı olduğu okulun veya kurumun müdürü, başvuru yapan kurum temsilcisi, özel eğitim hizmetleri kurul yesi, üniversitelerin ilgili bölümlerinden ğretim yesi ve sivil toplum kuruluşu temsilcisi çağrılabilir.

Özel eğitim değerlendirme kurulu başkanının görevleri

MADDE 20 – (1) zel eğitim değerlendirme kurulu başkanının görevleri şunlardır:

a) zel eğitim değerlendirme kurulu üyelerini belirleyerek kurulun oluşumunu sağlamak.

b) Eğitsel değerlendirme ve tanılama hizmetlerinin disiplinler arası bir yaklaşımla bütünlük içinde planlanması ve yürütülmesinde ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yaparak eşgüdümü sağlamak.

c) Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde, ailenin ve gerektiğinde görüşlerine başvurulmak üzere ilgili kişi ve meslek elemanının kurula katılımını sağlamak.

) Destek eğitim hizmeti alan öğrencilerin eğitim performanslarında gelişme olmadığının tespit edilmesi hâlinde, eğitim hizmeti veren okul ve kurumla ilgili denetimin yapılması hususunda özel eğitim hizmetleri kurulunu bilgilendirmek.

d) Kurul kararlarının tebliğ edilmesini ve kararlara ilişkin kayıtlar ile arşiv hizmetlerinin yürütülmesini sağlamak.

Özel eğitim değerlendirme kurulunun görevleri

MADDE 21 – (1) zel eğitim değerlendirme kurulunun görevleri şunlardır:

a) zel eğitime ihtiyaçı olan bireyin eğitsel değerlendirme ve tanılmasını yapmak.

b) Bireyin eğitsel değerlendirme ve tanılanması sürecinde bireyin ailesini ve/veya okulu/kurumu, gerektiğinde tıbbi değerlendirme ile RAM’da yapılamaması durumunda psiko-sosyal değerlendirme için ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirmek.

c) Eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunu dikkate alarak birey için en az sınırlandırılmış eğitim ortamı ve özel eğitim hizmetine ilişkin öneride bulunmak.

) zel eğitime ihtiyaçı olan bireylerin eğitim planlarını hazırlamak.

d) İhtiyacı olan bireyin alacağı destek eğitimin türüne ve süresine karar vermek.

e) Eğitsel değerlendirme ve tanılması yapılan bireyler için uygun eğitim ortamı, alacağı destek eğitim hizmeti ve eğitim planını içeren değerlendirme sonuçlarını Ek-1’de yer alan Özel Eğitim Değerlendirme Kurul Raporunu düzenleyerek millî eğitim müdürlüklerinin onayına sunmak.

f) Bireyin eğitsel değerlendirme ve tanılama sonuçları ile diğer bilgi ve belgelerinin yer aldığı özel eğitim değerlendirme dosyası oluşturmak.

g) Özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından verilen yerleştirme kararı doğrultusunda ilgili okul veya kurum ile iş birliği yaparak uygulamayı takip etmek.

ğ) Bireyin uygun yerleştirilmediği durumlarda eğitsel değerlendirme ve tanılamayı tekrarlamak.

h) Özel eğitim değerlendirme kurulu raporu doğrultusunda, yerleştirmenin yapıldığı okula/kuruma, özel eğitime ihtiyacı olan bireylere, eğitim planının uygulanması ve destek eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde görev alanlara ve aileye rehberlik etmek.

ı) Ailenin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine katılımını ve bilgilendirilmesini sağlamak.

i) Ailelerin ihtiyaçları doğrultusunda aile eğitim programları düzenlemek, diğer kurum ve kuruluşlarda düzenlenen aile eğitim programları hakkında aileyi bilgilendirmek.

j) Çıraklık ve mesleki eğitime devam etmek isteyen bireyleri; ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda sağlık kurulu raporunu da dikkate alarak uygun alanlara yönlendirmek ve bu kurumlara devam eden bireylerin izlenmesini sağlamak.

k) Yükseköğrenime başvuracak özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin, meslek seçimi ile meslekler ve üniversiteler konusunda bilgilendirilmesini sağlamak.

Özel eğitim değerlendirme kurulunun çalışma usul ve esasları

MADDE 22 – (1) Özel eğitim değerlendirme kurulunun çalışma usul ve esasları şunlardır:

a) Kurul üyelerinin görev süresi bir yıldır.

b) Kurulun çalışma gün ve saatleri, ihtiyaç doğrultusunda süreklilik gösterecek şekilde planlanır.

c) Kurul kararları, oy çokluğu ile alınır.

ç) Kurul üyelerinin görevden ayrılması hâlinde en geç 15 gün içinde yerlerine görevlendirme yapılır.

d) RAM bünyesinde görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmeni, gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen, çocuk gelişimi ve eğitimcisi ile psikolojik ölçme araçlarını kullanabilen rehber öğretmen bulunmaması hâlinde, ihtiyaç duyulan personel il içinde görev yerlerine bakılmaksızın kurulda görevlendirilir.

e) Eğitsel değerlendirme ve tanılama amacıyla yapılacak başvurular en geç 60 gün içinde karara bağlanır.

f) Kurul raporu, başvuru evrakında talep edildiği sayıda düzenlenir.

g) (**Değişik: RG-31/7/2009-27305**) Kurul raporları RAM müdürü tarafından onaylanır.

ğ) Kurul raporları onaylandıktan sonra istenilen sayıda sureti ilgili kuruma resmî olarak gönderilir ya da bireyin ailesine imza karşılığı verilir. Kararın bir sureti bireyin dosyasında muhafaza edilir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları

BİRİNCİ BÖLÜM

Kaynaştırma Yoluyla Eğitim ve Başarının Değerlendirilmesi

Kaynaştırma yoluyla eğitim

MADDE 23 – (1) Kaynaştırma yoluyla eğitim; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmî ve özel; okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamalarıdır.

(2) Kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamalarında aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, eğitimlerini öncelikle yetersizliği olmayan akranları ile birlikte aynı kurumda sürdürmeleri sağlanır.

b) Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler kaynaştırma yoluyla eğitimlerini, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte aynı sınıfta tam zamanlı sürdürebilecekleri gibi özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak da sürdürebilirler. Yarı zamanlı kaynaştırma uygulamaları, öğrencilerin bazı derslere yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte aynı sınıfta ya da ders dışı etkinliklere birlikte katılmaları yoluyla yapılır.

c) Eğitim hizmetleri, bireylerin eğitim performansına ve öncelikli ihtiyaçlarına göre planlanır.

ç) Kaynaştırma yoluyla eğitimlerine devam eden öğrenciler, yetersizliği olmayan akranlarıyla aynı sınıfta eğitim görmeleri hâlinde kayıtlı buldukları

okulda uygulanan eğitim programını; özel eğitim sınıflarında ise sınıfın türüne göre bu Yönetmeliğin 26 ncı ve 27 nci maddelerinde belirtilen eğitim programını takip ederler. Öğrencilerin takip ettikleri programlar temel alınarak eğitim performansı ve ihtiyaçları doğrultusunda BEP hazırlanır.

d) Kaynaştırma yoluyla eğitim uygulaması yapılan okul ve kurumlarda, bu Yönetmeliğin 73 üncü maddesinde yer alan hükümler doğrultusunda BEP geliştirme birimi oluşturulur.

e) Kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamaları yapılan okul ve kurumlarda öğrencinin yetersizliğine uygun fiziksel, sosyal, psikolojik ortam düzenlemeleri yapılır. Bu okul ve kurumlarda öğrenciye verilen eğitim hizmetlerinin etkin bir biçimde yürütülebilmesi amacıyla özel araç-gereç ile eğitim materyalleri sağlanır ve destek eğitim odası açılır.

f) Kaynaştırma uygulamaları yapılan okul ve kurumlardaki personel, diğer öğrenciler ve onların aileleri özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin özellikleri hakkında okul idaresince yapılan planlama doğrultusunda RAM, BEP geliştirme birimindeki ilgili kişilerce bilgilendirilir.

g) Okul ve kurumlarda, kaynaştırma yoluyla eğitim alacak bireylerin bir sınıfa en fazla iki birey olacak şekilde eşit olarak dağılımı sağlanır.

ğ) Kaynaştırma yoluyla eğitimlerine devam eden bireylerin bulunduğu sınıflarda sınıf mevcudları; okul öncesi eğitim kurumlarında özel eğitime ihtiyacı olan iki bireyin bulunduğu sınıflarda 10, bir bireyin bulunduğu sınıflarda 20 öğrenciyi geçmeyecek şekilde düzenlenir. Diğer kademelerdeki eğitim kurumlarında ise sınıf mevcudları; özel eğitime ihtiyacı olan iki bireyin bulunduğu sınıflarda 25, bir bireyin bulunduğu sınıflarda 35 öğrenciyi geçmeyecek şekilde düzenlenir.

h) Kaynaştırma yoluyla eğitimlerine devam eden öğrencilerin destek eğitim hizmeti almaları için gerekli düzenlemeler yapılır. Bu doğrultuda destek eğitim hizmetleri, sınıf içi yardım şeklinde olabileceği gibi destek eğitim odalarında da verilebilir.

ı) Özel eğitim okul ve kurumlarına devam eden öğrencilerin kaynaştırma uygulamaları kapsamında, yetersizliği olmayan akranlarının devam ettiği okul ve kurumlarda bazı derslere ve sosyal etkinliklere katılması için gerekli tedbirler alınır.

i) Kaynaştırma yoluyla eğitimlerine devam eden öğrencilerin yetersizlik türü, eğitim performansı ve ihtiyacına göre; araç-gereç, eğitim materyalleri, öğretim yöntem ve teknikleri ile ölçme ve değerlendirmede gerekli tedbirler alınarak düzenlemeler yapılır.

j) Kaynaştırma uygulamaları ilköğretim programlarını uygulayan özel eğitim okul ve kurumlarında; yetersizliği olmayan öğrencilerin, yetersizliği olan öğrencilerle aynı sınıfta eğitim görmeleri yoluyla ya da yetersizliği olmayan

öğrenciler için bu okul ve kurumların bünyesinde ayrı sınıf açılması şeklinde de uygulanabilir.

k) Yetersizliği olmayan öğrenciler, istekleri doğrultusunda, çevrelerindeki özel eğitim okullarında açılacak sınıflara kayıt yaptırabilirler. Bu sınıfların mevcutları 5'i özel eğitime ihtiyacı olan birey olmak üzere okul öncesi eğitimde en fazla 14, ilköğretim ve ortaöğretimde 20, yaygın eğitimde 10 öğrenciden oluşur.

1) (Mülga: RG-21/7/2012-28360)

Başarının değerlendirilmesi

MADDE 24 – (1) Kaynaştırma yoluyla eğitimlerine devam eden öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesinde ilgili mevzuatın yanında aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Bulunduğu okulun eğitim programını veya denkliği olan bir programı izleyen öğrencilerin başarıları, devam ettikleri okulun sınıf geçme ve sınavlarla ilgili hükümlerine göre değerlendirilir. Ancak, değerlendirmelerde öğrencilerin BEP'leri dikkate alınır.

b) Bulunduğu okulun eğitim programına denkliği olmayan bir özel eğitim programını izleyen öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesiyle ilgili işlemler, bu Yönetmeliğin **(Değişik ibare: RG-14/3/2009-27169) 84** inci maddesindeki ilgili hükümlere göre yapılır.

c) Öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesinde kullanılacak yöntem, teknik, ölçme araçları ve değerlendirme süresi, değerlendirme zamanı, değerlendirme aralıkları, değerlendirmeden sorumlu kişiler ve değerlendirmenin yapılacağı ortam, BEP geliştirme biriminin görüş ve önerileri doğrultusunda belirlenir.

ç) Yazma güçlüğü olan öğrenciler ve özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin değerlendirilmesi sözlü, sözlü ifadeye güçlük yaşayan öğrencilerin değerlendirilmesi ise yazılı olarak yapılır. Yazılı ve sözlü ifade etme becerilerinde yetersizliği olan bireyler ise davranışlarının gözlemlenmesi yoluyla değerlendirilir.

d) Yazılı sınavlar öğrencilerin yetersizlik türüne, eğitim performanslarına ve gelişim özelliklerine göre çeşitlendirilir. Sınavlar kısa cevaplı ve az sorulu olarak düzenlenir.

e) Öğrenciler, yetersizliklerinden kaynaklanan güçlüklerini gidermek amacıyla sınavlarda uygun araç-gereç, cihaz ve yöntemlerden yararlandırılır. İhtiyacı olan bireyler için yazılı sınavlarda refakat etmek üzere bir öğretmen görevlendirilir.

f) Görme yetersizliği olan öğrencilerin yazılı sınavlarda Braille yazı olarak verdiği cevaplar sınavdan hemen sonra öğretmenin öğrenciye okutmasıyla değerlendirilir. Bu öğrenciler, çizimli ve şekilli sorulardan muaf tutulurlar. Az gören öğrenciler için sınav soruları kalın ve büyük puntolu hazırlanır.

g) (**Değişik: RG-21/7/2012-28360**) İşitme ve hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler ilköğretim ve ortaöğretimde, istekleri doğrultusunda yabancı dil programlarındaki bazı bilgi ve becerilerin öğretiminden veya dersin tamamından muaf tutulurlar.

ğ) Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler; dikkat, bellekte tutma ve hatırlama güçlükleri dikkate alınarak daha sık aralıklarla değerlendirilirler.

h) Otistik bireyler ile duygusal ve davranış bozukluğu olan öğrencilerin değerlendirilmesi, iletişim özellikleri ile sosyal-duygusal hazır bulunuşlukları dikkate alınarak yapılır.

ı) Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan öğrencilerin değerlendirilmesi, bu öğrencilerin özellikleri dikkate alınarak daha sık aralıklarla ve kısa süreli sınavlarla yapılır.

i) Kas ve sinir sistemi bozukluklarına bağlı motor becerilerde yetersizliği olan öğrenciler motor beceri gerektiren derslerin uygulamalı bölümlerinden istekleri doğrultusunda muaf tutulurlar.

İKİNCİ BÖLÜM

Özel Eğitim Sınıfları

Özel eğitim sınıflarının açılması

MADDE 25 – (1) Özel eğitime ihtiyacı olan ve ayrı bir sınıfta eğitim almaları uygun bulunan bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile bir arada eğitim görmeleri amacıyla her tür ve kademedeki resmî ve özel okul ve kurumlarda, özel eğitim hizmetleri kurulunun önerisi doğrultusunda millî eğitim müdürlükleri tarafından özel eğitim sınıfları açılabilir.

(2) Bu okul ve kurumlarda, uygulanacak eğitim programı temel alınarak iki tür özel eğitim sınıfı oluşturulur.

Bulunduğu okulun veya kurumun eğitim programını uygulayan özel eğitim sınıfları

MADDE 26 – (1) (Değişik cümle: RG-21/7/2012-28360) Zorunlu öğrenim çağındaki bireylerden ilköğretim kurumları programlarını veya ortaöğretim kurumları programlarını takip edebilecek durumda olan bireyler için açılan özel eğitim sınıflarında, eğitim ve öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Özel eğitim sınıflarında aynı tür yetersizliği olan öğrenciler eğitim görür.

b) Özel eğitim sınıflarında görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri görev yapar. Bu sınıflara, öğrencilerin yetersizlik türüne göre öğretmen görevlendirmesi yapılır.

c) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Görme ve işitme yetersizliği olan öğrenciler için açılan sınıflarda birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılır ve bu öğrencilerin 5 inci sınıftan itibaren akranlarıyla aynı sınıfta eğitim görmeleri sağlanır. 1-4'üncü sınıflarda dersler sınıf öğretmenleri tarafından okutulur. Ancak, yabancı dil ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin alan öğretmenlerince okutulması esastır. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere sınıf öğretmeni de katılır.

ç) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Zihinsel yetersizliği veya otizmi olan öğrenciler için açılan 1-4 ve 5-8 inci sınıflarda birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılır. 1-4 ve 5-8 inci sınıflarda dersler sınıf öğretmenleri tarafından okutulur. Ancak, özel yetenek gerektiren dersler ile din kültürü ve ahlak bilgisi ve yabancı dil derslerinin alan öğretmenleri tarafından okutulması esastır. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere sınıf öğretmeni de katılır.

d) **(Mülga: RG-21/7/2012-28360)**

e) Bu sınıflardaki öğrenciler, buldukları okul veya kurumda uygulanan eğitim programını takip ederler. Bu program temel alınarak, öğrencilerin eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda BEP'leri hazırlanır.

f) Özel eğitim sınıflarının mevcudu en fazla; okul öncesi eğitimde ve ilköğretimde 10, ortaöğretim ve yaygın eğitimde 15 öğrenciden oluşur. Ancak, otistik çocuklar için her tür ve kademede açılan özel eğitim sınıflarında ise sınıf mevcudu en fazla 4 öğrencidir.

g) Özel eğitim sınıfını tamamlayan öğrencilere kayıtlı bulunduğu okulu veya kurumu tamamlayan yetersizliği olmayan diğer öğrencilere verilen belge verilir.

ğ) Bu sınıflar ders, dinlenme, yemek ve diğer etkinlik saatleri bakımından okulda/kurumda uygulanan programa uyarlar.

h) Sınıfların okul/kurum içindeki yeri, öğrencilerin yetersizlik türü dikkate alınarak belirlenir.

ı) Öğrencilerin akranlarıyla bir arada bulunduğu ders, yemek ve diğer etkinlik saatlerinde sosyal uyumlarına yönelik düzenlemeler yapılarak gerekli koruyucu tedbirler alınır.

i) Okul ve kurumlarda özel eğitim sınıfına devam eden öğrencilerin, yetersizliği olmayan akranları ile alan dersleri ve sosyal etkinlikleri bir arada yapmalarını sağlamaya yönelik düzenlemeler yapılır.

j) Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumları bünyesinde özel eğitim sınıfları açılabilir. Bu sınıflarda; okul veya kurumun eğitim programı, okulun fizikî şartları ve personel durumu, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin yetersizliği ve gelişim özellikleri ile bireysel yeterlilikleri dikkate alınarak gerekli düzenlemeler yapılır.

Bulunduğu okulun veya kurumun eğitim programından farklı bir eğitim programı uygulayan özel eğitim sınıfları

MADDE 27 – (1) (Değişik cümle: RG-21/7/2012-28360) Zorunlu öğrenim çağındaki bireylerden ilköğretim veya ortaöğretim kurumları programlarını takip edemeyecek durumda olan bireyler için açılan özel eğitim sınıflarında eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde, aynı yetersizliği olan bireyler için açılan özel eğitim okul ve kurumlarının mevzuat hükümlerinin yanı sıra aşağıdaki hususlar da dikkate alınır:

- a) Özel eğitim sınıflarında, aynı tür yetersizliği olan öğrenciler eğitim görür.
- b) Bu sınıflarda eğitim alan öğrenciler, yetersizlik türüne göre hazırlanan özel eğitim programını takip ederler. Öğrencilerin BEP'leri hazırlanırken takip ettikleri bu eğitim programı temel alınır.
- c) Açılan özel eğitim sınıflarında birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılır.
- ç) Özel eğitim sınıflarında görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri görev yapar. Ancak, bu sınıflarda zihinsel engelliler sınıf öğretmenin görevlendirmesine öncelik verilir.
- d) Sınıfların mevcutları, takip edilen eğitim programının uygulandığı okul veya kurumlardaki mevcutlar dikkate alınarak oluşturulur.
- e) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Dersler 1-4, 5-8 ve 9-12 nci sınıflarda sınıf öğretmenleri tarafından okutulur. Ancak, özel yetenek gerektiren dersler ve meslek dersleri ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin alan öğretmenleri tarafından okutulması esastır. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere sınıf öğretmeni de katılır.
- f) Özel eğitim sınıfını tamamlayan öğrencilere, takip ettikleri özel eğitim programını uygulayan özel eğitim okul veya kurumlarındaki programı tamamlayan öğrencilere verilen belge verilir.
- g) Bu sınıflarda ders, dinlenme, yemek ve diğer etkinlik saatlerinde okul veya kurumda uygulanan programa uyulur.
- ğ) Öğrencilerin akranlarıyla bir arada bulunduğu ders, yemek ve diğer etkinlik saatlerinde sosyal uyumlarına yönelik düzenlemeler yapılarak koruyucu tedbirler alınır.
- h) Okul ve kurumlarda özel eğitim sınıfına devam eden öğrencilerin, yetersizliği olmayan akranları ile bazı ders ve sosyal etkinlikleri bir arada yapmalarını sağlamaya yönelik düzenlemeler yapılır.
- ı) Sınıfların okul içindeki yeri, öğrencilerin yetersizlik türü dikkate alınarak belirlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Destek Eğitim Odası

Destek eğitim odası açılması

MADDE 28 – (1) Okul ve kurumlarda, yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte aynı sınıfta eğitimlerine devam eden özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler ile üstün yetenekli öğrenciler için özel araç-gereçler ile eğitim materyalleri sağlanarak özel eğitim desteği verilmesi amacıyla destek eğitim odası açılır.

(2) Destek eğitim odasında eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Destek eğitim odaları, özel eğitim hizmetleri kurulunun önerisi doğrultusunda millî eğitim müdürlükleri tarafından açılır.

b) Destek eğitim alacak öğrenci sayısına göre okulda veya kurumda birden fazla destek eğitim odası açılabilir.

c) Destek eğitim odasında yürütülecek eğitim hizmetlerinin planlaması okul yönetimince yapılır.

ç) Destek eğitim odasında eğitim alacak öğrenciler, BEP geliştirme biriminin önerileri doğrultusunda rehberlik ve danışma hizmetleri yürütme komisyonunca belirlenir. Her öğrencinin ihtiyacı doğrultusunda ve azami ölçüde bu eğitimden yararlanması sağlanır.

d) Öğrencinin destek eğitim odasında alacağı haftalık ders saati, haftalık toplam ders saatinin % 40'ını aşmayacak şekilde planlanır.

e) Destek eğitim odasında öğrencilerin eğitim performansları dikkate alınarak birebir eğitim yapılır. Ancak, gerektiğinde eğitim performansı bakımından aynı seviyede olan öğrencilerle grup eğitimi de yapılabilir.

f) Destek eğitim odasında, öğrencilerin eğitim performansı ve ihtiyaçları, yetersizlik türüne uygun araç-gereç ve eğitim materyalleri bulunur.

g) Destek eğitim odası açılan okullarda öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarına göre görme, işitme, zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri öncelikli olmak üzere, gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen, sınıf öğretmeni ve alan öğretmenleri görevlendirilir. Destek eğitim odasına öncelikle okulun öğretmenlerinden olmak üzere RAM'da görevli öğretmenler ya da diğer okul ve kurumlardaki öğretmenler görevlendirilir.

ğ) Öğrencinin genel başarı değerlendirmesinde, destek eğitim odasında yapılan değerlendirme sonuçları da dikkate alınır.

h) Destek eğitim odasında verilen destek eğitim hizmetleri okulun veya kurumun ders saatleri içinde yapılır.

1) Destek eğitim odasının okul veya kurum içindeki yeri, öğrencilerin yetersizlik türü dikkate alınarak belirlenir.

BEŞİNCİ KISIM

Eğitim Hizmetleri

BİRİNCİ BÖLÜM

Eğitim Tür ve Kademelerindeki Özel Eğitim Hizmetleri

Okul öncesi dönemde özel eğitim hizmetleri

MADDE 29 – (1) (Değişik:RG-21/7/2012-28360) 37-66 ay arasındaki özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin okul öncesi eğitimi zorunludur. Ancak, bu bireyler için okul öncesi eğitim Özel Eğitim Değerlendirme Kurul Raporu ile velisinin yazılı onayı doğrultusunda eylül ayı sonu esas alınarak 78 aya kadar uzatılabilir. e-Okul sistemi üzerinden kaydı yapılan ve okul öncesi eğitim süresi uzatılan çocuklar velisinin resmi başvurusu ve il/ilçe özel eğitim hizmetleri kurulu kararı ile uygun kuruma yerleştirilir.

(2) **(Değişik:RG-21/7/2012-28360)** Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin okul öncesi eğitimlerini, öncelikle okul öncesi eğitim kurumlarında kaynaştırma uygulamaları kapsamında yetersizliği olmayan akranları ile aynı sınıfta veya özel eğitim sınıflarında sürdürmeleri esas olmakla birlikte 37-66 ay arasındaki çocuklar için özel eğitim anaokulu, 48-66 ay arasındaki çocuklar için okul ve kurumlar bünyesinde özel eğitim anasınıfları açılabilir.

İlköğretimde özel eğitim hizmetleri

MADDE 30 – (Değişik: RG-21/7/2012-28360)

(1) Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler ilkököl ve ortaokul kademesindeki eğitimlerini öncelikle kaynaştırma uygulamaları yoluyla akranları ile bir arada sürdürebilecekleri gibi özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için açılan ilkököl ve ortaokullarda da sürdürebilirler.

(2) İlkokul ve ortaokul kademesindeki genel eğitim programlarının amaçlarını gerçekleştiremeyecek durumda olan bireyler ise eğitimlerini, gelişim alanlarındaki performans düzeylerine göre hazırlanmış eğitim programlarının uygulandığı özel eğitim okul ve kurumlarında sürdürürler.

(3) Ortaokulları tamamlayan öğrenciler genel, mesleki ve teknik ortaöğretim okullarına, özel eğitim programı uygulayan özel eğitim okul/kurumlarını tamamlayan öğrenciler özelliklerine uygun okul ve kurumlara yönlendirilirler.

(4) Çeşitli nedenlerle ilköğretim kurumlarını tamamlayamayan ve mecburi ilköğretim çağı dışına çıkan bireyler Millî Eğitim Bakanlığı Açık Öğretim Ortaokulunda eğitimlerini sürdürebilirler. Özel eğitime ihtiyacı olduğunu Özel Eğitim Hizmetleri Kurulundan alınacak belge ile belgelendirenlerde yaş kaydı

aranmaz. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde ve başarılarının değerlendirilmesinde bu Yönetmeliğin 24 üncü maddesindeki hükümler doğrultusunda özel tedbirler alınarak düzenlemeler yapılır.

Ortaöğretimde özel eğitim hizmetleri

MADDE 31 – (1) Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler ortaöğretimlerini, öncelikle kaynaştırma uygulamaları yoluyla akranları ile bir arada genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarında sürdürebilecekleri gibi özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için açılan ortaöğretim kurumlarında da sürdürebilirler.

(2) Merkezî sınavla öğrenci almayan genel, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına yönlendirme kararı alınan özel eğitime ihtiyacı olan bireyler, ilgili birimlerle yapılacak iş birliği çerçevesinde kontenjan sağlanarak yatılı okulların pansiyonlarına Bakanlıkça sınavsız yerleştirilirler.

(3) Genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönlendirme kararı alınanlardan, yatılı okumak isteyen öğrenciler için, ikamet adresine göre yakın yatılı okulların olanakları da değerlendirilerek yeterli kontenjan sağlanır.

(4) İlköğretimlerini tamamlayan ancak çeşitli nedenlerle ortaöğretime devam edemeyen bireyler, uzaktan öğretim yoluyla Millî Eğitim Bakanlığı Açık Öğretim Lisesi veya Millî Eğitim Bakanlığı Mesleki Açık Öğretim Lisesinde eğitimlerini sürdürebilirler. Millî Eğitim Bakanlığı Açık Öğretim Lisesi veya Millî Eğitim Bakanlığı Mesleki Açık Öğretim Lisesine devam eden ve özel eğitime ihtiyacı olduğunu özel eğitim hizmetleri kurulu kararıyla belgelendiren bireylerin eğitim sürecinde ve başarılarının değerlendirilmesinde Bu Yönetmeliğin 24 üncü maddesindeki hükümler doğrultusunda özel tedbirler alınarak düzenlemeler yapılır.

Yüksek öğretimde özel eğitim hizmetleri

MADDE 32 – (1) Ortaöğretimlerini tamamlayan özel eğitime ihtiyacı olan bireyler; RAM'lar, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu veya rehberlik ve psikolojik danışma servisi tarafından yüksek öğretime yönlendirilirler.

(2) Yüksek öğretime giriş sınavlarında ve değerlendirmede bu bireylerin yetersizlik türü ve özelliklerine uygun düzenlemeler yapılması konularında ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılır.

Yaygın eğitimde özel eğitim hizmetleri

MADDE 33 – (1) Özel eğitim kurumları ile diğer kurum ve kuruluşlarda farklı konu ve sürelerde düzenlenen programlarla özel eğitime ihtiyacı olan bireylere yönelik eğitim hizmeti verilir. Bu hizmetlerin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Yaygın eğitim hizmetleri; bireylerin temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak, onları işe ve mesleğe hazırlamak amacıyla yönelik programların hazırlanması ve uygulanması biçiminde yürütülür.

b) Yaygın eğitim programları, ailenin, bireyin eğitime etkin katılımını sağlamaya ve temel yaşam becerilerini kazanmasına yönelik bilgi ve beceriler içerecek şekilde hazırlanır.

c) Yaygın eğitim programları; bireylerin gelişim özellikleri ve yeterlilikleri doğrultusunda bulunduğu çevrenin imkânları ve iş piyasasının talepleri dikkate alınarak uygulama ağırlıklı planlanır.

ç) Yaygın eğitim hizmetleri, illerde oluşturulan il mesleki eğitim kurulu ile resmî ve özel kurum ve kuruluşların iş birliğiyle planlanır ve uygulanır.

d) Kaynaştırma uygulamaları kapsamında özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, diğer resmî ve özel kurum ve kuruluşlarla yapılacak iş birliği çerçevesinde yaygın eğitim programlarından yararlanmaları sağlanır.

e) Özel eğitim okul ve kurumlarında açılan yaygın eğitim programlarına katılan bireylerin işe ve ibateleri eğitimleri süresince Bakanlıkça karşılanır. Ayrıca, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin aile eğitimi programlarına katılan birinci derecedeki yakınları ya da velisi de aynı haktan yararlanır.

f) Yaygın eğitim kurumlarında özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için özel eğitim sınıfları oluşturulabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Evde Eğitim Hizmetleri

Evde eğitim hizmetleri

MADDE 34 – (1) (Değişik cümle: RG-21/7/2012-28360) Okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki özel eğitime ihtiyacı olan bireylerden eğitim ve öğretim kurumlarından doğrudan yararlanamayacak durumda olanlara evde eğitim hizmeti verilmesi esastır:

a) Evde eğitim hizmetleri özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından planlanır.

b) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından evde eğitim hizmeti almasına karar verilen bireylerin kaydı ilköğretim kurumuna, ortaöğretim kurumuna veya özel eğitim merkezi (okul) yapılır. Bu öğrenciler için okula/merkeze (okul) devam etme şartı aranmaz.

c) Bu hizmetler, gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen tarafından sürdürülür. Ancak, bireyin eğitim ihtiyaçları doğrultusunda okul öncesi, sınıf ve alan öğretmenleri de görevlendirilir.

ç) Evde eğitim hizmetinden yararlanan birey, kayıtlı bulunduğu okulda uygulanan öğretim programlarından sorumludur. Ancak BEP geliştirme birimince,

bu programlara dayalı olarak bireyin eğitim performansına göre, ihtiyaç duyduğu alanlarda bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanır.

d) Evde eğitim alan bireyin başarı durumunun değerlendirilmesi, kayıtlı bulunduğu okuldaki diğer öğrenciler gibi yapılır. Ancak, bireyin durumu ve özelliğine göre değerlendirme şekli, yöntem ve tekniklerinde öğretmen tarafından gerekli değişiklikler yapılır ve özel tedbirler alınır.

e) Evde eğitimde, ailelerin bilgilendirilmesi, desteklenmesi ve eğitimin her aşamasına katılımları sağlanır.

f) Evde eğitim süreci birey, aile ve öğretmenin iş birliği ile planlanır.

g) Aile, etkili bir eğitimin gerçekleştirilmesi için uygun eğitim ortamının hazırlanmasını sağlar.

ğ) Bireyin evde eğitim almasını gerektiren şartların ortadan kalkması durumunda bu hizmet sona erdirilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Erken Çocukluk Dönemi Eğitimi

Erken çocukluk döneminde özel eğitim hizmetleri

MADDE 35 – (1) (Değişik: RG-21/7/2012-28360) Erken çocukluk dönemi eğitimi, 0-36 ay arasındaki bireyleri kapsayan eğitimidir. Özel eğitim merkezleri (okul) bünyesinde bu aylar arasındaki özel eğitime ihtiyacı olan çocuklara eğitim hizmeti sunmak üzere özel eğitim hizmetleri kurulunun önerisi doğrultusunda millî eğitim müdürlükleri tarafından özel eğitim erken çocukluk eğitim birimleri açılır.

(2) Bu eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Erken çocukluk dönemi eğitimi hizmetleri, bu dönemdeki eğitimin daha sonraki eğitim kademelerinde istenilen hedeflere ulaşılmasındaki önemi dikkate alınarak planlanır.

b) Erken çocukluk dönemi eğitimi, bireyin eğitimi ve bireyin eğitimine katkı sağlamak amacıyla ailenin bilgilendirilmesi ve desteklenmesi yoluyla yapılır.

c) Erken çocukluk dönemi eğitimi hizmetleri okul ve kurumlarda veya gerektiğinde evde yürütülür.

ç) Erken çocukluk dönemi eğitimi hizmetlerinin planlanması ve koordinasyonu özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından yapılır. Erken çocukluk dönemindeki bireylerin yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim almalarına yönelik tedbirler alınarak buna uygun düzenlemeler yapılır veya açılacak bağımsız birimlerde bu eğitim hizmetleri verilebilir.

d) Erken çocukluk dönemi eğitimi hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesi için öncelikle bireyin ve ailenin eğitim ihtiyaçları belirlenir.

e) Bakanlık, erken çocukluk dönemindeki bireylerin tespiti ve tanılanması ile bu bireylere sunulacak hizmetlerin gerçekleştirilmesinde ilgili kurum ve kuruluşlar ile iş birliği yapar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Aile Eğitimi

Aile eğitimi hizmetleri

MADDE 36 – (1) Aile eğitimi, tüm eğitim kademelerinde bireyin eğitimine katkı sağlamak amacıyla aileye verilecek her türlü rehberlik ve danışmanlık hizmetlerini içeren bir eğitimidir.

(2) Aile eğitimi hizmetleri yürütülürken aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Aile eğitim programları; aile eğitiminde esas olacak genel ilke ve amaçlar doğrultusunda bireyin yetersizliği, gelişim özellikleri, eğitim ihtiyaçları ve ailenin ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanır ve yürütülür.

b) Aile eğitimi hizmetlerinin planlanması ve koordinasyonu özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından yapılır.

c) Aile eğitim programları, RAM'lar, özel eğitim okul ve kurumları, kaynaştırma uygulamaları yapılan okullar tarafından hazırlanır ve yürütülür.

ç) Aile eğitimi hizmetleri, bireyin ve ailenin ihtiyaçları doğrultusunda bireysel, grup ya da uzaktan eğitim şeklinde yürütülür.

d) Aile eğitim programları ailenin katılımıyla bir yıllığına planlanır ve aile ile bireyin eğitim ihtiyaçları doğrultusunda her yıl yeniden geliştirilerek uygulanır.

e) Aile eğitimi hizmetleri, kurumlarda yürütülür. Ancak, ihtiyaç hâlinde bu hizmet evlerde de yürütülebilir.

ALTINCI KISIM

Kurumlar

BİRİNCİ BÖLÜM

Özel Eğitim Okul ve Kurumları

Özel eğitim okul ve kurumlarının açılması

MADDE 37 – (1) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini öncelikle yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte kaynaştırma yoluyla sürdürmeleri esas olmakla birlikte, bu bireyler için Bakanlıkça her tür ve kademede örgün ve yaygın özel eğitim okul ve kurumları da açılır. Gerçek ve tüzel kişiler, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ve öğretimleri için (**Değişik ibare: RG-14/3/2009-27169**) 8/2/2007 tarihli ve 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunundaki esaslara uygun olarak özel okul veya kurum açabilirler.

(2) Bakanlık, özel eğitim okul ve kurumlarında farklı özel eğitim modelleri denemek, geliştirmek ve yaygınlaştırmak üzere pilot uygulama yapabilir ve bu eğitim modellerinin uygulanacağı özel eğitim okul ve kurumları açabilir.

(3) Okul ve kurumların açılmasında bireylerin yetersizlik türüne göre sayısı, yerleşim biriminin özellikleri ve ulaşım imkânları dikkate alınır.

(4) Bu okul ve kurum binaları, yatırım programından ya da bağış yapanlar tarafından, yetersizlik türüne göre hazırlanmış tip projeye uygun olarak yapılır.

(5) Okul ve kurum binalarının yapımında çevrenin özellikleri ve ihtiyaca göre özel tip projeler de uygulanabilir. Ayrıca, mahallen temin edilen binalarda da Bakanlıkça belirlenen ölçütlere uygun olması durumunda özel eğitim okul ve kurumu açılabilir.

(6) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin devam ettiği okul ve kurumların dışında, bu bireylere eğitim materyalleri ile araç-gereçler hazırlanması ve eğitim programları geliştirilmesi amacıyla da özel eğitim kurumları açılır.

İşitme, görme ve ortopedik yetersizliği olan bireyler için açılan okul ve kurumlar

MADDE 38 – (1) (Değişik: RG-21/7/2012-28360) İşitme, görme ve ortopedik yetersizliği olan bireyler, yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte her tür ve kademede kaynaştırma yoluyla eğitim alabilecekleri gibi bu bireyler için her tür ve kademede, resmî ve özel gündüzlü ve/veya yatılı özel eğitim okul ve kurumu açılabilir. Bu bireylerin birinci 4 yıllık (1, 2, 3 ve 4 üncü sınıflar) eğitimlerini sürdürecekleri ilkokullar; ikinci 4 yıllık (5, 6, 7 ve 8 inci sınıflar) eğitimlerini sürdürecekleri ortaokullar ile işitme ve ortopedik engellilerin eğitimlerini sürdürecekleri üçüncü 4 yıllık (9, 10, 11 ve 12 nci sınıflar) özel eğitim meslek liseleri açılabilir.

(2) Bu okul ve kurumlarda eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Bu okul ve kurumlarda; aynı tür ve kademede öğrenim gören yetersizliği olmayan öğrencilerin takip ettiği eğitim programı uygulanır. Okul veya kurumda uygulanan eğitim programı temel alınarak öğrencilerin BEP'leri hazırlanır ve başarılarının değerlendirilmesinde BEP'lerinde yer alan amaç ve davranışlar dikkate alınır.

b) Sınıf mevcutları en fazla; okul öncesi, ilköğretim ve yaygın eğitimde 10, ortaöğretimde 15 öğrencidir. İşitme engelliler meslek liseleri ve ortopedik engelliler meslek liselerinde uygulamalı atölye ve laboratuvar derslerinde gruplar en fazla 10 öğrenciden oluşturulur.

c) Bu okul ve kurumlardaki öğrencilerin yetersizlik türleri dikkate alınarak, işitme, görme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri görevlendirilir.

ç) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** İlkokullarda dersler sınıf öğretmenleri, ortaokullarda ise alan öğretmenleri tarafından okutulur. Ancak ilkokullarda yabancı dil ile din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin alan öğretmenlerince okutulması esastır. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere sınıf öğretmeni de katılır.

d) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Özel eğitim meslek liselerinde uygulamalı meslek derslerinin yapılacağı atölyeler ve laboratuvarlar bulunmaması hâlinde öğrenciler bu derslerle ilgili eğitimlerini diğer mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında sürdürürler.

e) İşitme yetersizliği bulunan öğrencilerin eğitim gördüğü okul ve kurumlarda, öğrenciler istekleri doğrultusunda yabancı dil dersinden muaf tutulur.

Görme Engelliler Basımevi ve Akşam Sanat Okulu

MADDE 39 – (Mülga: RG-21/7/2012-28360)

Zihinsel yetersizliği olan bireyler ile otizmi olan bireyler için açılan okul ve kurumlar

MADDE 40 – (Başlığı ile birlikte değişik: RG-21/7/2012-28360)

(1) Zihinsel yetersizliği olan bireyler ile otizmi olan bireyler yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte her tür ve kademedeki kaynaştırma yoluyla eğitimlerini sürdürebilecekleri gibi bu bireyler için her tür kademedeki, resmî ve özel gündüzlü özel eğitim okul ve kurumları açılır.

a) Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler için açılan okulların ilk dört yılı ilkokul; ikinci dört yılı ortaokul olarak adlandırılır. Bu bireyler için açılan okul ve kurumlarda eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

1) Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler için açılan ilköğretim kurumlarında, Bakanlıkça hazırlanan ilköğretim kurumları programları uygulanır. Bu eğitim programı temel alınarak BEP hazırlanır ve bireylerin başarılarının değerlendirmesinde BEP'lerinde yer alan amaç ve davranışlar dikkate alınır. Bu öğrenciler ilköğretimde istekleri doğrultusunda yabancı dil programlarındaki bazı bilgi ve becerilerin öğretiminden veya dersin tamamından muaf tutulurlar.

2) Sınıf mevcutları en fazla; okul öncesi ve ilköğretimde 10 öğrencidir.

3) Bu ilköğretim kurumlarında 1-4 ve 5-8 inci sınıflarda dersler sınıf öğretmenleri tarafından okutulur. Ancak, özel yetenek gerektiren dersler ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ve yabancı dil dersinin alan öğretmenleri tarafından okutulması esastır. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere sınıf öğretmeni de katılır.

b) Orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler ile otizmi olan bireyler için açılan özel eğitim uygulama merkezlerinde birinci 4 yıl (1, 2, 3 ve 4

üncü sınıflar) I. kademe; ikinci 4 yıl ise (5, 6, 7 ve 8 inci sınıflar) II. kademe olarak isimlendirilir. Bu merkezlerde eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

1) İlköğretim kurumlarında uygulanan programları takip edemeyecek durumdaki bireyler için açılan bu merkezlerde öğrencilerin, öz bakım ve günlük yaşam becerileri ile işlevsel akademik becerilerini geliştirmek ve topluma uyumlarını sağlamak amacıyla Bakanlıkça hazırlanmış özel eğitim programı uygulanır. Bu program temel alınarak BEP hazırlanır. Bu bireylerin başarılarının değerlendirilmesinde BEP'lerinde yer alan amaç ve davranışlar dikkate alınır.

2) Bu merkezlerde; tuvalet eğitimini kazanamamış, yoğun davranış problemleri gösteren ve grup eğitimine uyum sağlayamayan öğrencilerin grup eğitimine hazırlanması amacıyla bire bir eğitim uygulaması yapılır. Bire bir eğitim uygulaması kapsamındaki öğrenciler grup eğitimine katılmazlar. Bu öğrencilere verilecek eğitimin süresi ve haftalık ders saati sayısı özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından belirlenir.

3) Bir ders saati 40 dakika olup, ders saati ve derslerin dağılımı, Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilen haftalık ders dağıtım çizelgesine göre uygulanır.

4) Orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler için açılan sınıfların mevcudu en fazla; okul öncesinde 6, diğer sınıflarda ise 8 öğrencidir. Otizmi olan bireyler için açılan sınıfların mevcudu ise en fazla 4 öğrenciden oluşur.

5) Bu merkezlerde 1-4 ve 5-8 inci sınıflarda dersler sınıf öğretmenleri tarafından okutulur. Ancak özel yetenek gerektiren dersler ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin alan öğretmenleri tarafından okutulması esastır. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere sınıf öğretmeni de katılır.

6) Bu merkezlerde; I. kademeyi tamamlayan öğrencilere tamamladıkları kademeyi belirten EK-2'de yer alan öğrenim belgesi; II. kademeyi tamamlayan öğrencilere ise EK-2a'da yer alan öğrenim belgesi düzenlenir.

Otistik bireyler için açılan okul ve kurumlar

MADDE 41- (Mülga: RG-21/7/2012-28360)

Sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören bireyler için açılan okul ve kurumlar

MADDE 42 – (1) (Değişik: RG-21/7/2012-28360) Resmî ve özel sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören ve/veya süreğen hastalığı olan okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini sürdürmeleri için Bakanlık, Sağlık Bakanlığı veya üniversiteler arasında imzalanan protokole göre hastaneler bünyesinde hastane sınıfları açılır.

(2) Bu ilköğretim okullarında eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Eğitim hizmeti, velinin yazılı isteği ve bireyin tedavisinden sorumlu hekim/hekimlerin yazılı görüşü ile sağlanır.

b) Bireylerin kayıtları, kayıtlı bulunduğu okulda kalır. Kayıtlı olmayan öğrencilerin kaydı ise hastanenin bulunduğu bölgedeki bir okula/kuruma ya da ikamet ettiği yerleşim birimindeki bir okul veya kuruma yapılır.

c) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Hastane sınıfında eğitim alan her birey için geçici kayıt formu düzenlenerek bu sınıfa geçici kaydı yapılır.

ç) Sağlık kuruluşlarında eğitim alan bireyin başarı durumunun değerlendirilmesi, kayıtlı bulunduğu okuldaki diğer öğrenciler gibi yapılır. Ancak, bireyin durumu ve özelliğine göre değerlendirme şekli, yöntem ve tekniklerinde öğretmen tarafından gerekli değişiklikler yapılarak özel tedbirler alınır.

d) Bu bireylerin başarı değerlendirme sonuçları kayıtlı oldukları okula yazılı olarak bildirilir. Sınıf geçme ve diploma işlemleri bu okul tarafından yürütülür.

e) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Sınıf mevcudu en fazla; okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lisede 10 öğrenciden oluşur.

f) Sınıfa gelemeyecek durumda olan öğrencilere odalarında eğitim verilir.

g) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Sınıf ile ilgili idari işler öğrencilerin kayıtlı buldukları okul/kurum müdürlüklerince yürütülür.

ğ) Bireyler kayıtlı bulunduğu okulun veya kurumun eğitim programından sorumludur.

h) Bu okullarda birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılır.

ı) Eğitim alacak bireylerin hastalığı ve eğitim ortamına ilişkin şartlar dikkate alınarak bireylerin haftalık ders saatleri 10 saatten az olmamak üzere planlanır.

i) Dersler sınıf ve alan öğretmenleri tarafından okutulur.

j) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Millî eğitim müdürlüğü bu okullara okul öncesi, sınıf ve alan öğretmenleri ile gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen görevlendirir.

k) Derse başlama ve bitiş saatleri ile derslerin süresi, bireyin sağlık durumu ve hastane şartları dikkate alınarak okul yönetimi tarafından belirlenir.

l) Yatarak tedavi sürecinin tamamlanması hâlinde veya velinin isteği ya da hekimin eğitim hizmetinin sona erdirilmesine ilişkin görüşü doğrultusunda sağlık kuruluşunda bireye verilen eğitim hizmeti sona erdirilir.

Üstün yetenekli bireylerin eğitimi amacıyla açılan kurumlar

MADDE 43 – (1) Okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim çağındaki üstün yetenekli öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini

geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla Bakanlıkça gündüzlü özel eğitim kurumları açılır.

(2) Bu kurumlarda eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Bireysel eğitim-öğretim yapılması esastır.

b) Üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde, sosyal ve duygusal gelişim bütünlük içerisinde ele alınır.

c) Kurumdaki eğitim-öğretim etkinlikleri, öğrencilerin devam ettikleri örgün eğitim kurumlarındaki programlara destek olacak şekilde planlanır ve yürütülür.

ç) Öğrencilerin özel yetenek alanlarıyla ilgili örgün eğitim kurumlarında izledikleri program ile kurumdaki yapacakları çalışmalar arasında paralellik sağlanır.

d) Öğrencilere, geleceğe yönelik düşünme, tahminlerde bulunma ve bunları tartışarak çalışmalarına yansıtma becerileri kazandırılır.

e) Eğitim-öğretim etkinlikleri öğrencileri dıştan yönelimli ve yönetimli bir disiplin ile denetim yerine içten odaklı disiplin ve denetim anlayışını geliştirmeye yönelik olarak düzenlenir.

f) Öğrencilere, kapasiteleri ölçüsünde benlik gelişimi ve iletişim becerileri kazandırılır.

g) Öğrencilerin, liderlik, yaratıcı ve üretici düşünme yetenekleri, ulusal ve toplumsal bir anlayışla ülke kalkınmasına katkıda bulunacak şekilde geliştirilir.

ğ) Öğrencilere, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerileri kazandırılır.

h) Öğrencilere, öğrenme, araştırma, problem çözme ve bağımsız karar verme becerileri kazandırılır.

ı) Eğitim-öğretim süreci; öğrenci, veli, okul ve kurumun iş birliğinde devam ettirilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Diğer Özel Eğitim Okul ve Kurumları

Birden fazla yetersizliği olan bireyler için açılan özel eğitim kurumları

MADDE 44 – (1) Zorunlu öğrenim çağındaki birden fazla yetersizliği olan öğrenciler için gündüzlü özel eğitim okul ve kurumları ya da özel eğitim okul ve kurumları bünyesinde özel eğitim sınıfları açılabilir.

(2) Bu öğrencilerin eğitimlerini sürdürdükleri sınıflarda, eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) (**Değişik: RG-21/7/2012-28360**) Öğrenciler ilköğretim, ortaöğretim kurumları programlarını veya yetersizlik türüne göre hazırlanan özel eğitim programını takip ederler. Öğrencilerin BEP'leri, takip ettikleri eğitim programı temel alınarak hazırlanır. Bu bireylerin başarılarının değerlendirilmesinde BEP'lerinde yer alan amaç ve davranışlar dikkate alınır.

b) (**Değişik: RG-21/7/2012-28360**) Öğrencilere tamamladıkları programa uygun öğrenim belgesi veya diploma verilir.

c) Bu sınıflarda aynı tür ek yetersizliği olan öğrenciler eğitim görür.

ç) Bu sınıflarda, öğretmenlerden birinin öğrencilerin ek yetersizliğine göre görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri arasından görevlendirilmesine dikkat edilir.

d) Sınıfların mevcudu en fazla 4 öğrenciden oluşur.

e) Bu sınıflarda bireylerin ek yetersizlik türü dikkate alınarak uygun öğretim yöntem ve teknikleri ile araç-gereç ve eğitim materyallerinin kullanılması, uygun eğitim ortamının sağlanmasına dikkat edilir.

f) Öğrencilerin eğitiminde ek yetersizliklerinden kaynaklanan sorunlarını en aza indirmek amacıyla personel, araç-gereç ve eğitim materyallerini içeren hizmetlerin sağlanmasına yönelik gerekli tedbirler alınır.

Özel eğitim mesleki eğitim merkezi (okulu)

MADDE 45 – (Başlığı ile birlikte değişik: RG-21/7/2012-28360)

(1) İlköğretimlerini tamamlayan, genel ve mesleki ortaöğretim programlarına devam edemeyecek durumda olan ve 23 yaşından gün almamış özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin temel yaşam becerilerini geliştirmek, topluma uyumlarını sağlamak, iş ve mesleğe yönelik bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla resmî ve özel, özel eğitim mesleki eğitim merkezi (okulu) açılır.

(2) Bu merkezlerde (okullarda) eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde (okullarında) akademik bilgi ve becerilerin yanında iş eğitimi uygulamalarının da yer aldığı eğitim programı uygulanır. Bu program temel alınarak BEP hazırlanır ve bireylerin başarılarının değerlendirilmesinde BEP'lerinde yer alan amaç ve davranışlar dikkate alınır.

b) Personel ve eğitim ortamının uygun olması durumunda farklı yetersizlikleri olan bireyler için özel eğitim sınıfları açılır.

c) Sınıf mevcutları en fazla 10 kişiden oluşur.

ç) Merkezlerde (okullarda) dersler görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri tarafından okutulur. Ancak, özel yetenek gerektiren dersler ve meslek dersleri ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin alan öğretmenleri tarafından

okutulması esastır. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere sınıf öğretmeni de katılır.

d) Bu kurumlarda bir ders saati 40 dakika olup, ders saati ve derslerin dağılımı, Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilen haftalık ders dağıtım çizelgesine göre uygulanır.

e) Programın süresi dört yıldır. Programın birinci sınıfında bireylere akademik bilgi ve beceriler ile uygulamalı iş eğitimi yoluyla atölyelerde gerekli olan temel bilgi ve beceriler kazandırılır. İkinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda ise akademik bilgi ve becerilerin kazandırıldığı dersler ile uygulamalı atölye dersleri verilir.

f) Meslek dersleri, çevrenin sosyal, kültürel, ekonomik özellikleri ve şartları ile istihdam imkânları dikkate alınarak belirlenir.

g) İş yerine yerleştirilen bireyler kültür ve meslek derslerini haftada bir gün okulda, uygulamalı beceri eğitimini ise dört gün iş yerlerinde eğitim görürler. İş yerine yerleştirelemeyen bireyler ise okulda eğitimlerine devam ederler.

ğ) İş yerine yerleştirilen bireyler, 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanununun çırak öğrencilere verdiği haklardan yararlanırlar.

h) İzleme ve yöneltme kurulu tarafından belirlenen bireyler, birinci sınıfın sonunda bir iş yerine yerleştirilirler. Ancak kurul, uygun olan bireyler için birinci sınıftan itibaren de iş yerine yerleştirme kararı alabilir.

ı) Bireylerin iş yerine yerleştirilmesi kararı bir aylık deneme süreci sonucunda kesinleşir.

i) Bireylerin iş yerine yerleştirilebilmesi için velisinden Ek-4'de yer alan İş Yerine Yerleştirilecek Öğrenciler İçin Veli Muvafakat Belgesi alınır.

j) İş yerine yerleştirilen bireyler; iş yeri koordinatör öğretmeni tarafından düzenlenen Ek-5'te yer alan Öğrenciyi İş Yerinde Gözlem ve İzleme Formu ile işveren tarafından düzenlenen Ek-6'da yer alan İşe Yerleştirilen Öğrencilerin Devam Takip Çizelgesi dikkate alınarak izleme ve yöneltme kurulunca takip edilir.

k) İşe ya da iş yerine uyum sağlayamayan bireyler için gerekli düzenlemeler yapılarak tedbirler alınır. Ancak, alınan tüm tedbirlere rağmen uyum sorunu devam eden bireylerin iş yeri, iş yeri koordinatör öğretmenin önerisiyle kurul tarafından değiştirilir veya bu bireyler eğitimlerine okulda devam ederler.

l) Merkezin (okulların) imkân ve şartları uygun olduğu takdirde yarıyıl ve yaz tatillerinde de programlara devam edilebilir.

m) Dönem sonlarında bireylere karne verilir. Programı tamamlayan bireylere EK-7'de yer alan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Öğrenim Belgesi verilir. Bu belge yükseköğretime devam etme hakkı sağlamaz, ancak bireylerin

herhangi bir işte istihdam edilmesi durumunda ortaöğretim kurumlarından mezun olanlara tanınan özlük haklarından yararlanmalarını sağlar.

n) Özel eğitim mesleki eğitim merkezini (okulunu) tamamlayamayan bireyler, yaygın eğitim programlarına, işe ve mesleğe yönlendirilirler.

Özel eğitim iş uygulama merkezi (okulu)

MADDE 46 – (Başlığı ile birlikte değişik: RG-21/7/2012-28360)

(1) Genel ve mesleki ortaöğretim eğitim programlarından yararlanamayacak durumda ve 23 yaşından gün almamış olan özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin; temel yaşam becerilerini geliştirmek, topluma uyumlarını sağlamak ve iş ve mesleğe yönelik beceriler kazandırmak amacıyla resmî ve özel, özel eğitim iş uygulama merkezleri (okulları) açılır.

(2) Bu merkezlerde (okullarda) eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Özel eğitim iş uygulama merkezlerinde (okullarında) akademik bilgi ve becerilerin yanında iş eğitimi uygulamalarının da yer aldığı eğitim programı uygulanır. Bu program temel alınarak BEP hazırlanır ve bireylerin başarılarının değerlendirilmesinde BEP'lerinde yer alan amaç ve davranışlar dikkate alınır.

b) Personel ve eğitim ortamının uygun olması durumunda farklı yetersizlikleri olan bireyler için özel eğitim sınıfları açılabilir.

c) Bu merkezlerde (okullarda); tuvalet eğitimini kazanamamış, yoğun davranış problemleri gösteren ve grup eğitimine uyum sağlayamayan öğrencilerin grup eğitimine hazırlanması amacıyla bire bir eğitim uygulaması yapılır. Bire bir eğitim uygulaması kapsamındaki öğrenciler grup eğitimine katılmazlar. Bu öğrencilere verilecek eğitimin süresi ve haftalık ders saati sayısı özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından belirlenir.

ç) Bu kurumlarda sınıf mevcutları en fazla 10 kişiden oluşur.

d) Merkezlerde (okullarda) dersler görme, işitme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri tarafından okutulur. Ancak özel yetenek gerektiren dersler ve meslek dersleri ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin alan öğretmenleri tarafından okutulması esastır. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere sınıf öğretmeni de katılır.

e) Programın süresi dört yıldır. İş ve uygulama dersleri, çevrenin sosyal, kültürel, ekonomik özellikleri ve şartları ile istihdam imkânları dikkate alınarak açılır.

f) Kurumun imkân ve şartları uygun olduğu takdirde yarıyıl ve yaz tatillerinde de programlara devam edilebilir.

g) Bu kurumlarda bir ders saati 40 dakika olup, ders saati ve derslerin dağılımı, Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilen haftalık ders dağıtım çizelgesine göre uygulanır. Günlük çalışma süresinin ders, dinlenme, yemek ve diğer etkinliklere dağılımı okul yönetimince belirlenir.

ğ) Özel eğitim iş uygulama merkezlerini (okullarını) tamamlayan bireylere EK-8'de yer alan Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi (Okulu) Öğrenim Belgesi verilir. Ancak, bu belge mesleki eğitim merkezlerince verilen belgeye denk değildir.

h) Özel eğitim iş uygulama merkezlerini (okullarını) tamamlayan bireyler diğer yaygın eğitim programlarına, işe ve mesleğe yönlendirilirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hazırlık Sınıfları

Hazırlık sınıflarının açılması

MADDE 47 – (Mülga: RG-14/3/2009-27169)

Hazırlık sınıflarında eğitim-öğretim

MADDE 48 – (Mülga: RG-14/3/2009-27169)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Diğer Kurumlarda Özel Eğitim Hizmetleri

Rehberlik ve araştırma merkezleri

MADDE 49 – (1) Rehberlik ve araştırma merkezleri; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitsel değerlendirme, tanılama, izleme ve yönlendirme hizmetlerini yürüterek birey için en az sınırlandırılmış eğitim ortamını önerir, birey ve ailesine destek eğitim ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sunar.

Okul ve kurumların özel eğitim hizmetleri sorumluluğu

MADDE 50 – (1) Resmî ve özel; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumları ile yaygın eğitim kurumları, özel eğitime ihtiyacı olan bireylere özel eğitim hizmetleri sağlamakla yükümlüdürler.

(2) Bu okul ve kurumlarda, özel eğitime ihtiyacı olan bireylere sunulan eğitim-öğretim hizmetlerinin etkililiğini arttırmak amacıyla özel eğitim tedbirleri alınarak gerekli düzenlemeler yapılır. Bu bireylere sağlanacak her türlü özel eğitim hizmeti için millî eğitim müdürlükleri, RAM'lar ve özel eğitim okulları ile iş birliği yapılır.

YEDİNCİ KISIM

Personel, Görev, Yetki ve Sorumlulukları

BİRİNCİ BÖLÜM

Yönetici ve Öğretmenlerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Personel

MADDE 51 – (1) Özel eğitim okul ve kurumlarına atanacak personelin sayısı, nitelikleri Bakanlıkça belirlenir ve yürürlükteki mevzuata göre atanır.

Müdürün görev, yetki ve sorumlulukları

MADDE 52 – (1) Müdür, millî eğitimin temel ilkeleri ve genel amaçları doğrultusunda okulun/kurumun, amaçlarına uygun olarak yönetilmesinden, değerlendirilmesinden ve geliştirilmesinden sorumludur.

(2) Müdür, eğitim-öğretim ve işleyişle ilgili olarak okulun/kurumun amacı, türü, kademesi ve uygulanan eğitim programına göre Millî Eğitim Bakanlığı özel eğitim okul ve kurum müdürleri görev tanımında belirtilen görevleri yürütür.

(3) Okul müdürü; ders okutma görevinin yanında kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, program ve emirlere uygun olarak görevlerini yürütmeye, okulu düzene koymaya ve personeli denetlemeye yetkilidir.

Müdür başyardımcısının görev, yetki ve sorumlulukları

MADDE 53 – (1) Müdür başyardımcısı görevlerini, bulunduğu okulun/kurumun özelliklerini dikkate alarak yapar. Müdür başyardımcısı, ders okutma görevinin yanında yönetimde müdürün en yakın yardımcısıdır. Müdürün olmadığı zamanlarda müdüre vekâlet eder.

(2) Müdür başyardımcısı, okulun her türlü eğitim-öğretim, yönetim, rehberlik, denetim, öğrenci, personel, tahakkuk, ayniyat, yazışma, sosyal etkinlikler, yatılılık, bursluluk, güvenlik, beslenme, bakım, koruma, temizlik, düzen, nöbet, halkla ilişkiler gibi işleriyle ilgili olarak okul müdürü tarafından verilen görevleri yapar. Bu görevlerin yapılmasından ve okulun amaçlarına uygun olarak işleyişinden müdüre karşı sorumludur.

(3) Ayrıca, görev tanımında belirtilen diğer görevler ile müdür tarafından verilen görevleri de yapar.

Müdür yardımcısının görev, yetki ve sorumlulukları

MADDE 54 – (1) Müdür yardımcısı görevlerini, bulunduğu okulun/kurumun özelliklerini dikkate alarak yapar. Müdür yardımcısı, yönetimde müdür ve müdür başyardımcısının en yakın yardımcısıdır.

(2) Müdür yardımcısı; ders okutma görevinin yanında okulun her türlü eğitim-öğretim, yönetim, öğrenci, personel, tahakkuk, ayniyat, yazışma, eğitici

etkinlikler, yatılılık, bursluluk, güvenlik, beslenme, bakım, koruma, temizlik, düzen, halkla ilişkiler gibi işleriyle ilgili olarak okul müdürü tarafından verilen görevleri yapar. Bu görevlerin yapılmasından ve okulun amaçlarına uygun olarak işleyişinden müdüre karşı sorumludur.

(3) Ayrıca, görev tanımında belirtilen diğer görevler ile müdür tarafından verilen görevleri de yapar.

Teknik müdür yardımcısının görev, yetki ve sorumlulukları

MADDE 55 – (1) Döner sermayesi bulunan özel eğitim okul ve kurumlarında müdür yardımcılarında biri, mevzuatına göre teknik müdür yardımcısı olarak görevlendirilir. Teknik müdür yardımcısı, müdür ve sayman ile birlikte döner sermaye işletmesi çalışmalarının tümünden sorumludur.

(2) Ayrıca, görev tanımında belirtilen diğer görevler ile müdür tarafından verilen görevleri de yapar.

Pansiyondan sorumlu müdür yardımcısının görev, yetki ve sorumlulukları

MADDE 56 – (1) Pansiyondan sorumlu müdür yardımcısı, pansiyonun yönetim, eğitim-öğretim ve her türlü hizmetlerin planlı ve amacına uygun olarak yürütülmesinden sorumludur.

(2) Ayrıca, görev tanımında belirtilen diğer görevler ile müdür tarafından verilen görevleri de yapar.

Müdür yetkili öğretmenin görev, yetki ve sorumlulukları

MADDE 57 – (Mülga: RG-21/7/2012-28360)

Atölye şefinin görev ve sorumlulukları

MADDE 58 – (1) Atölyeler arasındaki eş güdümü sağlamak üzere, meslek dersleri alan öğretmenlerinden biri okul veya kurum müdürü tarafından atölye şefi olarak görevlendirilir. Atölye şefinin görevleri şunlardır:

- a) Atölyeler arasında iş bölümü yaparak eş güdümü sağlamak.
- b) Meslek dersleri alan öğretmenlerinin eğitim-öğretimle ilgili ihtiyaçlarını belirlemek.
- c) Atölyelerde bulunan makine, avadanlık ve malzemelerin bakım, onarım ve korunmasını, bunların kullanmaya hazır hâlde bulundurulmasını sağlamak.
- ç) Atölyelerde yürütülen işlerle ilgili belgelerin düzenlenmesi ve kayıtların tutulmasını sağlamak.
- d) Eğitimin etkililiğini sağlamak amacıyla atölyelerde her türlü ders araç-gereç ve materyallerinin bulundurulmasını sağlamak.

e) Atölyelerin temizliğinin öğrencilerle bir plan dahilinde yapılmasını ve çalışma yerinin temiz tutulmasının iş alışkanlığının gerektirdiği bir davranış hâline getirilmesini sağlamak.

f) Meslek dersleri alan öğretmenleri ve usta öğreticilerin atölyeleri derse hazırlaması ve derslere düzenli olarak devamlarını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almak

g) İş kazaları, yangın ve diğer tehlikelere karşı gerekli koruyucu güvenlik tedbirlerini almak.

Öğretmenlerin görev ve sorumlulukları

MADDE 59 – (1) Öğretmenler, kendilerine verilen sınıfın veya şubenin derslerini, programda belirtilen esaslara göre planlamak, okutmak, bunlarla ilgili uygulama ve deneyleri yapmak, ders dışında okulun eğitim-öğretim ve sosyal etkinliklerine katılmak ve bu konularda kanun, yönetmelik ve emirlerde belirtilen görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler.

(2) Öğretmenler bu görevlerinin yanında aşağıdaki görevleri de yürütürler:

a) Bireyselleştirilmiş eğitim programları, gelişim ölçekleri ile ölçme ve değerlendirme araçlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında BEP geliştirme birimi ile iş birliği yapmak.

b) Bireyselleştirilmiş eğitim programlarını uygulamak ve değerlendirmek.

c) Öğrencilerin eğitim performansları ve yetersizlik türünü dikkate alarak gerekli öğretim materyallerini hazırlamak ve/veya temin etmek.

ç) Okul ve kurumdaki aile eğitim çalışmalarına katılmak, sınıftaki öğrencilerinin ailelerine yönelik aile eğitim çalışmalarını planlamak ve yürütmek.

d) Öğrencilere destek eğitim hizmeti sağlanması ve eğitim performansları doğrultusunda başka bir okul veya kuruma yönlendirilmesinde, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu ve BEP geliştirme birimiyle iş birliği yapmak.

e) Öğrencilerin yetersizliklerinden dolayı kullandığı kişisel cihaz ve aletlerin bakımı ve kontrolüne ilişkin tedbirler almak.

f) Öğrencilerin eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda bire bir eğitim yapmak.

g) Sınıf öğretmenliğinin esas olduğu okul ve kurumlarda alan öğretmenleri ile birlikte ders okutmak.

(3) Öğretmenler ayrıca, görev tanımında belirtilen diğer görevler ile müdür tarafından verilen eğitim-öğretimle ilgili görevleri de yapar.

Mesleki çalışmalar

MADDE 59/A – (Ek: RG-14/3/2009-27169)

(1) Özel eğitim okul ve kurumlarında görevli yönetici ve öğretmenlerin genel kültür, özel alan ve pedagojik formasyonla ilgili bilgi ve görgülerini artırmak, yeni beceriler kazandırmak, eğitim-öğretimde karşılaşılan problemlere çözüm yolları bulmak, öğrencinin ve çevrenin ihtiyaçlarına göre plan ve programlar hazırlamak ve uygulamak amacıyla ders kesiminden itibaren Temmuz ayının ilk iş gününe, Eylül ayının ilk iş gününden ders yılı başlangıcına kadar; yıl içinde ise yıllık çalışma programında belirtilen sürelerde mesleki çalışmalara katılırlar.

Grup gözetimi ve eğitimi görevi verilen sınıf öğretmenin görev ve sorumlulukları

MADDE 60 – (1) Yatılı özel eğitim okul ve kurumlarında grup gözetimi ve eğitimi görevi verilen sınıf öğretmenin görevleri şunlardır:

a) Okul ve kurum yönetimince belirlenen süre, zaman ve yerlerde, grubundaki öğrencilerin etütlerde ders çalışmalarını sağlamak ve gerektiğinde onların çalışma sırasında derslerde karşılaştıkları güçlüklerin çözümüne yardımcı olmak.

b) Eğitim-öğretim hizmetlerini, grubundaki öğrencilerin bireysel gelişimi, eğitim performansı ve ihtiyaçları ile ilgi ve isteklerini dikkate alarak planlamak ve yürütmek.

c) Grubundaki öğrencilerin fiziksel, zihinsel, sosyal ve kültürel gelişimlerini destekleyici etkinlikler düzenlemek, etkinliklere rehberlik etmek ve öğrencilerini bu etkinliklere yönlendirmek.

ç) Öğrencilerin kişisel sorun ve ihtiyaçları ile ilgilenmek ve bunların çözümünde okul yönetimi, rehberlik ve psikolojik danışma servisi, öğretmenler ve diğer ilgili personel ile iş birliği yapmak.

d) Okul veya kurum yönetimince hazırlanan nöbet çizelgesine göre gece nöbeti tutmak.

e) Öğrencilerin gelişimi ve davranışlarını değerlendirmek ve gerekli bilgileri öğrenci gözlem defterine kaydetmek.

f) Grup gözetimi ve eğitimi ile ilgili yaptığı çalışmaları günlük olarak planlamak ve ders defterine işlemek.

İş yeri koordinatör öğretmenin görev ve sorumlulukları

MADDE 61 – (1) İzleme ve yöneltme kurulu tarafından hazırlanan program doğrultusunda, haftada bir gün okulda, dört gün iş yerlerinde görevlendirilen iş yeri koordinatör öğretmenin görevleri şunlardır:

a) Öğrencilerin işe ve iş yerine uyumlarına yönelik bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmak amacıyla yöneltme ve izleme faaliyetlerini yürütmek.

b) Öğrencilerin iş yerlerindeki eğitimlerinin etkili ve verimli bir şekilde sürdürülmesi için, çalışma ortamı ve şartlarının düzenlenmesi konularında iş yeri yetkilileri ile iş birliği yaparak gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak.

c) İş yerlerinde çalışan personelin öğrencilere yönelik olumlu tutum ve davranış geliştirmelerini sağlamak amacıyla düzenlenecek faaliyetler konusunda iş yeri yetkilileri ile iş birliği yapmak.

ç) Öğrencilerin eğitim ve mesleki gelişimini izleyerek yöneltme ve izleme kuruluna bilgi vermek ve alınacak tedbirlerin uygulanmasını sağlamak.

d) Öğrencilerin mesleki yönlendirilmesinde, işe yerleştirilmesinde rehberlik etmek ve bu amaçla ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak.

Atölye ve laboratuvar dersleri öğretmenin görev ve sorumlulukları

MADDE 62 – (1) Atölyelerde meslek dersleri, alan öğretmenlerince okutulur. Bu öğretmenler diğer görevlerinin yanında aşağıdaki görevleri yürütürler:

a) Sorumluluğunda bulunan atölyeyi yönetmek ve atölyedeki eşya, makine, avadanlık ve malzemelerinin bakım, onarım ve korunmasını sağlamak, bunları kullanmaya hazır hâlde bulundurmak.

b) Atölyedeki demirbaşların kaydını yaparak bunları sayım ve kontrole hazır hâlde bulundurmak.

c) Atölyede ihtiyaç duyulan araç-gereç ve materyalin sağlanması için okul veya kurum yönetimi ile diğer kişi ve kuruluşlarla iş birliği yapmak.

ç) Atölyesinde görevli usta öğretici ve diğer personelin iş bölümünü yaparak atölyede verilen eğitimin etkin ve koordineli bir şekilde yürütülmesini sağlamak.

d) Sorumluluğundaki atölyenin türü ve özelliğine göre, okulun veya kurumun eğitim ve öğretim hizmetlerinde kullanılacak araç-gereç ve materyallerin üretimini sağlamak.

Rehber öğretmenin görev ve sorumlulukları

MADDE 63 – (1) Rehber öğretmen bulunduğu okul ve kurumdaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yanında aşağıdaki görevleri de yapar:

a) Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin ailelerine yönelik aile eğitimi hizmetlerini planlamak, yürütmek ve gerektiğinde ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak.

b) Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin bireysel gelişimini değerlendirmek üzere formlar hazırlanmasında BEP geliştirme birimiyle, öğretmenler ve ilgili personel ile iş birliği yapmak.

c) Öğretmenler ve ailelerle iş birliği yaparak öğrenciler için bireysel gelişim raporu düzenlemek.

ç) Öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla rehberlik ve danışma hizmetleri yürütme komisyonu, BEP geliştirme birimi, izleme ve yöneltme kurulu ile öğretmenlerle iş birliği yapmak.

Gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmenin görev ve sorumlulukları

MADDE 64 – (1) Gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmenin görevleri şunlardır:

a) Özel eğitim hizmetleri kurulunun planlaması doğrultusunda, kaynaştırma yoluyla eğitimlerine devam eden bireylere sağlanacak destek eğitim hizmetleri ile evde eğitim alan ve bir sağlık kuruluşunda tedavi gören bireylerin eğitimlerini yürütmek.

b) BEP ve ölçme değerlendirme araçlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında BEP geliştirme birimi ile iş birliği yapmak.

c) Sosyal kabul çalışmaları, eğitim ortamının düzenlenmesi, eğitim materyalleri, araç-gereçler, öğretim yöntem ve teknikleri gibi konularda öğretmenlere, okul/kurum yönetimine, bireye ve aileye rehberlik ve danışmanlık yapmak.

ç) Aile eğitimi çalışmalarını okul yönetimi, öğretmenler ve aileyle iş birliği yaparak planlamak ve yürütmek.

d) Öğrencilerin eğitim performansları ve yetersizlik türünü dikkate alarak gerekli öğretim materyallerini hazırlamak ve/veya temin etmek.

e) Öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla rehberlik ve danışma hizmetleri yürütme komisyonu, izleme ve yöneltme kurulu, BEP geliştirme birimi ve öğretmenlerle iş birliği yapmak.

f) Öğrencilerin yetersizliklerinden dolayı kullandığı kişisel cihaz ve aletlerin bakımı ve kontrolüne ilişkin olarak öğretmenleri bilgilendirmek.

(2) Gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen ayrıca, özel eğitim hizmetleri kurulu ve/veya okul/kurum müdürü tarafından verilen görevleri de yapar.

Eğitim programları hazırlamakla görevlendirilen öğretmenin görev ve sorumlulukları

MADDE 65 – (1) Eğitim programları ve öğretim alanında lisans düzeyinde eğitim alan ya da bu alanda yüksek lisans yapan ve özel eğitim kurumlarında eğitim programları hazırlamakla görevlendirilen öğretmenin görevleri şunlardır:

a) BEP hazırlanmasında, uygulanmasında ve değerlendirilmesinde öğretmenler, aileler, öğrenciler ve diğer personel ile iş birliği yapmak.

b) Eğitim programlarının amaçlarının gerçekleştirilmesinde etkililiği artırmak amacıyla, eğitim materyalleri ve araç-gereçlerinin hazırlanması, uygun öğretim yöntem ve tekniklerinin belirlenmesi, ölçme ve değerlendirme araçlarının geliştirilmesi konularında önerilerde bulunmak ve bunların gerçekleştirilmesinde okul veya kurum personeli ile iş birliği içinde çalışmak.

c) Okul ve kurumda, eğitim programlarının uygulanması ve uygulamada ortaya çıkan sorunları tespit etmek, bu sorunlara ilişkin öneriler hazırlayarak kurum yönetimine iletmek.

ç) Aile eğitimi programlarının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde okul rehberlik ve psikolojik danışma servisiyle iş birliği içinde çalışmak.

d) Eğitim programında yer alan amaçların gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla, kurum içi ve kurum dışındaki etkinliklerin düzenlenmesinde, bunların planlanması ve uygulanmasında ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak.

e) Seçmeli derslerin verimliliğini ve ihtiyaçlara uygunluğunu değerlendirerek, bu derslerin çeşitlendirilmesi konusunda okul yönetimine önerilerde bulunmak.

İKİNCİ BÖLÜM

Usta Öğretici ve Diğer Personel

Usta öğreticinin görev ve sorumlulukları

MADDE 66 – (1) Usta öğretmenler, özel eğitim okul ve kurumlarında eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde öğretmenlerle birlikte ve öğretmenlik sorumluluğu içinde görev yapar. Ayrıca, ilgili mevzuat çerçevesinde okul ve kurum yönetiminin verilen diğer görevleri de yerine getirir.

Özel eğitim okul ve kurumlarında görev yapan diğer personel

MADDE 67 – (1) Özel eğitim okul ve kurumlarına; uzman hekim, hekim, diyetisyen, dil ve konuşma terapisti, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimi ve eğitimsi, fizyoterapist, odyometrist, iş ve uğraş terapisti, hemşire, teknisyen, veri hazırlama ve kontrol işletmeni, ders aletleri ve kütüphane memurları, iç hizmetler şefi, ambar ve depo memurları, Braille daktilograf, idari işler memuru, ayniyat mutemedi, çocuk bakım elemanı, şoför, aşçı, kaloriferci, bahçıvan, terzi, gece bekçisi ve hizmetli atanır veya diğer kurum ve kuruluşlar ile iş birliği yapılarak görevlendirilir.

(2) Bu personel, ilgili mevzuata göre verilen görevleri yerine getirmekle sorumludur.

(3) Diğer kurum ve kuruluşlardan görevlendirilecek personelin çalışma yeri ve saatleri ile görev alanları hazırlanacak protokollerde belirlenir.

SEKİZİNCİ KISIM

Eğitim-Öğretim

BİRİNCİ BÖLÜM

Programlar

Eğitim programları

MADDE 68 – (1) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin devam ettiği okul ve kurumlarda Bakanlıkça hazırlanan genel ve mesleki eğitim programları ile özel eğitim okul, kurum ve sınıflarında içerikleri öğrencilerin özelliklerine göre hazırlanmış özel eğitim programları da uygulanır.

Bireyselleştirilmiş eğitim programı

MADDE 69 – (1) Bireyselleştirilmiş eğitim programı, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin gelişim özellikleri, eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda hedeflenen amaçlara yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programıdır.

(2) Bireyselleştirilmiş eğitim programı,

a) Eğitim planında yer alan yıllık amaçlar ve öğrencinin takip ettiği eğitim programı/programları temel alınarak belirlenen kısa dönemli amaçlarını,

b) Öğrencinin alacağı destek eğitim hizmetinin türü, süresi, sıklığı ve bu hizmetin kimler tarafından nasıl sağlanacağını,

c) Öğretim ve değerlendirmede kullanılacak yöntem ve teknik, araç-gereç ve eğitim materyallerini,

ç) Eğitim ortamına ilişkin düzenlemeleri,

d) Davranış problemlerini önlemeye ya da azaltmaya yönelik tedbirler ile uygulanacak yöntem ve teknikleri,

e) Öğrencinin kişisel bilgilerini içerir.

(3) Bireyselleştirilmiş eğitim programı, Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu ve BEP geliştirme biriminin iş birliğiyle hazırlanır.

(4) Bireyselleştirilmiş eğitim programı, öğrenci için hedeflenen amaçların gerçekleşme düzeyi doğrultusunda değerlendirilir. Birey için hazırlanacak yeni bireyselleştirilmiş eğitim programında ve bireyin yönlendirilmesinde BEP'e ilişkin değerlendirmeler esas alınır.

İKİNCİ BÖLÜM

Okul ve Kurumlarda Kurulacak Kurullar, Birimler Komisyonlar ve Ekipler

İzleme ve yöneltme kurulu ve üyeleri

MADDE 70 – (1) (Değişik: RG-21/7/2012-28360) Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerine (okullarına) ve özel eğitim iş uygulama merkezlerine (okullarına) yerleştirilen öğrencilerin eğitim hizmetlerini planlamak, öğrencilerin gelişimlerini izlemek ve değerlendirmek amacıyla bu okul ve kurumlarda izleme ve yöneltme kurulu oluşturulur.

(2) İzleme ve yöneltme kurulu, okul/kurum müdürü veya müdür başyardımcısı ya da görevlendireceği bir müdür yardımcısının başkanlığında;

a) Meslek derslerini okutan bir alan öğretmeni,

b) İşitme, görme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenlerinden biri veya sınıf öğretmeni,

c) Bir rehber öğretmen,

ç) Atölye şefi olmak üzere bu kişilerden oluşur.

(3) İzleme ve yöneltme kurulunun çalışma usul ve esasları okul/kurum yönetimince belirlenir.

İzleme ve yöneltme kurulunun görevleri

MADDE 71 – (1) İzleme ve yöneltme kurulu:

a) **(Değişik ibare: RG-21/7/2012-28360)** Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde (Okullarında);

1) Birinci sınıfı tamamlayan öğrencilerden işe yerleştirilecekleri; eğitim performansları, ilgi, istek ve yeterliliklerini dikkate alarak belirlemek,

2) İş yerinde çalışan öğrencileri izlemek amacıyla öğretmenler arasından iş yeri koordinatör öğretmenlerini belirlemek,

3) En fazla 15 öğrenciden sorumlu olacak şekilde seçilen iş yeri koordinatör öğretmenlerinin çalışma planlarını hazırlamak,

4) İş yeri koordinatör öğretmenlerinin öğrencilerin iş yerindeki çalışmalarıyla ilgili raporları doğrultusunda öğrencilerin eğitim planlamalarında değişiklik ve düzenlemeler yaparak gerekli tedbirleri almak,

5) Öğrencilerin işe yerleştirilmesini sağlamak ve işe yerleştirilen öğrencilerle ilgili eğitim hizmetlerinin planlamak,

6) İşe yerleştirilen öğrencilerin iş yerinde karşılaşılabileceği sorunların çözümüne hizmet edecek eğitim faaliyetlerini düzenlemek,

7) Öğrencilerin işe yerleştirilmesini sağlamak amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yaparak öğrencilerin yerleştirileceği iş yerlerini belirlemek,

8) İş yerinde çalışan öğrencilerin yarı yıl ve yaz tatilinde işe devamı ve izlenmesi amacıyla gerekli eş güdümü sağlamak,

9) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Özel eğitim mesleki eğitim merkezi (okulu) programını tamamlayan öğrencilerden işe yerleştirilenlerin takibini yapmak, işe yerleştiremeyen öğrencilerin yerleştirilmesi amacıyla gerekli iş birliği ve koordinasyonu sağlayarak tedbirler almak,

10) Öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda uygun programlara yerleştirilmesini sağlamak,

11) Gerek duyulması durumunda özel eğitim sınıfı açılması için okul yönetimine öneride bulunmak,

12) Öğrencilerle ilgili eğitim hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi ve işe yerleştirilmesi konularında velinin görüşünü alarak iş birliği içinde çalışmak ve gerektiğinde kurul toplantılarına katılımını sağlamak,

13) Okul programını tamamlayan öğrencileri yaygın eğitim programlarına, işe ve mesleğe yönlendirmek görevlerini yürütür.

b) İş eğitim merkezlerinde;

1) Kurumdaki özel eğitim hizmetlerini planlamak ve açılacak kurs programlarına karar vermek,

2) Bireyin ilgili kurs programına devam edip edemeyeceğine karar vermek,

3) Bireylerin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda uygun kurs programlarına yerleştirilmesini sağlamak,

4) Kurumdaki bireylerin gelişimlerini izlemek, değerlendirmek ve gerekli özel eğitim tedbirlerinin alınması hususunda okul/kurum yönetimine öneride bulunmak,

5) Kurumdaki özel eğitim hizmetlerinin yürütülmesine yönelik olarak personel arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak,

6) Kurumdaki özel eğitim hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesi ile ilgili olarak özel eğitim hizmetleri kurulu ve özel eğitim değerlendirme kurulu ile iş birliği yapmak,

7) Eğitim hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi amacıyla aile ile iş birliği yapmak,

8) Gerek duyulması durumunda özel eğitim sınıfı açılması için kurum yönetimine öneride bulunmak,

9) Bireyle ilgili eğitim hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesinde velinin görüşünü alarak iş birliği içinde çalışmak ve gerektiğinde kurul toplantılarına katılımını sağlamak,

10) Kurumun programını tamamlayan bireyleri diğer yaygın eğitim programlarına ve işe yönlendirmek görevlerini yürütür.

Bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi

MADDE 72 – (1) Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimlerini sürdürdükleri okul ve kurumlarda eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda BEP'lerini hazırlamak amacıyla bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi oluşturulur.

(2) Bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi, okul/kurum müdürü veya görevlendireceği bir müdür yardımcısının başkanlığında;

- a) Bir gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen,
- b) Bir rehber öğretmen,
- c) Bir eğitim programları hazırlamakla görevlendirilen öğretmen,
- ç) Öğrencinin sınıf öğretmeni,
- d) Öğrencinin dersini okutan ilgili alan öğretmenleri,
- e) Öğrencinin velisi,
- f) Öğrenci olmak üzere bu kişilerden oluşur.

(3) BEP geliştirme birimine, gerektiğinde görüşlerine başvurulmak üzere özel eğitim değerlendirme kurulundan bir üyenin katılımı sağlanır.

(4) Bu birimin çalışma usul ve esasları okul/kurum yönetiminde belirlenir.

Bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi başkanı ve görevleri

MADDE 73 – (1) Okul/kurum müdürü veya görevlendireceği bir müdür yardımcısı bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi başkanı olarak görev yapar. Birim başkanının görevleri şunlardır:

- a) Birimde görev alacak üyeleri belirleyerek BEP geliştirme birimini oluşturmak.
- b) Birimde gerektiğinde görev alacak üyelerin katılımını sağlamak.
- c) BEP'in geliştirilmesi, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinde, öğrencinin ihtiyaçları doğrultusunda kurum içi yapılacak düzenlemelere ilişkin tedbir almak.
- ç) BEP geliştirilmesi, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinde ihtiyaç duyulan araç-gereç ve eğitim materyallerinin geliştirilmesi veya sağlanması için özel eğitim hizmetleri kurulu ile eş güdümlü çalışmak.

Bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme biriminin görev ve sorumlulukları

MADDE 74 – (1) BEP geliştirme birimi üyelerinden sınıf, alan, gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen, eğitim programlarını hazırlamakla görevlendirilen öğretmen ile rehber öğretmen, bu Yönetmeliğin ilgili hükümleri doğrultusunda görev tanımında yer alan BEP ile ilgili görevleri yürütürler.

(2) Bu birimde görev alan özel eğitim değerlendirme kurulu üyesi; öğrenci için belirlenen destek eğitim hizmetlerinin uygulanmasında rehberlik etme ve öğrencinin bireysel gelişiminin izlenmesinden sorumludur.

(3) Veli; BEP geliştirme sürecinde öğrencinin eğitim ihtiyaçlarına ilişkin görüş bildirmek ve öğrencinin eğitiminde etkililiği sağlamak amacıyla gerektiğinde araç-gereç ile eğitim materyali desteği sağlamaktan sorumludur.

(4) Öğrenci; BEP geliştirme sürecinde eğitim ihtiyaçlarını belirtmek ve eğitimine ilişkin alınacak kararlarda görüş bildirmekten sorumludur.

(5) BEP geliştirme birimi üyelerinin bu sorumluluklarının yanı sıra bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme biriminin görevleri şunlardır:

a) Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili çalışmaların koordinasyonunu sağlamak.

b) Eğitimde etkililiği sağlamak amacıyla araç-gereç ve eğitim materyali geliştirilmesinde, sağlanmasında, kullanımında özel eğitim hizmetleri kurulu ve özel eğitim değerlendirme kurulu ile iş birliği yapmak.

c) Öğrencinin tüm gelişim alanındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri ve eğitim ihtiyaçları doğrultusunda gerektiğinde BEP’inde değişiklik ve düzenlemeler yapılmasını ya da yeniden BEP hazırlanmasını sağlamak.

ç) Öğrenciler için hazırlanan eğitim planlarını değerlendirerek her yıl yenilemek.

d) Eğitim ortamlarının düzenlenmesi konusunda okul/kurum yönetimine ve öğretmenlere önerilerde bulunmak.

e) Öğrencilerin eğitimi konusunda yapılacak düzenleme ve alınacak tedbirlerle ilgili olarak rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonuyla iş birliği yapmak.

f) **(Değişik: RG-21/7/2012-28360)** Özel eğitim uygulama merkezleri (okulları) ve özel eğitim iş uygulama merkezlerinde (okullarında) öğrencilerin grup eğitimine hazırlanması amacıyla bire bir eğitim alacak öğrencileri belirlemek.

g) **(Mülga: RG-21/7/2012-28360)**

ğ) Özel eğitim okul veya kurumlarında öğrenimlerini sürdüren öğrencilerden kaynaştırma yoluyla eğitim alması uygun olanları belirleyerek rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonunu bilgilendirmek.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Öğrenci İşleri

Yeni kayıt

MADDE 75 – (1) (Değişik: RG-21/7/2012-28360) Okul öncesi eğitim ve mecburi ilköğretim çağında özel eğitime ihtiyacı olduğu tespit edilen veya tanısı konulmamış ve yerleştirme kararı alınmamış her bireyin okul ve kurumlara kaydı, yıllık çalışma takviminde belirlenen süreye bakılmaksızın yapılır.

Okula kayıt yaşı

MADDE 76 – (Değişik: RG-21/7/2012-28360)

(1) 37 ayını dolduran bireylerin kaydı okul öncesi eğitim kurumlarına, 66 ayını dolduran bireylerin kaydı ise ilkokullara veya mecburi ilköğretim çağındaki bireylere I. kademe eğitim hizmeti veren özel eğitim okul ve kurumlarına yapılır. Bu bireyler yaş, gelişim özellikleri ve eğitim performansına göre uygun sınıfa yerleştirilir.

(2) Özel eğitim mesleki eğitim merkezleri (okullarına) ile özel eğitim iş uygulama merkezlerine (okullarına) kayıt tarihinde 23 yaşından gün almamış bireylerin kaydı yapılır.

Kayıt kabul

MADDE 77 – (1) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin okul ve kurumlara kayıtlarında özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından yerleştirme kararı alınmış olması şartı aranmaz. Ancak, bu bireyler için yerleştirme kararı alınması konusunda okul/kurum yönetimi gerekli resmî işlemleri başlatır. Öğrencinin kayıtlı olduğu okul veya kurum, yerleştirme kararına uygun ise öğrenci bulunduğu okul ya da kurumda öğrenimine devam eder. Farklı bir yerleştirme kararı olması hâlinde ise öğrencinin yerleştirme kararına uygun okula nakli konusunda gerekli işlemler yapılır.

(2) Zorunlu öğrenim çağındaki özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için gündüzlü okul ve kurumlara kayıta tuvalet eğitimi kazanmış olma şartı aranmaz.

Kayıt için gerekli belgeler

MADDE 78 – (1) Okul ve kurumlara kayıtlarda aşağıdaki belgeler istenir:

a) (Mülga: RG-14/3/2009-27169)

b) (Mülga: RG-14/3/2009-27169)

c) Fotoğraf.

ç) Yatılı okul ve kurumlar için sağlık kurulu raporu.

d) (**Değişik: RG-21/7/2012-28360**) Ortaöğretim kurumları ile özel eğitim mesleki eğitim merkezine (okuluna) kayıta ortaokul öğrenim belgesi.

e) Yerleştirme kararı alınmış öğrenciler için özel eğitim hizmetleri kurulu kararının bir sureti.

Devam zorunluluğu

MADDE 79 – (1) (Değişik: RG-21/7/2012-28360) Özel eğitim uygulama merkezleri (okulları), özel eğitim iş uygulama merkezleri (okulları) ve özel eğitim mesleki eğitim merkezlerine (okullarına) devam eden öğrenciler okul yönetiminin en az iki defa yazılı uyarısına rağmen mazeret göstermeksizin toplam 60 iş günü devamsızlık yapmaları durumunda bu öğrencilere devamsızlıklarından dolayı sınıf tekrarı yaptırılır.

(2) (**Mülga: RG-21/7/2012-28360**)

Nakil

MADDE 80 – (1) Okul ve kurumlara nakil işlemlerinde aşağıdaki esaslara uyulur:

a) (**Mülga: RG-21/7/2012-28360**)

b) Aynı tür ve kademedeki özel eğitim okul ve kurumları arasında nakillerde yeni bir yerleştirme kararı istenmez.

Öğrenim süresi

MADDE 81 – (Değişik: RG-21/7/2012-28360)

(1) Özel eğitim uygulama merkezlerine (okullarına) devam eden öğrencilerden I. ve II. kademeyi tamamlayamayanlara her bir kademe için en çok 2 yıl daha okula devam etme hakkı verilir.

Öğrenci kıyafetleri

MADDE 82 – (Değişik: RG-21/7/2012-28360)

(1) Özel eğitim iş uygulama merkezlerinde (okullarında) forma giyme zorunluluğu aranmaz.

Öğrenci karnesi ve bireysel gelişim raporu

MADDE 83 – (1) (Değişik: RG-21/7/2012-28360) Özel eğitim uygulama merkezleri (okulları) ve özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde (okullarında) öğrencilerin durumlarını velilere duyurmak amacıyla yarıyıl ve öğretim yılı sonunda olmak üzere iki defa karne verilir. Karnede öğrencinin derslerdeki başarısı ile davranış gelişimi değerlendirme sonuçları ve okula devam durumları gösterilir.

(2) Her öğrenci için yılda iki defa olmak üzere bireysel gelişim raporu hazırlanır. Bu rapor yarıyıl ve öğretim yılı sonunda karneyle birlikte öğrenci velisine gönderilir. Öğrencinin gelişiminin ailesi tarafından izlenerek eğitimde sürekliliğin

sağlanması amacıyla hazırlanan raporda; öğrencinin BEP'inde yer alan ve her dönemde kazandırılması hedeflenen bilgi becerilerin kazanım düzeyi ayrıntılı olarak gösterilir.

(3) (**Değişik: RG-14/3/2009-27169**) Karneler ve bireysel gelişim raporları, sınıf öğretmenleri ve devam ettikleri derslerin alan öğretmenleri tarafından birlikte doldurulur.

Öğrenci başarısının değerlendirilmesi

MADDE 84 – (1) (Değişik cümle: RG-21/7/2012-28360) Özel eğitim uygulama merkezleri (okullarında) ve özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde (okullarında) öğrenci başarısının değerlendirilmesi aşağıdaki hususlara göre yapılır:

a) Öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesinde BEP'lerinde yer alan amaç ve davranışlar dikkate alınır. Bu kapsamda öğrencinin bütün dersleri için ayrı ayrı olmak üzere her dönemde kazandırılması hedeflenen amaçların davranışlarının yer aldığı çizelgeler hazırlanır. Bu çizelgede bir dönem için belirlenen davranışların toplamı 100 puan olacak şekilde her bir davranış puanlanır.

b) Bu okullara devam eden öğrenciler başarısız notla değerlendirilmez. Öğrencilerin başarıları ise dört ayrı notla aşağıdaki şekilde değerlendirilir.

DERECE	RAKAM İLE	PUANLAMA
Pekiyi	5	85-100
İyi	4	70-84
Orta	3	55-69
Geçer	2	0-54

Kimlik-paso

MADDE 85 – (1) Özel eğitim okul ve kurumlarında öğrenimlerini sürdüren öğrencilere kurum müdürlüğünce öğrenci kimlik belgesi verilir. Kimlik ve paso ile ilgili giderler, öğrenci velileri tarafından karşılanır. Paso ile ilgili iş ve işlemler, yerel yönetimlerle iş birliği yapılarak yürütülür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Eğitim-Öğretimin Denetimi

Denetim

MADDE 86 – (1) Özel eğitim okul/ kurumları ve özel eğitim sınıfları ile özel eğitime destek sağlayan kurumların faaliyetlerinin denetimi öncelikle özel eğitim

ve/veya psikolojik danışma ve rehberlik alanlarında yetişmiş Bakanlık veya ilköğretim müfettişlerince yapılır.

(2) Özel eğitim okul/ kurumları ve özel eğitim sınıfları ile özel eğitime destek sağlayan kurumların faaliyetlerinin denetiminde; Bakanlığa bağlı her tür ve derecedeki kurumların denetimindeki mevzuat hükümleriyle birlikte aşağıdaki esaslar da dikkate alınır:

a) Öğretmenlerin denetiminde;

1) BEP geliştirme birimiyle iş birliği yaparak BEP hazırlaması,

2) BEP'i uygulaması ve BEP'te yer alan amaçların gerçekleştirilmesini sağlaması,

3) Öğrencinin okula/kuruma gelmeden önceki eğitim durumu hakkında bilgi toplamış olması,

4) Öğrencinin kişisel cihaz ve aletlerinin kullanımı ve bakımına ilişkin tedbirleri alması,

5) Öğrencinin yetersizliği ve ihtiyaçlarına uygun öğretim yöntem ve tekniklerini kullanması,

6) Eğitimin etkililiğini artırmak ve sürekliliğini sağlamak amacıyla aile eğitimi programlarına katılması ve aile ile iş birliği içinde çalışması,

7) Öğrencinin yetersizlik türü ve eğitim ihtiyaçlarına uygun ölçme değerlendirme araçları ile eğitim materyallerini kullanması, gerektiğinde bu araç ve materyalleri hazırlaması,

8) Eğitim ortamında etkileşimi kolaylaştıracak ve dersin etkililiğini sağlayacak biçimde düzenlemeler yapması,

9) Öğrencinin eğitsel ve tıbbî değerlendirmesinin yapılması için gerekli tedbirleri alması,

10) Öğrencilerin sosyal bütünleşmesini sağlayamaya yönelik tedbirler alması,

11) Ders planlarını BEP'te yer alan amaçları gerçekleştirecek şekilde hazırlaması hususları dikkate alınır.

b) Yöneticilerin denetiminde;

1) Öğretim yılı başında öğrenciler için alınacak tedbirler konusunda planlama yapması,

2) Okulda/kurumda BEP geliştirme birimi oluşturması,

3) Okulda/kurumda öğrencilerin yetersizlik türü ve ihtiyaçlarına uygun eğitim ortamı düzenlemelerini yapması ve koruyucu tedbirleri alması,

4) Personelin özel eğitim konusunda bilgi ve deneyimlerini artırmak amacıyla düzenlenen eğitim faaliyetlerine katılımını sağlaması,

5) Personelin özel eğitim konusunda bilgi ve deneyimlerini artırmak amacıyla okulda/kurumda kurs, seminer ve benzeri eğitim faaliyetleri düzenlemesi,

6) Okulda/kurumda faaliyet gösteren birim, kurul, komisyonlar ile rehberlik ve psikolojik danışma servisi arasında eş güdümü sağlaması,

7) Kurumdaki hizmetlerin etkin bir şekilde yürütülmesi için; özel eğitim hizmetleri kurulu, özel eğitim değerlendirme kurulu, aile, okul aile birliği, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve hastaneler arasında iş birliği sağlaması,

8) Aile eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanmasına yönelik planlama yapması,

9) Öğrencilerin sosyal bütünleşmelerini sağlamak amacıyla okul ve kurumda sosyal, kültürel faaliyetler düzenlemesi ve diğer okul ve kurumlarda düzenlenen faaliyetlere bireylerin katılımının sağlanması hususları dikkate alınır.

DOKUZUNCU KISIM

Çeşitli ve Son Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Özel eğitim araçları

MADDE 87 – (1) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin öğrenim gördüğü resmî okul ve kurumlarda eğitim ve öğretim hizmetlerinin etkililiğini artırmak amacıyla gerekli her türlü araç-gereç Bakanlıkça karşılanır.

(2) Bu okul ve kurumlarda kullanılacak eğitim araç-gereç ve materyallerinin hazırlanması, geliştirilmesi ya da temin edilmesi sürecinde, araç-gereçlerin niteliği ve uygunluğunun değerlendirilmesi amacıyla üniversitelerin ilgili bölümleri ile iş birliği yapılır.

Eğitim ortamları

MADDE 88 – (1) Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini sürdürdükleri okul ve kurumların özelliğine göre;

- a) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisi,
- b) Destek eğitim odası,
- c) Gözlem odası,
- ç) Bireysel eğitim odası,
- d) Dinlenme odası,

- e) Oyun odası,
- f) Revir,
- g) Aile eğitimi odası,
- ğ) Resim ve müzik odaları,
- h) Uygulama evi,
- ı) Çok amaçlı salon,
- i) Hidroterapi havuzu,
- j) Kütüphane,
- k) Açık ve kapalı bahçe,
- l) Beden eğitimi salonu,
- m) Gösteri ve tiyatro salonları,
- n) İşitme, konuşma ve dil lâboratuvarları,
- o) Fizik tedavi ve rehabilitasyon salonu,
- ö) Atölye gibi bölümlere yer verilmesi için tedbirler alınır.

(2) Okul ve kurumlarda ortak kullanım alanları tekerlekli sandalye ile dolaşmayı sağlayacak şekilde düzenlenir, rampa-tutamak gibi ek tedbirler alınır. İşitme yetersizliği olan öğrencilerin eğitimlerini sürdürdükleri ortamlarda ses yalıtımı yapılır.

Öğretmenlerin nöbeti

MADDE 89 – (1) Özel eğitim okul ve kurumlarında okul öncesi, sınıf ve alan öğretmenleri nöbet tutar. Yatılı özel eğitim okul ve kurumlarında nöbet süresi 24 saattir. Bu kurumlardaki nöbetler için yeteri kadar öğretmen bulunmadığı takdirde kurumun yöneticileri de nöbetçi öğretmen olarak görev yaparlar. Nöbetlerde en az bir bayan ve bir erkek öğretmen görevlendirilir.

Ücretsiz taşıma

MADDE 90 – (1) Bakanlık, özel eğitim okul ve kurumları ile özel eğitim sınıflarındaki gündüzlü öğrencilerin okula ulaşımının ücretsiz sağlanması için gerekli tedbirleri alır.

Ücretsiz öğle yemeği

MADDE 91 – (1) Yatılı veya gündüzlü özel eğitim okul ve kurumlarında gündüzlü olarak okuyan ve parasız yatılılık şartlarını taşıyan öğrencilere genel bütçeden karşılanan ödenekle ücretsiz olarak öğle yemeği verilir.

Defter ve dosyalar

MADDE 92 – (1) Özel eğitim okul ve kurumlarında, kurumun özelliğine ve kullandığı teknolojiye göre Ek-9’da yer alan Özel Eğitim Okul ve Kurumlarında Tutulacak Defter, Çizelge ve Dosyalar tutulur.

Bütün defterlerin, sayfalarının birleştiği yer, okul/kurum mührü ile mühürlenir. Defterlere ilk sayfadan başlayarak sayfa numaraları yazılır ve defterin kaç sayfa olduğu belirtilerek onaylanır.

İKİNCİ BÖLÜM

Son Hükümler

Yönetmelikte hüküm bulunmayan haller

MADDE 93 – (1) Bu Yönetmelikte hüküm bulunmayan hususlarda; 14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 1/7/2005 tarihli ve 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunu ve 30/5/1997 tarihli ve 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname kanunlarına dayanılarak çıkarılan yönetmelik hükümleri ile ilgili diğer kanun ve yönetmelik hükümleri uygulanır.

(2) Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için açılan her tür ve kademedeki gündüzlü veya yatılı okul ve kurumlarda; eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesiyle ilgili iş ve işlemlerde, okul ve kurumların özelliğine göre; bu Yönetmelik hükümleri ile Bakanlığın okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarıyla ilgili mevzuat hükümleri birlikte uygulanır.

(3) (**Ek: RG-22/6/2010-27619**) Bilim ve sanat merkezlerinde günlük çalışma saatleri dışında yapılacak fazla çalışmalar 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 178 inci maddesinin (B) fıkrası kapsamında değerlendirilir. Bu şekilde yapılacak çalışmanın uygulanmasına ilişkin hususlar 19/2/1975 tarihli ve 7/9493 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Fazla Çalışmanın Uygulama Esaslarını Gösterir Yönetmelik hükümleri çerçevesinde Bakanlıkça düzenlenir.

Yürürlükten kaldırılan mevzuat

MADDE 94 – (1) 18/1/2000 tarihli ve 23937 mükerrer sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten önce, özel özel eğitim kurumlarından özel eğitim ve rehabilitasyon desteği için alınan sağlık kurulu raporları süresi doluncaya kadar geçerlidir.

Yürürlük

MADDE 95 – (1) Bu Yönetmelik, yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 96 – (1) Bu Yönetmeliğin;

a) Eğitsel değerlendirme, tanılama ve Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu ile ilgili hükümlerini, Özürlüler İdaresi Başkanlığının bağlı olduğu Bakan ile Millî Eğitim Bakanı birlikte,

b) Eğitsel değerlendirme, tanılama ile Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu ilgili hükümleri dışındaki hükümlerini Millî Eğitim Bakanı yürütür (www.orgm.meb.gov.tr).

Ek: 4.2. 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

T.C.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİ YÖNETMELİĞİ

573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK

Amaç

Madde 1- Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı; özel eğitim gerektiren bireylerin, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve meslekî eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2- Bu Kanun Hükmünde Kararname; özel eğitim gerektiren bireyler ile onlara doğrudan veya dolaylı olarak sunulacak eğitim hizmetlerini; bu hizmetleri sağlayacak okul, kurum ve programları kapsar.

Madde 3-Bu Kanun Hükmünde Kararnamede geçen;

a) Özel eğitim gerektiren birey, çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireyi,

b) Özel eğitim, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimi,

c) Kaynaştırma, özel eğitim gerektiren bireylerin diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını sağlamak ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmek için geliştirilmiş eğitim ortamlarını,

d) Tanılama, eğitsel amaçla, bireyin tüm gelişim alanlarındaki özelliklerinin belirlenerek değerlendirilmesi sürecini,

e) Bakanlık, Millî Eğitim Bakanlığını, ifade eder.

Özel Eğitimin Temel İlkeleri

Madde 4- Türk Millî Eğitimi düzenleyen genel esaslar doğrultusunda özel eğitimle ilgili temel ilkeler şunlardır:

a) Özel eğitim gerektiren tüm bireyler, ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.

b) Özel eğitime erken başlamak esastır.

c) Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan plânlanır ve yürütülür.

d) Özel eğitim gerektiren bireylerin, eğitsel performansları dikkate alınarak, amaç, muhteva ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.

e) Özel eğitim gerektiren bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için her türlü rehabilitasyonlarını sağlayacak kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılır.

f) Özel eğitim gerektiren bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim plânı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır.

g) Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde, özel eğitim gerektiren bireylerin örgütlerinin görüşlerine önem verilir.

h) Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireylerin toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde plânlanır.

Tanılama-Değerlendirme-Yerleştirme

Madde 5- Her aşamadaki tanılamada, bireyin eğitsel performans düzeyi belirlenir, gelişim alanlarındaki özellikleri değerlendirilir ve bu değerlendirme sonuçları dikkate alınarak eğitim amaçları ve hizmetleri plânlanır, en uygun eğitim ortamına yerleştirilmesine karar verilir.

Tanılama, değerlendirme ve yerleştirme sürecinin her aşamasında ailenin de görüşü alınarak katılımı sağlanır.

Erken Çocukluk Dönemi Eğitimi

Madde 6- Erken çocukluk dönemindeki özel eğitim hizmetleri ailenin bilgilendirilmesi ve desteklenmesi temeline dayalı olarak evlerde ve kurumlarda sürdürülür.

Okul Öncesi Eğitimi

Madde 7- Tanısı konulmuş özel eğitim gerektiren çocuklar için okul öncesi eğitimi zorunludur. Bu eğitim özel eğitim okulları ile diğer okul öncesi eğitim kurumlarında verilir. Gelişim ve bireysel özellikleri dikkate alınarak, özel eğitim gerektiren çocukların okul öncesi eğitim süreleri uzatılabilir.

İlköğretim

Madde 8- Okul öncesi eğitimini tamamlayan veya zorunlu ilköğretim çağına gelmiş özel eğitim gerektiren çocuklar için hazırlık sınıfları açılabilir.

Hazırlık sınıflarının amacı, öğrencilerin gelişim ve bireysel özellikleri ile gereksinimleri doğrultusunda onları örgün eğitimi izleyebilecekleri duruma getirmektir.

Özel eğitim gerektiren bireyler, ilköğretimlerini özel eğitim okulları ve/veya diğer ilköğretim okullarında sürdürürler.

Zorunlu ilköğretim programlarının amaçlarını gerçekleştirecek durumda olmayan bireyler için gelişim alanlarındaki performans düzeyleri dikkate alınarak hazırlanmış eğitim programlarının uygulanacağı kurumlar açılır.

Orta Öğretim

Madde 9- Özel eğitim gerektiren bireyler, orta öğretimlerini özel eğitim okullarında ve/veya diğer genel ve meslekî teknik orta öğretim okullarında sürdürürler.

Yüksek Öğretim

Madde 10- Özel eğitim gerektiren bireylerin ilgi, istek, yetenek ve yeterlilikleri doğrultusunda ve ölçüsünde yüksek öğretim imkânlarından faydalanabilmeleri için gerekli özel tedbirler alınır.

Yaygın Eğitim

Madde 11- Özel eğitimin temel ilkeleri doğrultusunda farklı konu ve sürelerde, özel eğitim gerektiren bireyler için temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak, işe ve mesleğe hazırlamak amacıyla yaygın eğitim programları düzenlenir. Özel eğitim gerektiren bireylerin aileleri ve yakın çevrelerinin bireyin gelişim sürecinde aktif rol almalarına ve onlarla birlikte yaşama becerilerini geliştirmelerine yönelik yaygın eğitim programlarına öncelik verilir.

Kaynaştırma

Madde 12- Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda akranları ile birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür.

Özel Eğitim Okullarında Eğitim

Madde 13- Benzer yetersizlikleri olan akranları ile birlikte ayrı bir okul veya kurumda eğitim görmeleri gereken özel eğitim gerektiren öğrencilerin eğitimi, uygun kaynaştırma modelleri ile düzenlenerek, özel eğitim okul ve kurumlarında sürdürülür.

Özel Eğitim Desteği

Madde 14- Özel eğitim gerektiren bireylere, her tür ve kademedeki eğitim ortamlarında devam ettiği eğitim programlarının amaçlarını gerçekleştirmek üzere özel eğitim desteği verilir. Bu amaçla bireysel ve grupta eğitim imkanları sağlanır.

Herhangi bir eğitim kurumuna devam edecek durumda olmayan zorunlu eğitim çağındaki özel eğitim gerektiren bireylere yetersizlikten etkilenme düzeyine bakılmaksızın temel yaşam becerilerini geliştirme ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik eğitim programları uygulanır.

Eğitim Programları

Madde 15- Özel eğitimde, eğitim programları bireylerin eğitsel performansları dikkate alınarak ve programın amaçları bireye uyarlanarak uygulanır.

Özel eğitim okul ve sınıflarında normal okul programları uygulanır, ancak; öğrencilerin özellikleri ve öğrenme yeterlilikleri dikkate alınarak, söz konusu programlarda denkliği bozmayacak şekilde düzenlemeler yapılır.

Özel eğitim okul ve sınıf programları, öğrencileri, eğitimlerini normal okullarda akranlarıyla birlikte sürdüreceğ yeterliliklere ulaştırmayı amaçlayan bir yaklaşımla hazırlanır.

Özel eğitim okul ve sınıflarında süreleri ve içerikleri öğrencilerin özelliklerine göre hazırlanmış özel eğitim programları da uygulanabilir. Bu programları tamamlayanlara verilecek diploma ve sertifikaların denkliği ile üst öğrenim kurumlarına devam gibi konular ve öğrenciye sağlayacağı haklar Bakanlıkça belirlenir.

Özel eğitim gerektiren bireyleri ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri doğrutusunda iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlayıcı iş ve meslek eğitim programları; uygulama ağırlıklı ve bireyin o işi veya mesleği amaçlanan yeterlilikte yapmasını sağlayacak şekilde sürdürülür.

Değerlendirme

Madde 16- Normal akranları ile birlikte eğitim gören özel eğitim gerektiren öğrencilerin hazırlanan eğitim planındaki amaçları gerçekleştirme düzeyleri, devam ettikleri okulun sınıf geçme ve sınav yönetmeliğine göre değerlendirilir. Ancak, özür ve özellikleri dikkate alınarak sınavlarda gerekli önlemler alınır ve düzenlemeler yapılır.

Özel eğitim okul ve sınıflarında eğitim gören öğrencilerin değerlendirilmesinde, öncelikle bireyselleştirilmiş eğitim planlarında konulan amaçların gerçekleştirilmesi esas alınır.

Özel Eğitim, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Madde 17- Eğitim öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile özel eğitim hizmetlerini düzenlemek, koordineli bir şekilde yürütülmesini sağlamak, izlemek ve değerlendirmek üzere her ilde milli eğitim müdürlüğüne bağlı olarak il milli eğitim müdür yardımcısı veya şube müdürü başkanlığında özel eğitim rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri birimi kurulur.

İllerde özel eğitim rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bu birim tarafından yürütülür.

Özel Eğitim Okulları

Madde 18- Durumları ayrı bir okulda özel eğitim gerektiren bireyler için özür ve özelliklerine uygun gündüzlü veya yatılı özel eğitim okulları açılır.

Birden fazla özrü bulunan öğrenciler için özel eğitim okullarında özel eğitim sınıfları açılabilir.

Özel eğitim okullarında açılan yaygın eğitim programlarına katılan özel eğitim gerektiren bireyler ile söz konusu okulların aile eğitim programlarına katılanlardan öğrencilerin birinci derecede yakınlarının eğitimleri süresince iâşe ve ibateleri Bakanlıkça karşılanır.

Özel Eğitim Kurumları

Madde 19- Özel eğitim gerektiren bireylere özel eğitim desteği sağlamak veya onları iş ve mesleğe hazırlamak veya örgün eğitim programlarından yararlanamayacak durumda olanların temel yaşam becerilerini geliştirmek ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere gündüzlü özel eğitim kurumları açılabilir.

Özel eğitim kurumlarında, özel eğitim gerektiren bireyleri iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlamak amacıyla açılan iş ve meslek kurslarına devam edenler, 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanununun çırak öğrencilere verdiği haklardan yararlanırlar.

Diğer Okul ve Kurumlarda Özel Eğitim

Madde 20- Durumları normal akranlarıyla birlikte eğitim görmeye uygun olan özel eğitim gerektiren bireyler, eğitim ve öğretimlerini resmi ve özel okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim okullarında sürdürürler. Bu okullarda özel eğitim gerektiren bireylere özel eğitim desteği sağlamak üzere yardımcı derslikler oluşturulur, özel araç-gereç ile eğitim materyalleri sağlanır ve diğer özel tedbirler alınır.

Durumları ayrı bir sınıfta eğitilmeyi gerektiren öğrenciler için özür ve özelliklerine göre okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim kurumlarda özel eğitim sınıfları açılır.

Çıraklık ve yaygın eğitim faaliyetlerinde de bu tür uygulamalara yer verilir.

Rehberlik ve Araştırma Merkezleri

Madde 21- Rehberlik ve araştırma merkezleri, eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine ilişkin gerekli her türlü çalışmaların yanı sıra özel eğitim gerektiren bireyleri de tanılamada belirtildiği şekilde inceler, tanırlar, yerleştirilebilecekleri en uygun eğitim ortamını önerir ve bu bireylere rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sunar.

Nüfus ve hizmet potansiyeline göre merkez ve diğer ilçelerde de rehberlik ve araştırma merkezleri açılabilir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Servisi

Madde 22- Örgün ve yaygın eğitim kurumlarına devam eden bireylere rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri götürmek üzere eğitim-öğretim kurumlarında kurulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri servisleri, kurumlarındaki özel eğitim gerektiren bireylere de eğitim ihtiyaçları ve özelliklerine göre bu hizmetleri sunar.

Bu servisler, rehberlik ve danışma hizmetlerini yürütürken bölgelerindeki rehberlik ve araştırma merkezi ile diğer ilgili kurumlarla iş birliği yaparlar.

Okul ve Kurum Açma

Madde 23- Özel eğitim okul ve kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezleri Bakanlıkça açılır.

Gerçek ve tüzel kişiler özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ve öğretimleri için 8/6/1965 tarihli ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunundaki esaslara uygun olarak özel okul veya kurum açabilirler.

Bakanlık, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununa göre açılmış ve hisselerinin tümü kamu yararına çalışan dernek ve vakıflara ait özel eğitim okul ve kurumlarının hizmetlerinin niteliğini yükseltmek ve öğrencilere maliyeti düşürmek amacıyla; bu okul ve kurumlara eğitim-öğretim hizmetleri sınıfında personel, program gibi destekler sağlayabilir.

Resmi ve Özel Öğretim Kurumlarında Özel Eğitim

Madde 24- Resmi ve özel okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim okulları ile yaygın eğitim kurumları; kendi çevrelerindeki özel eğitim gerektiren bireylere özel eğitim hizmetleri sağlamakla yükümlüdürler.

Söz konusu okul ve kurumlarda, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim-öğretim görmelerini sağlamak üzere gerekli tedbirler alınır.

Personel

Madde 25- Özel eğitim okul ve kurumları ile özel eğitime destek sağlayan okul ve kurumların eğitim-öğretim sınıfı personel ihtiyacı öncelikle karşılanır; ihtiyaç duyulan uzman personel atanır veya diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılarak görevlendirilir.

Teftiş ve Denetim

Madde 26- Özel eğitim okul ve kurumları ile özel eğitime destek sağlayan kurumların faaliyetlerinin teftiş ve denetimi özel eğitim ve/veya rehberlik ve psikolojik danışma alanlarında yetişmiş müfettişlerce yapılır.

Özel Eğitim Araçları

Madde 27- Resmi okul ve kurumlarda eğitim ve öğretimlerini sürdürdükleri sürece, özel eğitim gerektiren bireylerin bu hizmetlerden etkin şekilde yararlanmalarını sağlayacak her türlü araç-gereç ihtiyaçları Bakanlıkça karşılanır.

Kaldırılan Hükümler

Madde 28- 12/10/1983 tarihli ve 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde: Bu kanun Hükümünde Kararnamenin uygulanması ile ilgili hususlar Bakanlıkça hazırlanacak yönetmeliklerde belirtilir. Söz konusu yönetmelikler, bu Kanun Hükümünde Kararnamenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içerisinde çıkartılır.

Yürürlük

Madde 29- Bu Kanun Hükümünde Kararname yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 30- Bu Kanun Hükümünde Kararname hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür (www.orgm.meb.gov.tr).

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Yedigâr İREM

Uyruğu : T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri : 26.12.1981-SİVAS

e-posta : yadigar.irem@cumhuriyet.edu.tr

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2005
Yüksek Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2018

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2005-2009	Sivas Kangal Kargakalesi İlkokulu	Müdür Yetkili Sınıf Öğretmeni
2009-2013	Sivas Merkez Yassıcaabel İlkokulu	Müdür Yetkili Sınıf Öğretmeni
2013-Halen	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Aşık Veysel MYO	Öğretim Görevlisi

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı YDS (X) TOEFL () EILTS ()